



**T.C.  
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
İKTİSAT BÖLÜMÜ**

**TÜRKİYE ve AB BEŞ YENİ ÜYESİNİN 'ROMANYA, BULGARİSTAN,  
MACARİSTAN, ÇEK CUMHURİYETİ VE POLONYA' REKABET VE  
KOBİ POLİTİKASI**

**Yrd. Doç. Dr. Levent KÖSEKAHYAOĞLU**

**Ayşe Nur FİLİKER  
0330202252**

**ISPARTA - 2007**

T.C  
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
MÜDÜRLÜĞÜ

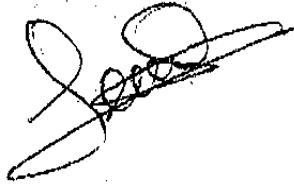
YÜKSEK LİSANS  
TEZ SAVUNMASI ve SÖZLÜ SINAV TUTANAĞI

İLGİ: Enstitü Yönetim Kurulu'nun 03.05/2007 Tarih ve 237/01/6 Sayılı Kararı

..... İKTİSADİ ..... Anabilim Dalında Yüksek Lisans öğrenimi  
gören 0330202252 numaralı ..... Ayşe Nur Filikeli ..... 'in  
hazırladığı.....

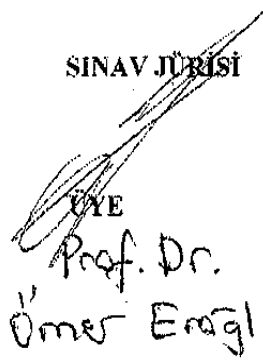
TR. Rep. AB üyesi "Romanya, Bulgaristan, Polonya  
Gek. Cumhuriyeti, Macaristan Kabine  
Rekabet Politikası.....

..... konulu  
YÜKSEK LİSANS TEZİ ile ilgili TEZ SAVUNMASI ve SÖZLÜ SINAVI Lisansüstü Öğretim  
Yönetmeliği'nin ..... Maddesi uyarınca 18.05/2007 ..... gününü saat 10.30'da  
yapılmış; sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tez savunmasını  
KABULÜNE / ~~REDDİNE / DÜZELTME NİSİNE / VERİLMESİNE / ÇÖZÜLMESİNE /~~  
ÇYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir



ÜYE  
Yrd. Doç. Dr.  
Levent Kösekanlıoğlu

SINAV JÜRİSİ



ÜYE  
Prof. Dr.  
Ömer Eröglü



ÜYE  
Yrd. Doç. Dr.  
Bekir Gövdere

**Madde-25** Tez Sınavının tamamlanmasından sonra Jüri tez hakkında salt çoğunlukla "KABUL"  
,"RET" veya "DÜZELTME" kararı verir. Bu karar, Enstitü Anabilim Dalı Başkanlığınca tez sınavını  
izleyen üç gün içinde ilgili Enstitüye tutanakla bildirilir. Tezi reddedilen öğrencinin Enstitü ile ilişkisi  
kesilir. Tezi hakkında düzeltme kararı verilen öğrenci en geç üç ay içinde gereğini yaparak tezini aynı  
jüri önünde yeniden savunur. Bu savunma sonunda da tez kabul edilmeyen öğrencinin Enstitü ile  
ilişkisi kesilir.

## ÖZET

### TÜRKİYE ve AB BEŞ YENİ ÜYESİNİN ‘ROMANYA, BULGARİSTAN, MACARİSTAN, ÇEK CUMHURİYETİ VE POLONYA’ REKABET VE KOBİ POLİTİKASI

Yirmi birinci yüzyıla girerken dünya, geleneksel siyasi blokların ortadan kalktığı, her alanda liberal eğilimlerin güçlendiği, teknolojik gelişmelerin baş döndürücü bir hızla ilerlediği ‘Küreselleşme’ adını verdiğimiz bir süreçten geçerken; bu süreç ülkeleri serbest piyasa ekonomisinin temel paradigması olan ‘Rekabet’le tanıştırmıştır.

2.Dünya Savaşı sonrasında artan teknolojik gelişmeler üretim faktörlerinin ülkeler arasında benzerlik göstermesi ve küreselleşme olgusuyla, ulus ticarete başarı unsurunun mutlak üstünlüklerden rekabetçi üstünlüklere geçtiği dünyamızda bu başarı artık ülke bazında değil işletmeler bazında ölçülmektedir.Günümüzde yaşanan bu ekonomik, sosyal ve teknolojik gelişmelerle birlikte rekabet gücünü artırabilme adına işletme yapıları da değişmiş; işletmeler içersinde dinamik yapıları ve değişime gelişime hızlı adapte olabilen KOBİ’lerin önemi artmıştır. İstihdam, üretim ve katma değer bakımından ülke ekonomilerinde önemli paya sahip olan KOBİ’lerin önemi AB’ne Entegrasyon sürecinde yeniden gündeme gelmiştir. AB’ne adaylık statüsüne hak kazanan Türkiye için pek çok alanda kat etmesi gereken zorlu ancak aşılabilir bir entegrasyon süreci başlamıştır; AB dış ticaret ve rekabet konularında uyum çerçevesinde KOBİ’lerinde bu zorlu sınavdan geçmeleri gerekmektedir.

Çalışmanın birinci bölümünde işletmeler içersinde dinamik yapıları ve değişime gelişime hızlı adapte olabilmeleriyle dikkatleri üzerine çeken KOBİ’ler üzerine genel bir değerlendirme yapıp; Türkiye’de ve AB’de KOBİ tanımı , Türkiye’de KOBİ tarihsel gelişimi, KOBİ’lerin özellikleri, avantaj ve dezavantajları ele alınacak, KOBİ sorunlarına değinilip çözümler önerilecek.

Çalışmanın ikinci kısmında ise hem AB hem de Türkiye Ekonomisinde KOBİ’lerin payı ve önemine değinilecek; KOBİ politikaları değerlendirilecektir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise AB Beş Yeni Üyesi olan Romanya, Bulgaristan, Macaristan, Çek Cumhuriyeti ve Polonya’nın genel durumu ve KOBİ Politikaları incelenecektir. AB’ne yeni üye olan ülkelerle ülkemizin KOBİ Politikaları incelenip karşılaştırılacak, ülkelerin KOBİ politikalarına değinilecektir.

Çalışmamızın dördüncü bölümünde ise Rekabet Politikası üzerinde durulacak; tanımı, hedefleri, AB Rekabet Politikası ve Türkiye’nin Rekabet Politikasına Uyumu incelenecek ve son kısmında ise Rekabet ve KOBİ Politikaları üzerine bir değerlendirme yapılacaktır.

Sonuç bölümünde ise bu tez çalışmasıyla ulaşılmak istenen sonuçlar ortaya konacaktır ve bu alanda Türkiye’nin AB’ne entegrasyon sürecinde rekabet gücünü artırabileceği bu süreçten en faydalı şekilde nasıl çıkabileceği üzerine değerlendirmeler yapacağız.

**Anahtar kelimeler:** Avrupa Birliği (AB), Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ), KOBİ Politikası, Rekabet Politikası

## ABSTRACT

### TURKEY AND EU'S FIVE NEW MEMBER'S 'RUMANIA, BULGARIA, HUNGARY, CHEZ REPUBLIC, POLOND' COMPETITIVE AND SME'S POLICY

In the 21th century inside the period of globalization the world has becoming such a place where the national political block's has been done away, the liberal aims get stronger and tecnology has improved so fast.

While we pass this globalization period the free market economy bring our our life 'competition'. In new century the meaninig of autarchy has dissepared, increasing competitive power has taken it's place.

After the 2.World War the development in the technology, the factors of the production and it's management has become similar in all the world by the help of globalization; this also bring the importance of the competitive power in our lifes instead of absolute advantage.

And all this change has shown it's affects espeacialy on the companies not on countries. With the aim of the change in the companies the SME's has become more important by the help of their dinamic and fast adoptable structure. Also their role has become agende with the integration to EU. The integration of the SME's are realy important on EU's competitive policy.

In first part of our thesis we will try to make a general evaluation on SME's which has a dynamic and easily adoptable structure to development and differences inside the all enterprises. Also we will mention the definition of SME's in EU and Turkey, Historical period of SME's in Turkey, properties of SME's, advantages and disadvantages of SME's and solution proposol to the SME's problems.

In second part we will mention on SME's imprtance on Turkey's and EU's economy and also we will look at the SME's policy on Turkey and EU.

In the third part of our thesis we will mention the new five members of EU; (Hungary, Polond, Romania, Bulgarian, Chez Republic), the general situatin and SME's policy in this countries and comperatives with Turkey.

In fourth and last part we will talk on the Competition Policy; definition and target of Competition Policy, EU'Competition Policy nd Turkey's adaptation on this Competition Policy.

On conclusion we will tell the results which we plan to reach by the help of this thesis. We will try to tell the way of Turkey's improvement on the competitive power and SME's Policy on the way of EU integration period.

**Keyword:** EU, SME's Policy, SME's, Competitive Policy,

## İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT .....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
TABLolar LİSTESİ .....	iv
GRAFİKLER LİSTESİ .....	vi
KISALTMALAR .....	vii
ÖNSÖZ.....	ix
GİRİŞ .....	1
BÖLÜM I .....	3
1. KOBİLER ÜZERİNE GENEL DEĞERLENDİRME .....	3
1.1. KOBİ Tanımı, Özellikleri ve Önemi .....	5
1.1.1. Kantitatif (Niceliksel) Kriterler .....	6
1.1.2. Kalitatif (Niceliksel) Kriter .....	6
1.2. Türkiye’de KOBİ’lere İlişkin Tanımlar .....	7
1.3. Türk Hukuku’nda KOBİ Kavramı .....	8
1.4. Dünyada KOBİ Tanımları .....	9
1.5. AB’de KOBİ Tanımı .....	11
1.6. Türkiye’de Girişimciliğin ve KOBİ’lerin Tarihsel Gelişimi.....	12
1.6.1. 1980 Öncesi Dönem: Cumhuriyet ’in İlk Yılları (1923-1930) .....	12
1.6.2. 1930–1950 Dönemi .....	13
1.6.3. 1950–1980 Dönemi .....	13
1.6.4. 1980 Sonrası Dönem .....	14
1.7. KOBİ Özellikleri .....	16
1.8. KOBİ’lerin Giderek Artan Önemi.....	18
1.9. KOBİ’lerin Avantajları ve Dezavantajları .....	20
1.9.1. KOBİ’lerin Avantajları .....	22
1.9.2. KOBİ’lerin Dezavantajları .....	23
BÖLÜM II.....	25
2. KOBİ’LERİN EKONOMİ İÇİNDEKİ YER ve ÖNEMLERİ.....	25
2.1. Türkiye’de Ekonomik ve Toplumsal Kalkınmada KOBİ’lerin Yeri .....	27
2.2. Avrupa Birliği Sanayileşme Stratejisi ve KOBİ’ler .....	33
2.3. Avrupa Birliği Ekonomisi’nde KOBİ’lerin Yeri.....	34
2.3.1 İstihdam Açısından KOBİ’ler .....	38
2.3.2. Yaratılan Katma Değer Açısından İşletmeler .....	40
2.4. AB KOBİ Politikası .....	44
BÖLÜM III .....	50
3. AB 5 YENİ ÜYESİNİN GENEL DURUMU&KOBİ POLİTİKASI .....	50
3.1. Romanya.....	55
3.1.1. Romanya Genel Durum.....	55
3.1.2 Türkiye_Romanya.....	58
3.1.3. Romanya KOBİ’ler: .....	61
3.2. Bulgaristan .....	68
3.2.1. Bulgaristan Genel Durum.....	68
3.2.2. TR-Bulgaristan .....	70
3.2.3. Bulgaristan KOBİLER .....	71
3.3. ÇEK Cumhuriyeti.....	75
3.3.1. Genel Durum .....	75
3.3.2. Türkiye- Çek Cumhuriyeti: .....	82

3.3.3. ÇEK Cumhuriyeti KOBİ Politikası.....	82
3.4. Polonya.....	88
3.4.1. Genel Durum .....	88
3.4.2. Türkiye- Polonya.....	90
3.4.3. KOBİ Polonya .....	92
3.5. Macaristan .....	96
3.5.1. Genel Durum .....	96
3.5.2. Türkiye- Macaristan .....	99
3.5.3. KOBİ Macar .....	99
BÖLÜM IV .....	111
4. REKABET POLİTİKASI .....	111
4.1. Rekabet Politikası Tanımı .....	112
4.2. Rekabet Politikasının Hedefleri .....	112
4.3. Rekabet Politikası Araçları.....	113
4.3.1. Rekabeti Kısıtlayıcı Anlaşmaların Yasaklanması .....	113
4.3.2. Hakim Durumun Kötüye Kullanılmasının Engellenmesi .....	114
4.3.3.Devlet Yardımları Rekabette.....	114
4.4. AB Rekabet Politikası .....	116
4.4.1 Romanya Rekabet Politikası .....	120
4.4.2 Bulgaristan Rekabet Politikası .....	121
4.4.3 Çek Cumhuriyeti Rekabet Politikası .....	122
4.4.4 Polonya Rekabet Politikası.....	122
4.4.5 Macaristan Rekabet Politikası.....	124
4.4.6 Türk Rekabet Politikası .....	125
4.5 Ülkeler Rekabet Analizi .....	128
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	134
KAYNAKÇA .....	142
ÖZGEÇMİŞ .....	149

## TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Bazı Ülke Ve Ülke Gruplarında Küçük İşletmeler İçin Nicel Ölçütler .....	5
Tablo 2. Türkiye’de Kullanılan KOBİ Terimleri .....	7
Tablo 3. AB’nin tanımı ve kriterleri.....	11
Tablo 4. Avrupa Birliğinde KOBİ Tanımı .....	12
İstihdam .....	12
Tablo 5. İmalat Sanayinde Faaliyet Gösteren İşletme Verileri (2000) .....	29
Tablo 6.: 1995 yılında 19 Avrupa Ülkesi’ndeki İşletmelerin Ölçekleri ve Yapıları.....	35
Tablo 7. Avrupa Sanayi Sektöründeki Ortalama İhracat Oranları .....	36
Tablo 8. 1988-1997 Yılları Arasında 19 Avrupa Ülkesindeki İşletmelerde Verimlilik Birim İşçi Maliyeti ve Karlılık .....	37
Tablo 9. Avrupa Birliğinde Ölçeklerine Göre İşletme Sayıları ( Bin ) .....	38
Tablo 10. İstihdam açısından Avrupa Birliği’nde KOBİ’ler.....	39
Tablo 11: İstihdam açısından Avrupa Birliği’nde KOBİ’ler (%) .....	39
Tablo 12. AB Ülkelerinde Baskın İşletme Ölçekleri .....	40
Tablo 13. Yaratılan Katma Değer Açısından İşletmeler .....	40
Tablo 14. Avrupa Birliği’nde İşletme Sayıları, İstihdam ve İşletmelerde Baskın İşletme Ölçekleri .....	41
Tablo 15. AB-25’nin Romanya ile Sektörel Dış Ticareti (2004).....	57

## GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1. TR'deki İşletmeler, Sektör ve Ölçek itibarıyla tanımı.....	27
Grafik 2.: 1988 – 1997 yılları arasında 19 Avrupa Ülkesi'ndeki İstihdamın Gelişimi.....	36
Grafik 3. Özel KOBİ Sektörü.....	63
Grafik 4. Büyüklüklerine Göre KOBİ Yapısı .....	63
Grafik 5. Sektörel KOBİ Yapısı .....	64
Grafik 6. Sektörel KOBİ İstihdamı .....	64
Grafik 7. KOBİ Katma Değer .....	64
Grafik 8. Büyüklüklerine Göre KOBİ Katma Değerleri .....	65
Grafik 9. 2000 Yılı Sektörel KOBİ Yapısı.....	65
Grafik 10. KOBİ'lerde Dış Satım .....	66
Grafik 11. İthalatın Sektörel Dağılımı.....	78
Grafik12. Sanayi Ürünleri İthalatının Sektörel Dağılımı .....	79
Grafik 13. İhracatın Sektörel Dağılımı.....	80
Grafik 14. Sanayi Ürünleri İhracatının Sektörel Dağılımı .....	81
Grafik 15. KOBİ Ekonomik Gelişimi .....	84
Grafik 16. 1997-2004 KOBİ İstihdam, Katma Değer ve Çıktı Gelişimi .....	84
Grafik 17. 1999-2004 Periyodu Yatırım ve Ücret Tutarları Gelişimi.....	85
Grafik 18. Polonya'nın Belli Başlı İhraç Kalemleri .....	90
Grafik 19. Polonya'nın Belli Başlı İthal Kalemleri .....	90
Grafik 21. KOBİ Gelişimi .....	92
Grafik 22. 2003 Sektörel KOBİ Yapısı .....	93
Grafik 23. Özel ve Kamusal Sektörde İstihdam.....	94
Grafik 24. Şirket Büyüklüğünde İstihdam Oranları .....	94
Grafik 25. Küçük İşletmelerde İstihdam .....	94
Grafik 26. Sektörel İstihdam .....	95
Grafik 27. Macar KOBİ'lerinin AB'deki Rekabeti.....	100



## KISALTMALAR

<b>AB</b>	: Avrupa Birliği
<b>AET</b>	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
<b>APEC</b>	: Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği
<b>AR-GE</b>	: Araştırma Geliştirme
<b>AT</b>	: Avrupa Topluluğu
<b>AYB</b>	: Avrupa Yatırım Bankası
<b>BC NET</b>	: İşletmelerarası İşbirliği Ağı
<b>BC-Net</b>	: İşletmeler Arası İşbirliği Ağı
<b>BEST</b>	: Business Environment Simplification Task Force
<b>BRE</b>	: İşletmeleri Yakınlaştırma Bürosu
<b>BRE</b>	: İşletmeleri Yakınlaştırma Bürosu)
<b>Business Angels Network</b>	: Deneyim Paylaşmaya Yönelik Ağlar
<b>CARDS</b>	:Community Assistance for Reconstruction, Democratisation and Stabilisation
<b>CREA</b>	: Çekirdek Sermaye
<b>DİE</b>	: Devlet İstatistik Enstitüsü
<b>DPT</b>	: Devlet Planlama Teşkilatı
<b>DTM</b>	: Dış Ticaret Müteşarlığı
<b>ETF StartUp</b>	: Risk Sermayesi
<b>EUREKA-</b>	: Endüstriyel AraştırmaGeliştirme için Avrupa Ağı
<b>EURO</b>	: AB Ülkeleri Para Birimi
<b>Euro Info Centres</b>	: Avrupa Bilgi Merkezleri
<b>Europartenariat</b>	: Firmalararası İşbirliği Programı
<b>Eurotech Capital</b>	: Avrupa Teknoloji Sermayesi
<b>GATT</b>	: General Agreement on Tariffs and Trade
<b>GSYİH</b>	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
<b>IMF</b>	: International Monetary Fund
<b>ISPA</b>	: Instrument Structurel de Pré-Adhésion

<b>JEV</b>	: Avrupa Ortak Yatırımları
<b>KDV</b>	: Katma Değer Vergisi
<b>KİT</b>	: Kamu İktisadi Teşekkülü
<b>KOBİ</b>	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler
<b>KOSGEB</b>	: Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme Bürosu
<b>KÜSGEM</b>	: Küçük Sanayi Geliştirme Merkezi
<b>MDAÜ</b>	: Merkezi Doğu Avrupa Ülkesi
<b>MEDA</b>	: Mediterranean Economic Development Area
<b>Medpartenariat</b>	: Firmalararası İşbirliği Programı
<b>NAFTA</b>	: Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması
<b>Normapme</b>	: Standardizasyon
<b>OECD</b>	: Organization for Economic Cooperation and Development
<b>PHARE</b>	: Poland Hungary Aid for the Reconstruction of the Economy
<b>REGIE</b>	: Avrupa Ekonomik Çıkar Grupları (EEIG) Ağı
<b>SLIM</b>	: İç Pazar'ın basitleştirilmesi
<b>SSCB</b>	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyet Birlikleri
<b>TEKMER</b>	: Teknoloji Geliştirme Merkezi
<b>TENs</b>	: TransAvrupa ağları
<b>TOBB</b>	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
<b>TÜİK</b>	: Türk İstatistik Kurumu
<b>UNCTAD</b>	: United Nations Conference on Trade and Development
<b>WTO</b>	: World Trade Organization

## ÖNSÖZ

Günümüzde teknoloji ve iletişimdeki baş döndürücü gelişmelerin etkisiyle ortaya çıkan küreselleşme olgusuyla; dünya ekonomik, siyasal ve sosyal alanda hızlı bir dönüşüm içersine girmiştir. Bu hızlı dönüşüm içersinde ulusal ekonomiden dünya ekonomisine, endüstri toplumundan bilgi toplumuna, iş gücü ağırlıklı teknolojiden yüksek teknolojiye büyük ölçekli işletmelerden küçük ve orta ölçekli işletmelere doğru bir geçiş yaşanmaktadır. Yeni dünya düzeninde küreselleşmenin ekonomik ayağının beraberinde getirdiği yoğun rekabet ortamında ülkelerin ekonomik sistem içersinde varlıklarını korumak ve başarılı bir şekilde varlıklarını sürdürebilmek adına bölgeselleşmelere gittiğini görmekteyiz.

Bu tez çalışmasında yeni dünya düzeninde gruplaşan ülkeler içersinde ülkemizin de yıllardır dahil olmak istediği en başarılı bölgesel güç AB göz önünde tutularak bu birliğe girme sürecinde Türkiye’de yoğun rekabet ortamı ile baş etmede ve kalkınmada adeta lokomotif bir rol üstlenen küçük ve orta ölçekli işletmeler açısından değerlendirilmiş, birliğe girme sürecinde AB’ne yeni üye olan Romanya, Bulgaristan, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Polonya ile Türkiye’deki KOBİ yapısı incelenmiş, değerlendirilmeler yapılmış KOBİ’lerin sorunları konusunda önerilerde bulunulmuştur. Bunun yanı sıra AB Rekabet Politikası ve Türkiye’nin AB Rekabet Politikasına Uyumu değerlendirilmiştir.

Tez çalışmam süresince büyük bir anlayış ve sabırla benden manevi desteğini esirgemeyen değerli tez danışmanım Sayın Levent Kösekahyaoğlu’na en içten teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Tezimin bilgi ile donatılmasında dolaylı olarak hazırladıkları kitap ve yayınlarla katkıda bulunan ve kaynaklarda adı geçen tüm yazarlara ve doküman ve veri konusunda benden yardımlarını esirgemeyen KOSGEB Halkla İlişkiler ve Tanıtım Birim Yöneticisi Sayın A.Nasır Aydemir’e, Konsoloslukta çalışan ve bana kaynak temininde yardım eden tüm arkadaşlarıma, ayrıca benden manevi desteğini esirgemeyen Sezen Baş, Fatma ve Dursun Naltı’ya teşekkürü bir borç bilirim.

Tüm eğitim hayatım boyunca maddi manevi desteklerini ve anlayışlarını benden esirgemeyen aileme sonsuz teşekkür ederim.

Ayşe Nur FİLİKER

## GİRİŞ

Küreselleşmeyle birlikte ülke ekonomilerinin dünya ekonomisi ile entegrasyonu ile dünya adeta tek bir Pazar haline gelmiştir. Dünyada bir taraftan globalleşme yönünde gelişmeler olurken, öte yandan ilk bakışta globalleşme ile tezat oluşturan 'Bölgeselleşme' akımı yaygınlık kazanmaktadır. Aslında birbirine tezat gibi görünen bu iki kavramdan bölgesel entegrasyonları küreselleşmenin ön aşaması, bir bölge içerisinde yer alan komşu ülkelerin kendi aralarında Ortak Pazar oluşturmaları olarak tanımlayabiliriz; ekonomik sorunlara ortak çözümler aramak için doğan bu entegrasyonlar gün geçtikçe büyümüş ve kuruldukları bölgelerde bölgesel güç olarak dünya ekonomisindeki yerini almışlardır.

Bu entegrasyonların en başarılısı olarak görünen AB; 2.Dünya Savaşı sonrası yıkılan Avrupa'yı yeniden kurmak adına ticaret temelli kurulmuş şu an ise hem siyasi hem de ekonomik alanlarda ortak politikalar oluşturan tüm dünyayla rekabet eden bir bölgesel güç halini almıştır.

Tüm bu yaşanan gelişmelere paralel olarak; dünyada değişen rekabet koşulları küreselleşmenin getirdiği olumsuzlukları bertaraf etmek adına ülkelerin ekonomik yapılarını büyük işletmelerden küçük işletmelere kaydırmıştır. Zira Küreselleşme sadece olumlu sonuçlar doğurmamıştır; bu süreçte piyasalardaki sınırların ortadan kalkması ve dünyanın ortak bir pazara dönüşmesi sonucu yaşanan gelişmelerden ekonomilerin çok daha hızlı ve ağır etkilenmeleri sonucunu doğurmuştur. Teknolojik gelişmeler konusu olumlu gelişmelerin başını çekerken kimi zaman da finansal ve ekonomik alanda yaşanan krizler ise hem krizin yaşandığı ülkeyi hem de tüm dünyayı tehdit eder boyutlarda sorunların yaşanmasına sebep olmuştur. Tüm bu olumsuzlukları gidermek adına bu süreçte dinamik, değişim ve gelişime hızlı ayak uydurabilen, krizlerden çok az etkilenen yapılarıyla KOBİ'ler yeni yüzyılda tekrar gündeme gelmiştir. Ayrıca KOBİ'lerin fazla sermaye ihtiyacı olmadan kurulabilmeleri, istihdam sağlamadaki ve ekonomik kalkınmadaki rolleriyle bütün dünyada gün geçtikçe çok daha önem arz eder bir hal almalarına sebep olmuştur. Adeta günümüzde ekonomilerin gizli aktörleri ve lokomotifleri olarak küçük olmalarına rağmen büyük işler başaran pek çok insana istihdam sağlayarak her ülkede başta bölgesel kalkınma olmak üzere tüm ülke kalkınmasında büyük önem arz eden KOBİ'ler ; ABD ve AB ülkeleri başta olmak üzere ve gelişen ve gelişmekte olan pek çok ülke ekonomik yapısı içerisinde adeta vazgeçilmez bir unsur haline gelmiştir. Günümüzde yaşanan bu ekonomik, sosyal ve teknolojik gelişmelerle birlikte rekabet gücünü artırabilme adına değişen işletme yapılarıyla; zaman içerisinde işletmelere olan bakış açısının da değişmesiyle KOBİ'lerin önemi artmış; artık KOBİ'ler başarısız oldukları için

büyüyememiş, küçük ölçeklerde kalmaya mahkum, ekonominin kamburu olmaktan çıkmış esnek, dinamik yapılarıyla değişimlere kısa sürede ayak uydurabilme yetenekleriyle özellikle az gelişmiş bölgeler açısından adeta bir kalkınma aracı olmaya başlamıştır. Ayrıca istihdam, üretim ve katma değer bakımından ülke ekonomilerinde önemli paya sahip olan KOBİ'ler son kırk yıllık periyot içerisinde ülkemizin de dahil olmaya çalıştığı AB'nin de temel yapı taşlarını oluşturmaktadır. Zira ikinci Dünya Savaşı ardından yıkılan Avrupa'yı inşa etmek ticaret temelleri üzerine kurulacak bir yapının zorunluluğunu beraberinde getirmesiyle; küçük ölçekli işletmelerin kurulumu ise Helsinki Zirvesi sonrası üyelik sürecini yaşadığımız AB'nin, Sanayileşmesinin temelini oluşturduğu gerekçesiyle artan bir önemle günümüze kadar gelmiştir. Bu artan önemde; sürdürülebilir bir kalkınmanın sağlanması, işletmelerin rekabet güçlerinin korunması ve geliştirilmesi, yeni pazarlara açılması, istihdamın, teknolojik gelişmenin ve rekabetin artırılması fonksiyonlarının sebep olduğu gelişmeler önem arz ederken bu önemi fark eden AB ekonomileri bu işletmelere yönelik destek program ve politikalarını günümüze dek artarak uygulamıştır. AB'nin temel hedeflerini oluşturan ve bu hedeflerin yansıdığı sanayileşme stratejisi üye ülkelerin ve üyeliğe aday ülkelerin sanayileşme stratejisinin, programlarının ve planlarının oluşturulması açısından önem taşıdığı kadar işletmeler açısından da önem taşımaktadır. Eskiden ürün stratejisi olarak büyük seri üretim ve standart mal üretimi yapan işletmeler üretim stratejisi olarak miktar ve ölçek ekonomilerini kullanırken şimdi ise; günümüzde üründe küçük, seri ve özel nitelikli bir yapı sergilerken üretim yapısında ise hızlı teslim ve çeşit ekonomisine yer vermektedirler. Değişen sanayi politikalarıyla önemi artan KOBİ'ler AB'de özellikle 1970'li yıllardan itibaren hızlı bir gelişme kaydetmiş ve günümüze değin artan devlet teşvik ve yardımlarıyla desteklenmiştir.

Bizim bu çalışmamızda AB'ne entegrasyon sürecinde hem Türkiye hem de AB'ne yeni üye olmuş beş ülkenin Macaristan, Romanya, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti ve Polonya'nın ekonomisindeki KOBİ ve Rekabet Politikaları üzerinde durulmuş ve Türk KOBİ'lerinin bu süreçte bu ülkelerle nasıl rekabet edebilecekleri ve rekabet güçlerinin nasıl artırabilecekleri değerlendirilmiştir. Zira bu beş yeni AB üyesi hem ekonomik yapı hem de Türkiye ile ticari ilişki bağlamında Türkiye ile yoğun ve benzer bir yapı arz etmekte pek çok alanda ise yaptığımız çalışma sonucu bizimle başa baş hatta bizden geri oldukları görülmektedir. Bu çalışma ile AB sürecine ve üyeliğine entegrasyonda kat etmemiz gereken yollar açısından bize yol göstermesi ve bu süreçte bizden çokta farklı ekonomik dinamiklere sahip olmayan ve daha önce bu yolu kat etmiş ülkeleri analiz ederek rekabet ve KOBİ Politikamıza nasıl işlerlik kazandırabileceğimizi analiz edeceğiz.

## BÖLÜM I

### 1. KOBİLER ÜZERİNE GENEL DEĞERLENDİRME

Geçmişte büyük ölçüde özerk olan ulusal ekonomik sistemlerin birbirine bağlı ve bağımlı hale geldiği dünyada, hızlı bir şekilde yaşanan bu süreç, toplumların ekonomik örgütlenme biçimlerini, toplumsal düzenini tüm kurumlarını, bireylerin davranış ve tutumlarını etkilemiştir.

Ulusal ekonomilerin artan ölçüde birbirine bağımlı olarak tanımlanabilen küreselleşme olgusuyla ve bunun temelinde yatan bireysel yaratıcılık ve girişimcilik motifine dayanan piyasa ekonomisi düşüncesi'nin evrenselleşmesiyle dış ticarete gümrük duvarları ortadan kalkmış, ticaret hacmi artmış ve sermaye hareketleri ise adeta sınır tanımaz bir hale gelmiştir.

Kaynağını bilimsel ve teknolojik değişikliklerden alan bu hızlı değişim olgusu; her şeyin hızla bir değişim içerisinde bulunduğu dünyamızda pek çok alanda olduğu gibi KOBİ'lerin değerlendirilmesinde de kendini göstermiştir.<sup>1</sup>

Zaman içerisinde işletmelere olan bakış açısının da değişmesiyle KOBİ'lerin önemi artmış; artık KOBİ'ler başarısız oldukları için büyüyememiş, küçük ölçeklerde kalmaya mahkum, ekonominin kamburu olmaktan çıkmış esnek, dinamik yapılarıyla değişimlere kısa sürede ayak uydurabilme yetenekleriyle özellikle az gelişmiş bölgeler açısından adeta bir kalkınma aracı olmaya başlamıştır.<sup>2</sup>

Günümüzde 'insan sermayesi', hem ülkeler hem de işletmeler tarafından büyüme ve rekabeti sağlamada anahtar unsur olarak kabul edilmektedir. Bu değişim sürecini yasayan ülkelerde de, küçük ve orta ölçekli işletmeler girişimciliği teşvik etme ve uzun dönemde büyük işletmelere göre daha büyük oranda istihdam sağlayabilme özellikleriyle ön plana çıkmaktadır.

KOBİ'ler sanayi ve ticaretin her döneminde ve dolayısıyla ekonomik kalkınma sürecinin her döneminde var olmuşlardır. Her ne kadar 2.Dünya Savaşı sonrası kurulan Sosyal Refah Devleti anlayışının batı ekonomilerinde kitle üretimi sürecini beraberinde getirmesine bunun sonucu olarak da o dönem için KOBİ önemini azaltmış olsa da tamamen gözden düşürmemiştir.

<sup>1</sup> Halil Sarıaslan, **Türkiye Ekonomisinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler**, TOBB, Ankara, 1992, s.44

<sup>2</sup> Tamer Müftüoğlu, **Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, Sorunlar Öneriler**, EGS Bank Yayınları, 1998, s.31

1960 sonrası Sosyal Refah Devleti anlayışının sarsılmasıyla tüketici tüketim eğilimleri de değişme göstermiştir. Yükselen yaşam standartları; standart mal ve hizmet üreten kitle üretimi anlayışının terk edilmesine sebep olmuştur.

Yaşanan bu gelişmeler KOBİ'lerde bir hareketlenmeye sebep olsa da dönemin baskın grubu ölçek ekonomilerine dayalı büyük işletmeler olmuştur.

1960-1970 döneminde KOBİ'ler kendilerine verilen zayıf destekler sayesinde kendi çabalarıyla zor şartlarda mücadele etmeyi ve her şartlara esneklikle uyum sağlamayı öğrenmeye başlamışlardır.<sup>3</sup> 1970'li yılların başında gelen hammadde krizi ve özellikle petrol fiyatlarındaki ciddi artışlar, uluslar arası ticarete büyük ölçekli şirketlerin büyük kayıplar vermesine ve eski karlılıklarını kaybetmelerine sebep olmuştur. Maliyetlerdeki bu beklenmedik artışlar, ciddi üretim krizlerini beraberinde getirmiş dolayısıyla dünya pazarındaki talepte giderek azalmıştır. Dünya konjonktürü ve talepte meydana gelen değişmelere büyük işletmelerin uyum sağlamada zorluklar çektiği görülmüştür.

Pek çok büyük şirketin yaşanan gelişmelere ayak uyduramayıp krize girdiği 1970'lerde KOBİ'lerin şoklara dayanıklılığı şaşırtıcı bir şekilde gözlemlenmiş; bu dönemde kaybolan istihdamın KOBİ'lerce sağlandığı, kriz dönemlerinde adeta ekonomileri ve ihracatı kısmen de olsa sırtlanarak yaşanan krizlerin ülkeler için çok daha acı bilançolar vermesinin önüne geçtiği gözlemlenmiştir.

Bunun nedeni olarak ise KOBİ'lerin değişen piyasa koşullarında mal üretebilmeleri, esnek ve değişimlere kolaylıkla uyum sağlayan bir yapı içersinde olmaları savunulmuştur.

Günümüz konjonktürüne baktığımızda ise küçük ve istikrarsız pazarların hakim olduğunu, ayrıca artan rekabetin; yeni koşullara uyum sağlama yönünde yapıları zorladığını göz önünde tutarsak giderek işletme ölçeklerinin küçüleceğini beklemek pekte zor olmasa gerek.

ABD' de ortaya çıkan KOBİ'ler sahip oldukları esneklikleri, dinamik yapılarıyla değişen koşullara uyum sağlayabilen, bürokratik olmayan yapılarıyla yaratıcı, yenilikçi, talep koşullarını sürekli yakalayıp fırsatları zamanında değerlendirebilen işletmeler olarak artık tüm ülkeler özellikle de AB ülkeleri açısından son dönemlerde ekonomik kalkınmanın ve istihdamın öncüsü olmuşlardır.

---

<sup>3</sup> Kenan Beysoğlu, **Dünyada KOBİ'ler**, KOSGEB Yayınları, İstanbul, 1999, s. 76

## 1.1. KOBİ Tanımı, Özellikleri ve Önemi

KOBİ'lere ilişkin literatür tarandığında, KOBİ kavramı üzerinde birleşilen kesin bir tanımın olmadığı görülmektedir. KOBİ tanımı; ülkeden ülkeye ve hatta bir ülkenin çeşitli kurumları arasında dahi değişmektedir. Ortak tanımlamayı zorlaştıran pek çok neden bulunmakla beraber bu farklılıkların başında ülkelerin birbiriyle aynı olmayan gelişmişlik düzeyleri gelmektedir. Küçük işletmeler genellikle az sermaye kullanımı yanında daha çok el emeği ile faaliyette bulunan, çabuk karar alma yapısı içerisinde olan ve düşük yönetim giderleri ile çalışan, ucuz üretim gerçekleştiren ekonomik teşebbüslerdir.

KOBİ tanımlamalarındaki farklılıklar ve yaşanan zorluklar yüzünden KOBİ'leri tanımlarken dikkate almamız gereken üç temel özellik tespit edilmiştir.<sup>4</sup>

- Küçük ölçekli firma, çalıştığı pazarın nispeten küçük bir payına sahip olmalı
- Küçük ölçekli firma, bizzat sahipleri veya ortakları tarafından yönetilmeli
- Küçük ölçekli firma, büyük bir teşebbüsün parçası olmamak anlamında bağımsızdır.

KOBİ'lerin tanımında, çalışan sayısı ölçme ve karşılaştırma kolaylığı açısından en fazla kullanılan ölçüt olmaktadır. KOBİ deyimi, hukuki olmaktan çok, ekonomik bir anlam taşımaktadır. Bu nedenle farklı ekonomik yapıya sahip farklı ülkelerde KOBİ 'leri belirleyici ölçüler de değişmektedir. Bu ölçütler arasında işçi sayısı, ciro, sermaye gibi nicel ölçütlerin yanı sıra nitel ölçütler de; işletmenin yönetimi, sermaye piyasasına dahil olup olmadığı, pazarlık gücü, üretim, esneklik gibi faktörler yer almaktadır. Her ülkeye göre farklılık gösteren KOBİ tanımlamalarının AT üyesi ülkelerde de farklı niceliklere sahip olduğunu görebiliriz. Aşağıdaki tablo bu örnekleri göstermektedir:

Tablo 1. Bazı Ülke Ve Ülke Gruplarında Küçük İşletmeler İçin Nicel Ölçütler

Ülkeler	İşçi Sayısı Üst Sınırı	Sermaye, Ciro, Makine Parkı Üst Sınırı
ABD	250	10 milyon \$ (ciro)
FRANSA	50	*
İTALYA	500	3 milyar lirat (sermaye)
ALMANYA	Sektöre göre değişiyor	Sektöre göre değişiyor
İNGİLTERE	Sektöre göre değişiyor	Sektöre göre değişiyor
JAPONYA	Sektöre göre değişiyor	Sektöre göre değişiyor
G.DOĞU ASYA	50	*
ORTA VE GÜNEY MERİKA	5	*
OECD VE AT	20	*

Kaynak: KOSGEB

<sup>4</sup> Osman Demirdögen, **Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Problemleri ve Çözüm Önerileri**, Beta Yayınları, İstanbul, 1996, s. 45



KOBİ'ler büyük işletmelerin bir minyatürü değildir. Dolayısıyla farklı özelliklere sahip bu işletmeleri büyük işletmelerden ayıran özelliklerin ortaya konması gerekir. Bu özellikler, küçük ve orta ölçekli işletmeler grubunu büyük işletmelerden ayıran belirgin farklılıkları yansıtabilmeli ayrıca tanımlanabilmesine de yardımcı olmalıdır.

KOBİ'ler ülkeden ülkeye, sektörden sektöre, buldukları ülkeye göre farklı tanımlamaların yapılması bu alanda evrensel bir tanımlamanın yapılmasını güçleştirirken bu kavram karışıklığını asgari düzeye indirebilmek adına bu tanımlama bazı kriterlere oluşturacak olursak kantitatif ve kalitatif olmak üzere iki ayrıma gidebiliriz.<sup>5</sup>

### 1.1.1. Kantitatif (Niceliksel) Kriterler

KOBİ'lerin tanımlamasındaki niceliksel ölçütler şunlardır:<sup>6</sup>

1. İşletmede çalıştırılan personel sayısı,
2. Çalışanlara ödenen aylık ve ücretlerin toplamları,
3. Kullanılan hammadde miktarı,
4. Kullanılan enerji miktarı
5. Belirli bir süre içerisinde yapılan satışların miktarı
6. İşletme Sermayesinin miktarı
7. Kullanılan makine ve tezgahların sayısı ve gücü

### 1.1.2. Kalitatif (Niceliksel) Kriter

KOBİ'lerin tanımlamasındaki niceliksel ölçütler şunlardır:<sup>7</sup>

1. Birimin yönetim işlemlerinde işbölümü ve uzmanlaşma,
2. İşletmenin çalışmalarını sürdürdüğü pazarın büyüklüğü,
3. Çalıştığı iş kolu içerisinde işletmenin önemi,
4. Yönetimin kademesiyle; iş gören, müşteri, kredi verenler ve işletme sahipleri arasındaki ilişki,
5. Gerekli krediyi sağlayabilme olanakları,

<sup>5</sup> Ayhan Aktar, **Kapitalizm, Azgelişmişlik ve Türkiye'de Küçük Sanayi**, Alfa Yayınları, No:143, İstanbul,1990, s.112

<sup>6</sup> Oktay Alpagun, **İşletme Ekonomisi ve Yönetimi**, 3.Baskı, Beta Basım, İstanbul, 1993, s.64

<sup>7</sup> Don Steinholf, **Small Business Management Fundamentals, Second Edition, University of Miami, McGraw-Hill Book Company**, 1998, s.9

6. İşletmenin satın alma ve satış çalışmalarında sahip bulunduğu pazarlık gücü,

7. Üretimde sermaye ve emek öğelerinin payı,

KOBİ'lerin tanımlanmasındaki farklılıklar, Türkiye'de de göze çarpmaktadır. Bu konudaki ilk yaklaşımlar, 1923 İzmir iktisat kongresinde yapılmaya başlanmış ve devletin özel sektörü desteklemek amacıyla çıkarttığı ve 1942'ye kadar yürürlükte kalan Teşvik-i Sanayi Kanununun (1927), bu konuda ilk kez bir tanımlama yaptığı görülmektedir. Kanuna göre 5 kişiden az ve en çok 9 beygirlik muharrik güç çalıştıran iş yeri "küçük", bunun üstündekiler "büyük" olarak kabul edilmiştir.<sup>8</sup> Tanımlar odalara, birliklere ve derneklere göre değişmekte, bu konudaki en yetkili kuruluş olan DİE' nin bile, her sefer ayrı bir yaklaşımda bulunduğu görülmektedir. Bu değerler en son 1980 nüfus sayımında, 10 işçiden az çalıştırma işyerleri "küçük", 10-24 arası "orta" ve diğerleri büyük olarak tanımlanmıştır. Ancak 1983 yılından itibaren küçük işletme sınırını 25 işçiye çıkartmış bulunmaktadır.

DİE'nin KOBİ'lere ilişkin yaptığı tanımlamada dörtlü bir sınıflandırmaya gidilmektedir. Buna göre 1-9 personel çalıştıran işletmeler çok küçük , 10-49 personel çalıştıran işletmeler küçük, 50-99 personel çalıştıran işletmeler orta ve 100'den fazla personel çalıştıran işletmeler de büyük işletme olarak tanımlanmaktadır.<sup>9</sup>

## 1.2. Türkiye'de KOBİ'lere İlişkin Tanımlar

KOBİ tanımlamada esas kabul edilen kriterlerin başında en çok kullanılanı, işletmelerde istihdam edilen kişi ayısıdır. Bunu ise işletme sermayesi ve Pazar payları gibi kriterler gelir. Bu kriterler altında ülkemizde çeşitli kurumlarca ve dünyada diğer ülkelere yapılan KOBİ tanımlarını incelersek;

Tablo 2. Türkiye'de Kullanılan KOBİ Terimleri

KURULUŞ	TANIM KAPSAMI	TANIM KRİTERİ	MİKRO ÖLÇEKLİ İŞLETME	KÜÇÜK ÖLÇEKLİ İŞLETME	ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETME
KOSGEB	İmalat Sanayii	İşçi sayısı	-	1-50 işçi	51-150 işçi
HALKBANK	İmalat Sanayii, Turizm, Yazılım Geliştirme	İşçi Sayısı	-	-	1-250 işçi
		Sabit Yatırım Tutarı (Euro)	230.000	230.000	230.000
HAZİNE MÜSTEŞARLIĞI	İmalat Sanayii, Turizm, Tarımsal Sanayi, Eğitim, Sağlık, Yazılım Geliştirme	İşçi Sayısı,	1-9 işçi	10-49 işçi	50-250 işçi
		Yatırım Tutarı, KOBİ Teşvik Belgesine Konu Yatırım Tutarı (Euro)	350.000	350.000	350.000
DIŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞI	İmalat Sanayii	İşçi Sayısı,	-	-	1-200 işçi
		Sabit Yatırım Tutarı (Euro)	-	-	1.830.000
EXİMBANK	İmalat Sanayii	İşçi Sayısı			1-200 işçi

KAYNAK: Hazine Müsteşarlığı, Dış Ticaret Müsteşarlığı, KOSGEB, EXİMBANK, T.HALK BANKASI.

<sup>8</sup> Tamer Müftüoğlu, **Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmeleri, Sorunlar-Öneriler**, EGS Bank Yayınları, 1998, s.156

<sup>9</sup> KARAERKEK Saadetin, "Dünya'da Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler", **ASO Dergisi**, 1992, s.115

### 1.3. Türk Hukuku'nda KOBİ Kavramı

Ülkemizde küçük ve orta ölçekli işletme kavramı çeşitli mevzuatta<sup>10</sup> bulunmakla birlikte, tanımlama sadece 12.04.1990 tarih ve 3624 sayılı KOSGEB Kanunu'nda yer almaktadır. Adı geçen Kanun'un 2'nci maddesine göre; "İmalat sanayi sektöründe 1-50 arası işçi çalıştıran sanayi işletmeleri küçük sanayi işletmelerini, 51-150 arası işçi çalıştıran işletmeler orta ölçekli sanayi işletmelerini" ifade etmektedir.

Kanun koyucu bu şekildeki sınırlı bir tanımlama ile bağlanmamak bakımından, aynı Kanun'un 3 üncü maddesi ile tanımdaki işletmelerin büyüklük ve mahiyetlerinin günün ekonomik ve sosyal şartlarına göre değiştirilebilmesi konusunda Bakanlar Kurulu'na yetki vermiştir

Ülkemizde KOBİ tanımını yapan KOSGEB Kanunu, Ticaret ve Sanayi Odaları Kanunu ve TTK gibi kanunlar mevcut olmakla birlikte, ilgili kuruluşların sundukları hizmete uygun olarak farklı ölçütleri ve tanımları benimsemişlerdir. Ülkemizde ISO, TOSYÖV, DİE, KOSGEB, EXİMİBANK, Halk Bankası, DPT gibi kuruluşlarca yapılan tanımlamalarda bulunmaktadır.<sup>11</sup>

#### -DİE Tanımı

1-9 arası işçi istihdam eden işyeri küçük;

10-24 arası işçi istihdam eden işyeri orta ölçekli;

25 ve üzerinde işçi istihdam eden işletmeler ise büyük işletme olarak tanımlanır

#### - TOSYÖV Tanımı

1-10 kişi çalıştıran işletmeler küçük;

10-100 kişi çalıştıran işletmeler küçük ve orta ölçekli;

100 ve daha fazla işçi çalıştıran işletmeler ise büyük işletmelerdir

#### - KOSGEB Tanımı

9-150 kişi çalıştıranlar KOBİ olarak tanımlanır

#### - EXİMİBANK Tanımı

200 kişiye kadar istihdam edilenler KOBİ olarak tanımlanır

<sup>10</sup> TC. Başbakanlık DİE, **İmalat Sanayii'nde Küçük ve Orta Ölçekli İşyerleri(Sorunlar Çözümler Öneriler)**, DİE Matbası, Ankara, 1997, s.2

<sup>11</sup> [www.kosgeb.gov.tr](http://www.kosgeb.gov.tr) 'Türkiye'de ve Dünyada KOBİ Tanımları, (25.01.2007)

### - Halk Bankası Tanımı

1-100 arası işçi istihdam eden işyeri küçük;

101-250 arası işçi istihdam eden işyeri orta ölçekli;

251'den fazla kişi istihdam eden işyeri büyük ölçekli işletmeler olarak tanımlanır.

### - ISO Tanımı

1-20 arası işçi istihdam eden işyeri küçük;

20-200 arası işçi istihdam eden işyeri orta ölçekli işletmeler olarak tanımlanır

## 1.4. Dünyada KOBİ Tanımları

Ülkemizde olduğu gibi günümüzde dünya literatüründe üzerinde fikir birliğine varılmış bir KOBİ tanımı bulunmamaktadır. Ülkelerin ekonomik yapıları değiştikçe KOBİ'leri belirleyen ölçütler değişmekte ve ülkelerin ekonomik yapılarıyla bağlantılı olarak farklı ölçütler kullanılabilir. <sup>12</sup> Çeşitli ülkelerdeki KOBİ tanımlarının farklılığının sebebinin küçük ve orta ölçekli işletme tanımının bilimsel değil pragmatik bir içeriğe sahip olmasından kaynaklandığını belirtmek gerekir; bu nedenle KOBİ'lere ilişkin olarak genel geçerliliğe sahip, herkesin kabul edebileceği bir tanım bulunmamaktadır. <sup>13</sup>

### -OECD KOBİ Tanımı

KOBİ'leri faaliyet gösterdikleri ülkede belirlenmiş sayılardan daha az rakamlarda çalışan istihdam eden, bağlı şirket niteliğinde olmayan, bağımsız ekonomik teşebbüsler olarak tanımlamaktadır.

Buna göre KOBİ'ler için istihdam kriteri olarak belirlenmiş olan çalışan işgücü veya personel sayısı ulusal düzeyde değişiklik gösterebilmektedir. Örneğin AB'nin orta ölçekli işletmeler için belirlediği 250 kişilik üst limit çoğunlukla OECD ülkelerinde kabul görmeye beraber, ABD'de bu rakam 1500<sup>14</sup> çalışan veya personele kadar belirlenebilmektedir. OECD ülkelerinin genelinde küçük ölçekli işletmeler için 50 kişilik istihdam üst limit olarak getirilmekte, AB'nin tanımlamasında yer verildiği gibi ciro ve sermaye miktarı benzeri parasal büyüklükler de çeşitli OECD ülkelerinde bir kriter olarak kullanılmaktadır.

<sup>12</sup> KARAERKEK Saadetin, Dünya'da Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, *ASO Dergisi*, 1992, s.115

<sup>13</sup> Tamer Müftüoğlu, *Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmeleri, Sorunlar-Öneriler*, EGS Bank Yayınları, 1998, s.154

<sup>14</sup> [www.sba.gov](http://www.sba.gov) (28.12.2006)

KOBİ'lere ilişkin sınıflandırmalarda bu işletmelerin istihdam ettiği işçi sayısı ile birlikte sahip olduğu makine parkı değeri ve satış geliri gibi ölçütlerin değerlendirmede yer alması gerektiğini belirtirsek; küçük ve orta ölçekli işletmeler için geliştirilecek bir tanımın işletmelerin rekabetçi piyasadaki güçlerine dayanması gerektiğini ifade etmemiz gerekir.<sup>15</sup>

KOBİ tanımında nicel ölçütler kadar bu işletmelerin sahip oldukları 'nitel özelliklerin' de önemli olduğunu vurgulayan kimi yazarlar , gerçekte KOBİ kavramının temel belirleyicisinin "bu işletmelere her yönüyle kendi kişisel damgasını vuran işletme sahibi/girişimci" faktörü olduğunu ifade etmektedir.

#### **- BM'in KOBİ Tanımı**

BM'in 1958 yılındaki Mısır, İsrail ve Türkiye'yi kapsayan bir raporunda, sanayi sektöründe çalışanların sayısını 10'un altında kalan işyerleri küçük sanayi işletmesi sayılmıştır.

#### **- Dünya Bankası'nın Türk KOBİ Tanımlaması**

1989 yılında Türkiye için hazırlanmış olan 'Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Gelişimi ve İstihdam Yaratma Eğilimi ve Umutları' konulu raporda, Türkiye'de için KOBİ tanımı yapılmıştır. Nicel ölçüt olarak çalıştırılan işçi sayısının göz önüne alındığı raporda 1-50 kişi çalıştıran işletmeler küçük ölçekli, 51-200 kişi çalıştıran işletmeler orta ölçekli, 2002den çok kişi çalıştıran işletmeler ise büyük ölçekli olarak tanımlanmışlardır.<sup>16</sup>

#### **- Komisyon'un 1996 Tarihli KOBİ Tanımı**

Bu çerçevede Komisyon'un üye devletlere, Avrupa Yatırım Bankası ve Avrupa Yatırım Fonu'na yaptığı tavsiye niteliğinde olan 1996 tarihli KOBİ tanımının<sup>17</sup> incelenmesi yerinde olacaktır. Komisyon üye ülkelerin üstünde bir seviyede bir tanım getirerek, KOBİ'ler ile ilişkili Birlik program, politika ve yasal düzenlemeleri için bir referans belirlemiştir. Tanım; istihdam, bilanço büyüklükleri ve bağımsızlık ölçütlerini kapsamaktadır. AB'nin tanımı ve kriterleri aşağıda yer alan tabloda gösterilmektedir. İstihdam ölçütüne göre 250'den az işçi veya personel çalıştıran işletmeler KOBİ, 10'dan az çalışanı olan işletmeler ise çok küçük/mikro işletmeler olarak sınıflandırılmaktadır.<sup>18</sup>

<sup>15</sup> Halil Sariaslan, **Türkiye Ekonomisinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler**, TOBB Yayınları, Ankara 1992, s.68

<sup>16</sup> Tamer Müftüoğlu, **Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmeleri, Sorun ve Öneriler**, EGS Bank Yayınları, 1998, s.104

<sup>17</sup> İKV, **AB KOBİ'ler için Yeni Bir Tanımlama Getiriyor**, İKV Bülteni, Ankara, 1996, s.19

<sup>18</sup> **AB Komisyonu Türkiye Temsilciliği, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler ve Esnaf Sektörü Yararına Yürütülen Etkinlikler**, Ankara,

Tablo 3. AB'nin tanımı ve kriterleri

KOBİ	ELEMAN SAYISI	YILLIK CİRO VEYA BİLANÇO TOPLAMI	BAĞIMSIZLIK
Orta	250'den az	40 milyon ECU'yu geçmemeli (veya 27 milyon ECU)	Bir veya birkaç büyük şirkete ait olmamalı
Küçük	50'den az	7 milyon ECU'yu geçmemeli (veya 5 milyon ECU)	Bir veya birkaç büyük şirkete ait olmamalı
Çok küçük	10'dan az		

Kaynak: KOSGEB

### 1.5. AB'de KOBİ Tanımı

Avrupa Birliği, KOBİ'lerin ekonomiye olan katkılarını dikkate alarak ve üye ülkeler arasındaki ticareti ve rekabeti bozmayacağı düşüncesinden hareketle, KOBİ'lere verilecek devlet yardımlarını istisna kapsamında değerlendirmekte ve bu yardımlara izin vermektedir. KOBİ'lere sağlanacak devlet yardımlarına izin verilmesiyle, KOBİ'lere ilişkin birçok birlik politikası belirlenmiş, ancak kesimi tanımlamak için farklı kriterlerin kullanılması, uygulamada ciddi sorunlara neden olmuştur.<sup>19</sup> Zira; üye ülkelerin devlet yardımı sağlayabilecekleri işletmelerin kapsamını belirlemelerinde ortak bir KOBİ tanımı önem taşımaktadır. Bu nedenle, Avrupa Birliğinde KOBİ tanımı ve sınıflandırması AB düzeyinde yapılmış, ancak esnaf ve sanatkar işletmelerinin tanımı ilgili ülkelere bırakılmıştır. AB farklı KOBİ tanımı ve ifadelerinin rekabete zarar verdiğini göz önüne alarak 7/2/1996 tarihli Konsey Kararı ile KOBİ tanımında personel sayısı, bilanço büyüklüğü ve bağımsızlık derecesini 3 temel kriter olarak almıştır.<sup>20</sup>

AB'nin ortak tanımına göre, sermayesinin %25' den fazlası büyük işletmelere ait olmayan işletmelerden;

- Çalışan sayısı 1-9 arasında olanlar, mikro işletme
- Çalışan sayısı 10-49 arasında olup yıllık cirosu 7 milyon EURO'yu veya bilançosu 5 milyon EURO'yu geçmeyenler, küçük ölçekli işletme,
- Çalışan sayısı 50-249 arasında olup yıllık cirosu 40 milyon EURO'yu geçmeyenler, orta ölçekli işletmelerdir.

<sup>19</sup> Kenan Beysoğlu, **Dünyada KOBİ'ler**, KOSGEB Yayınları, İstanbul, 1999, s.56

<sup>20</sup> SAYIN Meral ve Seda Geniş, **AB'de KOBİ'ler**, KOSGEB Yayınları, Ankara, 1996, s.45

Tablo 4. Avrupa Birliğinde KOBİ Tanımı

Kriterler	Mikro İşletmeler	Küçük Ölçekli İşletmeler	Orta Ölçekli İşletmeler
<i>İstihdam</i>	< 10	< 50	< 250
<b>Yıllık ciro veya yıllık bilanço</b>		< €7 milyon < €5 milyon	< €40 milyon < €27 milyon
<b>Bağımsızlık</b>		Sermaye ve oy hakkının %25'den fazlası KOBİ olmayan bir tek işletmeye ait olmayacak	

Kaynak: Commission of The European Communities

## 1.6. Türkiye’de Girişimciliğin ve KOBİ’lerin Tarihsel Gelişimi

Türkiye’de girişimcilik ve küçük ve orta boy işletmeciliğin gelişimi ve bu olguları etkileyen faktörleri başlıca iki dönemde incelemek mümkündür. Birinci dönem, 1980’e kadar olan zaman dilimini kapsarken ikinci dönem ise Türkiye açısından her alanda hem ekonomide, hem siyasette, hem de kültürel yapıda yeni bir dönem olan 1980 sonrası’dır. Fakat Türkiye için bu iki dönemin de kendi içinde farklılaşan alt dönemleri vardır.<sup>21</sup>

### 1.6.1. 1980 Öncesi Dönem: Cumhuriyet ’in İlk Yılları (1923-1930)

1923-1929 arası ulusal ekonominin kurulması için İzmir İktisat Kongresi ile başlayan düşünsel gelişme ve olgunlaşma dönemidir. Bu dönemin ana özelliği “devlet eliyle fert zengin etme” diye tanımlanan bir politikayla özel sermaye birikimine devlet katkısıdır. 1923’te toplanan İzmir İktisat Kongresi’nde sanayiciler lehine birtakım ilkesel kararlar alınmış, bu kararlar çerçevesinde ise 1927 yılında Teşviki Sanayi Kanunu yeniden düzenlenerek uygulanmaya konulmuştur. <sup>22</sup>Yasaya göre, hükümet, sanayi kuruluşları için gerekli arsaya belli koşullar altında hibe edecek, vergi ayrıcalıkları sağlayacak, sınai kuruluşlar için gerekli makine teçhizat gümrük vergisinden muaf olacak, sanayicilerin kullandıkları temel maddeler, ara malları ve mamul ürünler demiryollarında ucuz tarifeye çalışacak, kamu tekelindeki mallar bu kuruluşlara ucuza satılacak, hükümet ve kamu kuruluşları, bazı koşullarla, yerli sanayi ürünlerini ithal üründen % 10 daha pahalı da olsa, tercihli olarak satın alacaklardı.

Görüldüğü gibi bu dönemde dönemin kendine has özelliklerinden ötürü, devlete, ekonomik hayatta daha çok fonksiyonlar yüklenmiştir. Ancak, tüm bunlara karşın bazı yetersizlikler, ve savaş etkilerinin sürmesi nedeniyle önemli bir gelişme sağlanamamıştır.

<sup>21</sup> Mustafa Sönmez, **100 Göstergede Kuruluştan Çöküşe Türkiye Ekonomisi**, İstanbul, 2003, s.117

<sup>22</sup> TOBB, **Türkiye Ekonomisinde KOBİ’ler**, TOBB Yayını, Ankara, 1997, s.67

### 1.6.2. 1930–1950 Dönemi

Bu dönem ise; ekonomiyi harekete geçirme, hızlandırma, yönlendirme, sanayi kurma ve tarımı diriltme dönemi olmuştur. Bu dönemim iktisat politikası, iktisat felsefesi bakımından devlet yatırımcılığına, işletmeciliğine ve öncülüğüne dayalı gelişmiştir. “ Söz konusu ekonomi politika araçlarını iki ana başlık altında toplarsak;. bunlardan birincisi, dış ticarete koruma önlemlerini artırarak, korumanın sağladığı himaye rantının daha çok devlette toplanmasını sağlayacak düzenlemeler iken; ikincisi ise izlenecek ithal ikameci sanayileşme stratejisinin öncülüğünü yapacak devlet sektörünün yatırım programını belirleyen Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı idi. Birinci başlıkta planlanan önlemlerden dizisinden iki yönlü bir amaç güdülmüştür. Bunlardan birincisi, devlette toplanacak rantlarla sanayileşme planının ihtiyacı olan fonlara katkıda bulunmak, ikincisi ise küçük çiftçi, esnaf ve sanatkarın büyük tüccar ve tefeci tarafından istismarını frenleyerek sınıf çelişkilerini törpülemektir.”

### 1.6.3. 1950–1980 Dönemi

Bu dönemin ilk on yıllık bölümü Cumhuriyet ekonomisinde ilgi çekici ve üzerinde durulması gereken bir dönemdir. Zira bu dönemde ekonomide liberalleşme arayışları ortaya çıkmış, özel sektör lehine bir eğilim dikkat çekmiştir. Bu politika çerçevesinde tarıma ağırlık verildiği ayrıca alt yapı yatırımlarında da artırıldığı görülmüştür.

1950 sonrasında tüketiciliğe yönelme eğilimi gözlenmiştir ve bu dönemde özel girişimin sanayideki payının %70'e çıkması döneme imzasını atan diğer önemli bir olay olmuştur. 1960'lar ise planlı ekonomiye geçiş yılları olarak görülür ekonomimizde, 1963 sonrası dönemde ise serbest piyasa modeli ve serbest fiyat mekanizması çerçevesinde, özel sektörü plan hedeflerine yöneltmede başarı pek fazla sağlanamasa da özel sektör yatırımlarında bir miktar artış görülmüştür.<sup>23</sup>

1970-1980 döneminde iktisat politikalarının yapımında, kısmen de planların tesiriyle, uzun vadeli düşünme alışkanlığı belli bir ölçüde önem kazanmış; bu ise sanayileşmeye yönelik kalkınma politikasının şiddetle benimsendiği bu dönemde bebek sanayinin korunması için ithal ikameci sanayileşme stratejisi giderek yaygınlık kazanmıştır.

1973 yılından itibaren Türk ekonomisi bütün dünya ekonomisini sarsan petrol krizlerinin olumsuz etkileriyle başa çıkmak durumunda kalmıştır. Fakat Türk ekonomisi petrol şokunun maliyetlerinden kaynaklanan krizin dolaylı ve dolaysız etkilerinden kendini

<sup>23</sup> Mehmet Kılıçbay, **Türk Ekonomisi: Modeller, Politikalar, Stratejiler**, Gazi Kitapevi, Ankara,2002, s.101-103



koruyamamıştır. 1980'lere kadar yaşanan döviz ve enerji darboğazı, sanayinin gelişimini ve dolayısıyla girişimciliğin gelişimini durgunlaştırmıştır.

#### **1.6.4. 1980 Sonrası Dönem**

Bu dönemde ithal ikamesi terk edilerek, dışa açık büyüme modeli benimsenerek büyük atılımlar yapılmıştır. Sanayi kesiminde gelişme hızı önceki döneme göre yavaş olmasına rağmen, uluslar arası ilişkilerin gelişmesine paralel olarak bazı alanlarda, özellikle hizmet sektöründe girişimciliğin hızlı bir artış gösterdiği dikkati çekmiştir.

Girişimciliğin ve küçük ve orta boy işletmeciliğin devlet tarafından ele alınması ve devlet politikalarının belirlenmesinde 1963 yılından itibaren her beş yılda bir hazırlanmakta olan Kalkınma Planları'nın küçük sanayi ve esnaf sanatkarlarının durumları ile ilgili bölümlere baktığımızda;V. Beş Yıllık Kalkınma Planı'na kadar yapılan tüm planlarda küçük sanayi ile ilgili politikalar kapsamlı ve tutarlı bir şekilde ele alınmamıştır. Bunun başlıca nedeni, yurdumuzdaki geleneksel esnaf, sanatkar, el sanatları ve tacir gibi sınıflandırmalarda küçük sanayinin yerinin tam bir belirginlik kazanamamasıdır. Son yıllarda ülkemizin makroekonomik politikalarında “dışa dönük sanayileşme ile büyüme” modelinin benimsenmesi ise özellikle imalat sanayinde girişimciliği ve küçük ve orta boy işletmeciliği ön planda çıkarmaktadır.

Küçük ve orta boy sanayi ile ilgili incelemelerde esnaf ve sanatkarlar tanımı geçerliliğini kaybetmiştir. 1963-1967 dönemini kapsayan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda<sup>24</sup> küçük sanayici, esnaf ve sanatkarların sorunları ile ilgilenecek ve çözüm önerileri üretecek merkezi bir örgütün kurulması öngörülmüştür. Bu merkezi örgütün küçük ve orta boy sanayi işletmeleri için hem bir koordinasyon birimi olması ve hem de bu işletmelerin çeşitli sorunlarının çözümünde yardımcı olması ve yol göstermesi gerektiği belirtilmektedir. Bu planda küçük sanayi, girişimcilik gibi konularda daha fazla ayrıntıya rastlanmaktadır.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1968-1972)<sup>25</sup>, genelde birinci planda öngörülen politikalar ve önlemler tekrarlanmaktadır. Bu tekrarlamaları birinci dönemde öngörülen hedeflere ulaşamadığının bir kanıtı olarak da değerlendirilebiliriz. Bu dönemde küçük sanayiye ilişkin olarak gerçekleştirilen en önemli husus, birinci planda faaliyete geçmesi beklenen Küçük Sanayi Geliştirme Merkezi'nin (KÜSGEM) ikinci dönem başlarında Gaziantep'te faaliyete geçmiş olmasıdır. Ancak Merkez ülke geneline yaygınlaştırılamamıştır.

<sup>24</sup> DPT,Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967), Ankara, DPT.

<sup>25</sup> DPT,Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968- 1972) Ankara, DPT.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1973-1979) küçük sanayi, esnaf ve sanatkar konusunda öngörülen önlemler ve hedefler ile saptanan politikalar ilk iki plan dönemindekilerle benzerlik göstermekle birlikte; planda KÜSGEM'in organizasyon yetersizliğinden dolayı, bu kesimi yeterince destekleyememesine ve el sanatları için de halen bir merkezin kurulamamasına işaret edilmektedir.

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1979-1983) ilk kez küçük sanayi ile esnaf ve sanatkarlar kesimini ayırımı yapılarak, her iki kesim tanımlanmaktadır. Planda, "küçük sanayi", bir dereceye kadar makineleşmiş veya modern araç gereçlere ve makinelere sahip küçük imalat birimleri olarak tanımlanmıştır. "Esnaf", ticaret ve diğer hizmet dalında çalışanları; "sanatkar" ise imalat alanından daha ziyade el emeğine dayalı olarak çalışan ve henüz küçük sanayi kapsamına girmeyen iş sahiplerini kapsamaktadır. Ayrıca bu plan döneminde küçük sanayi açısından önemli bir gelişme de 1983 yılında KÜSGEM'in faaliyete geçmesidir.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1985-1989)<sup>26</sup>, esnaf ve sanatkar tanımının yenilenmesi, küçük sanayinin üretim gücünün artırılması ve dış pazarlama konularında mali ve teknik destek sağlanması, küçük sanayinin geliştirilmesinde öncü sektörlerin belirlenmesi, küçük ve orta boy sanayinin büyük boy sanayi ile entegrasyonu için teşvik programlarının hazırlanması, üretimde kalite kontrolün yapılmasında gerekli organizasyonun sağlanması, küçük sanayi sitelerinin yaygınlaştırılması ve bu sitelerde nitelikli işgücü için eğitim desteğinin sağlanması gibi hususlarla küçük ve orta boy sanayi işletmeler politikası belirginleşmiştir.

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1990-1994)<sup>27</sup> daha önceki Kalkınma Planları'nın hazırlanmasında olduğu gibi Küçük Sanayi Özel İhtisas Komisyonu kurulmuştur. Komisyon'un çalışmasında, Kalkınma Planı'nda Türkiye'nin Avrupa Topluluğu ile entegrasyonu, ekonominin yönetiminde piyasa mekanizmasının daha etkin kılınması ve KİT'lerin özelleştirilmesi gibi makroekonomik politikalar paralelinde Avrupa Topluluğu'nda küçük ve orta boy sanayi işletmelerinin durumu ve mali ve teknik destek programları ayrıntılı olarak incelemiş; Avrupa Topluluğu'na tam üyeliğin hedeflendiği ve bunun ilk basamağı olan Gümrük Birliği'ne son beş yılın kalması göz önünde bulundurularak Avrupa topluluğu ile uyumun sağlanması için planda Avrupa Topluluğu'nun küçük ve orta boy sanayi işletmelerinin gelişimine yönelik programların benzerlerinin uygulanması ön görülmüştür.

<sup>26</sup> <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan5.pdf>

<sup>27</sup> <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan6.pdf>

Kredi imkanlarının artırılmasına yönelik çalışmalarda yabancı kaynaklı fonların planlı olarak kullandırılmalarına ilişkin işlemler plan dahilinde tamamlanmış; Dünya bankası kaynaklı İkinci Türkiye Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Projesi'ne ilişkin 200 milyon dolarlık kredinin kullanımı 1994 yılında bir yıl süreyle uzatılmıştır.

### 1.7. KOBİ Özellikleri

KOBİ'lerin büyük ölçekli işletmelere göre sahip oldukları farklılıkları genel olarak sınırlı sermaye kullanımı ile beraber emek yoğun çalışmaları, hızlı karar verme yeteneğine sahip olmaları ve yönetim giderleri ile birlikte üretim maliyetlerinin düşük olması şeklinde sıralanabilmektedir.<sup>28</sup>

KOBİ'lerde işletme sahibinin girişimci ve yöneticilik niteliklerini kişiliğinde bütünleştirmiş olması, bu işletmelerin ekonomik faaliyetleri için büyük önem taşımaktadır.<sup>29</sup> Küçük ve orta ölçekli işletmelerin çoğunda gözlenen bu türdeki yönetim yapısı karar alma sürecinde dinamik ve esnek bir yapı oluşmasına neden olmakta, KOBİ'lerde faaliyet amacını işletme sahibinin kendisi belirlemekte, bu nedenle amaç çatışmasından kaynaklanan bir koordinasyon sorunu ortaya çıkmamaktadır.<sup>30</sup>

Bu bağlamda KOBİ'ler, sahip oldukları esnek ve hızlı yönetim yapıları sonucunda, ekonomiye hareketlilik ve rekabetçi bir boyut kazandırarak ekonominin temel dinamiğini oluşturmaktadır. Sermaye sahipliğinin ve riskin tek elde toplanması KOBİ'lerin finansman yapı ve kaynaklarını etkilemekte, bu durum ise finansman kısıtlarına sebep olmaktadır. Ayrıca, KOBİ'lerin büyük çoğunluğunun sadece sınırlı bir coğrafi pazarda faaliyet göstermeleri ve göreceli olarak düşük bir pazar payına sahip olmaları da karar alma ve uygulama süreçlerinde esnek, hızlı ve dinamik olabilmelerini kolaylaştırmaktadır.

KOBİ'ler ; emek yoğun üretim teknikleri ile çalışmaları, yoğunlukla sipariş sistemi ile atölye tipi üretim yapmaları ve büyük işletmeler göre düşük seviyede işbölümüne sahip olmaları KOBİ'leri üretim işlevinde büyük işletmelerden ayıran başlıca özellikler olarak sıralanabilir. Büyük ölçekli işletmelerin rekabet üstünlükleri daha çok fiyat ve kalite alanlarında, KOBİ'lerin rekabet gücü ise yoğunlukla ürün teslim tarihinin çabuklaştırılması,

<sup>28</sup> ULUDAĞ İlhan ve Vildan Serin, *Türkiye'de KOBİ'ler*, İstanbul, İto Yayın, İst, 1991, s.114

<sup>29</sup> Tamer Müftüoğlu, *Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmeleri, Sorun ve Öneriler*, EGS Bank Yayınları, 1998, s.100

<sup>30</sup> Halil Sariaslan, *Türkiye Ekonomisinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler*, TOBB, Ankara, 1992, s.46

tüketicinin özel koşullarına ve isteklerine uyum sağlanabilmesi gibi nitel konularda ortaya çıkmaktadır.<sup>31</sup>

KOBİ'lerin büyük ölçekli işletmelere göre sahip oldukları farklı özellikler genel olarak; işletme sermayesi, yönetim ve riskin tek elde toplanması, esnek, hızlı ve dinamik yönetim yapılarına sahip olmaları, çoğunlukla emek yoğun üretim tarzı ile sipariş sistemi çerçevesinde çalışmaları şeklinde özetlenebilir. Bu bağlamda KOBİ tanımında hangi nicel veya nitel kriterlerin kullanılacağı, çalışmanın amacı ve perspektifi ile doğrudan ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre. KOBİ'lerin tanımlanması veya sınıflandırılması, çalışmanın işgücü piyasaları, bölgesel veya sektörel kalkınma, teşvik veya rekabet politikalarına ilişkin olması ile bağlantılıdır.

İşletmelerin, sadece istihdam ve ciro büyüklükleri gibi mutlak değerler çerçevesinde KOBİ olarak tanımlanması rekabet politikalarının uygulanmasında bir kural olmamalıdır. Bu durumda önemli olan nokta işletmenin pazardaki rakipleri ile olan göreceli büyüklüğü ve konumudur.

Bu sebeple pazarın yapısı belirleyici faktör olmalı; işletmenin sahip olduğu ciro, pazar payı, sermaye kaynakları, istihdam büyüklükleri, satış kapasitesi ve ürün çeşitliliği gibi nicel kriterler, teşebbüsün ilgili pazarda hareket alanının bulunması, rekabetçi kararları uygularken bağımsız karar verebilmesi ve rakiplerinin kontrolünde olmaması gibi rekabetçi parametre ve koşulların toplamı temelinde birlikte değerlendirilmelidir.

Komisyon'un KOBİ tanımında da vurgulandığı gibi bağımsız karar verebilme kriteri özellikle önemlidir. Teşebbüsün geniş bir ürün yelpazesine sahip olduğu durumlarda işletmenin büyüklüğü sadece belirli bir ürün pazarında ulaştığı ciro ve pay ile açıklanamamalıdır. Bu durumlarda incelenmesi gereken işletmenin yavru şirket ve branşları ile birlikte toplamda sahip olduğu büyüklüktür. Bu bağlamda büyük teşebbüslerin kontrolünde bulunan işletmeler hiçbir durumda KOBİ olarak kabul edilmemelidir.

Bu nedendir ki , bir işletmenin KOBİ olarak tanımlanması her ilgili pazarın kendi özellikleri içerisinde ayrıca incelenmelidir. Bu esnek yaklaşım olay bazında her pazarın ayırt edici özelliklerinin hesaba katılabilmesini sağlayacaktır.

---

<sup>31</sup> Tamer Müftüoğlu, **Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmeleri, Sorun ve Öneriler**, EGS Bank Yayınları, 1998, s.101

## 1.8. KOBİ'lerin Giderek Artan Önemi

Küreselleşen dünyanın ya da kısaca bütünleşen dünyanın dışında kalmamak, sürekli büyüyen pazardan ya da dünya ticaretinden pay alabilmek için fırsat ve avantajlardan yararlanmak, ülkeler için öncelikli amaçlardan olmuştur.

Küreselleşen dünya ile bütünleşmede ve dış pazarlara açılmada KOBİ'ler ön plana çıkmaktadır. Bu nedenle KOBİ'lerin diğer işletmelerden farklı özellikleri bulunmaktadır. Bunlardan bazıları; her şeyden önce bu tür işletmeler, daha az yatırımla daha çok üretim ve ürün çeşidi sağlamaktadır. Marjinal istihdam yaratma olanakları diğer işletmelere göre daha fazladır, böylece daha düşük yatırım maliyetleriyle istihdam imkanı yaratırlar.

Bankalarla ilişkilerinde daha dikkatli hareket ettiklerinden ve yapıları nedeniyle ekonomik dalgalanmalardan daha az etkilenir ve talep değişikliklerine ve çeşitliliklerine daha kolay uyum gösterirler.<sup>32</sup>

Olanak yaratıldığı takdirde esneklikleri nedeniyle teknolojik gelişmelere daha yatkın ve bölgeler arası kalkınmada dengelerin bozulmasını önleyici bir rol oynarlar. Gelir dağılımına olumlu etkileri olup, ferdi tasarrufları teşvik eder, yönlendirir ve hareketlendirirler. Büyük sanayi işletmelerinin vazgeçilmez destekleyicisi ve tamamlayıcısıdır. Politik ve sosyal sistemlerin denge ve istikrar unsuru olup, demokratik toplumun ve liberal ekonominin ana sigortalarından biridir.

Günümüzde küçük ve orta ölçekli işletmelerin katma değer ve istihdam yaratıcı etkileri, tüm ülkeler açısından oldukça önemli boyuttadır. KOBİ'lerin ülkelerde yarattığı ekonomik etkilerinin yanı sıra, sosyal ve siyasal açıdan da önemli rolleri bulunmaktadır. KOBİ'lerin gelişimi içerisinde buldukları ekonomik koşullara bağlı olmakla birlikte, bu işletmeler ölçeklerine bağlı olarak büyük işletmelerin karşılaşmış olduğu sorunların dışında, başta finansal olmak üzere başa sorunlarla da karşılaşmaktadırlar.

Finansal açıdan KOBİ'ler büyük işletmelere göre daha fazla likidite sorunu yaşamakta, kar ve nakit akımlarında önemli dalgalanmalar görülmekte ve büyük ölçüde kısa vadeli kaynaklarla sorunlarını aşmaya yönelmektedirler. Kısa vadeli kaynaklara daha fazla başvuran ve kaynak yaratma olanakları son derece sınırlı olan KOBİ'lerde daha çok çalışma sermayesi yöntemi önem kazanmaktadır.<sup>33</sup>

<sup>32</sup> ÇELİK Adnan ve Tahir Akgemici, **Girişimcilik Kültürü ve KOBİ'ler**, Nobel Yayınlar, Ankara, 1998, s.76

<sup>33</sup> Öztin Akgüç, **Finansal Yönetim**, Muhasebe Enstitüleri Yayınları, Yayın No: 17, İstanbul 1994, s.205

İşe başladıktan sonra ilk kazançların elde edilmesine kadar geçen süre içerisinde gereken harcamaları yapmak için gerekli olan para olarak ifade ettiğimiz çalışma sermayesinin en az işletmeyi kurmak için gerekli olan yatırım sermayesi kadar önemlidir; bu ise KOBİ kredi ve finansmanında önemli bir yer tutmaktadır.

Ekonomik koşulların gittikçe ağırlaştığı günümüzde, ağır rekabet koşulları altında faaliyet gösteren KOBİ'lerin gittikçe birbirine yaklaşan piyasalarda sahip oldukları esnek yapı ve değişen koşullara ayak uydurmayı başaran dinamik yapılarıyla ülke ekonomilerinin kalkınmalarına yapacağı katkılarla buldukları toplumları küresel rekabette yarınlara taşıyacak işletmelerdir.

KOBİ'ler, ülkemiz ekonomisinin dinamik birimleri olarak ekonomik ve Sosyal sisteme olan katkıları nedeniyle, son yıllarda önem kazanmaya başlamışlardır.

Toplumun tüm kümesini kapsayan ve her yerleşim birimine yayılmış olan KOBİ'ler, gerek kendi iç yapıları gerekse de dış çevreden kaynaklanan pek çok sorunla iç içe yaşamaktadırlar.

Ülke ekonomisindeki durgunluk, yüksek enflasyon ve istikrarsızlık ve sık sık başvurulan değişen ekonomik tedbirler, sürprizleri genellikle tahmin edemeyen ve devlet tarafından yeterli danışmanlık hizmeti görülmeyen KOBİ'lerde başarısızlığa ve performans düşüklüğüne yol açabilmektedir. Bir kısmı bu sorunların üstesinden gelemeyerek ekonomik ortamdan çekilmekte, bir kısmı da yaşam mücadelesine devam edebilmektedir. Bununla birlikte, gelişmeleri ve değişimleri yakından izleyebilen KOBİ'ler pek çok fırsatı değerlendirerek önemli avantajlar elde edip, büyüyüp gelişebilmektedirler.

KOBİ'lerin sorunları ile ilgili olarak yapılan araştırmalarda sürekli benzer sorunların ortaya konulması, bu işletmelerin yeterli ilgiyi görmediklerini göstermektedir. Gelişmiş ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de KOBİ'lere hak ettikleri değer ve önem verilmeli, başarısızlıklarına sebep veren etmenler iyileştirilebilmeli, özellikle finansal açıdan desteklenip, çeşitli vergi kolaylıkları sağlanabilmelidir.<sup>34</sup>

Her bölgenin öncelikli faaliyet alanları belirlenip, başarılı olma şansları yüksek büyüme trendine girmiş işletmeler ve girişimciler saptanarak desteklenmeli, potansiyel girişimcilerin buldukları bölgede iş sahibi olmaları sağlanmalıdır.

<sup>34</sup> ULUDAĞ İlhan ve Vildan Serin, Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, İto Yayın, İstanbul, 1991,s.18

Girişimcilere altyapı ve danışmanlık hizmeti veren teknoparklar arttırılarak, tüm yurttaki KOBİ'lerin projelerinin hayata geçirilebilmesine destek olunmalıdır. Bu yolda üniversiteler ile iş birliğine gidilerek, faaliyetteki teknoparklar daha işlevsel kılınmalı, faaliyete geçecek olanlar ise hazırlanmalıdır.

AB'nin hazırladığı ve 1997-2000 yılları arasında geçerli olacak olan üçüncü çok yıllık programda yer aldığı gibi; "KOBİ'lerin mali olanakları güçlendirilmeli, tabi oldukları bürokratik yapılanmalar basitleştirilmeli, finansman ortamları iyileştirilmeli, rekabet güçleri arttırılmalı, AR-GE hizmetleri sağlanmalı, eğitsel yardımlar verilmeli ve kısaca KOBİ girişimciliği desteklenmelidir.

### **1.9. KOBİ'lerin Avantajları ve Dezavantajları**

KOBİ'lerin faaliyetlerini sürdürebilmeleri, pazar dinamiklerinin değişimi ile birlikte, rakip, sağlayıcı veya alıcı durumundaki büyük firmaların davranış ve kararları gibi firma dışı faktörler sonucunda tehlikeye girebilir.<sup>35</sup>

Büyük ölçekli işletmeler kurularak, büyüklüğün sağladığı maliyet tasarruflarından yararlanılması, son yıllara kadar tüm dünyada kabul gören bir yaklaşım olup, bu yaklaşım ölçek ekonomileri kavramıyla bilimsel bir dayanağa da kavuşturulmuştur.

Ölçek ekonomileri en basit anlamıyla; üretim ölçeği arttıkça birim maliyetlerin düşmesini ifade etmekte, uzmanlaşma ve mühendislik ekonomileri, bölünmezlikler ve sabit maliyetlerden kaynaklanabilmektedir. İşleyiş maliyetlerinden kaynaklanan ölçek ekonomileri ise özellikle bakım ve onarım masraflarının, kapasite arttıkça arttırılmaması ile ilgili olarak ortaya çıkmakta; firmanın genel maliyetleri de ölçeğe paralel olarak artış göstermeyebilecektir. Özellikle AR/GE, pazarlama, tanıtım, finansman gibi faaliyetler firma ancak belirli bir boyutu ulaştıktan sonra etkin bir biçimde yapılabilecektir. Firmanın boyutu arttıkça, pazarlık gücünün de artacağını için bu durumda doğrudan değil ama ihtiyari bir avantajın söz konusu olacaktır.

Ölçek ekonomileri kavramına ilişkin yukarıda yer verilen genel değerlendirme sonrasında KOBİ'lerin rakipleri olan büyük ölçekli işletmelere göre sahip oldukları dezavantajlar, sektörel farklılıklar hariç olmak üzere, aşağıdaki şekilde özetlenebilir.

- KOBİ'ler çoğunlukla kısa vadeli banka kredileri kullandıkları ve sermaye piyasası araçlarından etkin bir biçimde yararlanamadıkları için büyük ölçekli işletmelere göre sınırlı sermayeye sahiptir. Türkiye'de KOBİ'ler sermaye piyasası araçlarından yeterince

<sup>35</sup> Levent Akbay, **Türk Sanayicinin Çocuk Yüzü**, KOBİ, Dünya Gazetesi, KOBİ Özel EK, 1999, s.14

yararlanamamakta, bu durum sadece menkul kıymet ihracı ile sınırlı kalmayıp, risk sermayesi ve finansal kiralama gibi mali enstrümanların da yeterince kullanılmaması ile ortaya çıkmaktadır.

- KOBİ'ler vasıflı çalışan istihdamında güçlük yaşamaktadır.
- KOBİ'lerin üretim artışına paralel olarak maliyet düşürücü kazanımlar elde etme olanakları sınırlıdır.
- KOBİ'lerin üretim ve satış risklerini dağıtmaları ve/veya telafi edici fiyatlama 'compensatory pricing' politikaları uygulamaları, genelde tek bir ilgili ürün pazarında faaliyet göstermeleri sebebiyle sınırlıdır .
- KOBİ'lerin hammadde ve ara malı temininde büyük ölçekli işletmelere göre dezavantajları bulunmaktadır.
- KOBİ'ler reklam, satış sonrası hizmetler, kredili satışlar v.b. pazarlama araçlarından yeterince yararlanamamaktadır. Bu durum özellikle ihracat pazarlamasında belirgindir .<sup>36</sup>

Tüm bu temel dezavantajlar sebebiyle KOBİ'ler için pazardaki büyük rakip firmaların rekabeti, uluslararası rekabetten daha zorlayıcı olabilmektedir.

Türkiye ve Dünya genelinde ekonominin önemli bir bölümünde KOBİ'lerin bulunması rastlantı değildir. Bu işletmelerin büyük ölçekli rakipleri karşısında önemli dezavantajları olduğu kadar avantajları da bulunmaktadır. KOBİ'lerde işletme sahibinin girişimci ve yöneticilik niteliklerini kişiliğinde bütünleştirmiş olması bu işletmelerin zaman alıcı koordinasyon ve karar verme süreçlerinin dışında kalabilmelerini, değişen pazar koşullarına hızla uyum sağlayabilmelerini, kısaca esnek ve dinamik yönetim yapılarına sahip olmalarını sağlamaktadır. KOBİ'ler tüketici talebindeki değişimlere esnek biçimde uyum sağlayabilmeleri, alıcıları ile direkt bağlantıya sahip olmaları bir başka ifadeyle pazara daha yakın çalışabilmeleri sebebiyle spesifik tüketici isteklerini daha kolay karşılayabilmektedir.<sup>37</sup>

KOBİ'lerin büyük işletmeler karşısında, özelliklerinden kaynaklanan avantajlarına bakacak olursak;

<sup>36</sup> ALGAN Neşe, KOBİ Sanayi İşletmelerinde, Etkinlik Verimlilik ve Karlılık, **Verimlilik Dergisi**, Sayı 1991/34, s.28

<sup>37</sup> Oktay Alpugan, **Küçük İşletmeler**, Özgün Matbaacılık, Ankara, 1998, s.69



### 1.9.1. KOBİ'lerin Avantajları

Ulusal ekonominin önemli bölümüne KOBİ'lerin sahip olması tarihsel bir rastlantı değildir; bu durum, ne büyük firmalar tarafından oluşturulan yardımsever politikalar, ne de devletin KOBİ'lere yardım programlarının sonucu oluşmuş bir olgu değildir.

KOBİ'ler bir çok durumda büyük firmaların temelini oluşturmaktadır; şimdiki büyük firmaların bir çoğu, dinamik lider tipleriyle iyi yönetilmesi sonucunda önceden birer KOBİ iken artık büyük bir firma haline gelmiş olan firmalardır.

Küçük bir işletmeye sahip olmak öncelikle büyük işletmelerle rekabet etmede girişimciye iki temel avantaj sağlayabilir. Bunlar; müşteri ve işletme personeli ile daha yakın ilişkiler içerisine ve pazarlama, üretim ve hizmet konularında büyük işletmelere göre daha esnek olabilmektir.

KOBİ girişimcileri, faaliyette buldukları yerel pazarı daha iyi tanıyan, pazarın özelliklerini ve gereksinimlerini daha iyi görebilen, pazardaki alıcı ve satıcılarla daha yakın ilişki içerisinde olabilen kişileridir. Özellikle müşteriyle olan yakın ilişkileri, bu işletmelere büyük işletmelerin sahip olamayacakları bir üstünlük sağlamaktadır.

Pazarı yakından takip edebilen müşterilerin ihtiyaçlarını daha iyi bilen ve personelleriyle daha yakın ilişkiler kurabilen KOBİ'ler üretim, pazarlama ve hizmet konularında büyüklerden daha fazla bir esnekliğe sahiptirler. Bu esneklik, dış çevrede meydana gelebilecek değişikliklere yerinde ve zamanında uyum sağlayabilme olanağı tanıdığından, KOBİ'ler bir çok olumsuzluğu daha az bir zararla geçiştirebilmektedirler.

Tüm bunların yanı sıra, KOBİ'ler aşağıdaki ortamlarda da bir takım avantajlar elde edebilmektedirler.<sup>38</sup>

- Büyük miktarda yatırıma girmeden önce yeni bir fikir veya buluşa pazarın tepkisinin bilinmesinin zorunlu olmasında,
- Yönetimde çok yakın denetime ihtiyaç hissedilmesinde,
- Üretim mal ve hizmetin pazarının sınırlı olmasında,
- El emeğinin mal ve hizmetin üretilmesinde önemli bir faktör olan yer almasında,
- Üretim mal veya hizmete olan talebin sınırlı olmasında,

<sup>38</sup> Halil Sariaslan, **Türkiye Ekonomisinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler**, TOBB, Ankara, 1996, s.110

- Kolay bozulabilen malların pazarlamasında yada üretilmesinde,
- Personel ile yakın ilişkilerin gerekli olmasında,
- Teknik gelişmelere kısa sürede ayak uydurabilme yeteneğine sahip olunmasının da,
- Yatırım yapılırken daha çok kendi öz sermayelerine ağırlık verilmesinde,
- Desteklenmeleri aynı zamanda ülkedeki işsizliğin azalması anlamına gelmesinde,
- İş görenlerin kendi bölgeleri veya yaşamak istedikleri bölgelerde kurulmasında,
- Ülke içindeki farklı bölgelerin kalkınmasında ve çevrenin korunmasında

### 1.9.2. KOBİ'lerin Dezavantajları

KOBİ'lerin dezavantajları aşağıdaki gibi sıralanabilecektir: <sup>39</sup>

- Olumsuz rekabet,
- Genel yönetim yetersizliği,
- Özellikle stratejik kararların işletme sahip veya ortaklarınca alınıp, orta ve/veya alt düzey görevlilerinin tam katılımının sağlanamaması,
- İşletme bünyesinde, mali danışman veya uzman istihdam edememe,
- Uzman bir finansman ekibi veya departmanından yoksunluk,
- Sermaye yetersizliği,
- Finansal planlama yetersizliği,
- Banka ve diğer finansal kurumlardan yeterli desteği görememe,
- Sermaye piyasasında yeterince yararlanamamak,
- Ürün geliştirme eksikliği,
- Üretim ve satış arasındaki koordinasyon yetersizliği,
- Modern pazarlama etkinlikleri sergileyememe,

---

<sup>39</sup> KOSGEB, 1997, Türkiye'de KOBİler

- İşletmelerin küçük veya orta ölçekli olması sonucu ihlale vb. etkinlikleri izleyememek,

- İş yerinin veya yerleşim alanının küçüklüğü,
- Bağımsızlığını kaybetme ve batma riski,
- Kalifiye eleman sağlayamamak,
- Mevzuat ve bürokrasi

## BÖLÜM II

### 2. KOBİ'LERİN EKONOMİ İÇİNDEKİ YER ve ÖNEMLERİ

20. Yüzyılın ilk yarısında işletmelerin giderek büyümeleri nedeniyle KOBİ'lerin yaşamlarına devam edemeyecekleri düşüncesi gündeme gelmişti. Ancak günümüzde KOBİ'ler ortadan kalkmamış, aksine 1970' li yıllardan itibaren teknolojinin gelişmesi, kişi ve toplumdaki bağımsızlık eğiliminin artması ve bilgi toplumuna geçiş gibi nedenlerden dolayı daha önemli hale gelmiş bulunmaktadır.<sup>40</sup>

1970' li yıllardan sonra ekonomi politikalarının ağırlık merkezini oluşturmaları ve günümüzde de en önemli ilgi kaynağı olmalarının nedeni, hali hazırda bu kuruluşların ekonomik kalkınmada olduğu kadar sosyal kalkınmada da önemli rol oynamasını gösterebiliriz. Her ne kadar gelişmekte olan ülkelerde bu işletmelerin ekonomik ve toplumsal hayattaki önemi son yıllarda anlaşılmış ise de, gelişmiş ülkeler çok daha önceleri bu durumu fark etmiş ve bugünkü kalkınmışlık düzeylerini önemli ölçüde bu işletmeler sayesinde elde etmişlerdir. ABD bundan 40 yıl önce Küçük İşletmeler Kanunu'nu yürürlüğe koymuş ve bu işletmelerin desteklenmesini, teşvik edilmesini bütünlük içerisinde ele almıştır.<sup>41</sup>

KOBİ'lerde bağımsız olarak ayakta kalmak ve başarmak güdüsünün hakim olması, bir ekonominin canlılığının göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Bir ekonominin sağlıklı olması, çok sayıda yeni işletmenin doğuşuna ortam hazırlarken ve bazılarının ise mevcut endüstri liderlerine meydan okuyacak şekilde gelişip güçlenmesine zemin hazırlayacak rekabet ortamının oluşmasına neden olarak KOBİ'lerin ekonomiye adeta bir dinamizm aracı olarak entegre olmalarını sağlar. Zira AB ülkelerinin son yıllarda izlediği politikalar bu yönde KOBİ'lerin istihdam yaratma amacının yanında belki de bundan daha ağırlıklı olarak ekonomiye dinamizm ve rekabetçi bir özellik kazandıracak canlı, yaşama ve büyüme potansiyeli yüksek olan yeni KOBİ'lerin kurulması ve gelişimini sağlayacak politikalar izlenmesidir. Elbette bu konudaki giderek artan eğilimin sebebini küresel rekabette ABD ve Japonya ile yapılan kıyasıya rekabeti sebebiyle görmekteyiz.

Gelişmiş ülkelerdeki Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin ekonomi içlerindeki paylarına baktığımızda, küçük farklılıkla ülkemizdekine benzer özellikler görebiliriz. Ticari rekabetin ekonomik sistem olarak benimsediği toplumlarda sistemin sağlıklı olarak işleyişiyle KOBİ'lerin sistem içindeki varlıkları ve güçleri arasında yakın bir ilişki vardır. İhracatçı

<sup>40</sup> DİNÇER Ömer ve Hüner Şencan, **Orta Büyüklükteki İşletmeler ve Bürokrasi**, Müsiad Yayınları, 1995, İstanbul, s.68

<sup>41</sup> Kenan Beysoğlu, **Dünyada KOBİ'ler**, KOSGEB Yayınları, İstanbul, 1999, s.99

olarak KOBİ'lere baktığımızda ihracatın firmalara kendi ürünlerini değişik piyasalarda test etme şansı vererek, rekabetçi konumlarını koruyabilmek adına sürekli kendi mal ve hizmetlerinin kalitesini geliştirme ve korumaya zorlar buda günümüzün kaçınılmaz rekabet koşullarında sürekli gelişim ve değişimin zorunlu kılarak verilen hizmetin ve üretilen ürünlerin kalitesini artırır.

Bunun yanı sıra KOBİ'lerin çoğu büyük işletmelerin yerine getiremediği bir takım fonksiyonları yerine getirdikleri için sisteme olumlu katkıda bulunmaktadır. Özellikle ülkelerin büyüme ve kalkınmalarında önemli rol oynayan KOBİ'ler genelde emek yoğun ağırlıklı üretim yapıları ve az miktar sermaye ihtiyacıyla kurulmalarıyla fakirliği çeşitli toplum kesimleri arasında azaltma potansiyeli taşıdıkları için ülke içersindeki bölgesel farklılıkların giderilmesindeki pozitif katkıları yadsınamayacak kadar fazladır.

Günümüzde pek çok ülke, ekonomik açıdan büyümesini gerçekleştirirken aynı zamanda doğal kaynaklarının tükenmesi tehlikesiyle de karşı karşıyadır. Ekonomik büyümenin temiz bir çevre ve doğal kaynaklar üzerinde tehlike oluşturmayacak bir biçimde ifade edilen 'sürdürülebilir kalkınma' kavramının temel taşı olarak ifade edilen KOBİ'ler faaliyet gösterdikleri yörelerde bölgenin ihtiyacını ve girdilerini dikkate alarak, modern teknolojiler yerine daha ziyade ara teknolojiler ve emek yoğun teknolojiler kullanarak hem çevrenin korunmasına hem de bölgeler arası farklılıkları gidererek ekonomilerin gelişmesine ve kalkınmasına ön ayak olurlar.<sup>42</sup>

Tüm firmaların bir biriyle büyük bir iş birliği içersinde olduğu günümüz dünyasında KOBİ'ler sadece bağımsız ekonomik birimler olarak mal ve hizmet üreten işletmeler olarak faaliyet göstermezler; aynı zamanda büyük işletmelerin kullandıkları mamul yada yarı mamulleri üreterek büyük işletmelerin gelişimini de tamamlarlar. Böylece büyük işletmeler için ekonomide bir yan sanayi oluşturarak büyük işletmelerle bir ortak yaşam kurarlar. Bu ortak yaşam biçimi kimi ülkelerde Japonya gibi o denli gelişmiştir ki adeta ekonomik faaliyetlerin temel belirleyicisi durumuna gelmiştir.

KOBİ'lerin ekonomiler açısından bir başka etkisine bakacak olursak; gerek ülkemizde gerekse dünya ekonomilerinde KOBİ'ler yaşanan önemli krizlerden fazlaca etkilenmemiş ve hatta bu krizlerin atlatılmasında önemli roller üstlenmiş olduklarını görürüz. Bu açıdan bakıldığında KOBİ'lerin sadece geri kalmış ülkelerde yaygın ve önemli olmadığını bizim gibi gelişmekte olan ülkelerle, sanayisini tamamlamış gelişmiş ülkelerdeki KOBİ'ler sayı,

<sup>42</sup> Atilla Bağrıaçık, **Dışa Açılma Sürecinde KOBİ'ler**, Dünya Yayınları, İstanbul, 1989, s.147

istihdam ve katma değer olarak karşılaştırıldıklarında, en az gelişmekte olan ülkelerdeki kadar gelişmiş ekonomilerde de KOBİ'lerin önemli bir yeri olduğu görülür.<sup>43</sup>

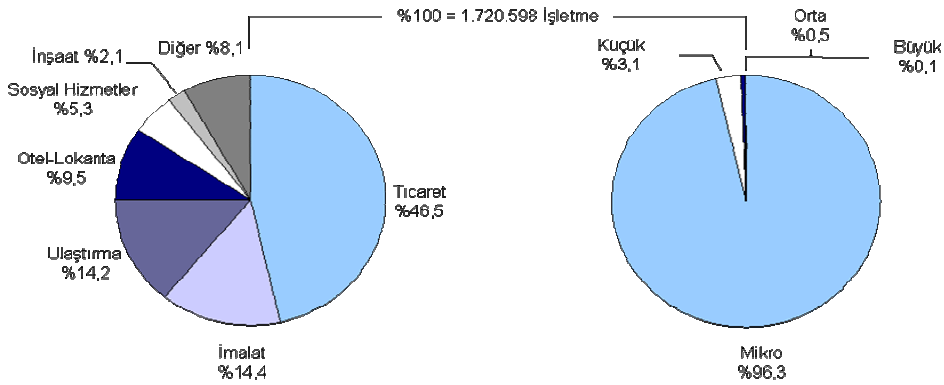
Üzerinde durulan tüm bu çerçeveler içerisinde konuya yaklaşırsa; “piyasa ekonomisinin dinamik yapısı ve gücü, büyük ölçüde sistemdeki KOBİ'lerin varlıklarıyla ve güçleriyle yakından ilişkilidir” denilebilir.<sup>44</sup>

## 2.1. Türkiye’de Ekonomik ve Toplumsal Kalkınmada KOBİ’lerin Yeri

KOBİ'lerin dengeli ekonomik ve sosyal kalkınmanın sağlanması ve sürdürülmesine yaptıkları olumlu katkıları, işsizliğin azaltılması ve yeni istihdam alanlarının yaratılmasında oynadıkları roller ve piyasa koşullarında meydana gelen değişimlere hızlı uyum sağlayabilmeleri esnek bir üretim yapısına sahip olmaları, onları günümüz dünyasında daha önemli bir konuma getirmektedir. Taşıdıkları önem dolayısıyla başta gelişmiş ülkeler olmak üzere bütün ülkeler KOBİ'lerin doğması, büyümesi, gelişmesi ve korunması için uygun ortam hazırlayacak politikalar geliştirmekte ve uygulamaktadırlar. Bu süreç içerisinde ulusal düzeyde belirlenen KOBİ politikalar uluslararası bir nitelik de kazanmaktadır.

Ülkemiz açısından genel bir değerlendirme yapılacak olursa işyeri sayısı, istihdam rakamları ve yaratılan katma değerden oluşan üç önemli göstergeden bakıldığında KOBİ'lerin Türkiye ekonomisi ve sosyal gelişme dokusunda önemli bir yere sahip olduğu görülmekte, toplam işletmelerin % 99’nu oluşturan KOBİ’ler imalat sanayii istihdamının % 61,1 ve yaratılan katma değerinin % 27,3’nü gerçekleştirmektedir.<sup>45</sup>

Grafik 1. TR’deki İşletmeler, Sektör ve Ölçek itibariyle tanımı



Kaynak: DİE, Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı, 2002

<sup>43</sup> Meimer Max George, **TR’de KOBİ Örgütlenmesi**, İSO KOBİ Sorunları, Uluslararası Sempozyumu, İstanbul, 1991, s.55

<sup>44</sup> Süleyman Karataş, **Sanayileşme Sürecinde Küçük ve Orta Boy İşletmeler**, Alfa Yayınları, İstanbul, 1991, s.86

<sup>45</sup> www.kobinet.org.tr (29.11.2006)

KOBİ'ler özellikle güçlü iş dinamiğine sahip olmaları, istihdam potansiyelleri, bölgesel sosyo-ekonomik dengelerin sağlanması, büyük işletmelerin tekelleşmesini önleyebilmeleri ve rekabet politikaları yoluyla ekonomik dinamizmi artırma imkanları sebebiyle AB'de artan biçimde desteklenmektedir. <sup>46</sup>OECD üyesi ülkelerde toplam işletmelerin % 95'i KOBİ'lerden oluşmakta, bu işletmeler ülke bazında ortalama olarak istihdamın % 60-70'ni sağlamaktadır.<sup>47</sup>

KOBİ'lerin istihdam ve katma değer yaratma kapasitelerini devam ettirebilmeleri için gittikçe bütünleşen dünya pazarlarında daha aktif olarak yer almaları gerekmektedir. KOBİ'lerin globalleşme sürecine uyum sağlayabilmeleri için ise sadece pazara giriş engellerinin kaldırılması yeterli olmayıp aynı zamanda KOBİ'lerin ürün kalitelerini artırıcı, üretim ve işletme yönetiminde rekabet edebilirliklerini geliştirici politikalar uygulanmalı ve desteklenmelidir

KOBİ'ler; ülke genelinde ve bölgesel olarak istihdamı geliştirmeleri, talep değişikliklerine daha kolay bir biçimde uyum gösterebilmeleri, büyük ölçekli işletmelerin aramalı ihtiyaçlarını karşılayarak ekonomide yan sanayi oluşturmaları, rekabeti arttırmaları, esnek ve dinamik üretim ve yönetim yapıları ile teknolojik gelişmeyi teşvik etmeleri, sermayeyi tabana yaymaları, bölgesel gelişmişlik farklılıklarını azaltmaları sebebiyle Türkiye ekonomisinde önemli bir yere sahiptir.<sup>48</sup>

KOBİ'lerin dünyadaki artan önemine koşut olarak ülkemizde de 1980'li yılların sonundan itibaren KOBİ'lere yönelik bir destek sisteminin oluşturulması çalışmaları başlatılmıştır; özellikle Gümrük Birliğine girişle birlikte başlatılan bu çalışmaların etkili bir şekilde sürdürülmesi ve geliştirilmesi önem taşımaktadır. Bu amaçla KOBİ'lere yönelik destek programlarının temel hedef kitlesi imalat sanayii sektöründeki KOBİ'lerdir.

<sup>46</sup> Mehmet Akdiş, **Türkiye'de KOBİ'lerin Genel Görünümü**, Ezgi Kitapevi, Ankara, 1994, s.66

<sup>47</sup> TOBB, **Türkiye Ekonomisinde KOBİ'ler**, Ankara, 1996, s.55

<sup>48</sup> Halil Sariaslan, **Türkiye Ekonomisinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler**, TOBB, Ankara, 1992, s.87

Tablo 5. İmalat Sanayinde Faaliyet Gösteren İşletme Verileri (2000)

YIL	SEKTÖR	BÜYÜKLÜK GRUBU	İŞYERİ SAYISI	ORTALAMA ÇALIŞAN SAYISI	KATMA DEĞER (Euro)	İŞYERİ SAYISI İÇİNDEKİ ORAN (%)	ORTALAMA ÇALIŞAN SAYISI İÇİNDEKİ ORAN (%)	KATMA DEĞER İÇİNDEKİ ORAN (%)
2000	TOPLAM		209.817	1.658.098	44.506.303.249	100,00	100,00	100,00
		1-9	198.700	527.624	3.138.145.989	94,70	31,82	7,05
		10-49	6.970	179.152	3.292.615.489	3,32	10,80	7,40
		50-99	1.743	121.697	2.517.268.601	0,83	7,34	5,66
		100-150	770	94.242	2.608.668.892	0,37	5,68	5,86
		151-250	704	135.424	4.481.906.611	0,34	8,17	10,07
	251+	930	599.959	28.467.697.667	0,44	36,18	63,96	
2000	DEVLET		262	124.104	7.665.474.917	100,00	100,00	100,00
		10-49	32	854	18.468.580	12,21	0,69	0,24
		50-99	17	1.288	25.885.488	6,49	1,04	0,34
		100-150	22	2.780	90.748.946	8,40	2,24	1,18
		151-250	59	11.982	252.718.410	22,52	9,65	3,30
		251+	132	107.200	7.277.653.493	50,38	86,38	94,94
2000	ÖZEL		209.555	1.533.994	36.840.828.332	100,00	100,00	100,00
		1-9	198.700	527.624	3.138.145.989	94,82	34,40	8,52
		10-49	6.938	178.298	3.274.146.909	3,31	11,62	8,89
		50-99	1.726	120.409	2.491.383.113	0,82	7,85	6,76
		100-150	748	91.462	2.517.919.947	0,36	5,96	6,83
		151-250	645	123.442	4.229.188.200	0,31	8,05	11,48
	251+	798	492.759	21.190.044.174	0,38	32,12	57,52	

KAYNAK: Devlet İstatistik Enstitüsü, 2000. (1 Euro: 574.345,24 TL)

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü, 2000.

Devlet İstatistik Enstitüsünün (DİE) 2000 yılı değerlendirmelerine göre 1-150 işçi çalıştıran işletmeler KOBİ kabul edildiğinde) imalat sanayiinde toplam 208.183 KOBİ faaliyet göstermekte ve bu işletmelerde 922.715 kişi istihdam edilmektedir. KOBİ'ler tüm imalat sanayii işletmelerinin % 99,2.sini oluşturmakta ve bu sektördeki istihdamın % 55,65.ini karşılamaktadır. İmalat sanayii sektörü, kamu özel sektör ayrımı ve büyüklük gruplarına göre incelendiğinde toplam iş yeri sayısının %0,1.inin devlet işletmesi, %99,9.unun özel işletme niteliğinde olduğu görülmektedir. Kamuya ait işyerlerinde tüm çalışanların % 7,5.i istihdam edilerek, katma değer %17,2.si yaratılmaktadır. Özel sektör işyerlerinde ise toplam istihdamın %92,5.si ile % 82,8 oranında katma değer yaratılmaktadır.

Avrupa firma ölçekleri esas alındığında, Türk sanayii AB sanayine göre daha çok KOBİ ağırlıklı bir yapıya sahip bulunmaktadır. Ekonominin bütünü AB ekonomisi ile kıyaslandığında ise, Türkiye'de tarım sektörü payının ve tarım sektöründe istihdam edilen kırsal alan nüfusunun AB ortalamalarından çok yüksek olduğu görülmektedir. Ancak, bu durum kentleşme hareketine paralel olarak gelişmiş ülke normallerine doğru hızlı bir değişim içindedir. Öte yandan, Türkiye'nin sermaye birikimi kalkınma ihtiyaçları karşısında yetersiz kalmakta, ülkeye yabancı sermaye girişi de çok düşük bir düzeyde bulunmaktadır. Bu durumda, kentlerde ortaya çıkan ve büyük işletmelerin istihdam kapasitesinin üzerindeki işgücü fazlası karşısında en ekonomik istihdam yaratma alanı olan KOBİ'lerin geliştirilmesi, ülke için kaçınılmaz bir kalkınma seçeneğini oluşturmaktadır.



AB Komisyonu; KOBİ'lerin özellikle ekonomik kalkınmanın, istihdamın, teknolojik gelişmenin ve rekabetin artırılmasındaki fonksiyonlarını vurgulamakta, bu işletmelere yönelik destek program ve politikaları uygulamaktadır.<sup>49</sup> Tezin genelinde incelendiği gibi benzer nitelikli çalışmalar ülke uygulamalarında da görülmektedir. Türkiye'de ise KOBİ'ler özellikle KOSGEB aracılığıyla enformasyon, e-ticaret, AR/GE, finansman, personel eğitimi, ihracat, pazar araştırmaları gibi alanlarda desteklenmektedir.<sup>50</sup>

KOBİ'ler rekabet otoritelerince desteklenmeli midir sorusu bu bağlamda ve aynı zamanda rekabet politikasının kendi gerçekleri çerçevesinde yanıtlanmalı, bunun içinde ilk olarak KOBİ'lerin büyük rakip işletmeler ile rekabette sahip oldukları avantaj ve dezavantajlar değerlendirilmelidir.

KOBİ'lerin, sadece ekonomik hayatta değil, sosyal hayata da önemli rolleri vardır. KOBİ'ler, ülkede geniş alana yayıldıkları için bölgesel gelişmişlik farklarını gidermede, mülkiyeti geniş alana yaymada, istihdam olanağı meydana getirip, bunu sürdürmede ve demokratik hayatı canlı tutmada önemli bir güçtür. KOBİ girişimcilerinin tutkuları, başarılı olma arzuları, cesaretli adımları ve yatırım yapma istekleri siyasi istikrarın temel mekanizmalarındandır.

Başarılı girişimciler, potansiyel girişimcileri etkileyerek, onlarında ekonomiye girmelerine neden olacak ve demokratik bir ortamda, psikolojik tatmin gittikçe artacaktır. Güçlü KOBİ'ler, Büyük İşletmeleri de olumlu yönde etkileyecek ve sosyal yönden bir rahatlama olacaktır.

KOBİ'lerin birer mesleki okul niteliği taşımaları ve üretebilme yetenekleri, bölgesel gelişmede ve geçleri önlemede önemli bir rol oynar. Gelip-geçici dönemsel veya mevsimlik krizlerden en az etkilenme özellikleri, toplumsal barışın korunmasına ve bunalımların aşılmasına da katkıda bulunabilir.<sup>51</sup>

Tüketicilerin günlük, sürekli ihtiyaçlarını karşılamaları, toplumun tüm kesimler ile direkt ilişki kurabilmeleri, tüketici isteklerine ve yeniliklere hızla uyum sağlayabilmeleri KOBİ'lerin ekonomik ve sosyal hayatta istikrar unsuru olmalarının göstergeleridir.

<sup>49</sup> KOBİ Destek Programları Paneli, KOBİ'lere Her Çeşit Doğru ve Hızlı Bilgi Gerek,**Hedef Dergisi**, Sayı 34, 1996, s.19

<sup>50</sup> [www.kosgeb.gov.tr](http://www.kosgeb.gov.tr) (29.11.2006)

<sup>51</sup> Hamdi İsmailoğlu, **Küçük İşletmelerin Toplumsal Özellikleri**, Pazarlama Dünyası, Ankara, 1992, s.96

Gelişmiş ülke ekonomilerinde büyük bir pay sahibi olan KOBİ'ler yerine getirdikleri işlevler nedeniyle ekonomik sistemin önemli ve vazgeçilmez bölümünü meydana getirmektedirler.

KOBİ'lerin belli başlı yararları aşağıdaki biçimde sıralanabilir.<sup>52</sup>

- Gelir yelpazesinin içerdeki denge unsurunun kuvvetini sağlarlar. Bu denge yalnızca sosyal yönden değil, ekonomik açıdan da önem taşır.
- Bu işletmeler yeni fikirlerin ve buluşların kaynağı olup, endüstride gereken esnekliğin sağlanmasına katkıda bulunurlar.
- Daha çabuk karar verme olanaklarına sahip oldukları gibi, daha az yönetim ve genel işletme gideriyle çalıştıklarından bu konuda çabuk ve ucuz üretim işlevinde bulunurlar.
- Kişisel inisiyatiflerin ortaya çıkmasında önemli rol oynadıkları gibi, istihdam ve eğitimdeki payları da büyüktür. Bu işletmeler birçok kalifiye elemanın teknik eğitimlerini aldıkları il kuruluşlar durumundadırlar.
- Üretim ve sanayileşmeyi bütün yurda yaymada etkin bir araç olarak yararlanılabilmektedir.
- Uzun dönemde büyük endüstri işletmelerinin girdilerinin ve ara mallarının üreticisi olma durumundadırlar.
- Sosyal ve politik bakımdan kullanılmayan işgücü, hammadde ve finansman kaynaklarının daha küçük yatırımlarla işletilmesi olanaklarını sağlayarak yaşam düzeyinin yükselmesinde de etkili olabilmektedirler.
- Küçük birikimler ve aile birikimlerinin doğrudan yatırımlara yansıtılabilmesinde de önemli işlevleri yerine getirirler.
- İşçi-işveren ilişkilerinin daha yakın ve olumlu bir ortam içinde geliştiği gözlenmektedir. Bu durum sosyal politikaların u kesimde ortaya çıkmasını önleyici niteliktedir.
- Savaş ekonomisinde büyük endüstrinin zedelenmesi durumunda, küçük işletmeler önemli işlevleri yerine getirmektedir. Bu durumda KOBİ'ler üretime devam edip, küçük ölçüde de olsa, gereksinimleri karşılamaya devam etmektedirler.

<sup>52</sup> Oktay Alpugan, Küçük İşletmeler, Özgün Matbaacılık, Ankara, 1998, s.129

Ulusal ekonomimizde, özellikle istihdam yönünden, önemli bir yere sahip bulunan KOBİ'lerin sisteme olan katkıları şu şekilde sıralanabilir.

1. Bölge sanayisinin gelişmesine başlangıç oluşturmak,
2. Bölge sanayinin tamir ve bakım yönünden sorunlarını çözmek,
3. Özel beceri ve teknik isteyen kimi malları üretmek,
4. İkincil (tali) kontrol yoluyla büyük sanayi işletmelerine yardımcı olmak.

Avrupa topluluğunun KOBİ'lere ilişkin bir raporunda söz konusu İşletmelerin ekonomik sisteme olan katkıları şu biçimde özetlenmektedir. "sayıları ve değişik konulardaki çalışmaları, üretim, ticaret ve hizmet alanlarında yer alan tüm sektörlerde var olan etkileri, istihdamı ve belli yörelerin ferah düzeylerine katkıları nedeniyle bu işletmeler ticari ve endüstriyel yapının gerekli bir bölümüdürler. Bunun yanı sıra, ekonominin dinamikliğinin ve canlılığının da kaynağıdır."

KOBİ'lerin ülkemiz açısından taşıdıkları önem şu şekilde sıralanabilir :<sup>53</sup>

Emek yoğun teknoloji ile çalışma ve kaynak kullanımının da etkili olma özelliğine bağlı olarak ülke çapında istihdam yaratmaya ve işsizliğin azaltılmasına katkıda bulunma.

1. Talep değişikliklerine ve çeşitliliklerine daha kısa bir sürede, daha kolay bir şekilde uyum sağlama.

2. Büyük Ölçekli İşletmelerin kullandıkları hammadde, yardımcı malzeme, işletme malzemesi veya yarı mamul gibi girdileri üreterek onların gelişimini tamamlama ve böylece ekonomide "yan sanayi" oluşturma.

3. Büyük Ölçekli İşletmelerin ürettiği aynı mal ve hizmetleri üretim, onları rekabetçi ortama çekerek ekonomiye canlılık kazandırma.

4. Esneklik ve yeniliklere teşvik etme.

5. Emek yoğun olmaları nedeniyle bölgesel istihdam olanaklarının artırılmasına önemli katkıda bulunarak küçük şehirlerden büyük şehir merkezlerine insan göçünün engellenmesine ve bölgenin kendi potansiyeli içinde kalkınmasına temel oluşturma.

6. Gelir dağılımını olumlu yönde etkileyerek, sermayenin büyük sanayi işletmelerinde ve az kişinin elinde toplanmasını önleyerek toplumda gelirin gelerek fonksiyonel gerekse bölgesel düzeyde dağılımını olumlu yönde etkileme.

<sup>53</sup> Halil Sariaslan, **Türkiye Ekonomisinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler**, TOBB, Ankara, 1992, s.118

KOBİ'ler ülkemizin ekonomik ve sosyal yapısına uygun kuruluşlar olmaları nedeniyle, geçmişte olduğu gibi, gelecekte de sistemdeki yerlerini ve vurgulamak, hiçbir zaman büyük işletmelerin önemini inkâr etmek anlamına gelmemektedir. Aksine belli işkollarında büyük firmaların varlığı ve gelişmesi hem doğal bir olgudur, hem de küçük firmaların varlığı için bir zorluktur. Bunun en iyi örneği otomotiv sanayidir. Motorlu taşıtlar üreten büyük firmalar olmasaydı, bugün ülkemizde ürettiklerini dış pazarlara satabilen, çoğu KOBİ niteliğindeki firmalardan oluşan otomotiv ve yan sanayinin var olması da düşünülmeydi.

## 2.2. Avrupa Birliği Sanayileşme Stratejisi ve KOBİ'ler

Helsinki Zirvesi sonrası üyelik sürecini yaşadığımız AB, Sanayileşmeye büyük bir önem vermektedir. Çevre dostu, sürdürülebilir bir kalkınmanın sağlanması, işletmelerin rekabet güçlerinin korunması ve geliştirilmesi, yeni pazarlara açılması Birliğin temel hedeflerini oluşturmaktadır. Bu hedeflerin yansıdığı sanayileşme stratejisi üye ülkelerin ve üyeliğe aday ülkelerin sanayileşme stratejisinin, programlarının ve planlarının oluşturulması açısından önem taşıdığı kadar işletmeler açısından da önem taşımaktadır. Eskiden ürün stratejisi olarak büyük seri üretim ve standart mal üretimi yapan işletmeler miktar ve ölçek ekonomilerini kullanıyorlardı üretim stratejisi olarak şimdi ise; günümüzde üründe küçük, seri ve özel nitelikli bir yapı sergilerken üretim yapısında ise hızlı teslim ve çeşit ekonomisine yer vermektedirler. Değişen sanayi politikalarıyla önemi artan KOBİ'ler AB'de özellikle 1970'li yıllardan itibaren hızlı bir gelişme kaydetmiştir. Kuşkusuz bunun altında aşağıdaki sıralayabileceğimiz önemli faktörler yatmaktadır.<sup>54</sup>

- Güçlü iş dinamiğine sahip olmaları,
- Yüksek işsizlik oranının azaltılmasında KOBİ'lerin istihdam potansiyellerinin önemi,
- Bölgesel sosyo-ekonomik dengelerin sağlanması,
- Atıl işgücüne, özellikle genç nüfusa ve kadınlara çalışırken öğrenme, meslek öğrenme imkanının sağlanması,
- Büyük işletmelerin tekelleşmesini önleyebilme ve ekonomik dinamizmi artırma imkanının rekabet politikaları yoluyla KOBİ'lerce sağlanabilmesi,

<sup>54</sup> Alan Neşe, **AB'ye Uyum Sürecinde, KOBİ'lere Yönelik Yardımlar**, Çukurova Üniversitesi, İİBF, Adana, 2000, s.18

- KOBİ'lerin AR-GE çalışmalarında sahip oldukları potansiyellerden yararlanabilecek bir ortam yaratılması.

AB'de sosyo-ekonomik fonksiyonları ile KOBİ'ler, şüphesiz ekonominin en dinamik sektörü ve ekonomik gelişmenin temel taşı olarak oluşturmaktadır. 15.8 milyon işletmenin %99.9'unu KOBİ'ler oluşturmaktadır. Bunlardan 14.7 milyon işletmede çalışanların sayısının "10'dan az olduğu" belirtilmektedir. Avrupa'daki KOBİ'lerin %50'sinde ise, tek kişi çalışmaktadır. Bununla beraber, özel sektördeki (tarım sektörü hariç), her 10 işten 7'sini KOBİ'ler yaratmaktadır. Yatırımların %50'sinden fazlasını gerçekleştiren KOBİ'ler, toplam istihdam içinde %66, toplam ciro içinde %65'lik bir paya sahiptir. KOBİ'lerin istihdam artış hızı büyük işletmelerinkinden daha yüksek olup, AB'deki milli hasılanın %60'ını yine KOBİ'ler gerçekleştirmektedir. Bu nedenlerden ötürü, Avrupa ekonomisinde kaydedilen gelişmelerde KOBİ'lerin "lokomotif gücü" göz ardı edilememektedir.

Diğer taraftan, büyük işletmelerin gittikçe daha fazla taşeron kullanma ve faaliyet ölçeklerini küçültme eğilimleri, KOBİ'ler açısından önemli bir fırsat oluşturmaktadır. Hızla değişen teknolojik ortam ve piyasaların küreselleşmesi, rekabet koşullarını etkilemekte ve KOBİ'ler için yeni imkanlar tanımaktadır. Bu nedenle KOBİ'ler, Birlikteki ekonomik ve sosyal kaynaşmanın artırılmasında kilit bir role sahiptir. AB'de KOBİ'ler potansiyel olarak dinamik bir istihdam ve refah artışı kaynağı olmalarına karşın, bu işletmelerin özellikle başlangıç evresinde daha zayıf ve başarısızlığa daha açık oldukları unutulmamalıdır. KOBİ'lerin ortalama %50'si, kuruluşlarını izleyen ilk beş yıl içerisinde kapanmaktadır. Bugün, KOBİ'lerin AB'de iş alanları yaratmaya, rekabet gücünün ve büyümenin geliştirilmesine hayati bir katkıda bulunabileceği hususu geniş çapta kabul görmektedir. Bu nedenle, kısa, orta ve uzun vadede Birlik, bu konularda karşılaşılan sorunları çözmeye yönelik çalışmalar yapmaktadır.

### **2.3. Avrupa Birliği Ekonomisi'nde KOBİ'lerin Yeri**

Avrupa Birliği'nde (AB), ekonomik büyüme, rekabet edebilirlik ve istihdam yaratılmasının teşvik edilmesinde KOBİ'lerin temel unsuru oluşturduğu tüm üye ülkelere kabul edilmekte; işletme politikası KOBİ'lerin ihtiyaçlarını ve karşılaştıkları sorunları dikkate alarak rekabet edebilirliklerini güçlendirecek şekilde yapılandırılmakta ve bu doğrultuda çeşitli mekanizmalar uygulamaya koyulmaktadır.

AB'nce 1992 yılında KOBİ'lerin gelişmesini ve ekonomi içindeki yerini belirlemek ve düzenli araştırmalar yapmak için bir KOBİ Gözlemevi (ENSR) kurulmuştur. Avrupa

Komisyonu, XXIII. Genel Müdürlüğü'nün 1992 yılında başlattığı KOBİ'ler İçin Avrupa Gözlemevi isimi proje kapsamında EIM Small Business Research and Consultancy firması her yıl Avrupalı KOBİ'lere ilişkin bir rapor hazırlamaktadır.

-1996 yılı raporu

1996 yılında hazırlanan 4. Yıllık Rapor çerçevesinde Avrupa'nın 19 ülkesini (Avrupa Birliği (15), İzlanda, Liechtenstein, Norveç ve İsviçre) kapsamayan raporda 1995 yılında toplam işletme sayısının yaklaşık 16½ milyona ulaştığı belirlenmekte; buna karşın istihdam edilen kişi sayısının 103 Milyona düştüğü ve bunun özellikle büyük işletmelerde görüldüğü kaydedilmektedir. 1992 yılında 7 olan işletme başına istihdam edilen ortalama çalışan sayısının ise 1995 yılında 6'ya indiğine değinilmektedir.<sup>55</sup>

Tablo 6.: 1995 yılında 19 Avrupa Ülkesi'ndeki İşletmelerin Ölçekleri ve Yapıları

	KOBİ (Küçük ve Orta Boy İşletmeler)				Büyük İşletme	TOPLAM
	Mikro İşletme	Küçük İşletme	Orta İşletme	Toplam KOBİ		
Toplam İşletme (1,000)	15,205	1,050	160	16,415	35	16,450
İşletme Başına Ortalama İstihdam	2	20	100	4	985	6
İstihdam (1,000)	33,230	19,640	15,785	68,655	34,565	103,220
Ciro/İşletme Sayısı (1,000 ECU)	0.2	2.7	19.0	0.6	154.0	0.9
Verimlilik (1,000 ECU)	38	44	62	45	54	48
Katma Değerde İşgücü Maliyetinin Oranı (%)	52	65	61	59	58	58

Kaynak: EIM Small Business Research and Consultancy'nin 4. Yıllık Rapor için Eurostat/DG XXIII kaynaklarını derleme çalışması, Brüksel/Lüksemburg, 1996

Raporun konu ile ilgili diğer saptamaları göre;

Verimlilik açısından Avrupa'daki işletmeler incelendiğinde KOBİ'lerin 1988 – 1995 yıllarında sürekli artış içinde olduğu gözlenmektedir. Orta Boy İşletmelerin en yüksek oranı yakalamasına karşın Mikro işletmelerin en düşük seviyede kaldığı belirtilmekte ve aynı kapsamda Belçika, İrlanda, Birleşik Krallık ve Lüksemburg'un diğer Avrupa ülkelerine kıyasla daha yüksek verimlilik yakaladığı tespit edilmektedir.

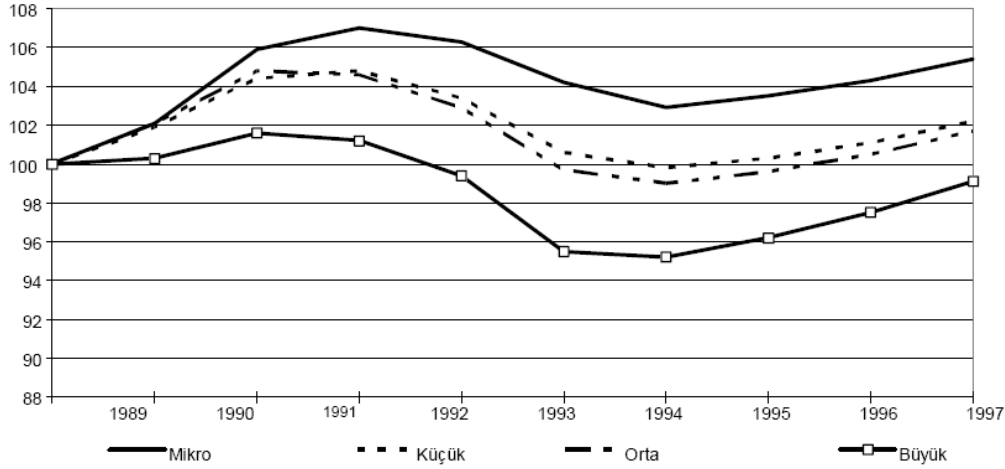
1992 yılı ile karşılaştırıldığında 1995 yılı rakamlarının düşmesine karşın karlılık açısından Küçük Boy İşletmeler en yüksek oranı yakalamakta ve Büyük işletmeler ise düşük kalmaktadır.

Grafik bize 1988-1997 tarihleri arasındaki istihdamdaki gelişmeyi göstermektedir. 1988 ve 1990 arasında tüm işletme ölçeklerinde bir artış gözlenmektedir. Büyük işletmelerde düşüşün, KOBİ'lerde ise durgunluğun başladığı sırada Mikro işletmelerde artış devam

<sup>55</sup> SME's Research and Consultancy, EUROSTAT, Lüksemburg, 1996

etmektedir. Büyük işletmeler istihdamdaki ilk artışı 1994-1995’de gerçekleştirmekte, 1993-1997 arasında ise en yüksek artış oranına ulaşmaktadır.<sup>56</sup>

Grafik 2.: 1988 – 1997 yılları arasında 19 Avrupa Ülkesi’ndeki İstihdamın Gelişimi



Kaynak: EIM Small Business Research and Consultancy'nin, Eurostat ve European Economy, Supplement A, No. 12, Brüksel, Aralık 1995, ve OECD: Economic Outlook, No. 58, Paris, Aralık 1995 kullanarak yaptığı çalışma.

Tablo bize;

1988 ve 1994 yılları arasında tüm işletmeler için ihracatta çok düşük bir artış gözlenmektedir. 1988-1992'deki durgunluğa karşın 1992-1994 arasında artış gerçekleşmektedir. Bu artış daha çok imalat sektöründeki ihracattan kaynaklanmaktadır. Diğer sanayi sektörleri açısından ihracattaki artış büyük işletmeler tarafından yapılmaktadır.

Tablo 7. Avrupa Sanayi Sektöründeki Ortalama İhracat Oranları

Sektör	1988					1992					1994				
	M	K	O	KOBİ	B	M	K	O	KOBİ	B	M	K	O	KOBİ	B
İmalat	7.2	13.5	17.4	13.7	28.7	7.3	14.2	18.7	14.3	29.8	8.3	15.6	20.2	15.7	31.1
Dağıtım	6.1	8.6	7.9	7.4	7.4	5.4	8.4	8.5	7.1	7.8	5.7	8.4	8.8	7.4	8.2
Hizmet	4.4	10.7	13.8	9.2	14.5	4.0	11.1	13.5	8.9	15.0	4.2	12.0	14.5	9.5	16.5
<b>TOPLAM</b>	<b>5.9</b>	<b>10.8</b>	<b>12.7</b>	<b>9.8</b>	<b>20.8</b>	<b>5.5</b>	<b>10.9</b>	<b>13.3</b>	<b>9.7</b>	<b>21.8</b>	<b>5.9</b>	<b>11.6</b>	<b>14.2</b>	<b>10.4</b>	<b>23.0</b>

\* İhracat Oranı : İhracat/Ciro olarak hesaplanmıştır.

M = Mikro işletme, K = Küçük işletme, O = Orta Boy işletme, KOBİ = Küçük ve Orta Boy işletme, B = Büyük işletme.

Kaynak: EIM Small Business Research and Consultancy, Zoetermeer.

Tablo bize; 1988-1997 tarihleri arasında KOBİ'ler ve büyük işletmelerde verimlilik karlılığın seyrini göstermektedir. Bu süre içerisinde büyük işletmeler KOBİ'lere göre yıllık % 2.5 ile daha iyi bir oran yakalayabilmektedir. 1988-1990'da KOBİ'ler yıllık % 1'lik bir artış

<sup>56</sup> SME's Research and Consultancy, EUROSTAT, European Economy, Lüksemburg, 1995

gösterirken büyük işletmeler % 2'lik oranı yakalamaktadır.1990-1993 arasındaki durgunluk döneminde ise tüm işletmelerin verimliliklerini artırmak için maliyetlerini düşürme uğraşlarında büyük işletmeler KOBİ'lere kıyasla daha iyi bir performans gösterdiği gözlenmektedir.

Tablo 8. 1988-1997 Yılları Arasında 19 Avrupa Ülkesindeki İşletmelerde Verimlilik Birim İşçi Maliyeti ve Karlılık

	1988-1990	1990-1993	1993-1997	1988-1997
<b>Ortalama Yıllık Değişim (% olarak)</b>				
<b>Verimlilik</b>				
KOBİ'ler	1.0	1.5	2.75	2.0
Büyük İşletmeler	2.0	3.0	2.5	2.5
TOPLAM	1.25	2.0	2.75	2.25
<b>Birim İşçi Maliyeti</b>				
KOBİ'ler	5.5	4.5	1.5	3.5
Büyük İşletmeler	8.0	3.25	1.5	3.5
TOPLAM	6.75	3.75	1.5	3.5
<b>Ortalama Yıllık Değişim (%-points olarak)</b>				
<b>Karlılık</b>				
KOBİ'ler	1.0	0.25	0.75	0.5
Büyük İşletmeler	-2.5	0.25	0.75	-0.0
TOPLAM	0.5	0.25	0.75	0.25

Kaynak: EIM Small Business Research and Consultancy'nin, Eurostat ve European Economy, Supplement A, No. 12, Brüksel, Aralık1995, ve OECD: Economic Outlook, No. 58, Paris, Aralık 1995 kullanarak yaptığı çalışma.

Avrupa Birliği (AB)'nde; kısa ve orta döneme ilişkin politika ve stratejilerin belirlendiği "Büyüme, Rekabet Gücü ve İstihdam'a ilişkin "Beyaz Kitap"ta yer alan Küçük ve Orta Boy İşletmelere (KOBİ)'lere yönelik politikalar "Entegre Program" ile somutlaştırılmış bulunmaktadır.

Entegre Program doğrultusunda KOBİ politikası, iki temel amaca yönelik olarak ortaya konmuştur;

- AB'nin bütün ülke ve bölgelerinde KOBİ'lerin gelişmesine her yönden elverişli bir ortamın teşvik edilmesi,

- AB'nde KOBİ'lerin rekabet gücünün artırılması ve Avrupalılaştırılması ile Uluslararasılaştırılması' nın teşvik edilmesi.

Avrupa 19 ülkelerinde 1998 yılı verilerine bakacak olursak bu yılki verilerde itibariyle birinci sektör olarak ifade edilen alanlar dışında (tarım, balıkçılık, madencilik vb. sektörler) faaliyet gösteren işletme sayısı 20 milyon civarındadır. Bu işletmelerin %99.79' u KOBİ kapsamına girmektedir. Söz konusu işletmelerin AB'nin ortak tanımı kapsamında "mikro", "küçük", "orta" ve "büyük" ölçekli olma kriterlerine göre dağılımı Tablo 9'de sunulmaktadır.<sup>57</sup>

<sup>57</sup> The European Observatory for SMEs, Sixth Report



Tablo 9. Avrupa Birliğinde Ölçeklerine Göre İşletme Sayıları ( Bin )

Ülke Grupları	Küçük Ve Orta Ölçekli İşletmeler (KOBİ )				Büyük İşletmeler	Toplam
	Mikro	Küçük	Orta	Toplam		
Avrupa 15 Sayı ( Bin )	18 040	1 130	160	19 330	38	19 370
%	93,13	5,83	0,82	99,79	0,19	100,00
Avrupa 19 Sayı ( Bin )	18 465	1 175	170	19 810	40	19 850
%	93,82	5,92	0,85	99,79	0,20	100,00

**Kaynak :** The European Observatory for SMEs, Sixth Report

- Avrupa 19 ülkelerindeki işletmelerin 18 milyondan fazlası 10 kişiden az çalışanı olan mikro işletmelerdir. Mikro işletmeler toplam işletmelerin yaklaşık %94'ünü oluşturmaktadırlar. Bunların aşağı yukarı yarısı kendi hesabına çalışan ve herhangi bir personel istihdam etmeyen kişilerin yürüttüğü işletmelerdir

Ortalama ciro miktarı; mikro işletmelerde 0,2, küçük işletmelerde 3, orta ölçekli işletmelerde 23, büyük ölçekli işletmelerde ise 215 milyon ECU'dur

Avrupa 19 ülkelerinde işletme büyüklüklerine göre ihracatın toplam ciroya oranı %7-22 arasında değişiklik gösterirken ortalama ihracat oranı %16 civarındadır. AB'de KOBİ'lerin toplam ciro içindeki payı %11 iken, bu oran büyük işletmelerde %22'dir. İşletme büyüklüklerine göre üretimdeki yıllık ortalama değişim ise 1998-2000 döneminde KOBİ'lerde %2,1, büyük ölçekli işletmelerde %2,4 olarak tespit edilmiştir.<sup>58</sup>

AB'de KOBİ'lerin karlılıkları ile büyüklükleri arasında bir doğru orantı olduğu söylenebilir. Bu oranlar mikro ile büyük işletmeler arasında %15 ila %60 arasında değişim göstermektedir. 1998-2000 döneminde işletme büyüklüğüne göre karlılık oranlarındaki yıllık ortalama değişim tüm işletme büyüklüklerinde %4 olarak tespit edilmiştir. Bu, KOBİ'lerin maliyetlerindeki değişimleri fiyatlara yansıtılabildiklerini ortaya koymaktadır.<sup>59</sup>

### 2.3.1 İstihdam Açısından KOBİ'ler

AB' de 19 milyonun üzerindeki KOBİ'ler toplam istihdamın %65,83 ü ve toplam cironun %55'ini yönetmektedirler. Avrupa 19 ülkelerindeki yaklaşık 20 milyon işletmede 117 milyon insan istihdam edilmektedir. Bunların % 90'ından fazlasını oluşturan KOBİ'ler, toplam istihdamın üçte ikisini sağlamaktadır.

<sup>58</sup> EIM, Small Business Research and Consultancy.

<sup>59</sup> Alan Neşe, **AB'ye Uyum Sürecinde, KOBİ'lere Yönelik Yardımlar**, Çukurova Üniversitesi, İİBF, Adana, 2000, s.89

AB'de geçtiğimiz beş yıl içinde yaratılan işlerin %80'inden fazlasını KOBİ'ler gerçekleştirmiştir. AB'de, işletme başına düşen ortalama çalışan sayısı; mikro işletmelerde 2, küçük işletmelerde 20, orta ölçekli işletmelerde ise 100 civarındadır. İşletme başına ortalama çalışan sayısı ise 6'dır. Bu sayının en düşük olduğu ülke Yunanistan (3), en yüksek olduğu ülke ise Lüksemburg (13)'dur. AB'deki KOBİ'lerin %50'sinde tek kişi çalışmaktadır. Avrupa 19 ülkelerinde işgücü verimliliği artışı KOBİ'lerde %2,1 iken büyük işletmelerde % 2,7 olarak tespit edilmiştir. Avrupa Birliği'nde bulunan işletmelerin, büyüklüklerine göre yarattıkları istihdam Tablo 10.'da gösterilmektedir.

Tablo 10. İstihdam açısından Avrupa Birliği'nde KOBİ'ler

Ülke Grupları	Küçük Ve Orta Ölçekli İşletmeler (KOBİ )				Büyük İşletmeler	Tüm İşletmeler
	Mikro	Küçük	Orta	KOBİ		
Avrupa 15 Sayı ( Bin ) %	38 360 33,87	21 320 18,82	14 870 13,13	74 550 65,83	38 680 34,16	113 230 100,00
Avrupa 19 Sayı ( Bin ) %	39 330 33,62	22 140 18,92	15 640 13,37	77 100 65,91	39 860 34,07	116 970 100,00

**Kaynak :** EIM Small Business Research and Consultancy

EUROSTAT tarafından yayınlanan son istatistikler AB'de tarım dışı sektörlerdeki, 250'den az işçi çalıştıran 18 milyon şirketin toplam istihdamın üçte ikisini yarattığını göstermektedir.

Tablo da KOBİ'lerin Avrupa Birliği'nde; gerek faaliyet gösteren toplam işletmeler içindeki, gerekse de istihdam ve ciro içindeki payı ile ne kadar önemli olduğu açıkça görülmektedir.

Tablo 11: İstihdam açısından Avrupa Birliği'nde KOBİ'ler (%)

Çalıştırılan işçi Sayısı	0	1-9	10-49	50-249	250+
Toplam firma sayısına oranı	51,64	41,26	6,01	0,90	0,20
Toplam istihdam içindeki payı	9,75	23,08	18,95	13,89	34,33
Toplam ciro içindeki payı	3,56	14,30	17,43	19,46	45,25

Kaynak: ([www.kobinet.org.tr/hizmetler/katilimci-kuruluslar/vakiflar/IKV-35.htm](http://www.kobinet.org.tr/hizmetler/katilimci-kuruluslar/vakiflar/IKV-35.htm)).

En fazla istihdam sağlayan işletme ölçeğine "baskın işletme ölçeği" denilmektedir. Fransa, İtalya ve İspanya gibi Avrupa Birliği'nin nüfus açısından büyük ülkelerinde baskın işletme ölçeği mikro işletmelerdir. Almanya'da KOBİ'ler güçlü olmakla beraber istihdamın

büyük kısmı büyük işletmelerce sağlanmaktadır.

Avrupa Birliği Ülkeleri'nde baskın işletme ölçekleri Tablo 18.'de verilmiştir.

Tablo 12. AB Ülkelerinde Baskın İşletme Ölçekleri

Mikro Ölçekli İşletmeler	KOBİ' ler	Büyük Ölçekli İşletmeler
Fransa	Avusturya	Belçika
Yunanistan	Danimarka	Finlandiya
İtalya	Lüksemburg	Almanya
İspanya	Portekiz	İrlanda
		Hollanda
		İsveç
		İngiltere

**Kaynak:** EIM Small Business Research and Consultancy

Yaratılan katma değer içerisindeki işgücü maliyetleri oranları, mikro işletmelerde %40, küçük işletmelerde %53 ve büyük işletmelerde % 39'dur. Bu veriler küçük işletmelerin, büyük ölçekli işletmelerle rekabet gücünü anlama ve kıyaslama açısından önemlidir. Ayrıca, AB 15 ülkelerinde işletme ölçeklerine göre istihdam oranları ülkeler bazında incelendiğinde de üye ülkeler arasındaki farklılık dikkat çekmektedir.<sup>60</sup> Tablo 1.6.'dan da görüleceği üzere; Avrupa Birliği ülkelerinde büyük işletmede çalışan bir kişinin yarattığı katma değer, mikro işletmede çalışan birinin yarattığı değer 3 katıdır. Bu veri farklı ülkeler ile Avrupa Birliği arasında işletme ölçeklerine göre yaratılan katma değer açısından bir kıyaslama durumunda önemli olmaktadır.<sup>61</sup>

### 2.3.2. Yaratılan Katma Değer Açısından İşletmeler

Tablo 13. Yaratılan Katma Değer Açısından İşletmeler

İşletme Büyüklüğü	Kişi Başına Katma Değer (Mikro işletmelerde 1 olarak alınmıştır.)
Mikro	1.00
Küçük Ölçekli İşletme	1.67
Orta Ölçekli İşletme	3.17
Büyük İşletmeler	3.00

Avrupa 19 ülkelerinde işletme sayıları ve işletme başına düşen ortalama istihdam ile baskın işletme ölçekleri ülkeler bazında Tablo 1.7'de verilmiştir.

<sup>60</sup> EIM Small Business Research and Consultancy

<sup>61</sup> Sanayicinin Sesi, KOSGEB Yayınları, Eylül, Ekim 2006 s.17

Tablo 14. Avrupa Birliği'nde İşletme Sayıları, İstihdam ve İşletmelerde Baskın İşletme Ölçekleri

Ülkeler	İşletme Sayıları ( Bin )	İşletmelerde Ortalama İstihdam	Baskın İşletme Ölçeği
Avusturya	285	11	KOBİ
Belçika	530	5	BÖİ
Danimarka	150	8	KOBİ
Finlandiya	210	5	BÖİ
Fransa	2 325	7	Mikro
Almanya	3 515	8	BÖİ
Yunanistan	620	3	Mikro
İrlanda	85	10	BÖİ
İtalya	3 940	4	Mikro
Lüksemburg	15	13	KOBİ
Hollanda	450	12	BÖİ
Portekiz	690	4	KOBİ
İspanya	2 510	5	Mikro
İsveç	285	7	BÖİ
İngiltere	3 660	5	BÖİ
<b>Toplam ( AB Üyesi )</b>	<b>19 370</b>	<b>6</b>	<b>BÖİ</b>
İzlanda	30	3	KOBİ
Lihtenştayn	3	6	Mikro
Norveç	205	5	KOBİ
İsviçre	240	11	KOBİ
<b>Toplam ( AB Üyesi olmayanlar )</b>	<b>480</b>	<b>8</b>	
<b>Avrupa – 19</b>	<b>19 850</b>	<b>6</b>	

**Kaynak:** EIM Small Business Research and Consultancy

-2002 yılı araştırması;

Bu kuruluş EIM İşletme ve Politika Araştırma Kurumu ve KPMG ile ortak 15 Avrupa Birliği ve 4 diğer Avrupa ülkesinde (İzlanda, Norveç, İsviçre ve Lihtenştayn ) 7600 işletme üzerinde 2002 yılında bir araştırma daha yapmıştır. Bu çalışmada, bu araştırma sonuçlarında göre AB'de KOBİ'lerin durumu incelenmiştir.<sup>62</sup> Bu çerçevede 19 Avrupa Ülkesinde yapılan araştırmaya göre 2000 yılında 20.415.000 işletme KOBİ'dir ve 80 milyon kişiye istihdam sağlarken 40 bin adet büyük işletme 40 milyon 960 bin kişiye istihdam sağlamaktadır. KOBİ'lerde işletme başına ortalama 4 kişi istihdam edilirken, büyük işletmelerde işletme başına 1020 bin kişi istihdam edilmektedir. İşletme başına ortalama satış, KOBİ'lerde 600 bin Euro iken, büyük işletmelerde 255 milyon Euro'dur. KOBİ'ler ürünlerinin %13'ünü ihraç ederken, büyük işletmeler %17'sini ihraç etmektedirler.

<sup>62</sup> EIM Small Business Research and Consultancy, EUROSTAT, 2000

KOBİ'lerde kişi başına katma değer 65 bin Euro iken büyük işletmelerde 115binEuro'dur. Avrupa'da mikro işletmeler daha çok İtalya, İspanya ve İngiltere'de görülürken, İskandinav ülkelerinde büyük işletmeler yer almaktadır. İtalya, İspanya ve Fransa'da KOBİ'lerin ekonomideki ağırlığı Kuzey Avrupa ülkelerinden daha fazladır. Çalıştırılan kişi açısından da Kuzey ülkelerinde işletme başına düşen işçi sayısı Güney Avrupa ülkelerinden daha fazladır. İtalya, İspanya gibi güney Avrupa ülkelerinde bir küçük işletme kültürü oluşmuştur. Bu ülkelerde küçük işletmeler genellikle turizm, inşaat, perakende ticaret ve yerel hizmet gibi işlerle uğraşmaktadırlar.

İngiltere'de ise farklı olarak mikro ve küçük işletmeler daha çok serbest meslek, finans, medya gibi gelir seviyesi yüksek işlerle uğraşmaktadırlar. AB'deki KOBİ'lerin ekonomideki yerlerini ABD ve Japonya gibi gelişmiş ülkelerle karşılaştırmakta yarar vardır. Avrupa, ABD ve Japonya'daki 1998 yıl itibariyle istihdam sayılarına bakarsak, toplam istihdamın %66'sı AB'de KOBİ'lerde yer alırken, ABD'de %46 ve Japonya da %33 istihdam KOBİ'lerde yer almıştır.

Görüldüğü gibi KOBİ'ler Avrupa ülkeleri için ABD ve Japonya'dan daha önemlidir. Ancak 15 Avrupa AB üyesi ve daha sonra 28 üyeli birlikte kültürel ve dil farklılıkları nedeniyle işletmeler ABD'ne göre daha küçük kalmaktadırlar.<sup>63</sup>

-2004 yılı verileri

Ocak 2004 girişimlerinin genel toplamına grafikten bakacak olursak sürpriz olmayan bir şekilde bu alanda en geniş ve yüksek oranlı girişimlerin küçük ölçekli olanlar olduğunu rahatlıkla görmekteyiz. Bu alanda sıralamada başı çeken ülkeler olarak ise Kuzey ülkelerini görmekteyiz, bunları ise İspanya ve Belçika takip etmektedir.

Ayrıca yeni üye ülkelerden Estonya ve Slovenya'yı da bu alanda ilerleme kaydetmiş ülkeler olarak sınıflandırabiliriz. Küçük (10-49), Orta (50-249), Büyük 250 ve daha fazla kişi istihdam eden işletme olarak sınıflandırılan AB ülkelerinde girişimlerin ekonomik alan olarak ticaret sektöründe yoğunlaştığı görülmektedir. Bu alanda faaliyet gösteren işletmeleri daha çok imal sektörü, inşaat sektörü başı çekerken oteller gibi kısa dönemli konaklama olarak hizmet veren işletmeler takip etmektedir. Ayrıca AB ülkelerinde işletmelerin % 13' ünün iş yapmak için e- ticareti tercih ederek internet yoluyla siparişlerini almaları hızla küreselleşen dünyada teknolojinin gelişmesiyle ticareti hızla artırmıştır. Bu oran küçük işletmelerde % 12, Orta boy işletmelerde % 14 büyük işletmelerde ise % 18 olarak belirlenmiştir

<sup>63</sup> Nadir Sağlam, **AB KOBİ Politikası**, Beta Yayınevi, İstanbul, 1998, s.98

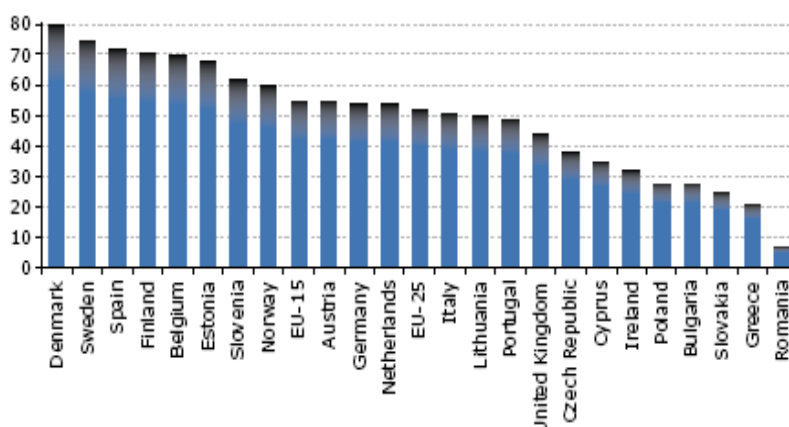
### Broadband in enterprises

The share of enterprises with broadband access in January 2004 is shown in the graphs below. Not surprisingly, the larger enterprises have higher rates than the smaller ones. The Nordic

countries have high penetration rates, as do Spain and Belgium. Also, the new Member States Estonia and Slovenia are well advanced in broadband access of the enterprises.

#### Broadband access in enterprises in 2004 <sup>(1)</sup>

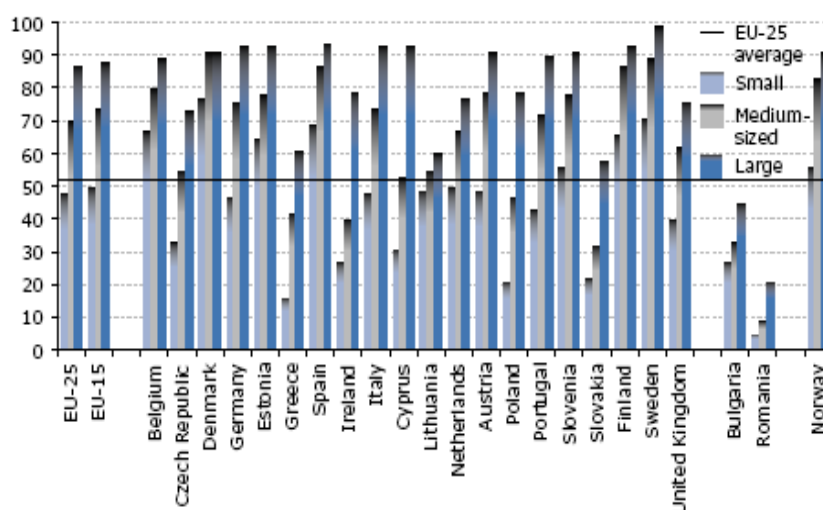
In %



<sup>(1)</sup> Enterprises with 10 or more employees; the following economic activities are generally covered: manufacturing; construction; distributive trades; hotels, camping sites and other provision of short-stay accommodation; transport and communication; real estate, renting and business activities; motion picture and video activities, radio and television activities. EU averages excluding France, Latvia, Luxembourg, Hungary and Malta.

#### Broadband access in enterprises, by enterprise size, in 2004 <sup>(1)</sup>

In %



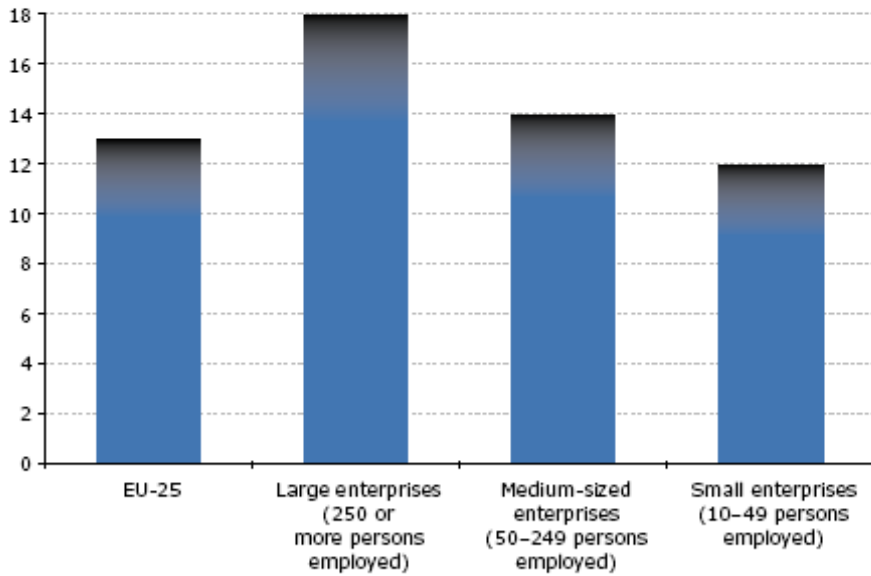
<sup>(1)</sup> Small: 10-49 employees; medium-sized: 50-249 employees; large: 250 or more employees; the following economic activities are generally covered: manufacturing; construction; distributive trades; hotels, camping sites and other provision of short-stay accommodation; transport and communication; real estate, renting and business activities; motion picture and video activities, radio and television activities. EU averages excluding France, Latvia, Luxembourg, Hungary and Malta.

Between 2003 and 2004, overall for the EU, the increase in broadband penetration both in households and enterprises was accompanied by similar increases in e-commerce. However, for businesses, while the increase in the percentage of enterprises placing orders online for purchases matches that of broadband uptake, the percentage of enterprises receiving orders online has increased at a slower pace.

In all, 13 % of the enterprises of the EU in 2004 used the Internet to make business and receive orders from customers. The use of this facility was more frequent for bigger enterprises. For enterprises with 250 or more persons employed, 18 % of them engaged in e-commerce sales while for enterprises with 50-249 persons employed, this percentage was 14 %. The percentage of smaller enterprises receiving orders via the Internet is, however, not much lower at 12 %.

#### E-commerce sales, by enterprise size, EU-25, in 2004

Percentage of enterprises with Internet access that received orders via the Internet, by category of number of persons employed (\*)



(\*) The figures are based on a subset of countries for which data are available, missing France, Latvia, Luxembourg and Malta.

## 2.4. AB KOBİ Politikası

AB'nin KOBİ politikası esas olarak, Küçük İşletmeler Sanayi yılı olan 1983 yılında KOBİ'ler için ilk eylem planının kabul edilmesi ile başladı. İkinci eylem planı 1987 yılında düzenlenirken, 1989 yılında Komisyon bünyesinde işletme politikasından sorumlu yeni bir genel müdürlük kuruldu.

Avrupa Birliği KOBİ politikasına, 1992 yılında imzalanan Maastricht Antlaşması'nın 157. maddesinde yer verildi. Bu madde ile sanayinin rekabet gücünün artırılması için sorumluluk AB'ye ve üye devletlere verildi. AB'nin sanayi politikasında temel amacı, sanayinin yapısal değişime uyumunun ve KOBİ'lerin gelişimi için gerekli olan elverişli iş

ortamının sağlanması ve teknolojik araştırma ve geliştirme alanında var olan potansiyelden daha fazla yararlanılmasıdır.

Son yıllarda büyük işletmelerde istihdam azalırken KOBİ'lerin sağladığı istihdam artmış ve AB için KOBİ'ler ekonominin içinde bulunduğu durgunluğu aşmada önemli bir araç olmuştur. KOBİ'lerin işsizliğin azalması, verimliliği artırma, rekabeti güçlendirme ve bu yolla AB'nin yaşam standardını yükseltme gibi konularda çok olumlu katkılarda bulunabileceği göz önünde tutularak, geliştirilmelerine yönelik bir politika oluşturulmuştur. Avrupa Birliği KOBİ Politikası, Ortak Pazarda KOBİ'lerin gelişimini desteklemek amacıyla girişimcilik politikasını formüle ve koordine etmeyi ve tüm üye ülke ve çevrelerinde KOBİ'lerin gelişimine her yönden elverişli bir ortamın teşvik edilmesini amaçlamaktadır. AB KOBİ politikası geniş müzakere forumlarından, Topluluk Programlarından, iletişim, tavsiye ve başarılı deneyimlerin paylaşımından oluşmaktadır.

1993 yılında hazırlanan "Beyaz Kitap"ta belirtilen hedeflerin gerçekleştirilmesi amacıyla Komisyon, KOBİ'ler ve küçük sanayi için bir çalışma programını 1994 yılında kabul etti. KOBİ'ler için Üçüncü Çok Yıllı Program (1997-2000) ise Amsterdam Antlaşması çerçevesinde düzenlendi.

2000 yılında kabul edilen AB'nin Lizbon stratejisi çerçevesinde, bilgiye dayalı daha rekabetçi bir ekonomi yaratılmasında KOBİ'ler önemli bir yer tutuyor. Lizbon Stratejisi'ni destekleyen AB'nin girişimcilik politikasına istinaden Girişimler Genel Müdürlüğü "Girişimcilik Politikası için Çalışma Programı 2000-2005" başlıklı bir rapor hazırlayarak, girişimcilik faaliyetlerinin desteklenmesi için çeşitli tedbirler önerdi.

21 Ocak 2003 tarihinde ise Avrupa Komisyonu, KOBİ'lere yönelik politikaları içeren ve "KOBİ Paketi" olarak adlandırılan bir paket kabul etti. Bu paket, üye ve aday ülkeler ile Avrupa Komisyonu'nun Avrupa KOBİ Şartı'nda belirlenen ilkeleri nasıl uyguladıklarına dair değerlendirmeler bulunan dört rapordan oluşuyor. Ayrıca, AB'nin uygulamakta olduğu KOBİ'ler politikasındaki son gelişmeler ve gelecekte planlanan eylemlere değiniliyor.

2000-2006 döneminde yapısal fonlardan KOBİ'lere ayrılan miktar, 16 Milyar Euro'yu buluyor. Söz konusu rakam, toplam yapısal fonların % 11'ini oluşturuyor. Ayrıca, Lizbon stratejisi çerçevesinde AB'nin, dünyanın bilgi toplumuna dayalı rekabet ve istihdam gücü gelişmiş en büyük ekonomisi haline gelmesini hedefliyor. Bu amaçla, AB düzeyinde geliştirilen bilim ve teknoloji alanındaki 6. Çerçeve Programı'na KOBİ'lerin katılımına



destek veriliyor. Buna göre, 2,100 milyon Euro'luk bir kaynak KOBİ'lerin desteklenmesi için ayrıldı.

Her ülke için KOBİ'ler ne kadar önemliyse AB için aynı şey geçerlidir ; zira 430 milyonluk, dünyanın en büyük ihracat pazarına sahip birliğin, sürekli gelişecek esnek bir üretime ihtiyacı vardır. Dünyamızda giderek artan rekabet ortamında ABD ve Japonya gibi güçlü devletlerin ticaretteki ağırlıklı varlıkları AB'nin değişen koşullara ayak uydurmakta dinamik bir yapı gösteren KOBİ'ler üzerindeki politikalarını geliştirmesinde etkili olmuştur.

AB KOBİ'lerin rekabet gücünün artırılması ve Avrupalılaşıma ile uluslararasılaşmaları'nın teşvik edilmesi amaçlanmaktadır. Avrupa Komisyonu tarafından yapılan bir araştırmada AB'deki KOBİ'lerin temel sorunları kalifiye eleman temini, finansal kaynaklara erişim, idari düzenlemeler, altyapı olarak belirlenmiş ve bu sorunların çözümüne yönelik oluşturulacak politika için 5 temel prensip ortaya koymuştur.

Bu beş prensibi şu şekilde sıralayabiliriz;<sup>64</sup>

1. Bilgi temelli uluslar arası bir ekonomide şirketlerin rekabet güçlerini artırılması ve büyümelerinin sağlanması,
2. Girişimciliğin ön plana çıkarılması,
3. Şirketler için bürokratik düzenlemelerin basitleştirilmesi ve yenilenmesi ve böylece yenilik, yaratıcılık ve girişimciliğin sağlanması,
4. İşletmeler, özellikle KOBİ'ler için mali şartların düzeltilmesi,
5. İşletmelerin AB destek hizmetleri, programları ve bilgi ağlarına daha kolay erişmelerinin sağlanması ayrıca bu hizmetler arası koordinasyonun sağlanması

Bu temel prensipler çerçevesinde oluşturulan Küçük İşletmeler için Avrupa Şartı, 2000 yılında Portekiz'de düzenlenen Feira Avrupa Konseyi'nde AB üye ülke devlet ve hükümet başkanları tarafından imzalanmışlardır. Bu Şart 2002 yılında AB'ne aday bütün ülkeler tarafından da kabul edilmiştir. Türkiye'de aday ülke olarak bu şarta uymakta ve denetim amacıyla kurulan komisyona her yıl rapor sunmaktadır.

Şart, KOBİ politikasının temel prensipleri çerçevesinde imzalayan devletlerden şu beklentileri içermektedir;<sup>65</sup>

<sup>64</sup> KOSGEB AB Müteşebbis Genel Müdürlüğü İkv- Maik Schmahl, Martin Koch ,AB İlerleme Raporu

<sup>65</sup> KOSGEB, **TR-AB KOBİ'ler**, KOSGEB Yayınları, Ankara, 2000

1. Girişimcilerin Eğitimi
2. Mevzuat ve Tüzüklerin KOBİ'ler için elverişli hale getirilmesi
3. İş becerilerinin geliştirilmesi
4. Kamu idarelerinin online hale getirilmesi
5. İşletmelerin faaliyetlerini kolaylaştıracak vergi düzenlemelerine gidilmesi
6. Finansman kaynaklarına erişimin kolaylaştırılması
7. Küçük işletmelerin teknoloji kapasitelerinin iyileştirilmesi
8. Küçük işletmelerin ulusal ve uluslar arası düzeyde daha iyi temsil edilmesi

2001-2005 dönemindeki belli başlı hedeflere ulaşmada gelişme kaydetmek üzere, Girişim ve Girişimcilik için çok yıllık Program hazırlanmıştır(MAP). Hazırlanan Program KOBİ'lerin ihtiyaçlarını karşılamayı ve politika geliştirmeye özel önem vermektedir. Bu programın ilk 3 yıllık değerlendirilmesi yapıldığında hem üye ülkelerde hem de aday ülkelerde KOBİ'lerin şartlarının iyileştirilmesine ilişkin pek çok olumlu gelişme sağlandığı görülmektedir.

Avrupa KOBİ Bildirgesi (European Charter for Small Enterprises)'nde kabul edilen başlıca ilkeler ve öneriler şunlardır.<sup>66</sup>

- Girişimciliğin geliştirilmesi için mesleki eğitime önem verilmelidir.
- Piyasaya giriş önündeki engeller kaldırılmalı ve yeni iş alanlarının kurulması özendirilmelidir.
- Bürokrasi ve kırtasiyecilik azaltılmalıdır.
- İnsan kaynaklarına daha fazla önem verilmeli; yaşam boyu eğitim, bilgi ve beceri kazandırma programları uygulanmalıdır.
- Devlet ve işletmeler arasındaki işlemlerin elektronik ortamda gerçekleştirilmesi sağlanılmalıdır. E-devlet yönünde adımlar atılmalıdır.
- KOBİ'lerin piyasada adil rekabet ortamında faaliyet gösterebilmeleri için rekabet hukukunda gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.
- Vergi yükü azaltılmalıdır.

---

<sup>66</sup> "European Charter for Small Enterprises", (adopted by the General Affairs Council, 13 June 2000.)

- KOBİ'lerin yeni temel teknolojilere erişimine destek olunmalıdır.
- Başarılı E-ticaret modellerini bularak, bu modellerin KOBİ'lerde yaygınlaştırılması sağlanmalıdır.
- Ulusal düzeyde KOBİ'lerin güçlenmeleri için çaba gösterilmelidir.

Büyük firmalara göre daha dinamik ve esnek yapıda olan KOBİ'lerin istihdam yaratma potansiyelleri göz önünde bulundurulduğunda, istihdam sorunu yaşayan ülkemiz açısından uygulanan 'KOBİ Politikalarımızın' titizlikle üzerinde durulması, iyileştirilmesi ve bunu yaparken de AB'deki mekanizmalarından yararlanılması gerekmektedir. KOBİ'lerin yapısal özelliklerini ekonomiye azami fayda sağlayacak şekilde kullanmaları, idari yasal mali düzenlemeler açısından iş ortamını basitleştirici çeşitli önlemlerin uygulamaya konulmasını gerektirirken, aynı zamanda işletmelerin rekabet güçlerinin artırılması kapsamında ARGE faaliyetleri, mesleki eğitim ve diğer alanlarda destek sağlayıcı önlemlerin alınması kaçınılmazdır. İşte bu hedeflere ulaşma ve katma değer yaratma potansiyellerini artırmak adına KOBİ'lerin de AB'ye uyum sürecinde kendi kabuklarından sıyrılmalarının ve AB'ye entegrasyonunun gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Küçük İşletmeler için Avrupa Şartı ve AB KOBİ politikasını geliştirmeye yönelik olarak KOBİ Destek Programları oluşturulmuştur. Temel başlıklar ise şu şekilde sıralanmaktadır.<sup>67</sup>

1. Finansman Programları
2. İşletmelerin iş hayatına daha kolay ve ucuz yolla giriş yapmalarını sağlamaya yönelik politikalar
3. Pazara erişim programları
4. Eğitim ve danışmanlık programları
5. İşletmeler arası sınır ötesi iş birliği programları
6. KOBİ'leri bilgilendirme programları
7. Teknolojiye Erişim ve Teknoloji Transferi programları
8. Bilimsel ve Teknik Araştırma ve Teknoloji Geliştirme Programları

Finansman Programları ise; KOBİ'lere için dört farklı yoldan hizmet vermektedir. Bunlar; İşe Başlangıç Desteği, KOBİ Teminat Programı, Çekirdek Sermayesi Programı ve

<sup>67</sup> [www.kobinet.org.tr](http://www.kobinet.org.tr) (12.12.2006)

Avrupa Ortak Girişim Programıdır. İşe Başlangıç Desteği, KOBİ Teminat Programı ve Çekirdek Sermayesi Programı Avrupa Yatırım Fonu tarafından yönetilmektedir.<sup>68</sup> İşe Başlangıç Desteği ise kuruluş aşamasındaki KOBİ'leri finansal olarak desteklemeye yöneliktir.

KOBİ Teminat Programı ile bankalar tarafından istenen garantileri sağlayamayan işletmelerin finansmanını sağlar. Çekirdek Sermayesi Programı; büyüme ve istihdam yaratma projelerine sahip işletmelerin ilk kuruluşlarında yada devir alınmalarından sonra başlangıç sermayelerine destek sağlamak amacıyla uygulanmaktadır. Avrupa Birliği'nin KOBİ'lere Yönelik İşletme Politikası ise; Çok Yıllı Program ve Bütünleştirilmiş Program çerçevesinde uygulanmış ve 1980'li yıllarda şekillenmeye başlamış; 1989 yılında Komisyon bünyesinde işletme politikasından sorumlu yeni bir Genel Müdürlüğün oluşturulmasıyla kurumsal bir nitelik kazanmıştır.<sup>69</sup>

Bütünleştirilmiş Program, AB'de KOBİ'lere yönelik tüm faaliyetlerin eşgüdümlü ve uyumlu olmasını kolaylaştırmak amacıyla genel bir çerçeve oluşturmakta; Birlik düzeyinde veya ulusal ya da bölgesel düzeyde KOBİ'lerin gelişimiyle ilgili tüm taraflarca yürütülecek, iyi uygulamaların karşılıklı değişimi (üye devletler ile uyumlu hareketler), Çok Yıllı Program ve diğer Birlik politikaları kapsamında girişilen faaliyetler olmak üzere üç eylem grubunu içermektedir.

Bütünleştirilmiş Program'ın bir parçasını oluşturan Çok Yıllı Program, AB'nin, diğer Birlik politikalarının kapsamadığı KOBİ'lere özgü eylemleri için yasal ve mali çerçeveyi oluşturmaktadır. Diğer Birlik politikaları kapsamında girişilen faaliyetler ise, İç Pazar'ın basitleştirilmesi (SLIM) ve Euro'ya ilişkin faaliyetlerin yanı sıra yapısal fonlardan sağlanan destek, Avrupa Yatırım Bankası kredileri, Avrupa Yatırım Fonu kredi garantileri; Topluluk Araştırma ve Teknolojik Gelişme Programları, bilgi toplumu ve eğitime erişim gibi alanları kapsamaktadır.

<sup>68</sup> [www.kosgeb.gov.tr](http://www.kosgeb.gov.tr) (12.12.2006)

<sup>69</sup> Ali Küçükçolak, **KOBİ Finansman Sorunları, Çözümleri**, İMKB Yayınları, 1997, s.55

## BÖLÜM III

### 3. AB 5 YENİ ÜYESİNİN GENEL DURUMU&KOBİ POLİTİKASI

Temelleri Schuman Deklarasyonu (1950) ile atılan, esasen İkinci Dünya Savaşının verdiği büyük tahribatın tekrarlanmaması amacını güden, Avrupa'daki bütünleşme hareketinin genel olarak başarılı olduğu kabul edilmektedir. Ancak, ilk dört genişleme hareketi sonucunda, bütünleşme süreci sadece Batı Avrupa ülkelerini kapsamıştır.

Sovyet Blokunda yaşanan dağılma sürecinin bir sonucu olarak, AB ile Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri arasındaki ilişkilerde, 1980'li yılların sonundan itibaren önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. 3 Ekim 1990 tarihinde iki Almanya'nın birleşmesi ertesinde, 1 Mayıs 2004 tarihinde, sekiz MDA ülkesinin AB'ye üyelikleriyle, AB'nin beşinci genişleme sürecinin en önemli kısmı tamamlanmıştır. Bulgaristan ve Romanya'nın 1 Ocak 2007 tarihinde AB'ye üye olmaları ile beşinci genişleme sürecide tamamlanmıştır.<sup>70</sup>

AB ile MDA ülkeleri arasındaki ilişkiler gelişirken, eski Yugoslavya Federal Sosyalist Cumhuriyeti'nden bağımsızlıklarını ilan eden Hırvatistan ve Slovenya'yı, AB'nin 1992 yılı Ocak ayında bağımsız ülke olarak tanıdığını ilan etmesiyle, AB Batı Balkan ülkeleri ilişkileri gelişmeye başlamıştır. Bölgede yaşanan savaş ortamının geride bırakılmasıyla, ilişkilerde yaşanan gelişmeler ivme kazanmıştır. 2004 Brüksel Zirvesinde, Batı Balkanlardaki ülkelerin geleceğinin AB sınırları içinde olduğu teyit edilmiş ve Hırvatistan ile katılım müzakereleri, Türkiye ile birlikte, 3 Ekim 2005 tarihinde başlamıştır. Böylece, AB'nin altıncı genişleme süreci, fiilen başlatılmıştır.

Görüşlerde eski komünist ticaret blok'unun dağılmasından sonra Orta ve Doğu Avrupalı aday ülkelerin bir piyasa ekonomisine geçişte önemli ilerleme kaydetmiş oldukları belirtiliyordu. Batı Avrupa'ya kıyasla hâlâ düşük seviyede olsa da, doğrudan yabancı yatırımlar artmaya devam ederken ; özelleştirme ve yapısal reformların ise kararlı bir tempoda ilerlemekte olduğu veya son zamanlarda hızlandığı belirtilmektedir. Bu ülkelerden ise Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Slovenya, Letonya ve Litvanya gibi ülkeler, kişi başına en yüksek yabancı sermaye girişleri yaşamışlardır. Özellikle Letonya, 1997 yılında, GSYH'nin % 7,6'sı tutarında doğrudan yabancı yatırım girişleri çekmiştir. Bu rakam bölgedeki en yüksek orandır. Litvanya'ya doğrudan yabancı yatırım girişleri, bir önceki yıldan sonra 1997'de tekrar iki katına çıkarak GSYH'nin % 3,4'üne ulaşmıştır. Bulgaristan da, 1998 yılında daha az ölçüde olmakla beraber, doğrudan yabancı yatırım çekmeye devam

<sup>70</sup> <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/kavalalim/romanya.pdf>

etmiştir. Bu rakamlar gösteriyor ki görüşlerdeki tavsiyeler, bazılarınca korkulanın aksine, kendileriyle henüz müzakere açılmamış olan ülkeler aleyhine olacak şekilde doğrudan yabancı yatırım akışlarının yönünü değiştirmemiştir.<sup>71</sup>

Komisyon, Kopenhag kriterlerine ilişkin tanımlamasını olabildiğince açık bir şekilde görüşlerde ortaya koymakla birlikte; bu görüşler çerçevesinde ilk önce işleyen bir piyasa ekonomisinin varlığına, ikinci olarak ise Birlik içindeki rekabet baskılarına ve piyasa güçlerine dayanabilme kapasitesine eriştirilmesine önem vermektedir.

### **-İşleyen Bir Piyasa Ekonomisinin Varlığı**

İşleyen bir piyasa ekonomisinin varlığı, aşağıdaki faktörler temelinde değerlendirilir:<sup>72</sup>

- Talep ve arz arasındaki denge, piyasa güçlerinin serbest etkileşimiyle kurulmaktadır; fiyatlar ve ticaret serbestleştirilmiştir;
- Piyasaya giriş (yeni firmalar kurulması) ve piyasadan çıkış (iflaslar) önünde önemli engeller yoktur;
- Mülkiyet haklarının düzenlenmesi dahil, hukukî sistem yerleşmiştir; yasalar ve sözleşmeler icra edilebilmektedir;
- Yeterli fiyat istikrarı ve sürdürülebilir kamu maliyesi ve dış hesaplar dahil makroekonomik istikrar sağlanmıştır;
- Ekonomik politikanın temel ilkeleri üzerinde geniş oydaşma;
- Malî sektör, tasarrufları üretken yatırımlara kan alize edecek ölçüde gelişkindir.

Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Polonya ve Slovenya işleyen piyasa ekonomileri olarak görülebilir. Bütün bu ülkelerde, malî piyasalar gibi bazı önemli hususların daha da olgunlaşmasına ihtiyaç olmakla beraber, geçen yıldan beri yeni ilerlemeler kaydedilmiştir. Litvanya ise önemli ilerleme kaydetmiş olmakla beraber, piyasa ekonomisine dönüşme sürecini tamamlamak için geriye kalan reform gündeminin sürekli biçimde uygulanmasına ihtiyacı vardır.<sup>73</sup>

Bulgaristan, gerekli tedbirlerin kabul edilmesinde ve makroekonomik istikrarın tesis edilmesinde önemli ilerleme yapmış olsa da, işleyen bir piyasa ekonomisi olarak görülemez. Bulgaristan için, geriye kalan başlıca mesele, yasal ve kurumsal reformların uygulanmasını

<sup>71</sup> M.Nail Aklan, , AB'nin Genişlemesi Derinleşmesi, AB Uzmanlık Ders Notları, ATAUM 2003, Ankara, s.12

<sup>72</sup> <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/kavalalim/romanya.pdf>

<sup>73</sup> [www.abgs.gov.tr](http://www.abgs.gov.tr) (13.12.2006)

güçlendirmek, daha fazla makroekonomik istikrarsızlık riskini önlemek ve politikalarda herhangi bir geri dönüşten kaçınmaktır.

Bu ilk kriter bakımından durumu düzelmemiş olan tek ülke Romanya'dır. Romanya hükümeti, esas olarak politik oydaşma eksikliği nedeniyle, gerekli önlemleri henüz almamıştır. Makroekonomik durum da kötüleşmiştir.

Genelde aday ülkeler, farklı başlama noktaları nedeniyle bir hayli farklılaşan ekonomik koşullar içinde olmaya devam etseler de, piyasa ekonomisine geçişlerin de önemli ilerleme kaydetmişlerdir. Nispeten istikrarlı sosyo-politik koşullar devralmış olan ülkeler, yani Macaristan ve Polonya, reformlar alanında sürekli bir kararlılık sergilemişler ve düzenli şekilde ilerleme kaydetmeyi sürdürmektedirler. Bu ülkelerin ardından ise Çek Cumhuriyeti gelmektedir.

### **-Birlik İçinde Rekabet Baskısına ve Piyasa Güçlerine Dayanma Kapasitesi**

İkinci ekonomik kriter olan Birlik içindeki rekabet baskısına ve piyasa güçlerine dayanma kapasitesi, aşağıdaki faktörler bazında değerlendirilir:<sup>74</sup>

- Ekonomik aktörlerin istikrarlı ve tahmin edilebilir bir ortamda kararlar alabilmeleri için yeterli bir makroekonomik istikrar derecesiyle birlikte, işleyen bir piyasa ekonomisinin varlığı;
- Altyapı (enerji, telekomünikasyon, ulaştırma, vs.), eğitim ve araştırma ve bu alanda gelecekteki gelişmeler dahil, yeterli miktarda ve uygun maliyette beşerî ve fizikî sermaye;
- Hükümet politikasının ve mevzuatın, ticaret politikası, rekabet politikası, devlet yardımları, KOBİ'ler için destek, vs. yoluyla rekabet gücünü etkileme derecesi;
- Genişleme öncesinde bir ülkenin Birlik ile sağladığı ticaret bütünleşmesinin derecesi ve temposu. Bu husus, üye devletler ile ticarete konu olan malların hem hacmi hem de mahiyeti ile ilgilidir;
- Küçük firmalar, piyasaya erişimin iyileşmesinden daha fazla yararlanma eğiliminde oldukları için ve ayrıca büyük firmaların hakimiyeti, uyum sağlamak konusunda daha büyük bir isteksizliğe işaret edebileceği için, küçük firmaların oranı.

<sup>74</sup> <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/kavalalim/romanya.pdf> (18.12.2006)

İkinci kriter yönünden bir ülkenin durumunun değerlendirilmesi, birinciden daha da zordur çünkü; bu kriter daha karmaşıktır; değerlendirmenin orta vadeli bir perspektifte yapılması gerekir; bu kriterin yerine getirilmesi, kısmen, birinci kriterin yerine getirilmesine bağlıdır; ve doğru politika tedbirleri alınıyor olsa bile, bu tedbirlerin ekonominin hücrelerine işlemesi ve ekonominin rekabet baskılarına dayanma yeteneği üzerinde tam etkilerini göstermesi zaman alır. Burada, performans konusu yine çok önemlidir.<sup>75</sup>

Komisyon, iki ülkenin – Macaristan ve Polonya – rekabet baskılarını karşılama yeteneklerini iyileştirmeye devam etmiş oldukları ve, şimdiki çabaların sürdürülmesi şartıyla, orta vadede ikinci kriteri de pekâlâ yerine getirebilecekleri kanaatindedir. Geçen yıla göre bir miktar gerilemiş olmakla beraber, Çek Cumhuriyeti'nin de ikinci kriteri yerine getirebileceği düşünülebilir. Slovakya'nın orta vadede Birlik içindeki rekabet baskısı ve piyasa güçleri ile başa çıkma kapasitesine erişme olasılığı yüksektir, ancak hükümet tam olarak işleyen bir piyasa ekonomisi kurmak için acil adımlar atmalıdır. Estonya çok benzer bir durumdadır fakat bu ülkenin büyük dış açıkları, son gelişmelere rağmen, kalıcı büyüme açısından sorunlar yaratmaya devam etmektedir.<sup>76</sup>

Letonya son zamanlarda büyük ilerleme kaydetmiştir ancak reformların sürekliliğini kanıtlaması gerekir. Özelleştirme süreci tamamlanmaktadır, fakat malî denetim alanında, bazı kilit ihracat sektörlerinde katma değer artırılması konusunda ve işletmeler için yasal çerçevenin basitleştirilmesi alanında ilave çabalara ihtiyaç vardır.<sup>77</sup>

Hâlâ özelleştirme sürecini tamamlaması, enerji sektöründe reform yapması ve iflas mevzuatının düzgün işlerliğini sağlaması gereken Litvanya tarafından benzer hamleler yapılmıştır.

Özelleştirme süreci yavaşlıyor gibi görünmekle beraber Bulgaristan da son zamanlarda ilerleme kaydetmiştir. Rekabet gücünü arttırmaya yönelik ilave çabalara ihtiyaç vardır.

Romanya'nın durumu ise, hükümetin yapısal reformlar konusunda kararlı olmayışı nedeniyle bozulmuştur ve bu ülkenin önünde gidilecek çok uzun bir yol vardır.

Böylece, toplam altı ülke, yani Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Slovenya ve Slovakya, orta vadede Birlik içindeki rekabet baskısıyla ve piyasa güçleriyle başa çıkabilmelidir. Ancak, Çek Cumhuriyeti'nde mevcut reformların tam olarak uygulanmasını sağlamak için daha büyük bir dikkat ve uyanıklık gereklidir; Estonya, geniş

<sup>75</sup> Uğur Özgöker , AB Rekabet Politikaları ve Devlet Yardımları”, <http://www.forumvadisi.com>, (14.03.2006)

<sup>76</sup> Rıdvan Karluk, TR-AB İlişkileri, Ankara, 2002

<sup>77</sup> İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV), “AB'nin Rekabet Politikası”, [ikv.org.tr](http://ikv.org.tr) (02.05.2005)



dış açığın getirdiği riskleri sınırlamak için gereken makroekonomik politikaları güçlü bir şekilde izlemeye devam etmelidir; Slovakya ise, geri kalan yapısal sorunlarını piyasaya dayalı ve şeffaf bir biçimde çözmelidir. Reform programlarını sebat ile uygulamaya devam etmeleri şartıyla, Letonya ve daha az bir ölçüde Litvanya, orta vadede Birlik içindeki rekabet baskısı ve piyasa güçleri ile başa çıkmak için gereken ilerlemeyi sağlayabilirler.<sup>78</sup>

'Romanya' tarım, enerji, ulaştırma, bölgesel kalkınma alanlarında ve iç pazarın bazı konularında dönüşüm temposunu hızlandırmıştır. Ancak, dönüştürülen mevzuatın etkin uygulanmasını sağlamak için uygulama ve icra kapasiteleri henüz yeterince gelişmemiştir. Romanya, Avrupa Anlaşması yükümlülüklerini yerine getirmek için gayret etmiş ve ticaretle ilgili önemli sorunların çoğunu çözüme bağlamıştır. Romanya, Katılım Ortaklığı'nın yakın dönem idari kapasite önceliği (Bölgesel kalkınma) konusunun bazı yönlerini ele almış olmakla beraber, iç pazar (bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması, kamu alımları, devlet yardımları), adalet ve işleri (örgütlü suçlara ve yolsuzluğa karşı mücadele, sınırların yönetimi, polisin askeriyeden ayrılması) ve çevre alanlarındaki öncelikleri tatmin edici bir şekilde ele almamıştır.<sup>79</sup>

'Bulgaristan'da' AT mevzuatının dönüşüm temposu pek çok alanda hızlanmıştır. Ancak, kamu alımları, standartlar ve belgelendirme, veri koruma ve devlet yardımlarının izlenmesi gibi bazı önemli alanlarda uyumlulaşma yönündeki ilerleme sınırlı olmuştur ve genel uygulama ve icra kapasiteleri güçlendirilmelidir. Sınırlı idarî ve malî kaynaklar dikkate alınırsa, bunun yapılması çok çetin bir iştir ve yeni dönüştürülen mevzuatın etkin biçimde uygulanıp uygulanmayacağını söylemek için vakit çok erkendir. Bulgaristan, Avrupa Anlaşması kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmek için önemli bir gayret sarf etmiştir ve fikrî mülkiyetle ilgili mevzuat çerçevesini ve icra kapasitesini güçlendirmeye gösterilen ilgi, ülkenin kilit mevzuat benimseme ve uygulama yeteneği konusunda olumlu düşünceler doğurmaktadır. Katılım Ortaklığı'nın kısa vadeli tüm önceliklerinin bazı yönlerini ele almada Bulgaristan ilerleme kaydetmiştir.

Bulgaristan makroekonomik istikrarın sağlanmasında kayda değer ilerleme elde etmiştir ve henüz erken bir aşamada oldukları halde, uygulanmakta olan reformlar ülkenin uluslararası rekabet gücünün düzelmesine yardım etmektedir. Romanya, Görüş'ten bu yana yeni ilerleme kaydetmemiştir ve ekonomik durumu kaygı vericidir. Reformları hızlandırmak

<sup>78</sup> M.Nail Aklan, **AB'nin Genişlemesi Derinleşmesi**, Uzmalık Ders Notları, 2003, ATAUM, Ankara, s.19

<sup>79</sup> [www.tisk.org.tr](http://www.tisk.org.tr) , Aday Ülkeler AB Komisyon Görüşleri, 2003,

ve ülkeyi tekrar doğru yola sokmak için, AB'nin ve uluslararası toplumun desteğiyle, sürekli çabalara gerek vardır.<sup>80</sup>

Sonuç olarak, iki kriter birlikte ele alındığında, bugün aday ülkelerden hiç birinin, Komisyon Görüşleri açıklandığı zaman olduğu gibi, Kopenhag kriterlerini tam olarak yerine getirmediği söylenebilir. Macaristan ve Polonya, kriterlere en yakın durumda olan aday ülkelerdir. Çek Cumhuriyeti ve Slovenya ise, hâlâ diğerlerinden ileride olsalar da, bir miktar gerilemişlerdir. Estonya ilerlemeye devam etmiştir; bir piyasa ekonomisi olarak görülebilir ve orta vadede rekabet baskısıyla başa çıkma yeteneğini kazanabilir. Letonya ve daha az bir ölçüde Litvanya, son zamanlarda önemli ilerleme kaydetmişlerdir fakat, tedbirlerin pek çoğu ancak kısa bir süre önce alınmış olduğu için ne birinci ne de ikinci kriteri henüz tam olarak yerine getirdikleri söylenemez. Bulgaristan ve Romanya, her iki kriterin uzağındadırlar. Bununla beraber, Bulgaristan son zamanlarda önemli bazı iyileşmeler sağlamıştır ve reformlara olan bağlılığında kararlılık göstermektedir, fakat çok düşük bir başlama noktasından yola çıkmıştır. Romanya'nın durumu geçen yıla göre kötüleşmiştir. Son seçimleri müteakip Slovakya'nın ekonomik politikasındaki muhtemel değişimler dikkate alınırca, bu ülkenin orta vadede her iki kriteri de yerine getirme yeteneğini değerlendirmeye girişmek için vakit çok erkendir.

### 3.1. Romanya

238.391 km<sup>2</sup>'lik yüzölçümüne sahip Romanya; Avrupa'nın doğusunda, önemli ticaret yollarının kesiştiği bir bölgede yer almaktadır. Batı Avrupa ülkelerine yakınlığı ve bu ülkelere ulaşan transit yolları barındırması ve Kara denize kıyısı bulunması Romanya'nın coğrafi avantajlarını oluşturmaktadır. 21,7 milyon nüfusu ile Orta Avrupa'da Polonya'dan sonra en büyük pazar olan Romanya yabancı sermaye için cazip ülke konumundadır.

#### 3.1.1. Romanya Genel Durum

Romanya'nın GSMH 95,74 Milyar Dolar, 2005 yılı büyüme oranı ise % 4,1 olarak gerçekleşmiştir. Romanya Ekonomisinin 2005 yılında % 4,1 büyümesindeki ana faktör özel tüketimde yaşanan artışlar olarak göze çarpmaktadır.<sup>81</sup>Tüketim artışını destekleyen sebepler ise, reel ücretlerin artması, ulusal para biriminin yabancı paralar karşısında değer kazanması ve tüketicilere sağlanan kredi ve leasing imkanlarının artması gösterilebilir. Ayrıca tüketim

<sup>80</sup> Eren, Mehmet Selim, "Avrupa Hukukunda Rekabet Hukuku Politikası", [http://www.hukukcu.com/bilimsel/kitaplar/ab\\_rekabet.htm](http://www.hukukcu.com/bilimsel/kitaplar/ab_rekabet.htm) (06.12.2003)

<sup>81</sup> T.C Bükreş Büyükelçiliği Ticaret Müsteşarlığı, Romanya'nın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ticari İlişkisi, Ağustos, 2006, Bükreş, s.28

artışı, temel ihtiyaçlarını karşılama ve daha iyi koşullarda yaşama arzusu içinde olan Romenlerin gelir seviyesi arttıkça sürme eğilimine devam edecektir.

1999 yılından itibaren sürekli büyüyen Romanya'da 2004 yılı dahil % 32,9 kümülatif büyüme gerçekleştirmiştir. Ana sektörlerin GSMH içindeki paylarına bakıldığında, %43,2 sanayi ve inşaat, %11,6 tarım, orman ve balıkçılık, %45,2 hizmetler sektörünün temsil edildiği görülmektedir. GSMH'nın yaklaşık %70'i özel sektör tarafından yaratılmaktadır. Özel sektörün GSMH içindeki katma değer payı sanayide %79, tarım, orman ve balıkçılıkta %98 inşaat sektöründe %93 ve hizmet sektöründe %69'dur<sup>82</sup>.

GSMH'nın %43,2'sini sağlayan sanayi üretiminin, %5,3'ünü madencilik ve taş ocakçılığı, %77,8'ini elektrik ve termal enerji ile gaz ve %16,9'unu su üretimi ve bunların nakliyesi ve dağıtımını oluşturmaktadır. İmalat sanayi üretimi içinde öne çıkan sektörler ve payları şöyledir: Gıda ve içecek (%12,9), metalurji (%11,8), petrol işleme, kömür ve nükleer yakıt işleme (%11,1), kimyasal ürünler (%5,5), hazır giyim (%4,3), tekstil (%2) ve makine ve ekipman (%3,6).<sup>83</sup>

Özellikle tüketimdeki artışlardaki temel etken olarak, ihtiyaçları giderilememiş olan Romenlerin gelir seviyesinin yükselmesi, AB yeni üyesi olmanın getirdiği sosyo ve ekonomik avantajlar olarak görmekteyiz. Tüm bunlar ise tüketimi dolayısıyla ithalatı artırmaktadır; bu da bu ülke ile hali hazırda geçmişten günümüze güçlü ekonomik bağları olan ülkemiz için büyük bir avantaj oluşturmaktadır.

İthalat'ta ise; Romanya'nın ithalatı iyileşen ekonomik şartlar ve girilen AB süreciyle gün geçtikçe artış göstermiş şu dönemde ise bir önceki döneme göre % 23,9 artarak 32.568 milyon €'a ulaşmıştır. Başta İtalya Almanya ve Rusya (doğal gaz petrol) olmak üzere Fransa'dan sonra % 5,4'la Türkiye gelmektedir. İthalatın, % 76,2'sini nihai ürünler, % 23,3'ünü ise dahilde işleme rejimi kapsamında getirilen ürünler oluşturmaktadır. Romanya'nın en önemli dış ticaret partneri Avrupa Birliğidir; 2004 yılında AB'nin payı, 10 yeni ülkenin katılımıyla %64,9 ve %72,9'a yükselmiştir. Romanya'nın dış ticaretine konu mallara bakıldığında,<sup>84</sup>

İthalatta;

- Makine ve elektrikli ev aletleri,
- Tekstil ve konfeksiyon,

<sup>82</sup> <http://www.tiad.ro>, Turkish Businessmen Association, (10.11.2006)

<sup>83</sup> <http://www.traderom.ro>, Romanian Foreign Trade (11.11.2006)

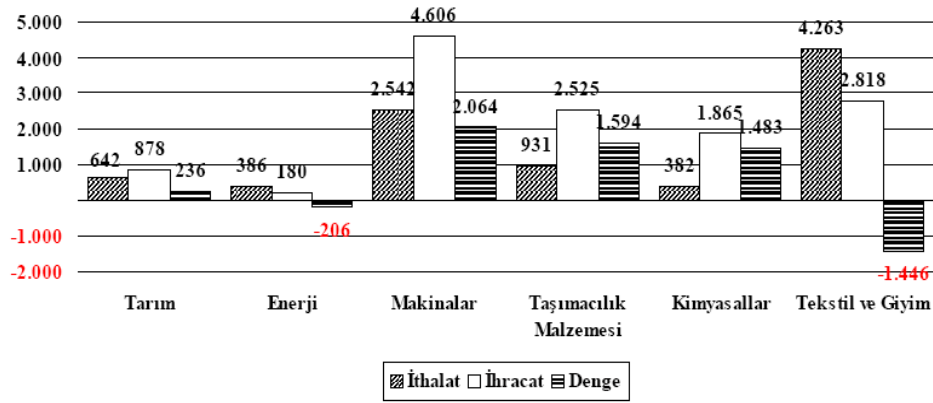
<sup>84</sup> <http://tpb.traderom.ro>, Trade Point Bucuresti (11.11.2006)

- Ham petrol ve mineral yağlar,
- Kimyasal ürünler,
- Demir çelik ürünleri
- Ulaşım araçları

İhracatta;

- Tekstil ve konfeksiyon,
- Makine ve ev aletleri,
- Demir-çelik ürünleri,
- Ham petrol ve mineral yağlar
- Ayakkabı, şapka, şemsiye

Tablo 15. AB-25'nin Romanya ile Sektörel Dış Ticareti (2004)



Kaynak: Eurostat ("statistical regime 4")

Sayılan ürünler arasında dikkat çekici olan ithalatta ikinci sırada yer alan tekstil ve konfeksiyon sektörünün; ihracatta konfeksiyon olarak birinci sırada yer almasıdır. Romanya ihtiyacı olan hazır giyim, ev tekstili ve diğer tekstil ürünlerini ithalat ve üretimle karşılarken, dahilde işleme rejim ("Lohn sistemi") kapsamında Avrupa ülkelerinden ithal ettiği kumaşı konfeksiyon ürününe dönüştürerek yine aynı ülkelere ihraç etmektedir. Türkiye, AB-25'in ardından % 73, % 5,4 payla Romanya'nın ikinci büyük ticaret ortağı durumundadır.

Romanya Ekonomisi Polonya'nın ardından Orta ve Doğu Avrupa'nın en büyük ikinci pazarı konumundadır. 2.Dünya Savaşından ağır yaralarla çıkan Romanya Ekonomisini kalkındırmak için büyük bir mücadele vermiş; 1989 Devrimi'nden sonra Serbest Piyasa Sistemine geçmiş bu alanda dış ticarete önem vermiş ve bu alanda pek çok reform yapmıştır. Bu amaçla hızlı bir özelleştirme sürecine giren Romanya IMF, Dünya Banka'sı, AB gibi uluslar arası kuruluşlarında desteklediği reformlarıyla MDAÜ kadar hızlı olmasa da ekonomik olarak gelişme ve ilerleme kaydetmiştir. Kaydettiği bu gelişmelerle de Avrupa'nın

kısa, orta ve uzun vadeli yatırımları için cazip bir ülkesi durumuna gelmiştir.<sup>85</sup> 1989 Devrimi'nden sonra tarımın ve sanayinin ekonomide payı azaltılarak Romanya ekonomisi yeniden yapılandırılmıştır. Bu amaçla da gıda, işletme, tekstil, kürk, deri, ayakkabı ve hafif sanayi makine üretimi ağırlık verilen sektörlerden olmuştur.

GSYH bakımından MDAÜ içerisinde en son sırayı alan Romanya'nın ihracatı gıda ve enerji ağırlıklı olmak üzere bu ihracatın içerisinde AB ülkeleri'nin payı ise % 67.7'lik büyük bir paya sahiptir. Romanya'nın ihracatında daha çok düşük katma değerli, emek yoğun sektörlerde ihracat yoğunluk arz etmektedir; bu sektörler ise giyim, ayakkabı, mobilya sanayi, metalurjik ürünler ve elektrikli makine ve cihazlar bu alanda ön plana çıkmaktadır. Dış ticaret açığı ise ülkenin sanayisini yeniden yapılandırmak adına ithal ettiği ara mallardan kaynaklanmaktadır. Tekstil ve giyimde ihracatçı konumda olan Romanya'nın ihracatında İtalya, Almanya ve Fransa'dan sonra en büyük payı Türkiye almaktadır.

### 3.1.2 Türkiye\_Romanya

Romanya ile olan ticaretimizde TR Romanya'ya; gıda sanayi ürünleri, tekstil ürünleri, kimya sanayi, plastik sanayi, tarım gıda, meyve, otomobil, TV, buzdolabı, çamaşır makinesi, turuncgiller satarken Romanya'dan ise Demir Çelik, yassı mamul, kimyasal gübre gibi mallar almaktadır.<sup>86</sup>

Türkiye'ye ihracatında ;

Ağırlığı ham maddeler oluşturmaktadır.

- Demir-çelik mamulleri %48.5 (döküntü, hurda ve yassı mamul),
- Plastik ve plastikten mamul eşya (polivinil klorür-PVC, polipropilen),
- Organik kimyasal maddeler (akrilonitril, metanol, etil alkol),
- Gübreler (üre),
- Mineral yakıtlar (benzin, gaz yağları),
- Kereste ve motorlu taşıtlar gelmektedir.

Türkiye'den ithalatta;

- Motorlu kara taşıtları (otomobil) %13,8
- Makina ve cihazlar (buzdolabı, soğutma cihazları, komproserler, ısıtma kazanları, çamaşır makinası, otomotiv yedek parçaları),

<sup>85</sup> <http://www.ccir.ro>, Chamber of Commerce and Industry of Romania and Bucharest Municipality (13.11.2006)

<sup>86</sup> <http://www.aneir.cpce.ro/>, Romanian National Association of Exporters&Importers (13.11.2006)

- Elektrikli cihazlar ve aksamaları (televizyon,)
- Tekstil mamul ve ham maddesi (kumaş, iplik, pamuk, halı ve yer kaplamaları),
- Hazır giyim,
- Plastik eşya,
- Temizlik malzemeleri,
- Sebze ve meyve

Türkiye ve Bulgaristan arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerin gelişimi 2005 yılında da devam etmiştir. 2007 yılında Bulgaristan'ın Avrupa Birliği'ne girmesi bu iki ülke arasındaki ilişkilere ivme kazandırmıştır.

Türkiye'nin 2005 yılında Bulgaristan'a yaptığı yatırımlarda ve müteahhitlik hizmetlerimizde artış görülmektedir. Türkiye'nin, Bulgaristan'a yaptığı yatırım miktarı, resmi rakamların çok üzerinde olduğu tahmin edilmekle birlikte; yarım milyar doları aşmış durumdadır. Bir o kadar da müteahhitlik hizmeti düşünüldüğünde 1 milyar dolar Türk know-how ve sermayesi Bulgaristan'a yatırılmıştır. Bir de kayıt altına alınamayan ticaret miktarı bu rakamlara eklenildiğinde Türkiye'nin Bulgaristan'daki varlığının Bulgaristan ekonomisindeki payının % 15 olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Bulgaristan'ın 2007 yılında Avrupa Birliği'ne üye olması Türk yatırımlarını Bulgaristan'a çeken nedenlerin başında gelmektedir. Bunun yanı sıra komşu ülke olmamız, kültürel ve siyasi koşullar yatırım ilişkilerini geliştirmektedir. Önemli başka bir neden Bulgaristan'ın enerji ve işgücü maliyetleri açısından mukayeseli üstünlüğünün olmasıdır. Her iki ülke de enerji koridorlarının kesiştiği noktada bulunmaktadır. Bundan dolayı gelecekte altyapı projelerinde daha fazla işbirliği yapılması mümkün görünmektedir. Muhtemel altyapı projelerinin, özellikle enerji ve yol projelerinin yanı sıra bankacılık, elektronik perakende satışı sektörlerinde de yeni yatırımların yapılması beklenmektedir.

Bulgaristan'ın Türkiye'ye hammadde ağırlıklı ihracatı bulunmaktadır. Hammaddenin toplam ihracattaki payı % 79'dur. Demir-çelik, demir dışı metaller, cevherler, gıda sanayi hammaddeleri, kimyasallar Bulgaristan'ın Türkiye'ye ihracatında önemli bir paya sahiptir. Enerji kaynakları ihracatın % 11,1'ini, tüketim malları % 5,5'ini, yatırım malları ise % 4,4'ünü oluşturmaktadır.<sup>87</sup>

Bulgaristan'ın Türkiye'den ithalatında daha dengeli bir sektörel dağılım bulunmakla birlikte yine hammadde ağırlıklı bir durum mevcuttur. Hammaddelerin toplam ithalattaki payı % 59,6 'dır. Bulgaristan, Türkiye'den en çok tekstil sanayi hammaddesi ithal etmektedir.

<sup>87</sup> Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası: <http://www.bcci.bg> (27.12.2006)

Bunun yanı sıra demir-çelik, plastik, kauçuk, cevher, odun, kağıt hammadde ithalatının önemli bir bölümünü teşkil etmektedir. Öte yandan tüketim malları Türkiye'den ithalatının % 20,6'sını, yatırım malları % 19'unu, enerji kaynakları % 0,3'ünü ve diğer mallar da % 0,5'ini oluşturmaktadır.

Son yıllarda Bulgaristan, yatırım teşviklerini nicelik ve nitelik bakımından geliştirerek yatırım malları ithalatında hızlı bir büyüme sağlamıştır. 2005 yılında yatırım mallarının toplam ithalattaki payı % 27,6 olmuştur. Bulgar tüketicilerin gelirlerindeki kıyırda az da olsa kaliteli tüketim mallarına talebi artırmıştır. Bu nedenle tekstil-hazır giyim ve ayakkabı sektörleri, kozmetik ve eczacılık ürünleri, başta gelmek üzere yabancı tüketim malları ithalatında da büyüme gözlenmiştir. Tüketim malları ithalatı, 2005 yılında % 19,1 artış göstermiştir. Gelirlerdeki artışa bağlı olarak ve aynı zamanda Bulgaristan'da üretim yapılmadığı için otomotiv sektörü ithalatında sürekli bir artış gerçekleşmektedir. Avrupa otomotiv üreticileri pazarı kazanmak amacıyla Bulgaristan pazarında agresif politika yürütmektedir. Bu sektörler Türk girişimcileri açısından düşünülmesi gereken önemli sektörlerdir.

Otomotiv sektörü de gelişmiş olan ülkede; ithal otomobillerde ilk iki sırada Renault ve Skoda yer almaktadır. Ülkemizden ithal edilen Renault Megan ve Clio modelleri büyük ilgi görmektedir ve Romanya'nın ithal otomobil satışlarında ülkemizden ithal edilen Renault Megane ve Clio birinci ve ikinci sırada yer almaktadırlar. Otomobil satışlarındaki artışlar yedek parça ve yan sanayi ürünlerine ihtiyacı da o nispette artırmaktadır. Ülkemizden önemli miktarda ithalat gerçekleştirilmektedir. Hatta yerli otomobil üretiminde ülkemizden ithal edilen yan sanayi ürünleri de kullanılmaktadır Romanya'da yabancı sermaye ile kurulan 107.395 adet şirketin % 34,3'i toptan ticaret sektöründe kurulmuştur. Bunların temsil ettiği kayıtlı sermayenin oranı ise ancak %8,1'dir. Sermaye dağılımına göre %56,3 ile en yüksek paya sahip sanayi sektörüne % 16,7 ile hizmetler sektörü izlemektedir. Ülkemiz sermaye miktarına göre onuncu sırada gözükmekle birlikte, Türk iş adamları tarafından yapılan yatırımların gerçek tutarı milyar Dolarlarla (1-1,5 milyar) telaffuz edilecek seviyededir. Bazı büyük şirketlerimiz yatırımlarını mali kolaylıklar dolayısıyla Avrupa ülkelerindeki şirketleri üzerinden gerçekleştirmektedirler.<sup>88</sup> Arçelik'in Arctic beyaz eşya fabrikası, Finansbank, gübre üreticisi Azomureş, büskivi fabrikası kuran Ülker bunlardan bazılarıdır. Ayrıca Avrupa ülkelerinde yaşayan Türkler tarafından önemli miktarda yatırım yine o ülkelerin yatırımı olarak değerlendirilmektedir. Hollanda'nın birinci sırada yer almasının arkasında yatan neden

<sup>88</sup> <http://tpb.traderom.ro>, Trade Point Bucuresti (12.11.2006)

budur. Türk sermayeli şirketlerin şirket sayısına göre en çok yoğunlaştığı sektör % 43 pay ile toptan ticaret sektörüdür. Bunu %20 ile perakende ticaret ve % 19 ile sanayi sektörü izlemektedir. Daha sonra sırasıyla turizm (%5), hizmetler (%5), ulaştırma (%3) , inşaat (%3), tarım (%2) gelmektedir. Şirket sermayelerinin sektörel dağılımına bakıldığında, birinci sırada %58,0 nispetinde hizmetler sektörünün yer aldığı görülmektedir. İkinci sırada %26,6 ile sanayi sektörü bulunmaktadır. Toptan ticaret ve perakende ticaret sektörleri Türk sermayeli şirketlerin yoğun faaliyet gösterdiği sektörlerdir.

Tablo 16. Türk Sermayeli şirketlerin Sektör el Dağılımı (Nisan 2005 itibariyle)

SEKTÖR	ŞİRKET SAYISINA GÖRE Pay (%)	SERMAYEYE GÖRE Pay (%)
Hizmetler	5	58,0
Sanayi	19	26,6
Toptan tic	43	6,6
Perakende	20	2,9
Turizm	5	2,3
Ulaştırma	3	1,4
İnşaat	3	1,7
Tarım	2	0,5
TOPLAM:	100,0	100,0

### 3.1.3. Romanya KOBİ'ler:

Romanya'da KOBİ'lere ve iş birliklerine yönelik bakanlık 2001 Ocak ayında kurulmuştur.

Fonksiyonları şunlardır;

1. Romanya'nın KOBİ Politikasını ve Stratejisini geliştirmek
2. KOBİ'ler için ayrıntılı yasalar çıkarmak
3. KOBİ'ler için ayrıntılı yürütme ve gözlem politikaları oluşturmak
4. AB Uyum çerçevesinde Romanya'yı bu alanda temsil etmek Rekabet ve KOBİ Politikalarının AB'ye uyumlaştırılmasını sağlamak
5. KOBİ'lerin dış pazarlarda rekabet edebilir bir hale getirilmelerini sağlamak



Romanya'daki KOBİ tanımı; AB ülkelerindeki tanımlarla benzerlik göstermekle birlikte; 10 kişiden az kişi istihdam eden işletmeler mikro, 50 kişiden az kişi istihdam edenler küçük, 250'den az kişi istihdam edenler ise orta ölçeklidir.<sup>89</sup>

Tablo 17. KOBİ Tanımı

Definitions	Micro	Small	Medium
<b>Romania</b>			
Maximum number of employees	<10	<50	<250
Maximum total turnover in million Euro	<8	<8	<8
Maximum capital/voting rights held by non-SME enterprises	25%	25%	25%
<b>EU</b>			
Maximum number of employees	<10	<50	<250
Maximum total turnover in million Euro	N/A	7	40
Maximum total assets in million Euro	N/A	5	27
Maximum capital/voting rights held by non-SME enterprises	N/A	25%	25%

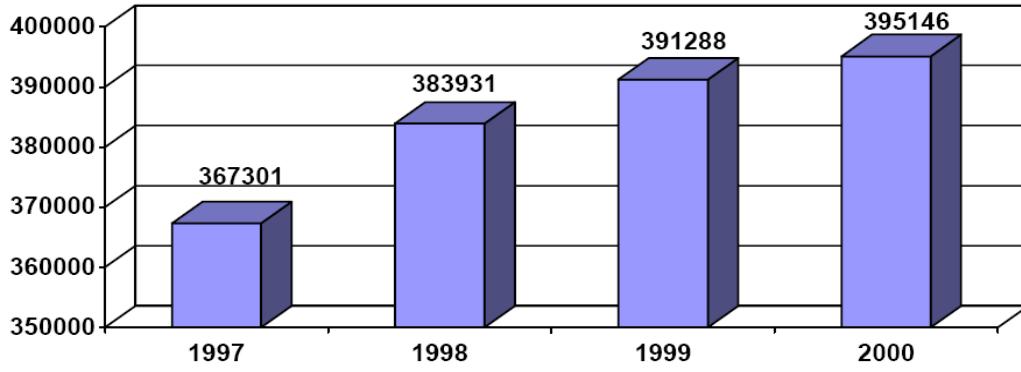
Tablo 18: Aktif Şirketlerin Yapısı

Ratios	% within the total number of active companies	% within the total number of private active companies
	2000	2000
- Number of companies	96,8	97,5
- Number of employees	41,1	57,3
- Turnover	44,2	57,8
- Gross profit	42,2	53,8
- Losses	25,6	58,3
- Net profit	41,1	51,8
- Total assets	25,3	51,5
- Development fund used	35,7	47,9
- Granted loans	25,3	41,8
- Export revenues	4,4	6,3
- Gross added value	29,1	43,6

2000 yılında Aktif şirketlerin % 96.8'ini oluşturan KOBİ'ler 2001 yılına gelindiğinde %97.5'e yükselmiş u yükselmeye gayri safi hasıla içerisinde %29.1 'lik payını % 43.6'lık bir paya yükseltmiştir. Bu alandaki istihdamı ise % 40'lardan %57'lere çıkarmayı başaran KOBİ'lerin gelişimine ağırlık verilen bir politika izlenmiştir.Romanya'da 2000 yılı sonunda 395,146 kayıtlı ve aktif işletme bulunmaktadır .

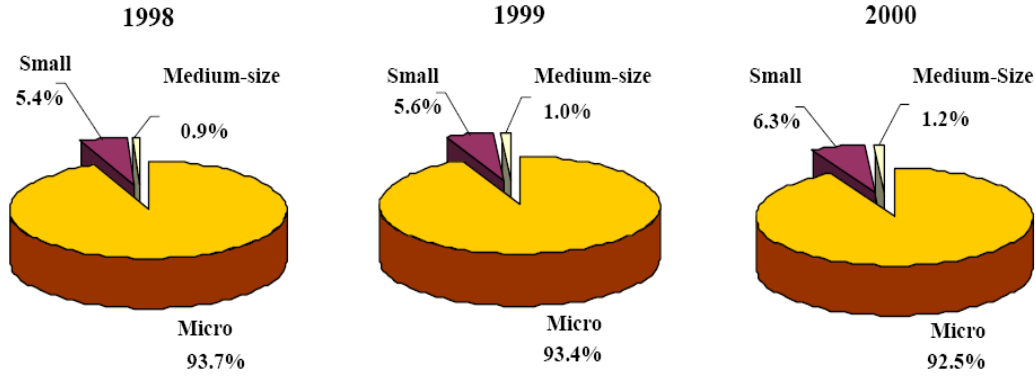
<sup>89</sup> <http://www.aneir.cpce.ro/> (18.11.2006)

Grafik 3. Özel KOBİ Sektörü



Romanya'daki işletmelerin yapısına bakacak olursak mikro ölçekli işletmelerin bu yapı içerisinde ağırlıklı bir yapı içerdiğini görmekteyiz. Bunu ise küçük ve orta ölçekli işletmeler izlemektedir.<sup>90</sup>

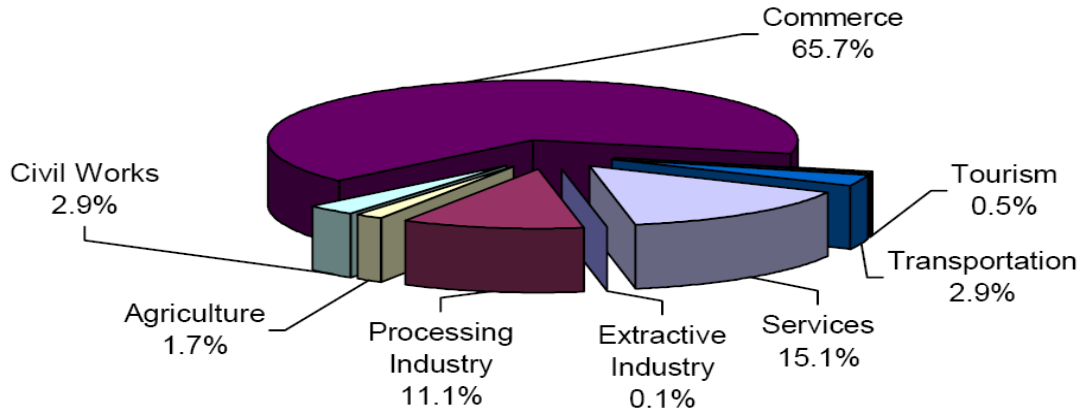
Grafik 4. Büyüklüklerine Göre KOBİ Yapısı



Bu işletmelerin faaliyetlerinin oransal dağılımına baktığımızda ise % 65.7'lik bir oranla ticaretin başı çektiğini görürüz; bunu ise 15.1'lik oranla hizmet sektörü takip etmektedir. Ardından %11.1'le üretim endüstrileri gelirken ulaşım ve tarım sektörleri bunu giderek azalan oranlarda takip eden bir yapı arz eder.

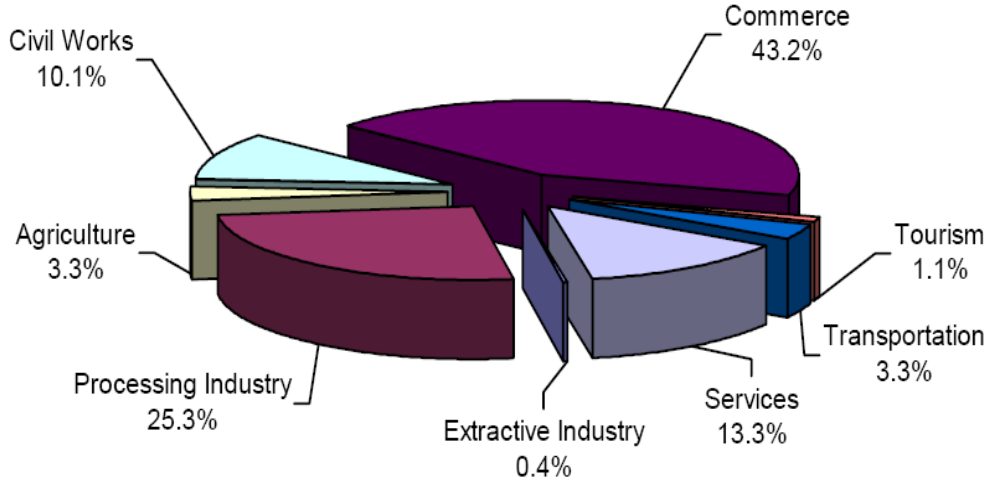
<sup>90</sup> <http://www.aneir.cpce.ro/>, (19.11.2006)

Grafik 5. Sektörel KOBİ Yapısı

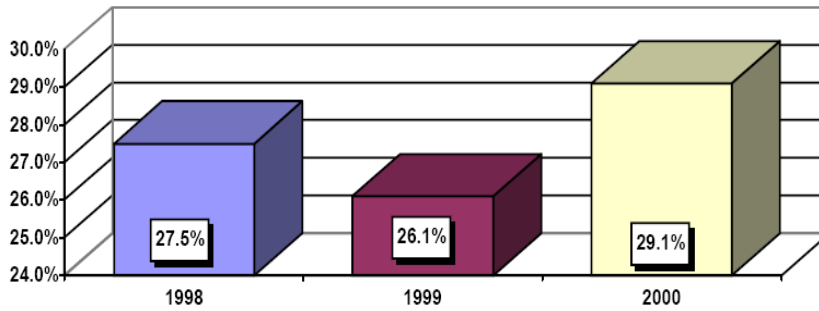


KOBİ' lerdeki İstihdam Sayılarına bakacak olursak; Romanya'da KOBİ'ler içerisinde özel sektörün ağırlıklı olarak yer aldığı görülmekle birlikte bu oran 1998'den 2000'li yıllara özel sektör lehine %15.2'lik bir artış göstererek % 41.1' e ulaşmıştır. Homojen bir yapı sergilemeyen istihdam 1998 yılına oranla 2000'lerde ticaret alanındaki işletmelerde % 5, taş ocağındaki işletmelerde ise % 2 artış göstermiştir.<sup>91</sup>

Grafik 6. Sektörel KOBİ İstihdamı



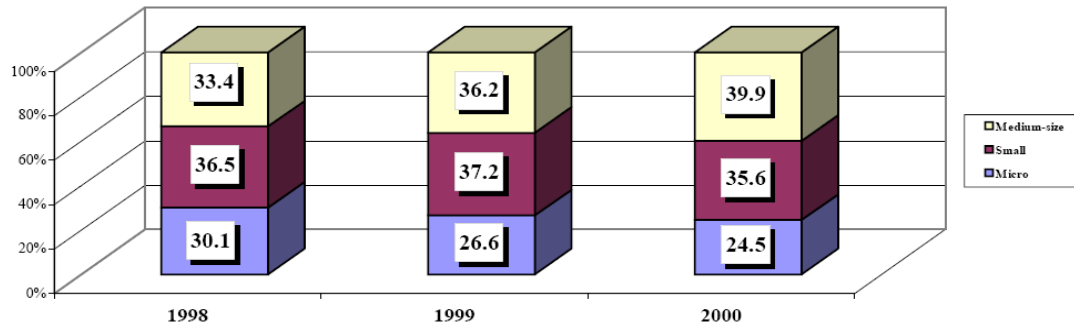
Grafik 7. KOBİ Katma Değer



<sup>91</sup> <http://www.tiad.ro>, Turkish Businessmen Association,

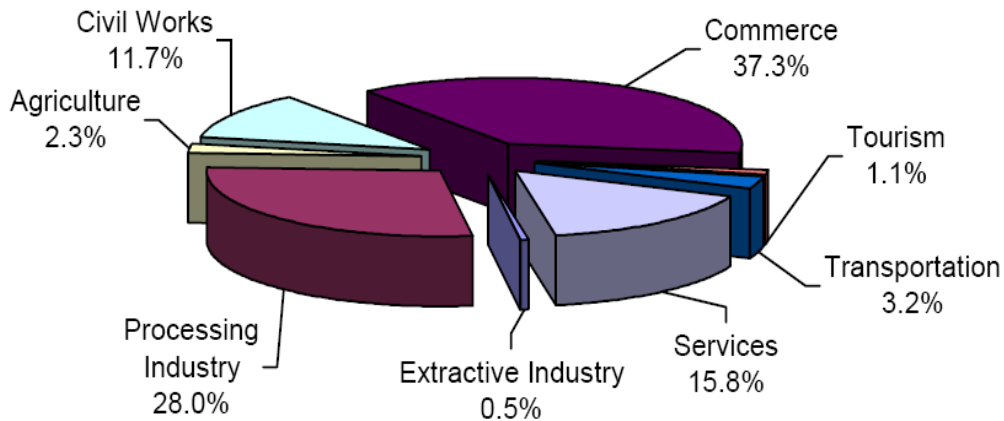
İşletmelerin yarattığı katma değerlere baktığımızda son 3 yılda bir artış gözlenmiştir; bu artış ise 1998 yılından 2000 yılına Mikro ölçekli işletmeler % 5.6'lık bir katma değer yaratırken Orta ölçekli işletmeler ise % 6.5 'luk bir katma değer yaratmıştır.<sup>92</sup>

Grafik 8. Büyüklüklerine Göre KOBİ Katma Değerleri



En düşük katma değer madencilik sektöründe yaratılırken en yüksek katma değer ise ticaret sektöründe yaratılmıştır. En tatmin edici katma değer yaratımı ise 1998'e kıyasla 2000'de hizmet sektöründe gerçekleşen % 1.2'lik katma değerdir.

Grafik 9. 2000 Yılı Sektörel KOBİ Yapısı

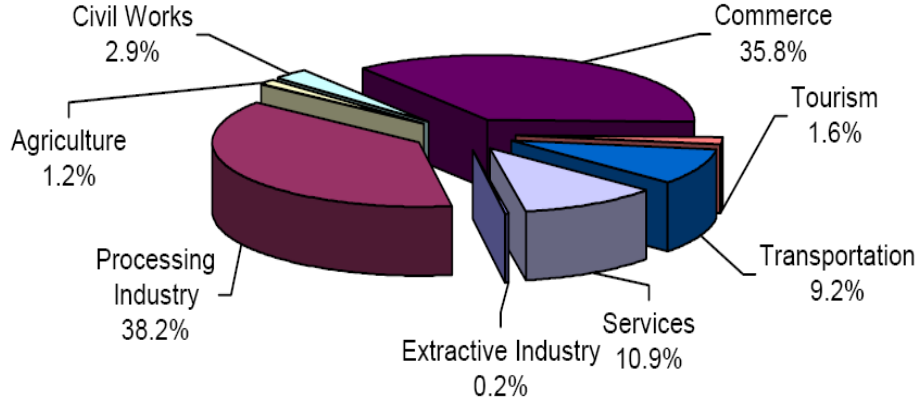


KOBİ'lerde dış satıma baktığımızda ise; KOBİ'lerin Romanya dış ticaretindeki öneminin; her yıl gözle görülür bir şekilde arttığını söyleyebiliriz. 1998'e oranla 1999'da 800'den fazla, 1999'a oranla 2000'de ise 1500'den fazla sayıda KOBİ olduğunu görmekteyiz. 1999'a oranla 2000'lerde %21.6 dış ticaret yapan KOBİ olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra KOBİ dış ticaret gelirlerinde yıllar itibariyle ufak bir düşme olsa da, dış ticaretteki önemlerini korumayı sürdürmüşlerdir. Bu düşüş ise %7.5'tan %6.3'e yaşanan bir

<sup>92</sup> <http://www.cns.ro/>, National Institute for Statistics and Economic Studies

gerilememiştir. Dış ticaret gelirlerinden KOBİ'ler 1998 ve 2000 yıllarında %4.5'lük bir pay almışlardır.<sup>93</sup>

Grafik 10. KOBİ'lerde Dış Satım



Sadece dış ticaret alanındaki KOBİ'ler de değil aynı zamanda diğer alanlarda hizmet ve ulaşım sektörü gibi diğer yıllara oranla bir artış yaşanmakla beraber bunlar içerisinde hizmet sektörü % 63.6'lık payla başı çekmektedir. Ulusal KOBİ Destek Politikaları olarak Romanya Hükümetinin KOBİ'lerin artan önemi doğrultusunda vermiş olduğu destekleri görmekteyiz. Romanya hükümeti'nin KOBİ Politikası çerçevesinde 2001-2004 yılları arasındaki politikasını şu şekilde özetleyebiliriz;<sup>94</sup>

1. KOBİ'lerde gelişen bir yapı oluşturmak ve bu yapı içerisinde KOBİ'lerin değerini ve rekabet güçlerini yükseltmek,
2. İstihdam yaratmak,
3. Her yıl KOBİ'lerin dış ticaret içerisindeki payını % 10 artırmayı başarmak,
4. GSMH içerisinde KOBİ'lerin dış ticaret içerisindeki payını artırmak,
5. KOBİ sektörüne yönelik yatırımları artırmak; özellikle yurt dışı kaynaklı onları KOBİ sektöründeki yatırımlara aktarmak,
6. KOBİ'lerin verimliliğini yükselecek, rekabetini artıracak yenilikçi aktiviteler geliştirmek, bunu yaparken de üniversiteleri ve gelişim merkezlerini kullanmak,
7. KOBİ'leri ulusal ve uluslar arası düzeyde bilgilendirmek, fuar ve konferans desteği sağlamak,
8. İnovasyona ve ileri düzey teknoloji transferine önem vermek,

<sup>93</sup> <http://www.traderom.ro>, Romanian Foreign Trade

<sup>94</sup> T.C. Bükreş Büyükelçiliği Ticaret Müsteşarlığı, Romanya'nın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ticari İlişkisi, Ağustos, 2006, Bükreş, s.19

9. Ulusak Kredi Garanti Fonlarını geliştirmek
10. Ürün ve hizmet kalitesini uluslar arası düzeye yükseltmek

Ulusal KOBİ destek politikalarının yanında Romanya'nın AB KOBİ Politikasına Uyum çalışmalarına aktığımızda ise Romanya'nın uyum sürecini hızlandırmak adına yapmış olduğu çalışmaları görmekteyiz. Romanya'nın AB üyeliğine alınma süreci bir dizi kalkınma inisiyatifinin planlanmasını ve uygulanmasını gerektirmiştir. Bu uygulamaların başlangıcında Yerel Kalkınma için bir kurumsal çerçeve oluşturulmuş ve geliştirilmiştir. Bu kurumsal çerçeve Bölgesel Kalkınma açısından da bir destek sağlayacaktır. Bu süreçte STK'lar tarafından temsil eden sivil toplumla çeşitli ortaklıklara girilmiştir.<sup>95</sup>

AB müdahaleleri: ERDF (European Regional Development Fund/Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu) KOBİ'lere destek; Phare'in Romanya'daki KOBİ'lere desteği 1993'te başlamıştır. Bu desteğin birbirine bağlı dört temel bileşeni vardır; Bunlar;

1. Bir STK olan CRIMM'e 'Romanya KOBİ Merkezi Vakfı': Bükreş merkezli bu girişimin yanında beş şehirdeki yerel merkezlere de destek sağlanmıştır. Bu yerel merkezler birer vakıf olarak kurulmuştur. Kuruluşlarına hem yerel yönetimler, hem de ticaret odaları, farklı sektör örgütleri ve özel şirketler katılmıştır. Bu merkezlere programın sonunda teknik yardım ve "başlangıç sermayesi" sağlanmıştır. Her merkez kendi bölgesinde temel KOBİ danışmanlığı ve iş bilgisi sunmaktadır. Merkezler bugün kendi kendilerini finanse eder durumdadırlar. Tüm merkezler 1994 yılında hayata geçirilmiştir.
2. Uygun bir KOBİ iş ortamının geliştirilmesi: Başlangıçta KOBİ'lerin geleceklere meslek örgütlerinin yapılarını oluşturma amaçlanmış olsa da bunda istenen düzeyde bir başarı gösterilmemesinin sonucu olarak; KOBİ iş geliştirme politikaları doğrultusunda bir KOBİ Destek Ofisi oluşturuldu. Danışmanlık merkezlerini yerel ekonomik kalkınma destekçilerine dönüştüren özel bir teşvik mekanizması sayesinde uluslararası iş ilişkileri alanında da ilerleme sağlandı.
3. Pilot Kuluçka İşletmelerin Kurulması: Bu projenin temel amacı girişimci ruhu ortaya çıkarmak; ayrıca büyüme potansiyeline sahip, ekonomik kalkınmaya ve istihdam yaratmaya katkıda bulunabilecek KOBİ'lerde yenilikçi süreçlerin uygulanmasını sağlamaktı.

<sup>95</sup> Corneliu Dincă, Romanya'da Yerel Ve Bölgesel Gelişmeyi Destekleme Yolunda AB Yapısal Ve Uyum Fonları, [www.corneliudincă.ro](http://www.corneliudincă.ro) (12.12.2006)

4. KOBİ'ler için bir teşvik mekanizmasının oluşturulması: Aralık 1993'te KOBİ'lere yönelik mikro teşvik mekanizması yürürlüğe girmiş; bu teşvikler şirketlerin faaliyeti için gereken ekipman ve diğer malzemelerin satın alınmasına yönelik oluşturulmuştur. O dönemde bir özel şirkete verilen en yüksek bireysel teşvik 50.000Ecu idi. Teşvik alan şirketlerin çalışan sayısının elliden az olması, maksimum sermayesinin yarım milyon ECU olması ve toplam cirosunun 1 milyon ECU'yu geçmemesi gerekiyordu.

Bu programdan 1996 başına kadar yaklaşık 240 işletme yararlandı ve 2.400 kişiye istihdam yaratıldı. Bu çalışmalar sayesinde Romanya'da ilk defa işletmelerin yeniden yapılandırılmasına ve işgücünün dönüştürülmesine yönelik bütüncül bir yaklaşım geliştirildi. Programın sosyal boyutunun uygulanmasında ilgili STK'lar muhatap alındı; sınai yeniden yapılanmadan etkilenen bölgelere yeterli toplumsal destek ve yeni iş olanakları sağlandı.

### 3.2. Bulgaristan

Ortak bir tarihsel ve kültürel geçmişi paylaştığımız Bulgaristan, ülkemiz açısından sahip olduğu ticari ve ekonomik işbirliği potansiyelinin yanı sıra üçüncü ülkelere açılım açısından da büyük önem taşımaktadır. Zira AB'ye tam üyelik sürecinde olan Bulgaristan, gerek bir sınır komşusu olarak, gerek barındırdığı Türk nüfusuyla gerekse tüketim alışkanlıklarının benzerlikleri nedeniyle Türkiye'nin dış ticaretinde daha fazla önem vermesi gereken bir ülkedir. 25 Nisan 2005 tarihinde Bulgaristan AB'ye giriş anlaşmasını imzalamış, Ocak 2007'de ise AB'ye tam üye olmuştur.

#### 3.2.1. Bulgaristan Genel Durum

Son beş yılda ekonomisi ortalama %5 oranında büyüyen Bulgaristan'ın 2005 yılındaki büyümesinin ana nedeni olarak ihracat, kamu yatırımları ve yabancı yatırımları görmekteyiz. Ticaret sektöründeki artış da son dönemlerdeki yükselişini korumuştur. Sanayi üretimindeki artış ise daha çok demir çelik ve emlak piyasasındaki talebin yüksekliği sonucunda inşaat sektörü kaynaklıdır.

Tarım sektörü, katma değer %10'unu, toplam istihdamın %20'sini oluşturmaktadır. Ancak toprak dağılımında parçalanmalar ve tarım arazilerinin satışlarındaki kanuni belirsizlikten dolayı sektörün banka finansmanının yetersiz olması verimsizliğe yol açmaktadır. Bu nedenle devlet yardımları ve uluslararası fonlar sektörün ayakta durmasında önemli rol oynamaktadır. Bahsedilen sorunların çözülememesi nedeniyle sektörün katma değer artışına katkısı negatif olmuştur. (-8,6%).<sup>96</sup> Bulgaristan'da 2000-2006 dönemi ve 2007-

<sup>96</sup> T.C Sofya Büyükelçiliği Ticaret Müsteşarlığı, Romanya'nın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ticari İlişkisi, Haziran 06, Sofya, s.21

2013 dönemi için Ulusal Ekonomik Kalkınma planları yapılmıştır. Kalkınma planının vizyonu; Bulgaristan'ın sürdürülebilir sos yo-ekonomik büyümeye ve AB'ne tam üyeliğe dayalı bir yüksek yaşam standardına ulaşmasıdır. Bu çerçevede öncelikleri; ekonominin rekabet gücünü artırmak, insan kaynaklarının, altyapının ve sosyal altyapının geliştirilmesi, tarım alanlarının ve kırsal kesimin kalkındırılması ve bölgeler arası kalkınma farklarının azaltılarak sürdürülebilir bir büyümenin sağlanmasıdır. Sanayi üretimi son beş yılda %52, 2005 yılında ise %6,7 oranında artmıştır.<sup>97</sup> Bu artışın motor gücü imalat sanayi üretimi, özellikle ağaç ürünleri, tekstil hazır giyim, elektronik ve elektrikli makineler ve metal mamulleri üretimi olmuştur. Tüm bu olumlu gelişmelerin yanı sıra; bazı alanlarda sorunlar gündemde olmaya devam etmiştir. Yapısal değişikliklere ilişkin devlet politikası çok açık olmadığı gibi özellikle özelleştirme, yap-işlet-devret ihalelerinde ve altyapı projelerinde devletin sınırlı kaynakları nedeniyle reformlar yapılamamıştır.

Kamu ihalelerinin objektif ve şeffaf olmadığı şeklinde bir genel kanaat bulunmakta ve dolayısıyla söz konusu mevzuatın geliştirilmesi gerekmektedir. Bulgaristan'daki yargı sistemi ve yolsuzluklar iş çevrelerine olumsuz etki eden faktörler arasındadır. 2005 yılında yargı sistemindeki reformlar planlanan düzeyde gerçekleşmemiştir.

Bulgaristan'ın dış ticaret mevzuatı tamamıyla AB mevzuatı ile uyumlaştırılmış olup uygulamada sektörlerin AB'ye uyum konusunda bazı eksiklikleri bulunmaktadır. Bulgaristan'ın 2005 yılı dış ticaret hacmi %23,1 artarak 24,2 milyar €'ya ulaşmıştır. Böylece Bulgaristan ekonomisinin dünya ekonomisine entegre olma derecesini ölçen Dış Ticaret/GSYİH oranı 2005 yılında %113 olarak gerçekleşmiştir.<sup>98</sup> 2005 yılında ihracatın yapısında katma değeri yüksek olan malların payında bir artış gözlenmektedir. Böylelikle yatırım mallarının payı %15'i aşmaktadır. Yatırım malları ihracatında en büyük artış ise petrol ürünlerinde yaklaşık % 50 olarak gerçekleşmiştir. Fakat söz konusu muazzam artış petrol fiyatlarındaki artıştan kaynaklandığını belirtmemiz gerekmektedir.

Neticede tüketim malları ve hammadde ihracatının payı azalmıştır; bu düşüşün önemli bir nedeni Çin mallarının uluslararası piyasalara yaygın bir şekilde girmesidir. Hammadde ihracatında metal ihracatı önemli yer almaktadır. Bulgaristan demir-çelik üretiminde önemli yere sahiptir. Ayrıca CED'in (Center for Economic Development) projeksiyonlarına göre işletmelerin büyük bir bölümünün yeniden yapılanması ve yeni yatırımların devreye girmesi (örneğin Şişe Cam'ın Bulgaristan'ın Tırговиşte kentinde inşaa ettiği cam fabrikasının çalışmaya başlaması) sonucunda yıllık ihracat istikrarlı olarak %20 artış gösterecektir.

<sup>97</sup> Bulgar Merkez Bankası: <http://www.bnb.bg> (22.12.2006)

<sup>98</sup> Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası: <http://www.bcci.bg> (22.12.2006)



Bulgaristan'da yapılan sıfırdan yatırımların, birçoğu ihracata yönelik olduğundan, yakın bir zamanda toplam ihracata olumlu etki yaratması beklenmektedir.<sup>99</sup>

Bulgaristan'ın 2005 yılında da, önceki yıllarda olduğu gibi önemli ticari partnerleri Avrupa Birliği ve Balkan ülkeleri olmuştur.

2005 yılında ihracatının %57'sini Avrupa Birliği ülkelerine, %29'unu ise Balkan ülkelerine gerçekleştirmiştir. İtalya, Almanya ve Yunanistan en çok ihracat yaptığı Avrupa Birliği ülkeleridir. Türkiye ise Bulgaristan'ın ihracatında ikinci sıradadır. 2005 yılında Bulgaristan'ın ülkeler itibarıyla ihracatında 1.133 milyon € ile ilk sırada İtalya bulunmaktadır. İkinci yerde 991 milyon € ile Türkiye, üçüncü yerde 929 milyon € ile Almanya ve dördüncü yerde 891 milyon € ile Yunanistan bulunmaktadır. İthalatında da Avrupa Birliği %50'lik payla ilk sıradadır. Almanya, İtalya ve Yunanistan sırayla en çok ithalat yaptığı Avrupa Birliği ülkeleridir. Balkan ülkelerinin ithalatındaki payı %15,7'dir ve söz konusu ithalatın %38'i Türkiye'den gerçekleşmektedir.<sup>100</sup>

### 3.2.2. TR-Bulgaristan

Türkiye ve Bulgaristan arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerin gelişimi 2005 yılında da devam etmiştir. 2007 yılında Bulgaristan'ın Avrupa Birliği'ne girmesi bu iki ülke arasındaki ilişkilere ivme kazandırmıştır.

Türkiye'nin 2005 yılında Bulgaristan'a yaptığı yatırımlarda ve müteahhitlik hizmetlerimizde artış görülmektedir. Türkiye'nin, Bulgaristan'a yaptığı yatırım miktarı, resmi rakamların çok üzerinde olduğu tahmin edilmekle birlikte; yarım milyar doları aşmış durumdadır. Bir o kadar da müteahhitlik hizmeti düşünüldüğünde 1 milyar dolar Türk know-how ve sermayesi Bulgaristan'a yatırılmıştır. Bir de kayıt altına alınamayan ticaret miktarı bu rakamlara eklenildiğinde Türkiye'nin Bulgaristan'daki varlığının Bulgaristan ekonomisindeki payının % 15 olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Bulgaristan'ın 2007 yılında Avrupa Birliği'ne üye olması Türk yatırımlarını Bulgaristan'a çeken nedenlerin başında gelmektedir. Bunun yanı sıra komşu ülke olmamız, kültürel ve siyasi koşullar yatırım ilişkilerini geliştirmektedir. Önemli başka bir neden Bulgaristan'ın enerji ve işgücü maliyetleri açısından mukayeseli üstünlüğünün olmasıdır.

Her iki ülke de enerji koridorlarının kesiştiği noktada bulunmaktadır. Bundan dolayı gelecekte altyapı projelerinde daha fazla işbirliği yapılması mümkün görünmektedir.

<sup>99</sup> Bulgaristan Yatırımlar Ajansı ([investbg.government.bg](http://investbg.government.bg)) (23.12.2006)

<sup>100</sup> <http://www.biba.bg>, Bulgaristan Uluslararası İşadamları Derneği (Bulgarian International Business Association-BIBA) (18.12.2006)

Muhtemel altyapı projelerinin, özellikle enerji ve yol projelerinin yanı sıra bankacılık, elektronik perakende satışı sektörlerinde de yeni yatırımların yapılması beklenmektedir.

Bulgaristan'ın Türkiye'ye hammadde ağırlıklı ihracatı bulunmaktadır. Hammaddenin toplam ihracattaki payı % 79'dur. Demir-çelik, demir dışı metaller, cevherler, gıda sanayi hammaddeleri, kimyasallar Bulgaristan'ın Türkiye'ye ihracatında önemli bir paya sahiptir. Enerji kaynakları ihracatın % 11,1'ini, tüketim malları % 5,5'ini, yatırım malları ise % 4,4'ünü oluşturmaktadır.<sup>101</sup>

Bulgaristan'ın Türkiye'den ithalatında daha dengeli bir sektörel dağılım bulunmakla birlikte yine hammadde ağırlıklı bir durum mevcuttur. Hammaddelerin toplam ithalattaki payı % 59,6 'dır. Bulgaristan, Türkiye'den en çok tekstil sanayi hammaddesi ithal etmektedir. Bunun yanı sıra demir-çelik, plastik, kauçuk, cevher, odun, kağıt hammadde ithalatının önemli bir bölümünü teşkil etmektedir. Öte yandan tüketim malları Türkiye'den ithalatının % 20,6'sını, yatırım malları % 19'unu, enerji kaynakları % 0,3'ünü ve diğer mallar da % 0,5'ini oluşturmaktadır.

Son yıllarda Bulgaristan, yatırım teşviklerini nicelik ve nitelik bakımından geliştirerek yatırım malları ithalatında hızlı bir büyüme sağlamıştır. 2005 yılında yatırım mallarının toplam ithalattaki payı % 27,6 olmuştur. Bulgar tüketicilerin gelirlerindeki kıpırdanma az da olsa kaliteli tüketim mallarına talebi artırmıştır. Bu nedenle tekstil-hazır giyim ve ayakkabı sektörleri, kozmetik ve eczacılık ürünleri, başta gelmek üzere yabancı tüketim malları ithalatında da büyüme gözlenmiştir. Tüketim malları ithalatı, 2005 yılında % 19,1 artış göstermiştir. Gelirlerdeki artışa bağlı olarak ve aynı zamanda Bulgaristan'da üretim yapılmadığı için otomotiv sektörü ithalatında sürekli bir artış gerçekleşmektedir. Avrupa otomotiv üreticileri pazarı kazanmak amacıyla Bulgaristan pazarında agresif politika yürütmektedir. Bu sektörler Türk girişimcileri açısından düşünülmesi gereken önemli sektörlerdir.

### **3.2.3. Bulgaristan KOBİLER**

2003 yılında küçük ve orta ölçekli (1-249 arası kişiyi istihdam eden) özel sektör ağırlıklı işletmelerin ekonomideki sayısı 216489 tane olup genel ekonomi içerisindeki payı ise bu işletmelerin % 99.2'lik yüksek bir paya sahiptir.

25 Nisan 2005 AB'ye giriş anlaşmasının imzalanması olmuştur. Aynı yıl ekonomiyi ve girişimciliği olumlu etkileyecek birçok önlem alınmıştır. BULSTAT Kanununun kabulü ile yeni yatırımların işlemleri kolaylaştırılmış, KOBİ'leri destekleyen projeler gerçekleştirilmiş,

<sup>101</sup> Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası: <http://www.bcci.bg> (27.12.2006)

küçük ölçekli kamu ihaleleri ile ilgili prosedürler kolaylaştırılmıştır, Avrupa piyasasına girişin son hazırlıkları yapılmıştır. Ulusal yeni bir fonun 'innovaiton fund 'faaliyete geçmesi, KOBİ'ler için yeni koşullarla krediler açılması, bazı sektörlerde Avrupa standartlarının uygulanmaya başlanması, Bulgar İhracat Sigortası Ajansı'nın faaliyete geçmesi Bulgaristan ekonomisi ve girişimcileri olumlu etkileyen faktörler olmuştur. Ayrıca 5 Milyon € ve üzerindeki yabancı yatırımlar Bulgaristan Yatırımlar Ajansı'ndan, bu miktarın altındaki yatırımlar Bulgaristan KOBİ Geliştirme Ajansından belirli şekillerde destek görmektedir. Tarım üreticileri ayrıca Tarım Bakanlığına bağlı Devlet Tarım Fonundan destek almaktadırlar.

Bulgaristan Yatırımlar Ajansı yatırımları üç kategoriye ayrılarak yatırımcılara aşağıdaki destekleri vermektedir;<sup>102</sup>

- Üçüncü yatırım kategorisi: 5 – 20 milyon €;
- Bilgi ve gerekli izinlerin alınmasında destek, idari işlemler için mümkün olan en kısa süreyi sağlamak.
- İkinci yatırım kategorisi: 20 – 36 milyon €
- Bilgi ve gerekli izinlerin alınmasında destek, idari hizmetler, kurumsal destek
- Birinci yatırım kategorisi: 36 milyon € üzeri
- Bilgi temini, kurumsal destek, gerekli altyapının inşasında ve arsa tahsisinde devlet yardımının sağlanması

Bulgaristan KOBİ Geliştirme Ajansı Ekonomi Bakanlığı'na bağlı ve küçük, orta büyüklükteki işletmeleri destekleyen ve ticareti geliştirme ajansı olarak faaliyette bulunan bir ajanstır. 150 kişiye kadar işçi çalıştıran ve ödenmiş sermayesi azami 8 milyon leva, ticaret hacmi azami 1 milyon leva olan şirketleri desteklemektedir. Ajansın temel fonksiyonları; bilgi (mevzuat, ekonomik göstergeler, ticari talepler, istatistik vb.) ve danışmanlık (vergi, proje geliştirme, özelleştirme, ihaleler vb.) hizmetleri sunmak, yenileştirme ve teknoloji geliştirme konusunda projelere destek vermek, Bulgaristan'da kurulu yerli yabancı firmaların yurtdışı fuarlara katılımlarını desteklemek ve fuarlar organize etmek olarak özetlenebilir. Ajans ayrıca uluslararası işbirliği programlarına katılmakta ve 2005 yılında, AB fonu PHARE'in Bulgaristan'daki uygulayıcısı konumundadır. AB desteklerinden yararlanacak altyapı projelerine Türk firmaları da katılabilmektedir. Bu alanda verilen teşvikler ise; <sup>103</sup> işsizlik

<sup>102</sup> KOBİ Geliştirme Ajansı: <http://www.bepc.government.bg/en/default.asp> (30.12.2006)

<sup>103</sup> KOBİ Geliştirme Ajansı: <http://www.bepc.government.bg/en/default.asp> (27.12.2006)

oranının, Bulgaristan ortalama işsizlik oranlarının % 50 üzerinde olan bölgelerde yapılan yatırımlarda, sermayeye dönüştürülen yada sosyal sigorta ödemelerine yatırılması koşuluyla 5 yıl kurumlar vergisi muafiyeti bulunmaktadır. Ayrıca Ar-Ge Merkezleri veya üniversitelerle ortaklaşa yapılan AR-GE harcamaları vergi tabanından düşürülmektedir. En az 50 işyeri açılmasını sağlayan 5 milyon €'nun üzerindeki yatırım projeleri dahilinde olan ekipman ithalatında 2 yıl süreyle KDV ödeme muafiyeti verilmiştir. İş Kurumu aracılığıyla istihdam edilen gençler veya engelliler için bir yıla kadar asgari ücret ve emeklilik ve sağlık sigorta ödentilerinin iadesi verilmekte ayrıca Sermaye transferleri ise serbest şekilde yapılmaktadır.

Tablo 19. Kayıt Altına Alınmış Özel Sektör Sayısı

	Micro	Small	Medium	Total SMEs	Larg e	TOTAL
Number						
2001	188361	12183	2774	203318	500	203818
2002	183347	14334	2955	200636	521	201157
2003	195780	17388	3321	216489	532	217021
Share in total private enterprises, %						
2001	92.4	6.0	1.4	99.8	0.2	100.0
2002	91.1	7.1	1.5	99.7	0.3	100.0
2003	90.2	8.0	1.5	99.8	0.2	100.0
Share of private enterprises in total number of enterprises by size groups, %						
2001	99.8	95.7	88.3	99.4	76.7	99.3
2002	99.8	97.3	91.7	99.5	79.8	99.4
2003	99.8	97.7	94.0	99.5	79.9	99.5

KOBİ Sektörünün bu kadar çok gelişmesinde yabancı yatırımların payı oldukça büyüktür bunun nedeni olarak ise doğrudan yabancı sermaye çekme potansiyellerinin fazlalığı olarak gösterebiliriz. Özel işletmelerin %97'si nin yabancı ortaklı olduğu Bulgar KOBİ'lerini görmekteyiz bunun içersinde ise daha çok Alman ortaklıklı KOBİ'ler dikkatimizi çekmektedir.

Ülkeye gelen yabancı sermaye yatırımlarının ise % 46'sını çeken KOBİ'ler yeterince etkin işlemektedir.<sup>104</sup>Yapılan bu yabancı yatırımların ise büyük bir kısmı daha çok orta ölçekli işletmelere gitmekte kalanı ise küçük ve mikro işletmeler arasında paylaşılmaktadır

<sup>104</sup> Ekonomik Analiz ve Tahminler Ajansı: [http://www.aeaf.minfin.bg/index\\_en.php](http://www.aeaf.minfin.bg/index_en.php) (29.12.2006)

Tablo 20. Ocak – Mayıs 2006 Uluslararası Fuarlar Katılımcı Listesi

Nº	Date(s)	Name	Venue	Sector	Sqware metres/ BSMEPA
1	08.01-10.01.2006	CPD	Dusseldorf, Germany	clothing, fashion	100
2	14-17.01.2006	Domotex	Hannover, Germany	floor coverings	60
3	16-22.01.2006	IMM	Cologne, Germany	furniture	200
4	31.01-05.02.2006	Jagd & Hund	Dortmund, Germany	hunting and fishing	100
5	09-11.02.2006	INTERCHARM	Kiev, Ukraine	perfumery, cosmetics	80
6	13-17.02.2006	ProdExpo	Moscow, RF	food&bevarage	100
7	09-15.03.2006	CeBit	Hannover, Germany	IT	100
8	16-19.03.2006	WIN - World of Industry	Istanbul, Turkey	industrial technology	150
9	March 2006	FOODEX	Tokyo, Japan	food&bevarage	27
10	07-10.04.2006	Cosmoprof	Bologna, Italy	perfumery, cosmetics	100
11	24-28.04.2006	Hannover Industrial Fair	Hannover, Germany	industrial technology	100
12	16-20.05.2006	Sasmil	Milan, Italy	furniture, accessories	50

Bulgaristan'daki İşletme yapılanmasına göz atacak olursak hemen hemen tüm AB üyesi ülkelerde seyreden üç kollu bir yapı içermekle birlikte; bu yapılar diğer ülkelerdeki gibi mikro işletmeler, küçük işletmeler ve orta ölçekli işletmeler biçiminde örgütlenmektedir.

Mikro İşletmeler;1-9 kişi istihdam eden işletmelerdir; bu işletmelerin sayısı 2003 itibariyle 195,780 olmakla birlikte; 2001-2003 yılları arasında mikro işletmelerin 7.419 yükselmiştir fakat özel işletmelerin bu oran içerisindeki payı % 92.4'ten % 90.2'ye gerilemiştir. Bunun nedeni ise küçük işletmelerin sayılarının gittikçe artmasıdır.19 EU ülkelerinde bu oran % 90 oranındadır. Bunların % 0.2'lik işletmelerin ise devlet tarafından istihdam edilmektedir.<sup>105</sup>

Küçük İşletmeler;10-49 kişi istihdam eden işletmelerdir; 2003'te 17.388'dir. 2001–2003 periyodunda 5.205 civarında sayı olarak artmış; Toplam özel sektör içindeki paylarını ise %6'dan % 8'e çıkartmıştır. EU 19'da bu oran ise % 6.5'tir. Bunların sadece 402 tanesi yani % 2.3 'lük kısmı devlet eliyle istihdam edilmektedir.

<sup>105</sup> [www.ced.bg](http://www.ced.bg), Center for Economic Development, CED (09.11.2006)

Orta Ölçekli İşletmeler; 50-249 kişi istihdam eden işletmelerdir; 2003'te sayıları 3.321 özel sektör toplam içerisindeki payları %1.5'tir. EU 19 ve USA'de bu % 1'dir. 213 tanesi %6'lık kısmı ise devlet eliyle desteklenmektedir.

2002 Ulusal Araştırma ve Bilgilendirme servisinde Bulgaristan'daki KOBİ'ler üzerine yaptığı araştırma sonuçlarına göre; KOBİ'lerin artan teknolojik gelişmelerle teknoloji ve internet kullanımı artış göstermektedir.<sup>106</sup> Bulgar dış ticareti yapısının %59.7'lik payla GSMH içerisinde birinci sırada yer almaktadır. Bunu % 27.8 ile sanayi sektörü, %12.8'lik pay ile tarım ve ormancılık sektörü izlemektedir. Sektörel olarak baktığımızda ise ticarete; makine ihracatı azalırken, gıda, metaller, kimyasal ürünler ihracatı artmıştır. Dış ticaretin yönü Rusya'dan AB'ye yönelmiştir. AB ile 1993 yılında imzalanan Serbest Ticaret Anlaşmasıyla Bulgar dış ticaretinin % 40'ından fazlası AB'ye yönelmiştir.<sup>107</sup> Ülke ihracatında hammadde ve yarı mamul ihracatı önemli paya sahipken ithalatında ise ülkeye yapılan yabancı yatırımlarında etkisiyle yatırım malları ithalatı önemli bir yer tutmaktadır.

### 3.3. ÇEK Cumhuriyeti

Çek Cumhuriyeti 2004 yılında AB'ye üye olan 10 ülke içinde en fazla yabancı sermaye alan ve sahip olduğu potansiyel itibariyle gelişme şansı en yüksek olan ülkedir. Makroekonomik istikrarın yanı sıra, ülkenin dış ticaret yapısındaki köklü değişiklik ve AB üyeleri ile coğrafi konum, vasıflı işgücü ve uygun yatırım ortamı nedeniyle artmakta olan doğrudan yabancı sermaye girişi büyüme için gerekli şartları sağlamış durumdadır.

#### 3.3.1. Genel Durum

2005 yılında Çek ekonomisi yüksek GSYİH artışı ve ciddi yapısal değişimler tarafından karakterize edilmiştir. İhracat miktar artışı, yüksek oranlı ithalat artışını geçmiştir. Bu gelişmelerin ardında, istihdamdaki artış, işsizlik oranı ve GSYİH ile bağlantılı olarak devlet bütçesi açığındaki azalma, yurt içi toplam talebin yine yurt içi arz ile efektif olarak karşılanması, toplam brüt tasarruflardaki artış ve toplam brüt sabit sermaye birikiminin özellikle düşük maliyetli dış finansman olanakları ile sağlanması bulunmaktadır.<sup>108</sup>

Ayrıca mal ticareti kaynaklı olarak cari işlemler dengesi açığında ciddi oranda bir iyileşme, net dış borçlanmada da azalma olmuştur. Bütün faaliyet alanlarında görülen başarılı ekonomik performans, başarılı ihracat performansı, dayanıklı tüketim mallarına olan hane

<sup>106</sup> Ekonomik Analiz ve Tahminler Ajansı: [http://www.aeaf.minfin.bg/index\\_en.php](http://www.aeaf.minfin.bg/index_en.php) (03.12.2006)

<sup>107</sup> KOBİ Geliştirme Ajansı: <http://www.bepc.government.bg/en/default.asp> (01.12.2006)

<sup>108</sup> T.C Prag Büyükelçiliği Ticaret Müsteşarlığı, Çek Cumhuriyeti'nin Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ticari İlişkisi, Haziran 06, Prag, s.67

halkı talebi ve yatırım malları talebi, büyük ölçüde mühendislik sanayilerinde yaşanan başarı sayesinde olmuştur.

2005 yılında GSYİH, özellikle dış ticaret dengesinde yaşanan olumlu gelişmeler sonucunda, % 6 oranında artmıştır. Başlıca ekonomik göstergeler değerlendirildiğinde, pozitif gelişmelerin 2005 yılında ön plana çıktığı görülmektedir. 2005 yılında, ekonomik büyüme beklenenin üzerinde olmuştur. Enflasyon düşük düzeyde kalmış, dış ticaret dengesi pozitif bakiye vermiş, işsizlik oranı düşmüştür. Bu gelişme Çek Cumhuriyetini dünyanın en dinamik ekonomileri arasına sokmuştur. Dış Ticaret gelişmelerinin ekonomik aktiviteye yaptığı katkı sayesinde, kişi başına GSYİH, AB ortalamasının %73'üne ulaşmıştır.

Ticarette sağlanan başarı büyük ölçüde, altı yıldır arka arkaya ortalama olarak % 5,7 oranında büyüyen sanayinin gösterdiği performans sayesinde olmuştur. Sınai satışlar % 8 oranında büyürken, bu satışların % 55'i yabancı sermayeli şirketlere aittir. Otomotiv sanayinde ortaya çıkan yeni kapasitelerin yanı sıra, geleneksel mühendislik sanayilerinde de güçlü bir büyüme yaşanmıştır. Deri ve tekstil sanayileri, ucuz ithal ürünler nedeniyle gerilemeye devam etmiştir. Verimlilik artışı, ücret artışından fazla olmuş, birim emek maliyetinin düşmesi, rekabet gücünü artırmış ve fiyat artışlarını gizleyebilmiştir.<sup>109</sup>

Güçlü ekonomik büyüme emek piyasası üzerinde de olumlu etki yapmıştır. Yeni işler yaratılırken, yabancı yatırımların çektiği uluslararası şirketlerin bunda katkısı önemli olmuştur. En önemli istihdam artışı imalat sanayi ve inşaat sektöründe yaşanmıştır. Arka arkaya iki yıl azalan istihdam % 1,2 oranında artmıştır. Ortalama işsizlik oranı 0,2 puan azalarak % 9 olarak gerçekleşmiştir.

-2005 yılındaki ekonomik büyümenin nedenleri;<sup>110</sup>

- Yeni yabancı yatırımcı girişi;
- Özellikle otomotiv sanayinde yeni kapasitelerin devreye girmiş olması;
- Sınai işletmelerin ihracatlarında yaşanan belirgin büyüme;
- Mevcut ve yeni üretim kapasitelerine dengeli enerji ve yakıt temini;
- Mutedil ücret seviyesi yükselmesi ile birlikte, genel istihdamda görülen denge;
- Özellikle yeni üretim kapasitelerine görülen emek verimliliği;

<sup>109</sup> Çek Cumhuriyeti Sanayi ve Ticaret Bakanlığı <http://www.mpo.cz> (02.11.2006)

<sup>110</sup> Çek Cumhuriyeti Maliye Bakanlığı <http://www.mfcr.cz/scripts/hp/default.asp> (07.11.2006)

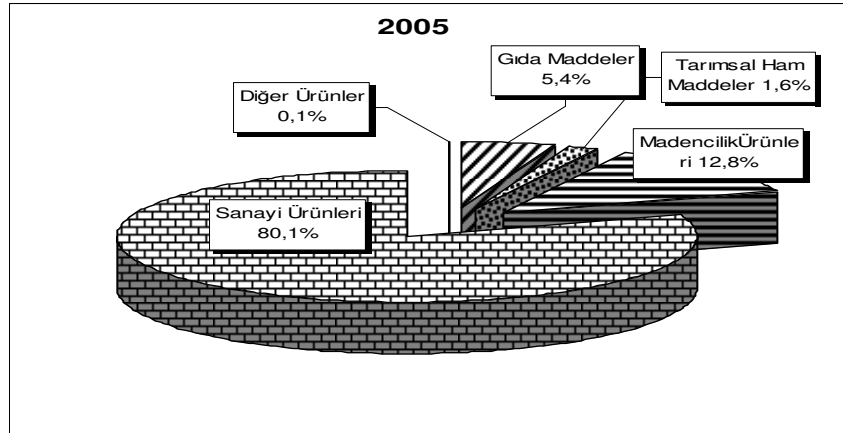
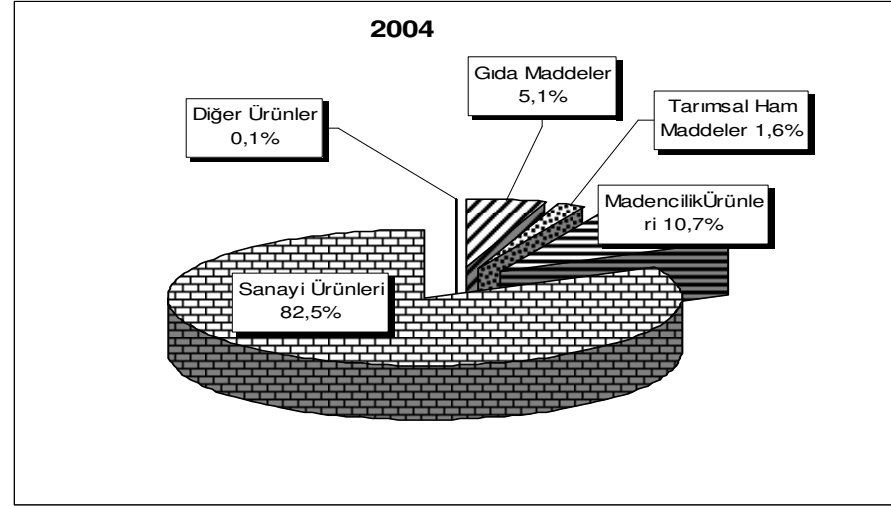
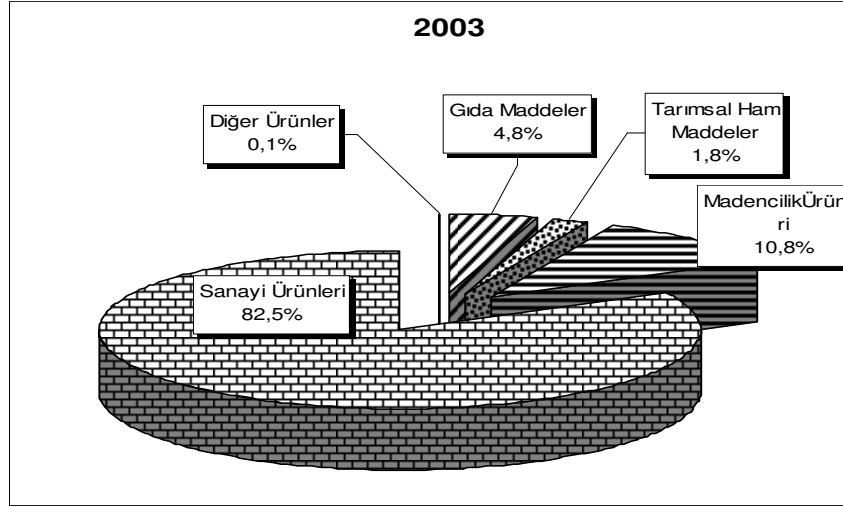
- Sanayi üretimine sürekli talebin devam etmesi.

Çek Cumhuriyetindeki istihdam yapısına baktığımızda ise KoBİ'leşmenin gün geçtikçe arttığını görmekteyiz. 2005 yılında sanayide çalışan kişi sayısı yaklaşık 1500 bin kişi (% 0,1 oranında) azalmıştır. 3000-3999 kişi çalıştıran işletmeler grubunda istihdam % 41,1 oranında, 4528 kişi artarken, 4000-4999 kişi çalıştıran işletmeler grubunda % 24,0 oranında düşme olmuştur. KOBİ'leşme artmıştır; büyük işletme yapısından küçük işletme yapısına geçiş hızlanmıştır.

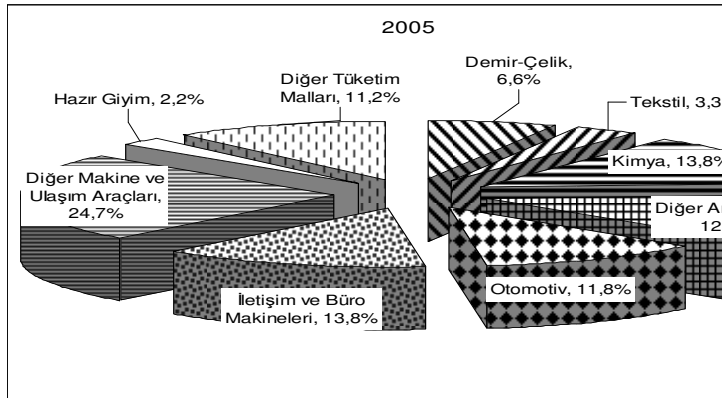
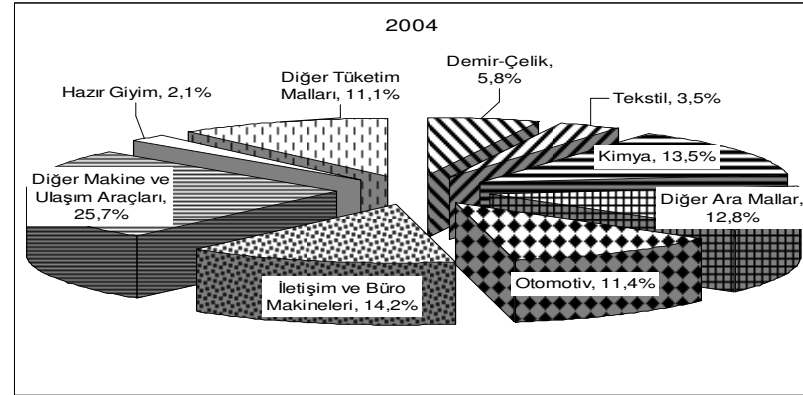
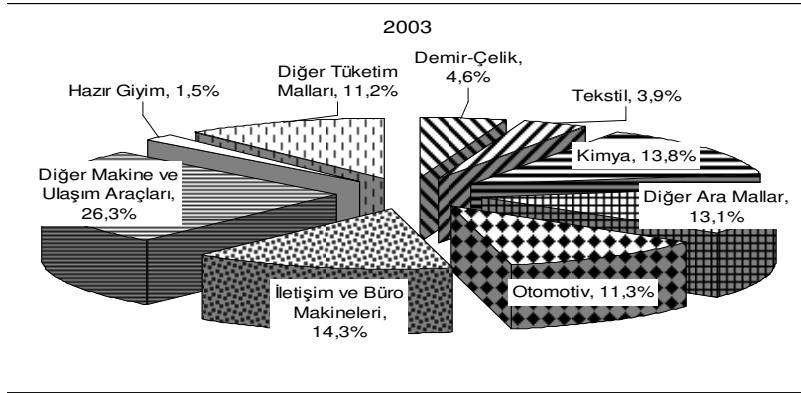
Çek Cumhuriyetinin dış ticaret yapısını analiz edecek olursak; son beş yıl boyunca olumlu yönde gelişme gösteren dış ticaret, 2005 yılında ilk kez tarihinde pozitif bakiye vermiştir. Dış ticaret dengesi 2,8 milyar dolar iyileşerek 1,7 milyar dolar fazla vermiştir. Bu gelişmelere paralel olarak dünya ihracatı içindeki payı % 0,75 olarak gerçekleşerek, son 10 yılda ikiye katlanmıştır. 2005 yılında Çek Cumhuriyetinin ürünlerinin rekabet gücü de artmıştır.



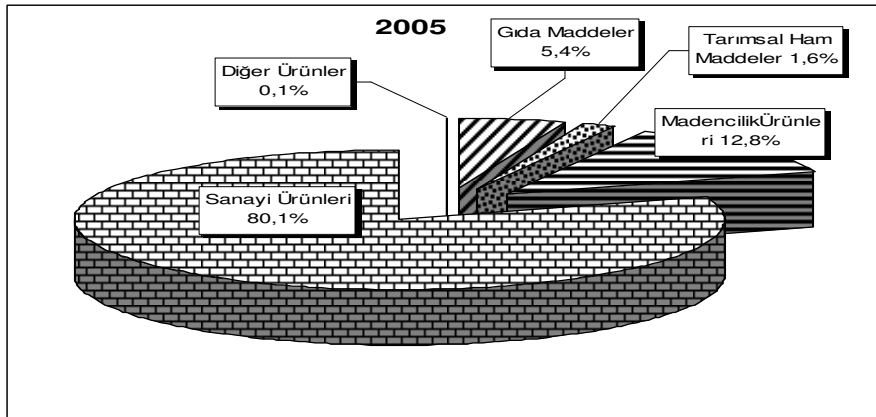
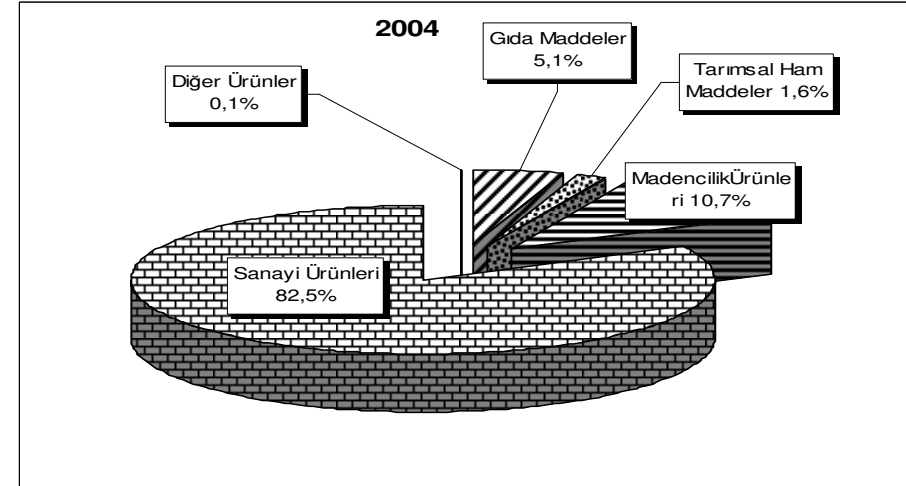
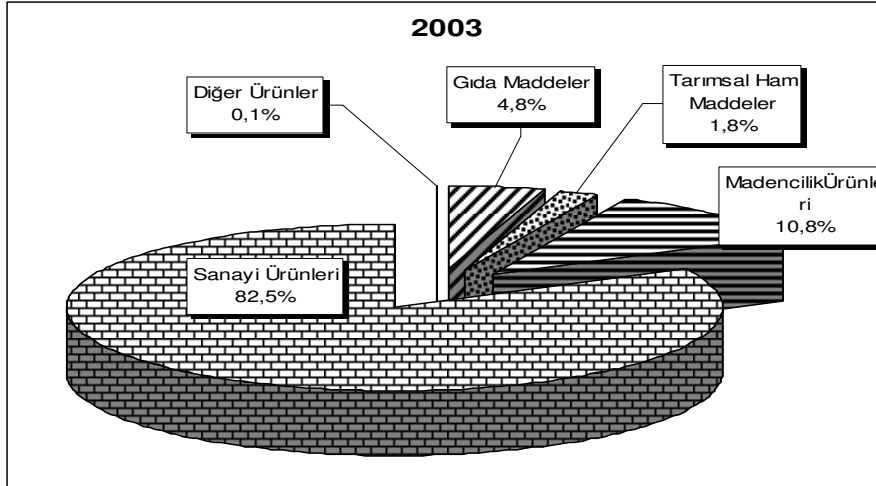
Grafik 11. İthalatın Sektörel Dağılımı



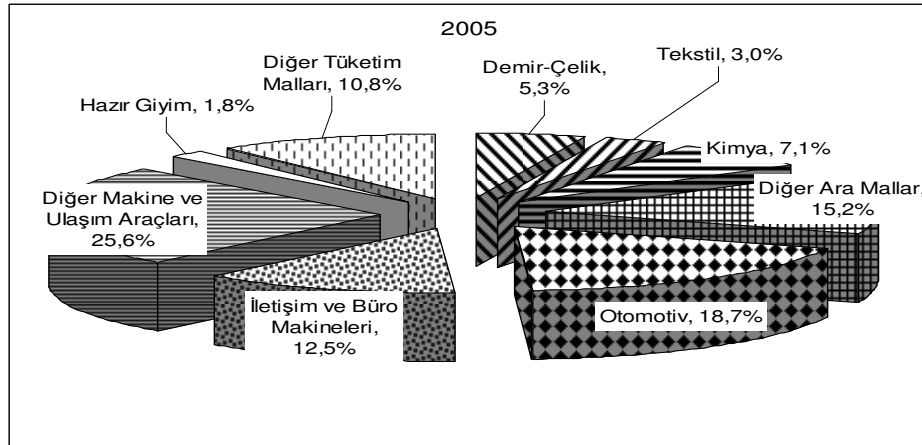
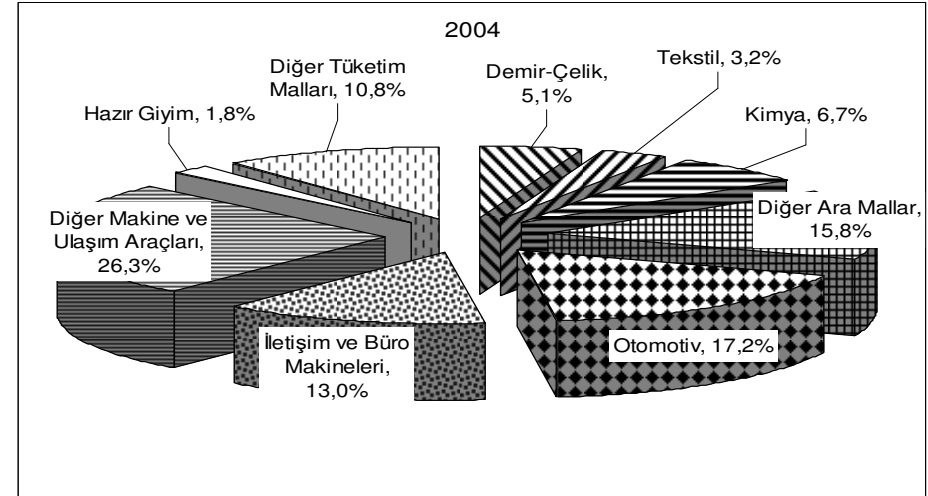
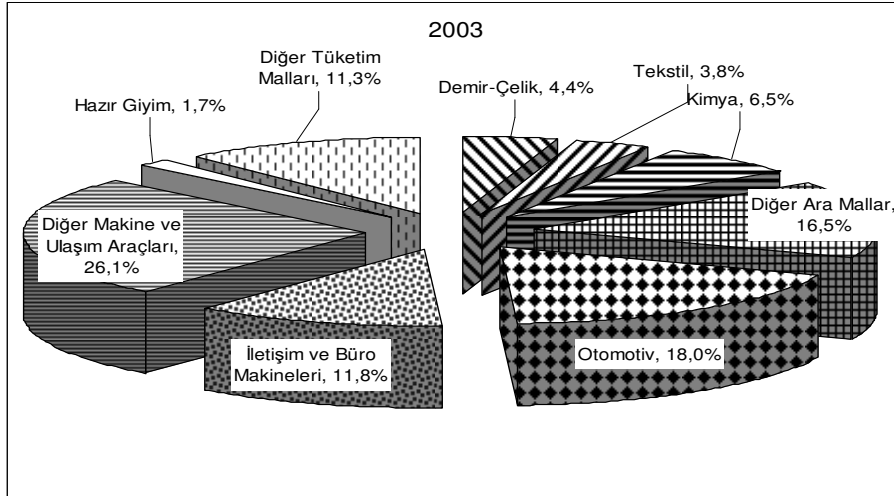
Grafik12. Sanayi Ürünleri İthalatının Sektörel Dağılımı



Grafik 13. İhracatın Sektörel Dağılımı



Grafik 14. Sanayi Ürünleri İhracatının Sektörel Dağılımı



### 3.3.2. Türkiye- Çek Cumhuriyeti:

Otomotiv Ürünlerinde Türkiye'nin Çek Cumhuriyeti pazarında, dünyanın ileri düzeyde sanayileşmiş ülkeleriyle kıyaslandığında ciddi bir payı bulunmaktadır. Türkiye'nin bu mallarda yapmış olduğu ihracatın otomobil ve karayolu araçları aksam ve parçalarında yoğunlaştığı ve yaklaşık  $\frac{3}{4}$ 'ünü otomobil, yine yaklaşık % 90'ını da otomobil ile birlikte karayolu araçları aksam ve parçaları oluşturmaktadır. <sup>111</sup>Türkiye açısından arz probleminin nispeten daha az olduğu otomobil ihracatında, Çek pazarına girilebilmiş hatta bu alanda diğer ülkelerle karşılaştırıldığında Türkiye'nin ciddi bir paya sahiptir; 2005 yılı itibariyle 8'inci sırada bulunmaktadır. Küçük işletme yapısının hakim olduğu Türkiye'nin sipariş meselesini halledebilmesi de organizasyon el faaliyetlere bağlıdır. Kısaca küçük işletmelerin pazara erişmelerinden çok, pazardaki alıcıların üretici işletmelere ulaşmasının sağlanabilmesi durumunda, ihracat payı giderek artabil iletir. Bu da nispeten büyük üretici firmaların ara malı ve parça tedarikleri konusunda organizasyon yapılabilmesine bağlıdır.

### 3.3.2. ÇEK Cumhuriyeti KOBİ Politikası

Çek Cumhuriyetinin son 7 yıldaki KOBİ ve işletme politikası stabil bir düzeyde seyretmiş; KOBİ'lerin ulaştığı bu stabil düzeye gelirkenki yaşanan gelişmeleri özetleyecek olursak;<sup>112</sup>

-KOBİ'ler ve işletmeler ekonomide istihdam yaratmada da % 60'lık bir paya sahip dengeleyici bir eleman olarak görev almışlar

- KOBİ'ler büyük ölçekli işletmeye geçişte esnek yapıları sayesinde bir alt yapı teşkil etmişler

- KOBİ'ler istihdamda başta hizmet ticaret ve inşaat sektörlerindeki % 80'lik istihdamı karşılamışlar

-Ulaşım ve endüstride ise KOBİ'ler 3. sırada yer almış ve büyük bir katma değer yaratmıştır

- KOBİ'ler 2004'te Çek Cumhuriyetindeki yatırımların yaklaşık %50'lik kısmına tekabül etmiş ve bu her geçen yıl biraz daha artmıştır.

-KOBİ'lerin yoğunlaştığı sektörlerde ise imalat, ticaret ve hizmet sektörü başı çekmiştir.

<sup>111</sup> Otomotiv Sanayi Birliği <http://www.autosap.cz/zaklinfe.htm> (13.12.2006)

<sup>112</sup> Ministry of Finance of the Czech Republic, Department of Financial Policies, Macroeconomic Forecast. MAY 2005, <http://www.mfcr.cz/macroForecast> (21/7.12.2006)

Çek Cumhuriyetinde KOBİ'ler başta ticaret sektörü olmak üzere üretim ve yüksek katma değerli ürün üretiminde yoğunlaşmıştır. KOBİ'ler büyük işletmelerle ihracata yönelimde iş birliği içerisinde olmakla birlikte ülke nüfusunun yarısından fazlasına istihdam sağlamaktadır. Ayrıca KOBİ'ler yazılım, tasarım ve danışmanlık sektörlerinin gelişiminde de önemli rol oynamaktadır.

Tablo 21. Çek Cumhuriyeti KOBİ Yapısı

Indicator	Year							
	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Number of enterprises	99.77	99.78	99.80	99.81	99.81	99.79	99.81	99.85
Number of employees	59.82	56.35	59.12	59.47	59.73	60.94	62.21	61.50
Outputs	52.91	51.73	53.34	52.85	51.44	52.02	52.01	52.15
Added value	57.36	51.35	53.03	52.60	51.33	52.69	52.06	52.90
Employee (wage) costs (excluding Other personnel costs)	<sup>1)</sup>	<sup>1)</sup>	54.69	54.67	55.72	55.50	56.18	55.67
Investments (capital expenditure)	<sup>1)</sup>	<sup>1)</sup>	41.66	40.56	37.81	44.52	49.55	50.50
Exports	36,40	36,25	36.54	36.15	35.74	34.16	34.00	34.30
Imports	48,00	48,84	50.74	49.43	47.12	50.33	49.80	52.50
GDP	<sup>1)</sup>	<sup>1)</sup>	34.78	31.74	31.12	32.24	35.22	34.92

<sup>1)</sup> this indicator has not been monitored by the Czech Statistical Office  
GDP indicator is based on the data from the Czech Statistical Office; other shares are calculations performed by the Ministry of Industry and Trade on the basis of the data provided by the Czech Statistical Office

Çek Cumhuriyetinde KOBİ yapısına baktığımızda ülke ekonomisinde önemli bir yerde olduğunu görebilmekteyiz. 2004 yılında KOBİ sayısı % 99.85' i bulmaktadır zira; ülke ekonomisine kattığı katma değer ise yine aynı yıl verileri için % 52.90 düzeyinde gerçekleşmiştir.

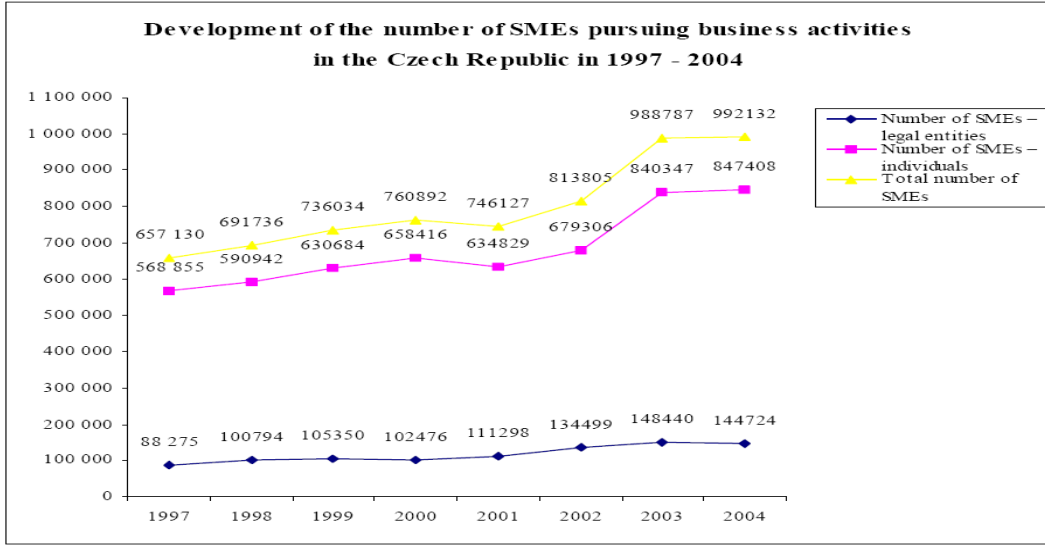
Tablo22. KOBİ Makroekonomik Veri Tabanı

Indicator	Unit of measure	Year							
		1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Number of enterprises	(number of individual enterprises)	657130	691736	736034	746892	746127	813805	988787	992132
Number of employees	(thousands of persons)	1721	1771	1890	1834	1848	1902	1961	1899
Outputs	(CZK million)	1733985	1857105	1989996	2175162	2287962	2357755	2575112	2932979
Added value	(CZK million)	556690	603091	653018	706345	720493	761198	828324	960747
Employee (wage) costs /excluding Other personnel costs/	(CZK million)	<sup>1)</sup>	<sup>1)</sup>	256261	265393	283207	304499	330176	344286
Investments (capital expenditure)	(CZK million)	<sup>1)</sup>	<sup>1)</sup>	170063	170001	169280	170289	213614	226870
Exports	(CZK million)	263006	308352	339524	416326	453403	450231	467073	587211
Imports	(CZK million)	417323	454200	506032	616472	653860	690527	717887	911033

<sup>1)</sup> this indicator has not been monitored by the Czech Statistical Office  
the shares are calculations performed by the Ministry of Industry and Trade on the basis of the data provided by the Czech Statistical Office

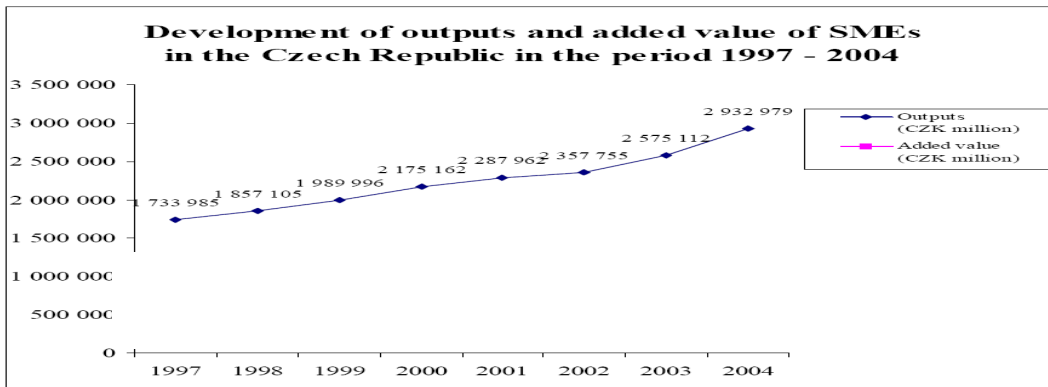
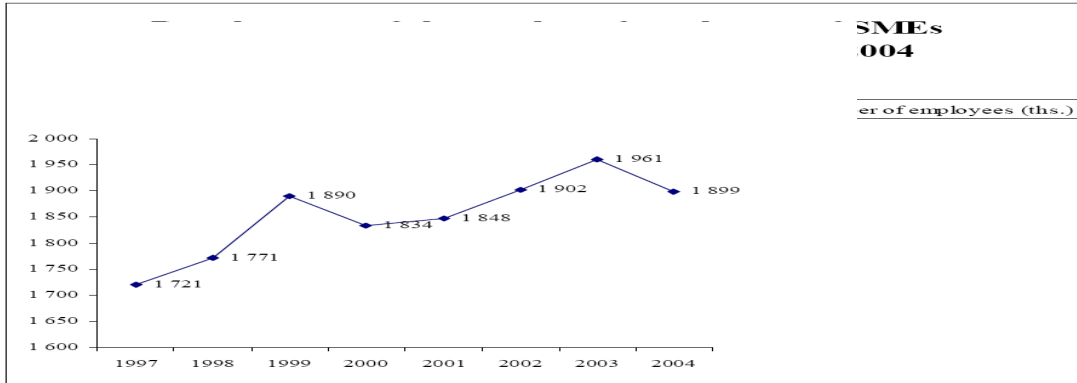
Grafik 15. KOBİ Ekonomik Gelişimi

Graphical presentation of the development of economic indicators of SMEs



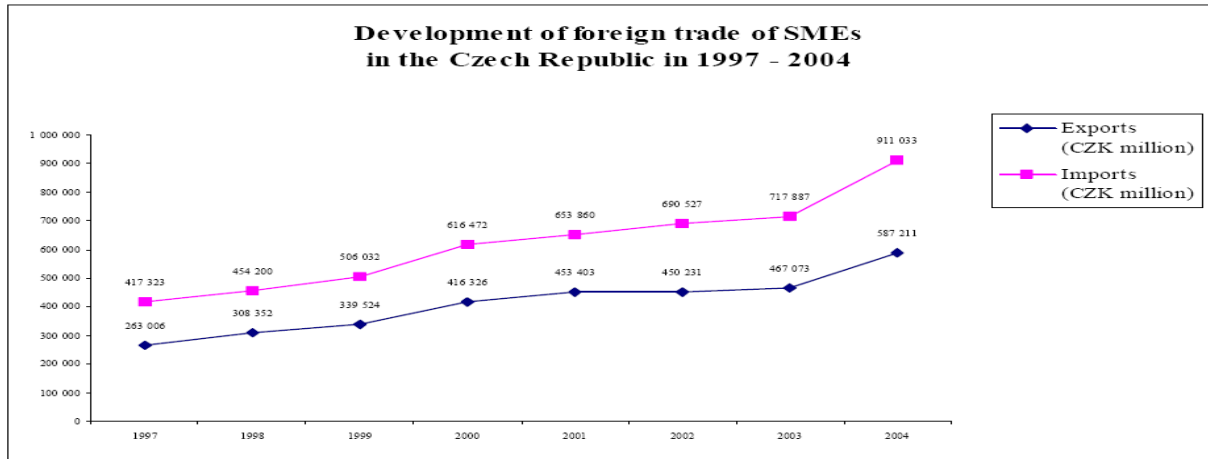
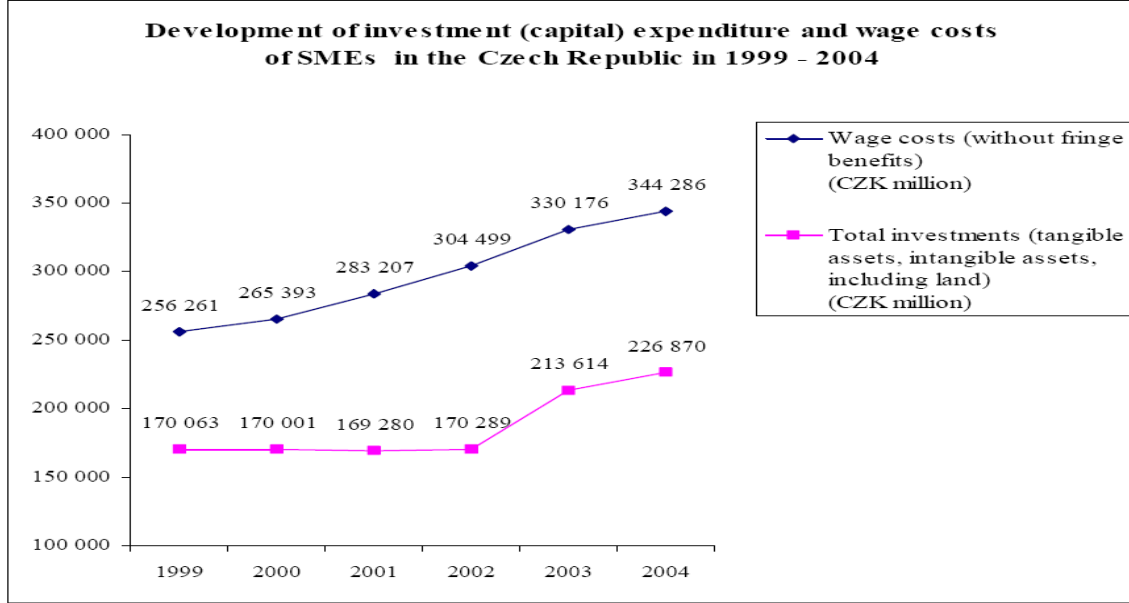
Ülkedeki KOBİ gelişimine grafikten bakacak olursak; hem kanuni hem de bireysel KOBİ'lerin sayılarının yıllar itibariyle arttığını görmekteyiz. Fakat bu artışta kanuni olanların daha az bir artma eğilimi içinde olduğunu görmekteyiz; bireysel özel teşebbüsün oluşturduğu KOBİ'ler ise hızlı artış oranları gerçekleştirmiştir.

Grafik 16. 1997-2004 KOBİ İstihdam, Katma Değer ve Çıktı Gelişimi



KOBİ'lerin 1997- 2004 aralığındaki çıktı düzeyleri ve katma değerlerine bakacak olursak şayet; çıktı düzeylerinin ekonomide oluşturulan katma değere göre daha büyük bir hızla arttığını görmekteyiz. Bunun nedeni olarak ise artan teşvik ve desteklerle kurulan KOBİ'lerdeki üretim artışı ve girilen AB süreciyle dış pazara daha çok mal satabilme imkanının artmasını olarak ifade edebiliriz

Grafik 17. 1999-2004 Periyodu Yatırım ve Ücret Tutarları Gelişimi



Toplam yatırımların ise 2002 ye kadar yatay bir seyir izlediğini 2002 den sonra ise, AB sürecinin etkisiyle hızlı bir artış yaşadığını ifade edebiliriz. Dış ticaret gelişiminde ise hem ithalat hem de ihracatta bir artışa sebep olduklarını bu artışların ise ithalat yönünde ağır bastığını görmekteyiz.



KOBİ'ler AB'nin her ülkesinde olduğu gibi Çek Cumhuriyetinde de gerek yeni iş imkanları yaratma, gerekse sosyal istikrarı ilerletmek konusunda önemli rol oynamaktadır. Bu bakımdan AB KOBİ'lere dikkatle bakmakta onları; AB ekonomisinin lokomotif gücü olarak görmektedir. Zira KOBİ'ler AB ülkelerinde istikrarın, sosyal entegrasyonun ve inovasyonun gelişmesinde öncü olmaktadır. Çek Cumhuriyeti Hükümeti de hali hazırda KOBİ'lerin ekonomideki önemini kavramış istihdam yaratma etkisiyle sosyal refahı artırıcı yönde pozitif etki yaratması yüzünden KOBİ'lere büyük önem vermiştir.<sup>113</sup>Eğer 1990'ların başında KOBİ'lerin büyük boyutlardaki artan önemi göze çarpmış olsaydı Çek Cumhuriyetinin AB'ye entegrasyonunda; şimdi tüm ekonomilerde büyüyen bir ihtiyaç olan KOBİ sektörünün kalitesinin ve gelişiminin artırılması üzerinde daha çok durulabilirdi. Bu kalite ile ifade edilmek istenen ise KOBİ'lerin gelişmişlik kapasitelerinin yerel, ulusal ve uluslar arası piyasalarda rekabet edebilir ölçüde olmasıdır.

1990 sonrası ikinci on yıllık periyoda ise KOBİ'lerin gelişen ve değişen piyasa koşullarına uymasının ve bu piyasa koşullarında rekabet edilebilirliklerinin artırılmasının gerekliliği şüphesiz olarak anlaşılmıştır. KOBİ'lere yabancı yatırımlar ve iş dünyasında mücadele edebilmek için inovasyon ve küreselleşmenin yarattığı rekabette konusunda pozitif sorumluluk yüklemiş ve bu alanda hatırı sayılır derecede ilerlemeleri gerektiği üzerinde durulmuştur.<sup>114</sup>Tüm bunlara ilaveten bu gelişmeler KOBİ'leri ve işletmelerin özellikle hizmet sektöründe iş yaratma, farklılaşma, değişmek ve gelişmek konusunda talepte bulunmaya itmiş; bu ise ekonominin yapısının iyileşmesine, yerel düzeyde istihdamın artırılmasına katkı sağlamıştır. Ayrıca son yıllarda gün geçtikçe artan oranlarda büyük işletme yapısından müteşebbisçiliğe doğru bir yönelimde gözlenmektedir. Girişimciliğe bu yönelim ise özünde eğitilmiş insan kalitesi ve kapasitesini de içermekle birlikte günümüzün artan rekabet ortamında ise zorunlu bir ihtiyaç halini almıştır.

2007-2013 periyodu ise görünüşe göre Çek Cumhuriyetine gelecekte bu büyüklükte olamayacak bir fırsat sunmaktadır. Bu fırsat ise AB Yapısal Fon kaynaklarının önemli bir büyüklükteki bölümünü içermektedir. Bu kaynaklar ise uzun dönemde sürdürülebilir bir sistemin temellerini atacak şekilde teşebbüsleri destekleyici bir alt yapı oluşturmak

<sup>113</sup> Ministry of Finance of the Czech Republic, Department of Financial Policies, Macroeconomic Forecast. MAY 2005, <http://www.mfcr.cz/macroForecast> (17.12.2006)

<sup>114</sup> Çek İş Geliştirme Ajansı <http://www.arp.cz/Eng/home.htm> (21.12.2006)

doğrultusunda oluşturulmalıdır. Oluşturulacak bu sürdürülebilir alt yapı ise teşebbüslere hem direk destek olmalı hem de onların kapasitelerinin pozitif gelişimini artıracak bir temelde kurgulanmalıdır.

Devlet kaynakları yönetimin de uygun beyanları ile bu 2007-2013 döneminde Çek ekonomisine uyumlu işletmeler açısından engellerin kaldırıldığı kurulma gelişme ve etkili bir KOBİ ve girişimcilik politikası üzerinde durmaktadır.

Devletten bu alanda aldığı 2004 yılı kararları neticesinde 2005-2006 KOBİ Politikaları ise KOBİ girişimciliğini artan rekabet ortamında iş dünyasının değişen ihtiyaçlarına uyumlu bir alt yapıya sahip olması gerekliliği üzerinde planlanmıştır. Bu konsept bu faaliyetler eş zamanlı olarak Yapısal Fonlara doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. 2006 değerlendirmeleri sonucunda birbiriyle uyumlu bu politikaların başarıyla sonuçlandığını görmekteyiz.

Çek Cumhuriyeti Hükümetinin teşebbüsleri ve refahı geliştirme politikası çerçevesinde; müesseselerin ticari sektörle işbirliğini öngören ve bu iş birliğini bilim teknoloji ve ar-ge harcamaları, inovasyon ve endüstri araştırması ile uyum içersinde yürütülmesi kararlaştırılmış bu sayede küreselleşen dünyada git gide artan rekabet koşullarına uyum sağlamak hedeflenmiştir. Bu programa eğitim merkezlerinin ve insan kaynakları geliştirme kaynaklarının da dahil edilmesiyle kalifiye eleman yetiştirilme problemi aşılarak daha esnek ve değişen koşullara kolaylıkla uyum sağlayan bir yapı geliştirilmiş olacaktır. Bütçe ve Yapısal Uyum Fon kaynaklarının kullanımı ile KOBİ'lere daha sağlıklı yüksek kaliteli hizmetler sunmak.

Ulusal Danışmanlık ve Bilgilendirme Servislerinin kurulumu, Çek Yatırım Ajansı tarafından koordine edilecek Inovasyon Merkezlerinin kurulumu ve Çek Ticaret Ajansı tarafından koordine dillecek 14 Ulusal Ofis ve Danışmanlık Servislerinin kurulumu ile gerçekleştirilecektir. KOBİ Direk Yatırımlarına bakacak olursak şayet; fonlar pek çok formda ve yapıda olmak üzere 2004 yılında gelenler 4695.4 milyon Euro iken 2005'te desteklenenler ise 4.608.4 milyon Euro'dur. 2006 yılı ise yatırımları ise toplamda 6576.5 milyon Euro olarak planlanmıştır. Bu ise 2004'ten 2006'ya kadar %40 oranında bir artışa denk gelmektedir.<sup>115</sup>

---

<sup>115</sup> Çek Yatırım Teşvik Ajansı [http://www.czechinvest.cz/ci/ci\\_an.nsf](http://www.czechinvest.cz/ci/ci_an.nsf) (17.12.2006)

Bu alandaki meydana çıkan ve hayata geçirilen destek programları ise;

1. Bu alanda verilen krediler yatırımların gerekliliğini ve hayata geçirile birliğini, alınan kredilerin istihdam yaratmaya sebep olarak geri ödenebilirliğini bir anlamda garanti etmiş oldu.

2.İşletmelere Yardım sağlayan programlar üstünlüğü artıracak şekilde inovasyon ve yeniliğe yönelmişlerdir. Bunun sonucu olarak ise, düşük potansiyellerin yüksek dinamiklerle değişimi sağlanacaktır.

3.Yapısal Fonlar altında enerji tasarrufu sağlayan ve yenilenebilir enerji kullanımına imkan veren kaynakların kullanımı özendirilmiştir.

4. Çek Cumhuriyetinin işletmelere yönelik ulusal ve yöresel düzeydeki politikaları tek format altında birleştirilmiş ve müktesebata uyumlaştırılmıştır.

### **3.4. Polonya**

Sahip olduğu stratejik coğrafya nedeniyle, Polonya, ortaçağdan günümüze değin, Avrupa siyasetinde oynadığı büyük rolün yanı sıra, Avrupa'nın ekonomi ve ticaretinde de çok önemli bir yer işgal etmiştir.1999'da NATO üyesi olan Polonya, 10 yıl süren adaylık süreci ardından, 2004'te AB üyesi oldu ve genişlemede yer alan 10 ülke arasında en büyüğü. Avrupa Komisyonu ülkenin acilen çözmesi gereken sorunların başında yolsuzluğu gösterdi. 312.685 km<sup>2</sup>'lik yüzölçümü ve 40 milyon nüfuslu Polonya Avrupa kıtasının coğrafi merkezinde yer alan köprü konumundaki bir ülkedir. Ülke, nüfus bakımından Avrupa'da sekizinci, dünyada yirmi dokuzuncu ve sahip olduğu alan bakımından da Doğu Avrupa'nın üçüncü büyük ülkesi durumundadır.

#### **3.4.1. Genel Durum**

1989 yılından itibaren serbest piyasa ekonomisi ilkelerini benimseyen Polonya, Ocak 1990'da yürürlüğe koyduğu IMF istikrar programı neticesinde enflasyonu kontrol altına alırken, özel teşebbüs faaliyetlerinin artmasına imkan tanıyacak ekonomik ve siyasi istikrarın da temellerini atmıştır.

1992 yılından başlayarak Polonya ekonomisi; ihracat, yatırımlar ve özellikle de iç tüketimin artmasına bağlı olarak büyümeye başlamış, ekonominin yeniden yapılanması için uygulanan fiyat serbestisi, özelleştirme ve vergi reformunun da etkisiyle 1992 yılında % 2.6 olan GSMH artış hızı, 1995-1997 yılları arasında ortalama % 6.7 seviyesine ulaşmıştır.

Polonya Merkez Bankası tarafından uygulanan sıkı para politikası sonucunda, enflasyon kontrol altına alınarak iki haneli rakamlardan 1998 yılında % 8.6 seviyesine inmiştir.<sup>116</sup>

1995 yılından itibaren iç tüketim eksenli büyümeye sahne olan Polonya, 1996-1997 yıllarındaki ortalama % 6, 1998-2000 dönemindeki yıllık ortalama % 4'lük büyüme oranlarının ardından 2000 yılında uygulamaya konulan sıkı para politikası ve yüksek faiz hadlerinin etkisiyle iç talepte yaşanan yavaşlama neticesinde 2001'de sadece % 1, 2002'de ise % 1.4'lük büyüme ile durgunluk dönemine girmiştir.

Ancak üretim ve sanayi sektörü, söz konusu dönemi geçtiğimiz yılların aksine ihracat eksenli büyüme ile dengelemiş ve sonuç olarak iki yıllık bir durgunluğun ardından ekonomi % 3.7 gibi makul bir büyüme ile 2003 senesini kapatmıştır. 2004 senesinde de büyümedeki artış trendi devam etmiş ve ekonomi % 5.4 oranında büyümüştür. Büyümenin temel unsurları; büyüyen ihracat ve sanayi üretimi ile kademeli olarak yükselen iç talep olmuştur.

Avrupa Birliğine Tam Üyelik Sürecinde Polonya, 1990'lı yılların başından bu yana sürdürdüğü serbest pazar ekonomisi ilkelerinin bir gereği olarak, ekonomi ve dış ticaretinde temel yapısal değişimleri büyük ölçüde uygulamaya koymuştur. Diğer taraftan, Polonya, Dünya Ticaret Örgütü (WTO) ve OECD üyesi olarak, taahhüt ve yükümlülüklerini kademeli olarak yerine getirmektedir.

İhracata dayalı bir ekonomik kalkınma modelini halen uygulamakta olan Polonya, kamu sektörünün özelleştirilmesi ile yabancı sermaye yatırımlarının desteklenmesini, ekonomisinin yeniden yapılandırılması sürecinde öncelikli hedefler olarak tespit etmiştir. Bu nedenle uygulamaya koyduğu yasal alt yapı değişiklikleri neticesinde eski doğu bloğu ülkeleri arasında yabancı sermaye açısından en serbest pazarlardan biri konumuna gelmiştir.<sup>117</sup>

Polonya'da ihracat ve ithalat rejiminde uluslararası ticaret kurallarına engel teşkil edecek, lisans veya izin türü herhangi bir kısıtlama bulunmamaktadır. Hassas sektörleri arasında yer alan tarım sektörü haricinde DTÖ taahhütleri çerçevesinde gümrük vergilerinde kademeli olarak gerekli indirimleri yapmaktadır. Kasım 2003 tarihli AB İlerleme Raporlarının da ortaya koyduğu üzere, Polonya 1 Mayıs 2004 tarihinde Birliğe katılan 10 ülke arasında en hazırlıksız olanların başında gelmektedir. Polonya'nın AB standartlarını karşılamak bakımından daha uzun bir geçiş sürecine ihtiyaç duyduğu kabul edilen bir görüştür. Polonya

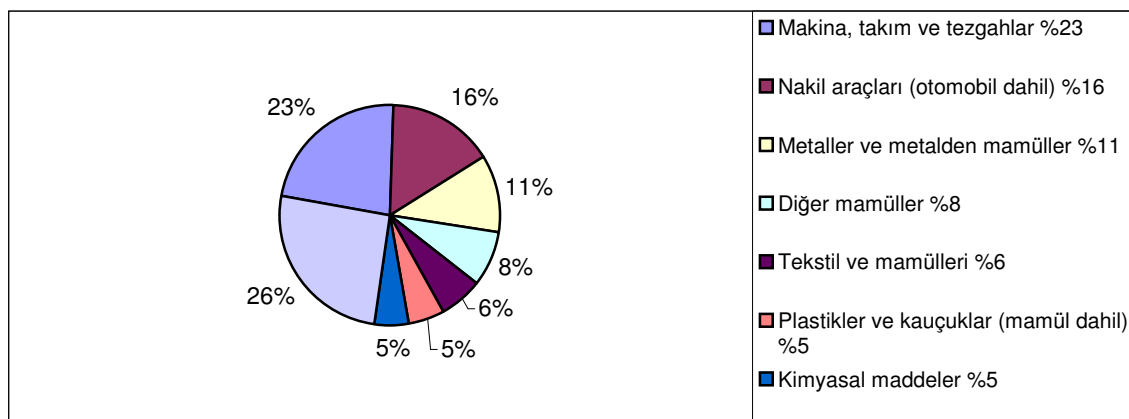
<sup>116</sup> T.C Varşova Büyükelçiliği Ticaret Müsteşarlığı , 2004 Yılında Polonya Ekonomisinde Meydana Gelen Gelişmeler Ve Türkiye İle Ticari İlişkiler, 2005 Mayıs

<sup>117</sup> Polish Agency for Enterprise Development, [www.parp.gov.pl](http://www.parp.gov.pl) (2117.12.2006)

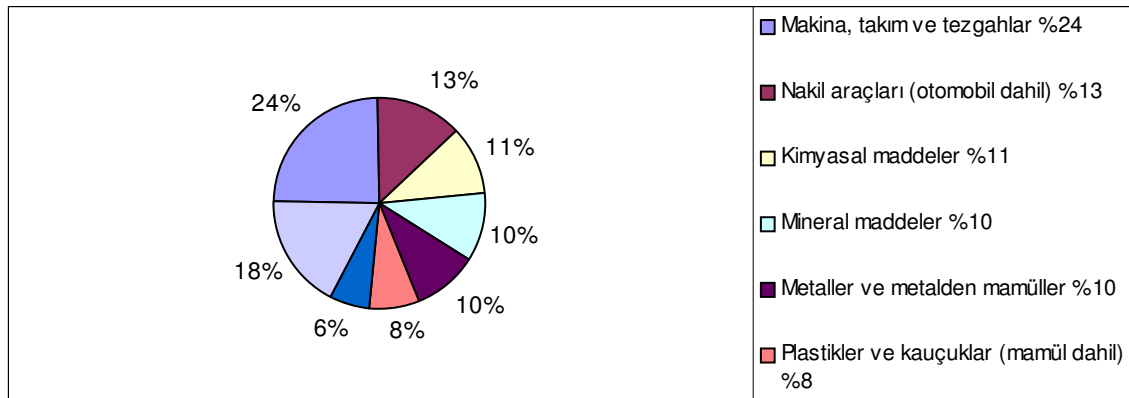
ekonomisinin temel sorunları olarak; kamu maliyesi reformu, ağır sanayi başta olmak üzere tarım, enerji ve mali sektörün yapısal dönüşümünün ve özelleştirmenin tamamlanması sıralanabilir.

Polonya'nın dış ticaretine yapısal olarak bakıldığında, ithalatının büyük bir bölümünün (yaklaşık % 60) ülkede yerleşik yabancı yatırımcılar tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir. Hassas olarak değerlendirilen tarım sektörü gümrük vergileri dahil olmak üzere çeşitli eş etkili tedbirler ile korunurken, sanayi ürünlerinin bir çok kalemi için koruma oranları, WTO taahhütleri çerçevesinde, minimum seviyelere çekilmiş bulunmaktadır.<sup>118</sup>

Grafik 18. Polonya'nın Belli Başlı İhraç Kalemleri



Grafik 19. Polonya'nın Belli Başlı İthal Kalemleri



### 3.4.2. Türkiye- Polonya

1980 yılından itibaren Polonya'nın Türkiye'deki Yatağan, Yeniköy, Kemerköy, Tunçbilek termik santral projesini üstlenmesi ve bu santrallerde kullanılacak malzemeyi Türkiye'ye ihraç etmesi yüzünden 1991 yılına kadar Türkiye aleyhine bir dış ticaretin yapısı sergilenmiştir. Ayrıca Polonya'nın Türkiye'ye tanıdığı "En Ziyade Müsaadeye Mazhar

<sup>118</sup> <http://www.oaib.gov.tr/> TC Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Orta Anadolu İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği

Ülke” statüsünü 1990 yılında kaldırmasıyla 1991 yılına kadar Polonya ile ticaretimiz sürekli olarak Türkiye aleyhine gelişmiş, bu durum ihracatımızın artış ve ithalatımızın ise azalış trendine girdiği 1992 yılından itibaren ticaret dengesi lehimize dönmüştür.<sup>119</sup>

Polonya'nın AB ile 1992 tarihinde imzalamış olduğu Ortaklık Anlaşması ile tanınan gümrük indirimleri, Türk ürünlerinin rekabet gücünü menfi yönde etkilemiş ve 1995-1999 döneminde en önemli rakiplerimiz konumunda olan AB ve EFTA ülkeleri elde ettikleri imtiyazların da etkisiyle Polonya pazarında etkinliklerini arttırmışlardır. Bu çerçevede, Türkiye'nin Polonya'ya yönelik ihracatı giderek azalma eğilimine girmiştir. Türk ihracat ürünlerinin AB menşeli ürünler ile aynı koşullarda rekabet edebilmesi amacıyla dört yıllık süre zarfında devam eden Serbest Ticaret Müzakereleri 1999 Ekim ayında sonuçlanmış; 2000 Mayıs ayında yürürlüğe giren Polonya-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması, Tekstil-konfeksiyon dışında tüm sanayi sektörlerinde ürünlerimize sıfır gümrük vergisi ile Polonya piyasasına girme imkanı getirmiştir.<sup>120</sup> Bunun neticesinde ise Polonya pazarına yönelik ihracatımız 2001 yılı başından itibaren olumlu bir seyir izlemeye başlamıştır.

İhraç ürünleri;

- Tekstil hammaddeleri,
- Konfeksiyon ürünleri,
- Otomotiv ana ve yan sanayi,
- elektrik-elektronik sektörleri olmak üzere

2004 yılında toplam ihracatımız geçen yılın aynı dönemine göre % 44 oranında artarak 696 milyon dolara ulaşmıştır. Buna karşın Polonya'dan ithalatımız ise % 142'lik bir artışla 995 milyon dolara ulaşmıştır. Türk Firmalarının Polonya'daki Faaliyetlerine bakacak olursak; Polonya'da yaklaşık olarak 150-200 arasında Türk firmasının faaliyet gösterdiğini görmekteyiz.<sup>121</sup> Polonya'daki Türk şirketlerinin büyük bir bölümü hazır giyim sektöründe faaliyet göstermekle birlikte ; marka bazında ihtisaslaşmış ve mağaza açmış firma yok denecek kadar azdır. İnşaat ve taahhüt sektörü ikinci önemli sektör konumundadır. Polonya'da açılan AB, NATO, karayolu ve altyapı ihalelerine firmalarımızın büyük bir ilgisi bulunmaktadır. Bu kapsamda, Güriş Şirketi Krakow Hızlı Tramway Altyapı İşleri ihalesini kazanmış;Yenigün Polska şirketi ise Varşova'nın en prestijli iş merkezlerinden birinin

<sup>119</sup> T.C Varşova Büyükelçiliği Ticaret Müsteşarlığı, 2004 Yılında Polonya Ekonomisinde Meydana Gelen Gelişmeler Ve Türkiye İle Ticari İlişkiler, 2005 Mayıs

<sup>120</sup> Polish Agency for Enterprise Development, [www.parp.gov.pl](http://www.parp.gov.pl) (22.12.2006)

<sup>121</sup> [www.polandtrade.com.hk](http://www.polandtrade.com.hk), Polonya Ticaret Verileri (22.12.2006)

inşaatını bitirmiş ve kullanıma açmıştır. Polonya Yabancı Sermaye Ajansı PAIZ'e göre Polonya'daki toplam Türk yatırımı yaklaşık olarak 220 milyon dolar civarındadır. Telestar (Profilo) ve Beko Polska firmalarımız, Beko ve Elemis adları altında TV piyasasında daha fazla yer edinmeye çalışmaktadırlar. (Telestar %7, Beko %5,5) Polonya'ya yönelik iplik ve kumaş ihracatımız çok büyük bir önem arz etmesine rağmen, bu sektörlerde çok fazla Türk firması faal olmamakla birlikte genellikle Polonyalı ithalatçılarla direkt çalışmaktadırlar. Yaş meyve-sebze bir başka önemli ihraç kalekimiz olup, halen 2 firmamız Varşova halinde faaliyet göstermektedir.

### 3.4.3. KOBİ Polonya

Polonya'daki KOBİ yapılanmasına baktığımızda diğer AB ülkelerine benzer bir yapı sergilemekte olduğunu görmekteyiz.

Tablo 23. KOBİ İstihdam Hacmi

<i>Total</i>	<i>0</i>	<i>0-9</i>	<i>10-49</i>	<i>0-49</i>	<i>50-249</i>	<i>&gt;249</i>
3.643.992	244.436	3.463.245	144.618	3.607.863	30.106	6.023

Source: Central Statistical Office (CSO)

Tablo 24. Polonya KOBİ Yapısı

<i>Enterprise</i>		<i>Micro</i>	<i>Small</i>	<i>Medium-sized</i>
<i>employment</i>		< 10 people	< 50 people	< 250 people
annual turnover	or	< 2 m EUR	< 10 m EUR	< 50 m EUR
total annual balance		< 2 m EUR	< 10 m EUR	< 43 m EUR

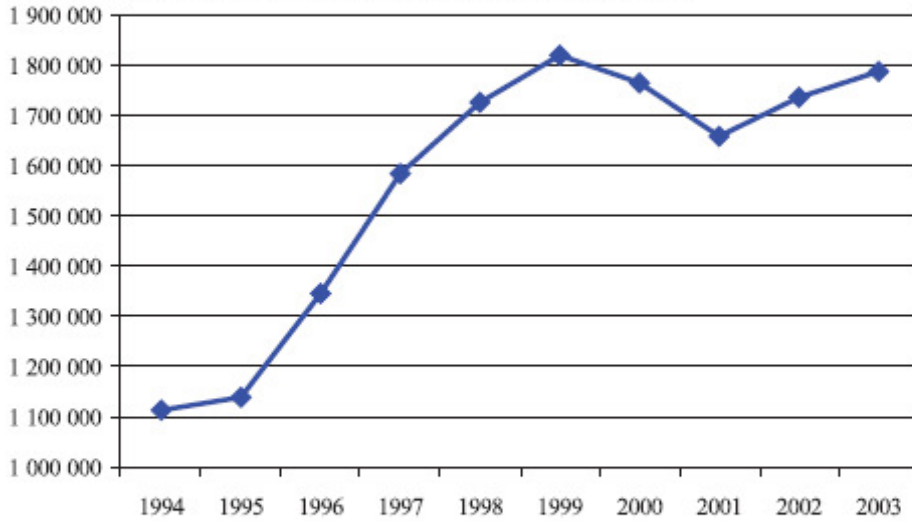
AB'de olduğu gibi 10 kişi ve altı istihdam ettirilen şirketler mikro; 50 kişi altında istihdam ettirilenler küçük, 250 kişi altında istihdam ettirilen şirketler ise Orta Ölçekli diye nitelendirilmektedir. <sup>122</sup>1994-2003 yılları arasındaki verileri gösteren grafiğe bakacak olursak; başta düşük bir gelişim sürecinde olan aktif KOBİ sayısının AB'ye katılım süreciyle hızla arttığını görmekteyiz.

Grafik 21. KOBİ Gelişimi

<sup>122</sup> Vadim Radaev, 'The Development of Small Entrepreneurship in Russia', in Robert J. McIntyre and Bruno Dallago (eds.), *Small and Medium Enterprises in Transitional Economies*, Houndmills, Basingstoke and New York: Palgrave Macmillan, 2003, pp. 114-133.

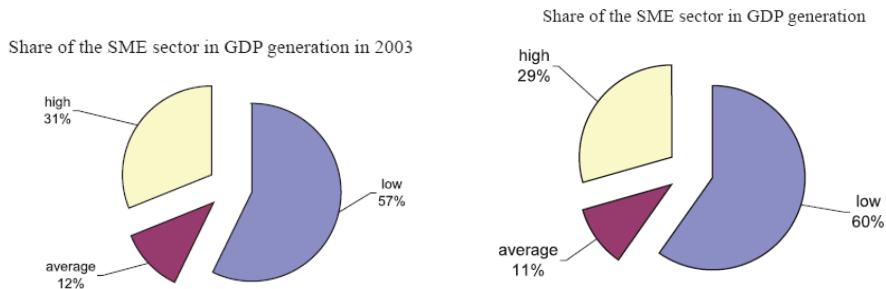
According to the estimates of the Polish Agency for Enterprise Development (PAED) the number of active enterprises amounted at the end of 2003 is almost 1,787.5 thou.

Number of active entities in the years 1994-2003



Source: PAED study carried out basing on Chmiel J., ed. "Stan sektora MSP w 2002 roku. Tendencje rozwojowe w latach 1994-2002" („Condition of the SME sector in 2002. Development tendencies in the years 1994-2002”) PAED, Warsaw 2004, and data obtained from Central Statistical Office (CSO).

Grafik 22. 2003 Sektörel KOBİ Yapısı



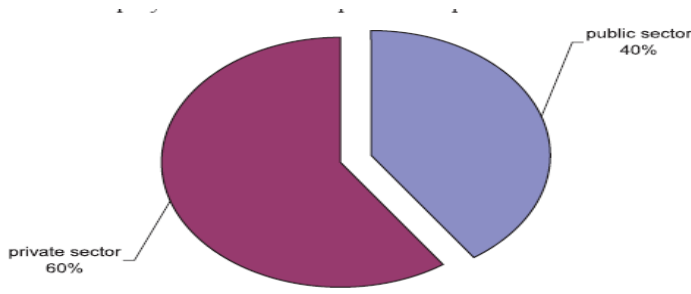
Source: PAED own study based on data obtained from Central Statistical Office (CSO).

Source: PAED own study based on data obtained from Central Statistical Office (CSO) (the data for 2002 – corrected).

KOBİ'lerin GSMH içersindeki payına bakacak olursak 2002 yılında %60'ı katma değeri düşük, % 29'u yüksek % 11 ise ortalama düzeydedir. 2003'te ise aynı yapılanma %57 düşük, % 31 yüksek, % 12 ise ortalama düzeyde gerçekleşmiştir. İstihdam açısından değerlendirdiğimizde ise KOBİ'lerin % 60'lık kısmının özel sektör elinde ve desteğinde gelişim gösterdiğini görmekteyiz.

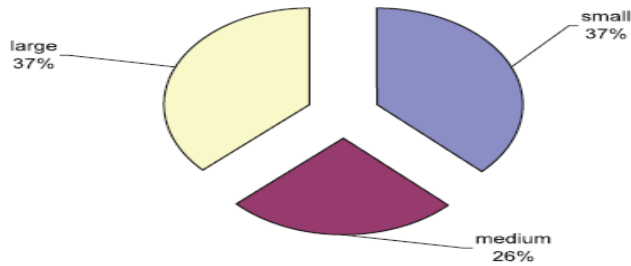


Grafik 23. Özel ve Kamusal Sektörde İstihdam



Source: PAED own study based on data obtained from Central Statistical Office (CSO) (as on 31 December 2003).

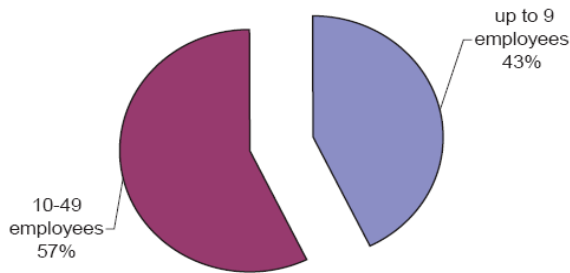
Grafik 24. Şirket Büyüklüğünde İstihdam Oranları



Source: PAED own study based on data obtained from Central Statistical Office (CSO) (as on 31 December 2003).

Polonya'da istihdamın % 37'si büyük ölçekli şirketlerde, % 37'si küçük ölçekli şirketlerde % 26 si ise orta ölçekli şirketlerde istihdam edilmektedir.

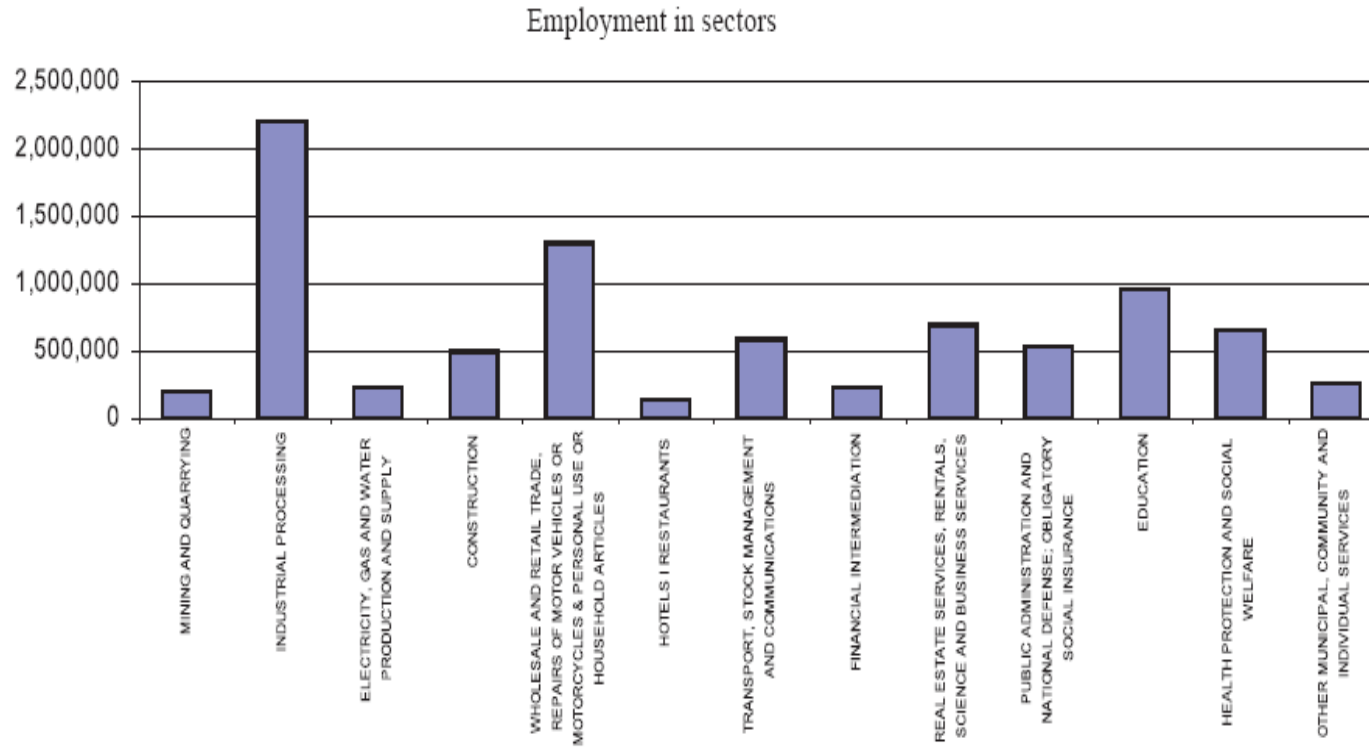
Grafik 25. Küçük İşletmelerde İstihdam



Source: PAED own study based on data obtained from Central Statistical Office (CSO).

KOBİ'lerdeki istihdamın ise % 57'si 10-49 işçi çalıştıran işletmelerde yoğunlaşmışken, % 43'ü ise 9 kişiye kadar istihdam sağlayan işletmelerde yoğunlaşmıştır.

Grafik 26. Sektörel İstihdam



### 3.5. Macaristan

Macaristan, 1989 yılından itibaren Parlamenter Demokrasi rejimi ile idare edilmekte olup, bu tarihten itibaren ülkede yapılan bir dizi ekonomik reform uygulamalarıyla serbest piyasa ekonomisine geçiş süreci de başlamıştır. Macaristan'da serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecinin ilk yıllarında kayda değer ilerlemeler özellikle dış ticarete ve kambiyo uygulamalarındaki liberalleşme hareketleri ve hızlı özelleştirmeler gerçekleştirilmiş, böylece ülke yabancı sermaye için cazip bir merkez haline gelmiştir. Bu kapsamda rejim değişikliğinden bu güne kadar ülkeye 50 milyar Euro civarında doğrudan yabancı sermaye girişi sağlanmıştır. Sonraki dönemlerde, özellikle cari harcamalar ve kamu bütçesinde ortaya çıkan açıklardan dolayı, 1995 yılından itibaren IMF'nin önerileri çerçevesinde bir dizi istikrar tedbiri uygulamaya konmuştur.

#### 3.5.1. Genel Durum

Macaristan'da pazar ekonomisinin iyi çalıştığı ve ekonomik göstergelerin olumlu olduğu AB ve OECD raporlarında da kaydedilmektedir. Özellikle ülkenin 1 Mayıs 2004 tarihi itibariyle Avrupa Birliği üyeliği neticesinde Macaristan'a sağlanan AB fonlarının da ülkede ekonomik büyümeye yardımcı olmuştur. Bu kapsamda, 2004 yılında Macaristan ekonomisinde % 4'lük, 2005 sonunda ise % 4,2'lik bir büyüme görülmüştür.<sup>123</sup>

Macaristan 1950'lere kadar tarıma dayalı ekonomiye sahip iken, komünizmin etkisiyle sanayileşmeye başlamış olup, bugün ekonomisinin büyük bir bölümü sanayi ağırlıklı hale gelmiştir. Özellikle ülkede her türlü makine ve yan sanayi imalatı çok gelişmiştir. Ayrıca yabancı sermayenin ülkeye gelişinde önemli bir rol üstlenen kaliteli iş gücünün de etkisiyle ülkede katma değeri yüksek high-tech ürünlerin üretiminde gelişim gözlemlenmektedir. Elektronik cihazlar, otomotiv, biyoteknoloji sektörü gibi.

Macaristan'ın ekonomik gelişiminde ülkede faaliyette bulunan bugün itibariyle sayıları 160 olan sanayi parklarının katkısı büyük olmuştur. Ülkenin toplam sanayi üretiminin % 25'i, sanayi ürünleri ihracatının da % 40'ı bu bölgelerden gerçekleştirilmekte, ayrıca sanayi sektörü toplam çalışanların % 17.2'si de sanayi parklarında istihdam edilmektedir.<sup>124</sup> Özellikle nitelikli iş gücü istihdamı ile bu bölgeler birer ar-ge ve teknoloji merkezi haline gelerek, ülkenin katma değeri yüksek teknolojik ürünler üretiminde ve ihracatında öncü

<sup>123</sup> [www.mnb.hu](http://www.mnb.hu), Macar Merkez Bankası (29.12.2006)

<sup>124</sup> T.C Budapeşte Büyükelçiliği Ticaret Müsteşarlığı, Macaristan'ın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ticari İlişkisi, Mayıs 06, Budapeşte,

olmuşlardır. Ayrıca sanayi parklarında devlet tarafından sağlanan vergi indirimleri gibi teşvikler bulunmaktadır. Bu parklar aynı zamanda otobanlara yakın yerlerde oluşturulmuş olup, ayrıca yatırımcıların lojistik hizmet bulacakları alanlara da yakındır.

Serbest piyasa ekonomisine geçiş ile birlikte özellikle 90'ların başında yaşanan hızlı özelleştirme politikaları Macar sermayesinin yeterli olmaması nedeniyle ülkeye yabancı sermaye çekmede başarılı olmuştur. 1992 yılında % 56 olan kamu mülkiyeti bugün % 10 civarında bulunmaktadır.<sup>125</sup>

Serbest piyasa ekonomisine geçiş ile birlikte Macaristan dış ticaretinde uygulanan liberal politikalar ülkenin dış ticaret hacminde de etkisini göstermiş ve yıllar itibariyle hacimde gelişme görülmeyle birlikte, Macaristan dış ticaretinde genellikle açık verir konumda olmuştur. Dış ticaretinde açık vermekle birlikte Macaristan ihracatı her zaman iyi bir performans göstermiştir. İhracatı geçmiş yıllarda da %10'un üzerinde artarken, 2005 yılında aynı seviyesini korumuş ve %11,5'lik bir büyüme oranına ulaşmıştır. Bilindiği gibi, Macaristan'ın ihracatının büyük kısmını ülkede üretim yapan çok uluslu şirketler gerçekleştirmekte, bu da ülkenin ihracatının uluslararası ekonomik ortamda yaşanan değişikliklerden çok daha çabuk etkilenmesine yol açmaktadır. Ayrıca son yıllarda uygulanmakta olan güçlü Forint politikaları ile ülkedeki fiyat artışları, ülkenin ihracattaki rekabet gücünü olumsuz yönde etkileyerek, ithalatı cazip hale getirmiştir.

AB'ne üye olan her ülkenin dış ticaret verilerinin incelenmesinden de görüleceği üzere, Macaristan dış ticaretinin büyük bölümünü bugün (% 72) AB ülkeleriyle gerçekleştirmektedir. Bu yüzden AB ekonomisinde yaşanan her türlü gelişme de Macar dış ticaretini doğrudan etkilemektedir.

Macaristan'ın temel ürün gruplarına göre dış ticaretinin dağılımında; makineler ve nakliye araçlarının ülkenin ithalatında ve ihracatında ana sektörler olduğu görülmektedir. İthalatın % 50,5'i, ihracatın % 61'i bu iki sektör gerçekleştirmektedir. Ülkenin dış ticaretinde ikinci önemli sektör "mamül ürünler"dir (ithalat % 33,5-ihracat % 28). İhracatın % 6'sını oluşturan gıda, içecekler ve tütün, ithalatın % 4'nü oluşturmaktadır. Yakıt, elektrik ve enerji sektörü ülkenin ithalatının % 10,2'sini oluştururken, bu oran ihracatta % 2,7'ye düşmektedir.

Bir çok ulaşım ağları ve koridorlarının ülke sınırlarından geçtiği göz önüne alındığında, Macaristan'ın Avrupa içindeki lojistik önemi kaçınılmazdır. Özellikle AB üyeliği ertesinde ülke AB'nin Balkanlardan giriş kapısı konuma gelmiştir. Bir çok uluslararası firma

<sup>125</sup> [www.itdh.hu](http://www.itdh.hu) , Macaristan Yatırım ve Ticareti Geliştirme Ajansı (28.12.2006)

için Macaristan'da üretimde bulunmak, dağıtım merkezi yada lojistik üst kurmak, ürünlerini gerek Batı Avrupa'ya gerekse Balkanlardan Asya'ya karayolu ile ulaştırmada nakliye maliyetleri açısından avantaj sağlamaktadır.

Macaristan sadece 10 milyonluk bir pazar olarak düşünülmemeli, Romanya'da (yaklaşık 2 milyon), Sırbistan Karadağ, Ukrayna ve Slovakya'da yaşayan Macarlar da dikkate alınmalıdır. Ayrıca, Avrupa Birliği ve ABD'nin bu ülkeye yaptıkları büyük yatırımlar Macaristan'ın Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine yönelim için seçilmiş bir merkez olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Bugün itibariyle Macar ekonomisi gerek kişi başına gelir, işgücü yeterliliği gibi alanlarda gösterdiği performans ile hala gelişmiş sanayi ülkelerinin oldukça gerisindedir. Özellikle yedi bölgeye ayrılmış olan ülkede söz konusu bölgeler arasında da büyük gelişim farklılıkları bulunmaktadır.

Macar Ekonomik Yapısı ve Sektörel Analizine bakacak olursak;<sup>126</sup>Ekonomik büyümenin temel unsurlarından birinin de inşaat sektöründeki büyüme olduğunu bunun ise ülkede 2005 yılında hayata geçirilen kamu altyapı projeleri kaynaklı olduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra 2005 yılında yaşanan büyüme oranındaki artışın temel nedeninin ise, ihracat gelirinin yanı sıra, yatırımlardaki artışlardan kaynaklandığı bunun ise AB entegrasyon sürecinin bir sonucu olduğu gözlemlenmektedir. Ekonomide tüketim dinamikleri 2004 yılına kadar büyümenin lokomotifini iken, 2004 itibariyle yatırımlarda ve ihracattaki gelişim büyümenin temel unsurları olmuştur. İhracat 2005 yılında yine gayri safi milli hasılanın en hızlı büyüyen unsuru olmuştur. İhracatta son iki yıldır gözlemlenen artış bu yıl da görülmüş ve ihracat % 11,5 oranında artarak 61,8 milyar Dolara ulaşmıştır. İthalatın artış hızında bu yıl yavaşlama gözlemlenmektedir.

Dış Ticaretin Sektörel Dağılımına bakacak olursak;<sup>127</sup> Macaristan'ın ithalat ve ihracatının sektörel dağılımında benzerlik görüldüğüne dikkat çekmemiz gerekir. Makineler ve nakliye araçları gerek ithalatında gerekse ihracatında ülkenin önde gelen sektörüdür. İthalatın % 50,5'i ihracatın da % 61,1'i bu sektöre ait ürünlerden oluşmaktadır. Ürün bazında; sırasıyla elektrikli makineler ve aksamı, telekomünikasyon cihazları, kara ulaşım araçları, güç makineleri ve genel sanayi makineleri ve aksamları ithalatındaki ana kalemleri oluşturmaktadır. İhracatında ise; sırasıyla telekomünikasyon cihazları, elektrikli makineler ve aksamı, kara ulaşım araçları, güç makineleri ve aksamı gelmektedir. Macaristan'ın ikinci önemli sektörü mamul ürünlerdir. İthalatının % 33,5'i, ihracatının da % 28'si bu sektörden

<sup>126</sup> Ekonomi ve Ulaştırma Bakanlığı, [www.gkm.gov.tr](http://www.gkm.gov.tr) (09.01.2007)

<sup>127</sup> [www.itdh.hu](http://www.itdh.hu); Macaristan Yatırım ve Ticareti Geliştirme Ajansı (21.01.2007)

oluşmaktadır. Metal ürünler, adi-metaller, demir-çelik, kağıt ürünleri, tekstil ürünleri, medical ve eczacılık ürünleri, çeşitli işlenmiş eşyalar ithalatında; medikal ve eczacılık ürünleri, çeşitli işlenmiş eşyalar, metal ürünler, hazır giyim aksesuarları da ihracatındaki ana kalemlerdir.

### **3.5.2. Türkiye- Macaristan**

Macaristan ile ekonomik ilişkilerimizde son 20 yılda bir canlanma görülmektedir. Macaristan'da yatırım yapan yada firma kuran Türk firmalarının sayısı, Türkiye'de yatırım yapan Macar firmalara göre oldukça fazla bir oranda olmakla birlikte, Macarları her geçen gün ülkemizde yatırım yapma yada işbirliği imkanlarını geliştirme taleplerinde bir artış gözlemlenmektedir. Özellikle 2003 yılından itibaren bu kapsamda Macar yatırımlarında bir artış gözlemlenmektedir. Macaristan ile ekonomik ilişkilerimiz mal ticareti üzerinde yoğunlaşmıştır. Firmalarımızın çok büyük bir oranı ülkemiz ürünleri Macaristan'da pazarlamak suretiyle faaliyette bulunmaktadırlar. Bu nedenle her ne kadar Macaristan'a yabancı sermaye girişi fazla olsa da, ülkemizin payı bu kapsamda çok az bir oranda kalmıştır.

Her ne kadar ITDH Macaristan'da bulunan Türk firmalarının sayısının 200-250 arasında tahmin etse de, 2006 kayıtlarına göre Macaristan'da 89 Türk firması bulunmakta olup, söz konusu firmaların sek tölrel dağılımı ise şöyledir.

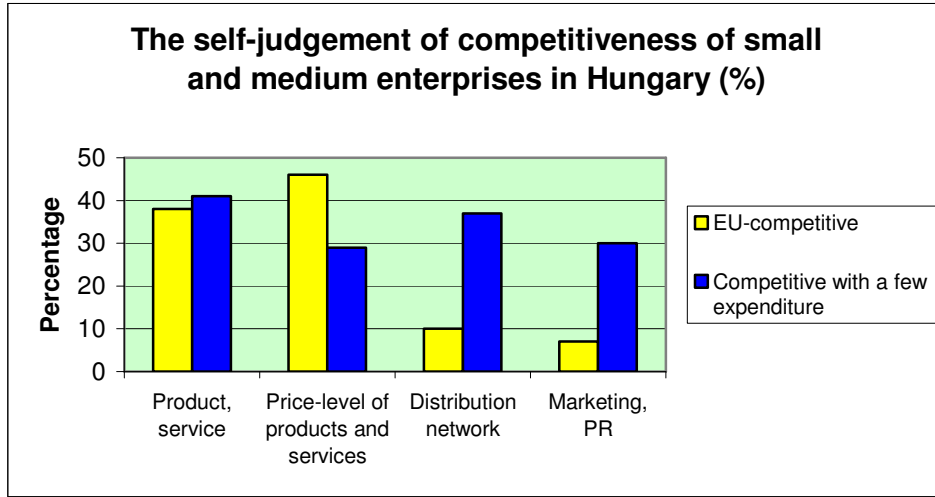
Türkiye ile Macaristan'ın Dış Ticaret Durumuna göz atacak olursak; Macar istatistiklerine göre Macaristan ile dış ticaret hacmimiz yıllar itibariyle artış göstermektedir. 1996 yılında 113,8 milyon USD olan ticaret hacmimiz 2005 yılında yaklaşık 12 kat artarak 1.343,5 milyar USD' ye ulaşmıştır. Bir önceki yıla göre dış ticaret hacmimizde 2005 yılında % 56,5 oranında bir artış söz konusudur. Bu artıştaki en önemli etken Macaristan'dan ithalatımızda yaşanan % 49'luk artıştır. Macaristan ile dış ticaretimize konu mallarda bir çok benzerlik görülmekle birlikte; Macaristan ile dış ticaretimiz yıllar itibariyle; ülkemiz aleyhine gelişmiştir. Özellikle dış ticaretimizin % 90'lar seviyesinde gerçekleştiği sanayi ürünlerindeki bir çok ürün ithalatımızda ve ihracatımızda benzeşmektedir. Örneğin; otomotiv sanayi ürünleri, elektrikli makine, cihazlar, kimyasallar ve metal eşyalar gibi. Tarım ürünleri ticaretimizde de, ihracatımızda yaş meyve-sebze, tütün ve fındığın ağırlığı görülürken, ithalatımızda ağırlığı olan ürünler ise mısır ve ayçiçeği tohumudur. Tarım ürünleri ihracatımızda % 58,7'lik bir artış görülürken. İthalatımızdaki artış oranı % 17,1'dir.

### **3.5.3. KOBİ Macar**

Macaristan'daki firmaların % 99,9'u KOBİ'lerden oluşmakta olup, bu firmaların GSMH'ya katkıları % 48,9'dur. Ayrıca istihdamın 2/3'si ve ihracatın da % 36,8'i KOBİ'ler

tarafından gerçekleştirilmektedir. % 0.1'lik kesim ise sermayesinin tamamı yada hisselerinin büyük çoğunluğu yabancı sermayeye ait büyük şirketlerdir ve bu kesimin GSMH'ya katkısı % 51,1'dir. Ülkeye yabancı sermaye çekmek için uygulanan bir dizi politika ve destek sonucu (teşvikler gerek vergi ile ilgili gerekse doğrudan teşvikleri içermektedir), bugün Macaristan'da kayıtlı tüm sermayenin % 59 yabancılara ait bulunmaktadır.<sup>128</sup>

Grafik 27. Macar KOBİ'lerinin AB'deki Rekabeti



Diyagramda görüldüğü üzere KOBİ'lerin % 38'inin ürünleri AB kalitesinde olduğu ve % 41'lik oranındaki işletmenin ürün kalitesinin ise kısa sürede AB standartlarına yükselebileme potansiyelinin olduğu öngörülmektedir.

Ayrıca işletmelerin % 46'sından fazlası ise ürün kalite ve fiyatlarının AB pazarında rekabet edebilir boyutta olduğunu düşünmektedir. Böyle bir potansiyele sahip olmalarının yanında yeterli derecede pazara ulaşamamalarını ise satış ağı ve pazarlamadaki yetersizliğe bağlamaktadırlar. Ayrıca KOBİ'lerin büyük bir kısmı ise ihracat potansiyellerini gösterememektedirler. KOBİ'lerin istisnai kısmı % 10'dan fazla ürün satabilmektedir ihracat şirketlerine. Peki buradaki çelişkinin sebebi ne olabilir? Firmaların satış ve ihracat potansiyellerinin AB ve diğer ülkelerle rekabet edebilir düzeyde olduğu düşünüldüğünde bunun nihai olarak düşünüldüğü gibi sonuçlanmamasının sebebi ne olabilir acaba? Bunun sebebi olarak pek çok nedeni sebep olarak gösterebiliriz ama bunların içerisinde öncelikle üzerinde durmamız gereken KOBİ market pazarlaması üzerine çok fazla araştırma ve inceleme yapılamamış ve teknik gelişmeler yeterince analiz edilememiş olması dikkatimizi çekmektedir. Şirketler elbetteki kısa süreli analizleri öğrenmiş ve bu analizlere baş

<sup>128</sup> COMPETITIVENESS OF DOMESTIC SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES IN THE EUROPEAN UNION, KLÁRA MARKOVICS INSTITUTE OF BUSINESS SCIENCES, UNIVERSITY OF MISKOLC, HUNGARY  
[VGTKLARA@GOLD.UNI-MISKOLC.HU](mailto:VGTKLARA@GOLD.UNI-MISKOLC.HU) (20.01.2007)

vurmuşlarsa da bu konu üzerinde uzun süreli deneyim kazanamamışlardır. Bu da harcama ve çıktı kalemlerini değerlendirememelerine sonuçlar için ise yeterli geri dönüşüm yapamamalarına sebep olmuştur.<sup>129</sup>

Tablo 26. KOBİ Yapısı

Actions	21 - 50	50 - 250	251 -	Total
	employees at the company			
Own research	15	6	12	11
R&D delegation	5	4	4	5
Patent buying	1	4	4	2
Machine and instrument investments	56	66	68	59
Intense market research	49	44	28	43
Development of sales networks	51	57	40	51
Dynamic advertisement and PR activity	31	27	32	31

Ayrıca işletmelerin % 46'sından fazlası ise ürün kalite ve fiyatlarının AB pazarında rekabet edebilir boyutta olduğunu düşünmektedir. Böyle bir potansiyele sahip olmalarının yanında yeterli derecede pazara ulaşamamalarını ise satış ağı ve pazarlamadaki yetersizliğe bağlamaktadırlar. Ayrıca KOBİ'lerin büyük bir kısmı ise ihracat potansiyellerini gösterememektedirler. KOBİ'lerin istisnai kısmı % 10'dan fazla ürün satabilmektedir ihracat şirketlerine. Peki buradaki çelişkinin sebebi ne olabilir? Firmaların satış ve ihracat potansiyellerinin AB ve diğer ülkelerle rekabet edebilir düzeyde olduğu düşünüldüğünde bunun nihai olarak düşünüldüğü gibi sonuçlanmamasının sebebi ne olabilir acaba? Bunun sebebi olarak pek çok nedeni sebep olarak gösterebiliriz ama bunların içerisinde öncelikle üzerinde durmamız gereken KOBİ market pazarlaması üzerine çok fazla araştırma ve inceleme yapılamamış ve teknik gelişmeler yeterince analiz edilememiş olması dikkatimizi çekmektedir. Şirketler elbetteki kısa süreli analizleri öğrenmiş ve bu analizlere baş vurmuşlarsa da bu konu üzerinde uzun süreli deneyim kazanamamışlardır. Bu da harcama ve çıktı kalemlerini değerlendirememelerine sonuçlar için ise yeterli geri dönüşüm yapamamalarına sebep olmuştur.

İnovasyon'un KOBİ'ler üzerine olan etkisine bakacak olursak; son yıllarda hızla önemi artan inovasyon bundan 10 sene öncesine kadar üzerinde bu kadar durulmayan bir yapılanma iken şu an ise günümüzde gelişmiş ülkelerin büyümelerinde başlıca itici güç olarak

<sup>129</sup> The Vision Of Hungarian Sme's, Tamas Meszaros And Andras Balint



karşımıza çıkmaktadır. Modernizasyon ve üretimde üstünlük için anahtar konuma gelmiştir. Dünya Ekonomik Forumunun en son raporuna göre Macar ekonomisi bu rekabetçilik üzerine inşa edilmiş olup bu alanda Macaristan ise teknolojiye önem veren ülkelerin başında yer almıştır fakat verilen bu önem üretim ve imalat sektöründeki inovasyon da yeterli düzeyde değildir ve gelişmeye ihtiyaç duymaktadır<sup>130</sup>. Tablo'da görüldüğü üzere amaç pazar ve market faaliyetlerini geliştirmek ve market ve pazar araştırmalarını teşvik edilmesini ve ayrıca bu alan doğrultusunda AB ve Uluslar arası pazarlara açılma konusunda dağıtım ve pazarlamanın modernizasyonu amaçlanmaktadır. Macaristan da şirket yatırımlarının büyük bir bölümü makine ve ekipman tedarikine yönelmiş teknoloji transferi ve gelişimi daha geri planda kalmıştır. Her ne kadar araştırma sonuçlarının verileri patent alma ve teknoloji transferi arzu edilen düzeyden az miktarda olsa da diğer uluslar arası rakiplerle karşılaştırıldığında onlarla başa baş gittiğimizi görmekteyiz.

Tablo 27. AB - Macaristan Şirket Yapıları

Type of companies	European Union		Hungary	
	Industry	Service	Industry	Service
Small enterprises	40	36	26	15
Medium-sized enterprises	63	54	33	24
Large companies	80	69	47	39
Total	47	44	29	17

Genel yapısı itibariyle Macaristan da KOBİ'ler bahsedilen gelişmiş inovasyon yapısına tam olarak uyum sağlayamamış olmalarını birazda Macar KOBİ'lerinin birinci ve ikinci kuşak olarak olarak kendi içlerinde ikiye ayrılmaları olarak görebilmekteyiz. Birinci nesil olarak adlandırdığımız şirketler inovasyon ve teknolojik gelişmeye ihtiyaç duyan bu alanda zorluklarla mücadele eden ve teknolojileri aile şirketi kaynaklı olan taşeron firmalardır. İkinci kuşak olarak adlandırdığımız şirketler ise pazar ihtiyacını ve talepleri iyi analiz etmiş ve bu alandaki eksikleri tamamlamak isteyen şirket yapısı şeklinde karşımıza çıkmaktadırlar. Fakat bu şirketlerin büyük bir kısmı ise sadece pazarı iyi bilip takip etmekte son bilim ve teknolojik keşifleri yeterli düzeyde takip edemeyip kendilerini ise bu gelişmelere yeterli düzeyde adapte edememişlerdir. Bu ise kendi kapasitelerini nasıl daha fazla ve iyi bir şekilde artıracabilecekleri konusunda yaratıcı bir şekilde kafa yormamalarından kaynaklanmaktadır. Fakat hal hazırda yeni yeni gelişen üçüncü kuşak jenerasyon ile bu

<sup>130</sup> [www.mkik.hu](http://www.mkik.hu); Macaristan Sanayi ve Ticaret Odası (23.01.2007)

olumsuzluklar uzun vadede giderilebilecektir. KOBİ'ler açısından bile olsa rekabet edilebilirlik tek sebebe bağlanamayan pek çok faktörün bileşimini (GSMH, Dış Ticaret, Enflasyon, Büyüme Oranı...vb) içine alan bir yapıda yapılacak olan analizlerle bir bütün teşkil etmektedirler. Macaristan'a bakacak olursak büyüme oranı AB ortalamasında, enflasyon ise son 4 yılda stabil düzeyde % 5-7 civarındadır fakat bu ise hala birlik ortalamasının iki üç kat fazlasıdır. Ulusal şirketlerin verimliliği ise yeterli düzeyde olmakla birlikte Macaristan doğrudan yatırımlarda yatırım çekme potansiyelinin fazlalığı ile AB ortalamasının ve Polonya'nın üzerinde kalmakla birlikte Çek Cumhuriyetini geçememiştir. KOBİ'lerin görünüşteki rekabet edilebilirliğini analiz edecek olursak; ürün kalite ve fiyatları ile pazarlama, inovasyon faaliyetlerinin ise biraz daha gelişmeye ihtiyaç duyduğunu söyleyebilmekteyiz. Tüm bu eksiklikler doğrultusunda Macaristan KOBİ'leri pek çok alanda AB ortalamasının gerisinde kalmaktadır. Ayrıca ulusal araştırmalar ise bize küçük ölçekli işletmelerin teknolojik ve ekonomik gelişmeler konusunda yeterince tatmin olmadığını göstermektedir.<sup>131</sup> KOBİ dünyasındaki en büyük engel ise; teknoloji harcamalarının geri dönüşümlerini uzun vadede olması, kendi elleriyle kendi kapasitelerini geliştirme kapasitelerinin azlığı, artan vergiler ve haksız rekabetin önlenememesini sayabilmekteyiz. Bu eksikliklerin giderilmesi ve engellerin ortadan kaldırılması amacıyla hem ulusal düzeyde hem de KOBİ'ler bazında inovasyon politikalarının AB'ye uyumlaştırılması gerekmektedir. Bu amaç doğrultusunda 2002 Barselona Zirvesinde alınan kararlara bakacak olursak; GSMH'nin % 3 seviyesine indirilerek ekonomik entegrasyonun gerçekleştirilmesi, teknoloji transferlerinin gelişimi ve güçlendirilmesi, AR-GE faaliyetlerini artırılması, sınırlar ötesi AB üyeleriyle işbirliğinin artırılması, yerel firma ve KOBİ'lerin uluslar arası şirketler karşısında güçlendirilmesi için gerekli önlemler alınması ve bu amaca yönelik çalışmalar yapılmasıdır.

---

<sup>131</sup> Bruno Dallago, 'The Non-Socialized Sector in Hungary: An Attempt at Estimation of its Importance', *Jahrbuch der Wirtschaft Osteuropas/Yearbook of East-European Economics*, 1989, 13, 2: 67-92.

## Micro, Small, and Medium Enterprises: A Collection of Published Data

Economy	Income Group	Year of SME Data	Source of SME Data	Country SME Characteristics									Business Environment	
				SME Definitions (number of employees, unless otherwise noted) <sup>a</sup>			Structure of the SME Sector (% of all SMEs)			SME Participation in the Economy			Leasing	Investment
				Micro	Small	Medium	Micro	Small	Medium	SMEs	SMEs per 1,000 people	SME employment as % of total	Leasing as % of total priv. credit, 2002 <sup>b</sup>	Investment Climate Index (0-100), 2003 <sup>c</sup>
Bulgaria	Lower middle	2001	UNECE	0-9	10-49	50-249	92,6	5,8	1,6	224.211	28,3	64,7		44
Czech Republic	Upper middle	2001	UNECE	0-9	10-49	50-249	97,4	2,1	0,5	1.985.004	194,2	64,3	11,23	
Hungary	Upper middle	2001	UNECE	0-9	10-49	50-249	85,1	12,2	2,7	153.107	15,0	45,9	11,22	57
Poland	Upper middle	2001	PME	0-9	10-49	50-249	99,2		0,8	1.654.822	42,8	61,8	4,41	45
Romania	Lower middle	2001	UNECE	0-9	10-49	50-249	91,5	6,9	1,5	402.359	18,0	40,2	25,30	38
Türkiye	Lower middle	2001	KOSGEB	no defination	1-50	51_150	no defination	99,9	0.1	208.183		55.65		

### 3.6. Ülkeler KOBİ Analizi:

Ülkeler KOBİ Analizinde AB ülkelerinin hem kendi içersinde hem de Türkiye ile benzerlikler ve farklılıklar içeren bir yapı sergilediğini görmekteyiz. İncelediğimiz beş AB üyesi içersinde gelişmişlik seviyesi benzerlik gösteren Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Macaristan'da KOBİ yapısı ve gelir gruplarına bakacak olursak; her üçünün de Orta ve daha Büyük Ölçekli bir yapı seyrettiğini görmekteyiz. Bunun yanı sıra gelir düzeyi ve gelişmişlik seviyesi birbirine benzeyen diğer grubumuzda Bulgaristan, Romanya ve Türkiye'de ise daha çok Küçük ve Orta Ölçekli bir yapı sergilendiğini görmekteyiz. Fakat tüm AB Ülkeleri ve Türkiye'ye baktığımızda Türkiye'de AB ülkelerinde olduğu gibi Mikro Ölçekli bir yapının var olmadığını daha çok KOBİ ağırlıklı bir tanım ve yapı içerdiğini söyleyebiliriz. Zira tabloya bakacak olursak AB ülkelerinde mikro ölçekli işletmeler '1-9' kişiye istihdam sağlayan işletmeler AB ülke ekonomilerinde yüksek yüzde oranlarıyla ekonomi içersinde yer almaktadır. Bulgaristan %92.6, Romanya %91.5, Çek Cumhuriyeti %97.4, Macaristan %85.1, Polonya % 99.2. AB'de KOBİ tanımlamasına gidilirken 3 yapı içersinde hareket edilirken ' mikro, küçük ve orta ölçekli' Türkiye'de bu tanımlama 2 yapı çerçevesinde yapılmış 'küçük ve orta ölçekli' olarak adlandırılmış; AB'deki ayrıntılı tasnifin aksine KOSGEB'in yaptığı tanımlamada mikro ve küçük işletmeler tek bir çatı altında küçük işletmeler diye adlandırılmıştır. Tüm bunların sonucunda AB Ekonomisi'nin geneline baktığımızda Mikro ölçekli bir yapının ağırlığından bahsederken beş ülke ortalaması % 93.6, Türkiye'de ise bu yapının Küçük ölçekli işletmelerde % 99.9 oranında yoğunlaştığını söyleyebilmekteyiz. AB'de bu şekilde bir yapılanma sergilenmesini; AB ülkelerinde nüfusun ülkemizdeki kadar çok olmayışına, KOBİ kurmak ve geliştirmek adına hem devlet bazlı hem de AB'nin geliştirmiş olduğu KOBİ teşvik ve yardım politikasının belli bir standardizasyona oturmuş olmasını ve KOBİ'lerin bir lokomotif güç olarak ekonomik yapı ve dış ticaret ve rekabette üzerinde yarattığı katma değerini bilinmesini görmekteyiz.

Ülkeler itibariyle KOBİ yapısına ayrıntılı bakacak olursak; Romanya'da KOBİ'lerin ağırlıklı olarak %65.7'lik bir oranda ticaret sektöründe, % 15.1 oranında ise hizmet sektöründe olduğunu görmekteyiz. Sanayileşmesi fazla olmayan ve bizimde başta otomotiv ve tekstil sektörleri ağırlıklı olarak ihracat yaptığımız Romanya Türkiye'deki imalat sanayi ve KOBİ'lerin Avrupa'ya kapısı olabilecek bir potansiyeldir. Ayrıca Romanya ithalat ve ihracat kalemlerinde yer alan ve dikkat çekici olan ithalatta ikinci sırada yer alan tekstil ve konfeksiyon sektörünün; ihracatta konfeksiyon olarak birinci sırada yer almasıdır. Bunun nedeni Romanya ihtiyacı olan hazır giyim, ev tekstili ve diğer tekstil ürünlerini ithalat ve

üretimle karşılarken, dahilde işleme rejim (“Lohn sistemi”) kapsamında Avrupa ülkelerinden ve Türkiye’den ithal ettiği kumaşı konfeksiyon ürününe dönüştürerek yine aynı ülkelere ihraç etmektedir. Romanya’nın bu alandaki çalışmalarını dikkate alırsak; tekstil ve konfeksiyon konusunda pek çok Avrupa ülkesinden daha kaliteli ve ucuz ürün üretme potansiyeline sahip olan ülkemiz bu konu üzerine eğilebilirse hem Avrupa pazarındaki payımızı artırabileceğiz hem de son yıllarda Çin’in de devreye girmesiyle pek çok ülkede yaşandığı gibi bizim ülkemizde tekstil sektöründe yaşanan problemlerin; coğrafi yakınlığımız, ulaşım maliyetlerinin düşüklüğü, ve kaliteli üretim gibi artılarımız sayesinde, bu alanda son zamanlarda yaşanan problemlerin büyük ölçüde AB Pazar payımızı artırarak giderebileceğimiz düşüncesindeyim. Zira son yıllarda AB süreciyle girdiği büyüme ve ekonomik ilerleme beraberinde Romen halkının refahını ve gelir düzeyini arttırmaya devam ettirmiş; bu süreç sonucu artan kalite ihtiyacıyla; Romanya pazarı Türk KOBİ’leri için eskisinden daha büyük bir potansiyele sahip olacaktır. Bu ülkeyle karşı olan karşılaştırmalı üstünlüğümüzü değerlendirip otomotiv, yedek parça ve tekstil üzerine yoğunlaşmamız Türkiye lehine olacaktır. Ayrıca Avrupa ve Türkiye’den aldığı tekstil ve kumaşı işleyerek tekrar AB ülkelerine satan Romanya içinde Türkiye ile bu alandaki ortaklığını geliştirmesi kendi ülkesi için önem arz eden tekstil sektörünün ülkede yaratmış olduğu istihdam ve katma değeri arttırmış olacağı için bu işbirliği ve süreçten her iki ülkede karlı çıkacaktır.

Bulgaristan’daki KOBİ yapısına bakacak olursak diğer AB ülkelerindeki gibi 3’lü bir yapı sergilediğini bu yapı içerisinde ağırlıklı olarak mikro işletmelerin yer aldığını görmekteyiz. Mikro, Küçük ve Orta Ölçekli işletme yapısının ülke ekonomisinde % 99’luk bir paya sahip olduğu düşünüldüğünde; KOBİ Sektörünün bu kadar büyük oranda öneme sahip olmasında ve gelişmesinde yabancı yatırımların payının oldukça büyük olduğunu görmekteyiz. Bu ise başta hem KOBİ gelişimine verilen devlet ve AB destekleri, teşvikleri ile ülkenin serbest piyasa ekonomisine adaptasyon ve rekabet edilebilirliği artırma adına ülkeye yabancı yatırım çekmek için yapılan çabaların bir sonucudur. Hem yabancı yatırım çekebilmek adına düzenlenen mevzuat ve devlet politikasının hem de ülkenin içinde bulunduğu coğrafi ve jeopolitik öneminde katkısıyla son yıllarda doğrudan yabancı sermaye yatırımı çekme potansiyelinin giderek arttığını görmekteyiz. Tüm bunlara ilaveten önemli başka bir neden olarak ise Bulgaristan’ın enerji ve işgücü maliyetleri açısından diğer ülkelere göre mukayeseli üstünlüğünün olması da gelmektedir. Özel işletmelerin %97’si nin yabancı ortaklı olduğu Bulgar KOBİ’leri içerisinde ise daha çok Alman ortaklıklı KOBİ’ler dikkatimizi çekmektedir. Ülkeye gelen yabancı sermaye yatırımlarının ise % 46’sını çeken

KOBİ'ler yeterince etkin işlemektedir. Yapılan bu yabancı yatırımların ise büyük bir kısmı daha çok orta ölçekli işletmelere gitmekte kalanı ise küçük ve mikro işletmeler arasında paylaşılmaktadır. Hem Bulgaristan hem de Türkiye; enerji koridorlarının kesiştiği noktada bulunmaktadır, bu sebeple gelecekte yapılması planlanan altyapı projelerinde daha fazla işbirliği yapılması ve AB süreciyle yeniden yapılanan bu ülkenin muhtemel altyapı ve inşaat projelerinde, özellikle enerji ve yol projelerinde bunun yanı sıra hizmet alanında faaliyet gösteren; bankacılık, elektronik perakende satışı sektörlerinde de yeni yatırımların yapılması öncelikli hedeflerimiz arasında olmalıdır. Zira bu amaçla yurt dışı yatırımlarını ve ağlarını artırmak isteyen hem bizim ülkemizdeki hem de AB'deki pek çok girişimci ucuz maliyetler enerji kaynakları sebebiyle bu ülkeye her geçen gün biraz daha yatırım yapmaktadır. Bulgaristan da pek çok AB ülkesi gibi Türkiye'den tekstil ihraç etmektedir. Bunun yanı sıra AB sürecinin de etkisiyle gelirlerdeki artışa bağlı olarak ve aynı zamanda Bulgaristan'da üretim yapılmadığı için otomotiv sektörü ithalatında sürekli bir artış gerçekleşmektedir. Henüz bu pazarda hakim bir ülke olmadığı için yatırıma açık ve Türk girişimcileri açısından üzerinde düşünülmesi gereken bir alandır çünkü sınır komşumuz olmasının da vereceği maliyet ve ulaşım giderleri avantajlarını bu alanda lehimize çevirebilmeliyiz.

Çek Cumhuriyetinin KOBİ sektörünü inceleyecek olursak şayet; % 97.4 ile Mikro işletmeler, % 2.1 ile Küçük işletmelerin, % 0.5 ile Orta Boy işletmelerin ülke ekonomisine hakim olduğunu görmekteyiz. Çek Cumhuriyetinde KOBİ'ler başta ticaret sektörü olmak üzere üretim ve yüksek katma değerli ürün üretiminde yoğunlaşmış olmakla birlikte; KOBİ'ler büyük işletmelerle birlikte ihracata yönelimde iş birliği içerisinde olarak ülke nüfusunun yarısından fazlasına % 64.5 istihdam sağlamışlardır. Ayrıca KOBİ'ler yazılım, tasarım ve danışmanlık sektörlerinin gelişiminde de ülke ekonomisinde için önemli rol oynamışlardır. Çek ekonomisinde gerek GSMH'da gerek ticaret ve ihracat verilerindeki son yıllarda üst üste yaşanan artışlarda; altı yıldır arka arkaya ortalama olarak % 5,7 oranında büyüyen sanayinin gösterdiği performans, Otomotiv sanayinde ortaya çıkan yeni kapasiteler geleneksel mühendislik sanayilerindeki güçlü büyüme ve %55 yabancı sermayeli şirketlerin varlığıyla oluşmuştur. Güçlü ekonomik büyüme emek piyasası üzerinde de olumlu etki yapmış; yeni iş sahaları yaratılmış, uygulanan devlet politikalarıyla artan yabancı yatırımların çektiği uluslararası şirketlerin bunda katkısı önemli olmuştur. En önemli istihdam artışı imalat sanayi ve inşaat sektöründe yaşanmıştır. Türkiye ile olan ticari yapısına baktığımızda ise ağırlıklı olarak % 90'ını da otomobil ile birlikte karayolu araçları aksam ve parçaları oluşturmaktadır. Otomotiv Ürünlerinde Türkiye'nin Çek Cumhuriyeti pazarında, dünyanın

ileri düzeyde sanayileşmiş ülkeleriyle kıyaslandığında ciddi bir payı bulunmaktadır. Türkiye'nin bu mallarda yapmış olduğu ihracatın otomobil ve karayolu araçları aksam ve parçalarında yoğunlaştığı ve yaklaşık  $\frac{3}{4}$ 'ünü otomobil, yine yaklaşık % 90'ını da otomobil ile birlikte karayolu araçları aksam ve parçaları oluşturmaktadır. 2005 yılı verileri itibariyle Türk otomobil parça ve aksam satan şirketleri Çek Pazarında 8. sırada yer alırken; bu büyük payda ise daha çok Türkiye açısından arz probleminin nispeten daha az olduğu otomobil ve imalat sanayinde ülkemizin her geçen gün biraz daha uzmanlaştığını görmekteyiz. Otomobil ve imalat sanayinde Küçük işletme yapısının hakim olduğu Türkiye'de sipariş meselesini halledebilmesi, Küçük işletmelerin pazara erişmelerinden çok, pazardaki alıcıların üretici işletmelere ulaşmasının sağlanabilmesi durumunda, ihracat payı daha önceki dönemlere nispeten giderek artırılabilir. Bunu gerçekleştirebilmek adına ise ülkemizdeki KOBİ'lerin başta devletimizin kuracağı 'Eşleştirme Merkezleri'yle Türk KOBİ'leri yurt dışındaki aynı sektörde çalışan KOBİ'lerle eşleştirilerek bilgi, teknoloji ve deneyim paylaşımının sağlanmasına ve bu sayede KOBİ'lerimizin yurt dışına açılmasına ön ayak olmalıyız.

Polonya'daki KOBİ'lere baktığımız zaman ise; İhracata dayalı bir ekonomik kalkınma modelini halen uygulamakta olan Polonyanın, kamu sektörünün özelleştirilmesi ile yabancı sermaye yatırımlarının desteklenmesini, ekonomisinin yeniden yapılandırılması sürecinde öncelikli hedefler olarak tespit etmesinin KOBİ'lere yansımaları görmekteyiz. Zira Polonya'nın dış ticaretine yapısal olarak baktığımızda, ithalatının büyük bir bölümünün % 60'ının ülkede yerleşik yabancı yatırımcılar tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir. Ayrıca KOBİ'leşme yapısına istihdam yönünden baktığımızda ise; KOBİ'lerin % 60'lık kısmının özel sektör elinde ve desteğinde gelişim gösterdiğini görmekteyiz. Polonya'da istihdamın % 37'si büyük ölçekli şirketlerde, % 37'si küçük ölçekli şirketlerde % 26'si ise orta ölçekli şirketlerde istihdam edilmektedir; buda bize Polonya'daki KOBİ yapısının % 65'lik bir istihdam yaratmakta olduğunu göstermektedir. Polonya dış ticaret yapısında % 60'lık bölümü yabancı yatırımcıların üstlendiğini göz önünde bulundurduğumuzda bunların ise başta makine ve tekstilde yoğunlaştığını görmekteyiz. Özellikle Türk firmalarının firmaları'nın da bu alanda yoğunlaştığını düşünürsek tekstil ve konfeksiyon açısından Polonya Türkler açısından önemli bir Pazar yeridir. Türklerin Polonya'daki faaliyetlerine bakacak olursak; Polonya'da yaklaşık olarak 150-200 arasında Türk firmasının büyük bir bölümü hazır giyim sektöründe faaliyet göstermekte bunu ise ; İnşaat sektörü takip etmektedir. Karşılaştırma yaptığımız ülkeler içersinde nüfus ve talep yapısıyla en büyük ülke

yapısında olan Polonya ayrıca Türkiye için yeni bir otomotiv pazarı olabilme potansiyeline sahip olmakla birlikte; Polonya'nın komşusu olan ve tarihsel ve coğrafik yakınlığı sebebiyle bizden daha yakın olan Almanya ile boy ölçüşebilecek seviyede değildir. Fakat kurulacak Eşleştirme Merkezleri ve KOBİ Ortaklılarıyla Otomotiv sektöründe hızlı bir inovasyon yakalanacağı ve yenilenme sürecine girileceği açıktır.

KOBİ ülke analizinde en gelişmiş ülke ve KOBİ yapısına sahip olarak gördüğümüz bizim ülkemizin de örnek alması gereken; Macaristan'a bakacak olursak; KOBİ'leşme sürecinde diğer ülkelerden farklı olarak AR-GE ve inovasyon'a daha fazla önem verdiklerini; bu alanda ürün gelişimi sağlayabilmek üzere teknoparklar kurduklarını; kurulan bu teknoparklarla ise hem istihdam yaratarak nitelikli iş gücü geliştirdikleri hem de yeni ürün gelişimine katkı sağladıkları için diğer ülkelere ve ülkemize nazaran katma değeri yüksek ürün üretebilmektedir. Bunun neticesinde ise; ürünleri üretme aşamasında çalışanlarına sağladığı eğitimle daha kalifiye iş gücü yetiştirilebilme imkanı elde etmiştir Macar ekonomisi. Macaristan'ın ekonomik gelişiminde ülkede faaliyette bulunan bugün itibariyle sayıları 160 olan sanayi parklarının katkısı büyük olmuştur. Ülkenin toplam sanayi üretiminin % 25'i, sanayi ürünleri ihracatının da % 40'ı bu bölgelerden gerçekleştirilmekte, ayrıca sanayi sektörü toplam çalışanların % 17.2'si de sanayi parklarında istihdam edilmektedir Kurulan teknoparklar hem ülkede üretilen ürün kalitesini yükseltmeye hem de istihdam edilen işçinin aldığı eğitim ve bilgi birikimiyle vasıflı hale getirilmesi sağlanmaktadır. Özellikle nitelikli iş gücü istihdamı ile bu bölgeler birer ar-ge ve teknoloji merkezi haline gelerek, ülkenin katma değeri yüksek teknolojik ürünler üretiminde ve ihracatında öncü olmuşlardır . Kurulan bu teknoparklarda yapılan AR-GE yatırımlarının bir başka pozitif sonucu ise ürün çeşitliliğinin diğer ülkelere nazaran daha fazla olması ve ürettiği pek çok üründe sahip olduğu rekabet gücü ve işleyen piyasa ekonomisiyle karşılaştırılmalı üstünlüğe sahip olmasıdır. Ekonomiye bu denli katkısı olan tekno parkların bir başka özelliği ise devlet eliyle teşvik edilmesi ve kurulan tekno parklara vergi indirimleri uygulanması dikkatten kaçmamakla birlikte; serbest piyasa ekonomisinin hakim olduğu dünyamızda Macar Ekonomisinin devlet eliyle desteklenmesi kısa sürede kat ettiği yol mesafesine bakılacak olursa yadsınamayacak kadar çoktur. Bu pozitif etkinin diğer bir nedeni olarak ise Macar ekonomisinin değişen koşullarda devletçilik politikasını ekonominin bek kemiğini oluşturan doğru yapılar üzerinde kurgulamasını;ve oluşan bu yapının serbest piyasa ekonomisinde rekabet edebilir düzeye gelmesi konusunda hem nitelikli iş gücü eğitiminde hem de vergi indirimleriyle desteklenmesinde yattığını savunabiliriz. Macar ekonomisinin ihracat ve ithalat kalemlerinin aynı kalemlerden oluşması da dikkat çekicidir; makineler ve nakliye araçlarının ülkenin ithalatında ve ihracatında ana sektörler olarak görülmektedir. Macaristan ile dış ticaretimize konu mallarda bir çok benzerlik



görülmekle birlikte; Macaristan ile dış ticaretimiz yıllar itibariyle; ülkemiz aleyhine gelişmiştir. Özellikle dış ticaretimizin % 90'lar seviyesinde gerçekleştiği sanayi ürünlerindeki bir çok ürün ithalatımızda ve ihracatımızda benzeşmektedir. Örneğin; otomotiv sanayi ürünleri, elektrikli makine, cihazlar, kimyasallar ve metal eşyalar gibi. Tarım ürünleri ticaretimizde de, ihracatımızda yaş meyve-sebze, tütün ve fındığın ağırlığı görülürken, ithalatımızda ağırlığı olan ürünler ise mısır ve ayçiçeği tohumudur. Macaristan'daki firmaların % 99,9'u ülkemizde olduğu gibi KOBİ'lerden oluşmakta olup, bu firmaların GSMH'ya katkıları % 48,9'dur. Ayrıca istihdamın 2/3'si ve ihracatın da % 36,8'i KOBİ'ler tarafından gerçekleştirilmektedir. % 0.1'lik kesim ise sermayesinin tamamı yada hisselerinin büyük çoğunluğu yabancı sermayeye ait büyük şirketlerdir ve bu kesimin GSMH'ya katkısı % 51,1'dir. Ülkeye yabancı sermaye çekmek için uygulanan bir dizi politika ve destek sonucu (teşvikler gerek vergi ile ilgili gerekse doğrudan teşvikleri içermektedir), bugün Macaristan'da kayıtlı tüm sermayenin % 59 yabancılar a ait bulunmaktadır. Bunun nedeni olarak ise; Macaristan'ın bir çok ulaşım ağı ve koridorlarının kesişim yeri olduğu göz önüne alındığında, Avrupa içindeki lojistik önemi kaçınılmaz olduğunu görmekteyiz. Özellikle AB üyeliği ertesinde bir çok uluslararası firma için Macaristan'da üretimde bulunmak, dağıtım merkezi yada lojistik üst kurmak, ürünlerini gerek Batı Avrupa'ya gerekse Balkanlardan Asya'ya karayolu ile ulaştırmada nakliye maliyetleri açısından avantajlı konuma gelmelerini sağlamıştır. Bu önemin farkında olan pek çok ABD firmasının ülkede yüklü miktarlarda yatırımı bulunmaktadır.

Macaristan hem KOBİ'leşme hem de KOBİ'lerin ülkedeki artan önemi ve diğer ülkelerden farklı bir yapıyla desteklenmesi yüzünden yaptığı AR-GE ve tekno park yatırımlarıyla Türkiye'nin hem örnek alması gereken hem de pek çok alanda gerek oluşturulacak Eşleştirme Merkezleri gerekse oluşturulacak KOBİ ortaklıkları ile kazanılacak deneyimle ülkemizde KOBİ'leşme politikası AB standartlarını daha hızlı yakalayabilecektir. Örnek alınacak tekno\_park yapısı ülkemizle üniversiteler ve devlet eliyle desteklendiği sürece hem vasıflı işçi yetiştirme imkanına sahip olabileceğiz bu sayede işsiz genç nüfusun çok olduğu ülkemizde bir yandan nitelikli iş gücü ve istihdam sağlarken diğer yandan ise ürün geliştirip ürün çeşitliliğine gidebileceğiz. Bu ürün çeşitliliği sayesinde dış dünyadaki rekabet ortamında maliyet ve ucuz iş gücü sebebiyle özellikle de Çin rekabet baskısı nedeniyle önü tıkanan tekstil ve konfeksiyon gibi sektörlerde geliştirilecek yeni ürünler ve sektörlerle alternatif oluşturulabilecek; % 99'u KOBİ ağırlıklı sanayimizi dış dünyada artan rekabet baskılarına daha fazla dayanabilecek esnek bir yapıya kavuşturulabilecektir

## BÖLÜM IV

### 4. REKABET POLİTİKASI

Rekabet politikası yapısı itibarıyla serbest piyasa mekanizmasını ve demokratik yapılanmayı koruyucu bir güç olarak kabul edilmektedir. Bu anlamda ilk önemli uygulamalar Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) 1890 yılında zamanın demiryolları kartellerine tepki olarak çıkarılan Sherman yasası ile başlamıştır.<sup>132</sup> Bu yasayı yirminci yüzyılın başlarında Federal Ticaret Komisyonu Yasası ve Clayton yasaları takip etmiş, daha sonraları çıkarılan yasalar ve alınan yargısal kararlar ile ABD rekabet hukuku bugünkü biçimini almıştır. Bu süreçte iktisadi çalışmaların giderek daha fazla ağırlık kazandığı da bilinmektedir. ABD'nin yüz yılı aşkın rekabet politikası deneyimi Avrupa Birliği'nin ve diğer ülkelerin rekabet politikalarının da oluşmasında belirleyici rol oynamıştır.<sup>133</sup>

Bu aşamada ilk ele alınması gereken soru rekabet kavramının tam olarak neyi ifade etmekte olduğudur. Rekabet kavramı serbest piyasa mekanizması içinde faaliyet göstermekte olan en az iki iktisadi oyuncunun (firmanın) fiyat veya fiyat dışında kalan çeşitli araçlar ile karlarını artırmak ve en büyük pazar payını elde etmek amacıyla yarıştıkları stratejik etkileşim içeren bir süreci ifade etmektedir. Rekabet kavramı etkin işleyen bir ekonomik düzene ulaşmaya yönelik süreçteki gerekli koşulları ifade ettiği için önemli bir kavram olarak görülmektedir.<sup>134</sup> Piyasalarda rekabetin varlığı üreticileri piyasadaki pazar paylarını korumak ve karlarını artırabilmek için maliyetlerini düşürüp daha kaliteli mal üretmeye yöneltecektir. Dolayısıyla rekabet ortamının sonucu olarak arz ve talebin piyasalarda belirlendiği, düşük maliyetle daha kaliteli malların üretildiği etkin işleyen bir ekonomik düzen oluşacaktır. Rekabetin olmadığı veya eksik rekabetin olduğu piyasalarda tüketicinin ve genel olarak toplumun refahını olumsuz yönde etkileyecek sonuçlar ortaya çıkacaktır. Bundan dolayı toplumlar rekabet kavramına ve rekabet ortamını kalıcı kılabilen düzenlemelere yönelmişlerdir. Rekabet politikası kısaca etkin bir iktisadi yapıyı oluşturma ve korumaya yönelik hukuksal düzenlemeler bütünü olarak tanımlana bilinir. Bu anlamda iktisadi analiz hukuki uygulamalarda belirleyici rol oynayabilmektedir.<sup>135</sup> Rekabet politikası devletçe belirlenebilecek istisnalar dışında tüm iktisadi sektörlerde uygulanmaktadır. Bu durum zaman zaman rekabet politikası ile diğer devlet politikaları arasında karmaşık bir etkileşime neden

<sup>132</sup> Akıncı, Ateş, , “Amerikan Rekabet Hukukunun Ana Hatları”, İSO Dergisi, ABD Eki, Aralık, 1991

<sup>133</sup> [www.rekabet.gov.tr](http://www.rekabet.gov.tr) (19.01.2007)

<sup>134</sup> ATİVAS İzak, ISSN 1302-552X , Rekabet Politikasının İktisadi Temelleri Üzerine Düşünceler, Rekabet Dergisi, 1999, s.14

<sup>135</sup> Tamer Müftüoğlu, ISSN 1302-552X, AT Rekabet Hukukunun Modernizasyonu:17 Sayılı Tüzük'te Reform, Rekabet Dergisi, 1999, s.17

olmaktadır. Bu etkileşim her ülkenin yapısı ve gereksinimleri doğrultusunda gerçekleşmektedir. Bu durumda yanıtlanması gereken soru rekabet politikasının amaçlarına diğer devlet politikaları bütünlüğü içinde ne derece öncelik verilmesi gerektiğidir. Söz konusu devlet politikalarından bazıları ticaret politikası, sanayi politikası, özelleştirme, bilim ve teknoloji politikası, yatırım ve vergi politikaları olarak adlandırılır bilinir. Devletin planlama ve karar alma mekanizmasındaki tutarlılık hiç kuşkusuz sözü edilen devlet politikaları ile rekabet politikasının uygulanmasında da en önemli etken olarak kabul edilmektedir.

#### 4.1. Rekabet Politikası Tanımı

Geniş anlamda Rekabet politikası, piyasalarda rekabet şartlarının hüküm sürmesine veya etkin rekabetçi firmaların yaratılması ve büyümesine olanak sağlayan kamu politikası araçlarının bütünüdür ifade etmektedir. Bu anlamda bakıldığında rekabet politikasının diğer kamu politikalarıyla ve özellikle kalkınma politikası, dış ticaret politikası, özelleştirme, doğrudan yabancı yatırım ve hatta vergi politikalarıyla çok yakın ve doğrudan ilişkisi bulunmaktadır. Rekabet politikası ile diğer ekonomik politikalar arasındaki ilişkiyi bir UNCTAD raporunda ifade edildiği şekilde *primus inter pares* (eşitler arasında birinci) olarak nitelendirmek gerçeğe en uygun tasvir olacaktır<sup>136</sup>.

Ancak, geniş anlamda rekabet politikası tanımının yanında bir de dar anlamda rekabet politikası tanımı vardır ki, bununla, rekabet kanunlarında yer alan rekabet kurallarının uygulanması ifade edilmektedir. Anti-trust, anti-kartel, rekabeti sınırlayıcı anlaşmalar olarak da adlandırılan bu hukuk şu şekilde tanımlanabilir: “Rekabet Hukuku, mal ve hizmetlerin üretim ve dağıtımında iktisadi etkinliği sağlayan rekabet sürecini desteklemek suretiyle, toplumsal refahı teminat altına alacak bir hukuki vasıta arayışı sırasında yaratılmakta olan kurallar bütünüdür.

#### 4.2. Rekabet Politikasının Hedefleri

Öncelikle, tek ve kabul edilmiş rekabet politikası kavramının olmadığı belirtilmelidir. Zira, değişik ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlar ve menfaatler, farklı ülkelerde farklı rekabet politikalarını ortaya çıkarmaktadır. Milli rekabet politikalarındaki farklılıklar, rekabet kanunlarındaki amaçlara da yansımaktadır.

Rekabet politikasına bir çok amaç yüklenmiş olup, bazıları özellikle dikkat çekicidir. Bir Dünya Bankası/OECD dokümanında bu amaçlar şu şekilde özetlenmiştir: Rekabet politikasının amacı, rekabetçi sürecin veya serbest rekabetin devamının sağlanması, veya

---

<sup>136</sup> UNCTAD, 1997, 211

etkin rekabetin korunması veya tesis edilmesidir. Bunlar rekabet üzerindeki sebepsiz kısıtlamaların önlenmesi ile eşanlamlıdır. Ortak amaçlar, ticaret özgürlüğü, seçme özgürlüğü, pazarlara giriştir.<sup>137</sup>

Bazı ülkelerde, kişisel eylem özgürlüğü, demokratik anayasal sistemin ekonomi alanındaki karşılığı olarak değerlendirilmiş, bazılarında ise, rekabetten sağlanan menfaat ile tüketicilerin menfaatleri eşdeğerde görülmüştür. Avrupa Birliği'nde ise rekabet politikası üye ülkelerin entegrasyonu için bir araç olarak görülmektedir.

Rekabet politikasının diğer ortak hedefleri; ekonomik gücün kötüye kullanılmasının engellenmesi, rekabetçi ortamda faaliyet göstermek isteyen tüketici ve üreticilerin korunması, geniş anlamıyla üretim maliyetlerinin düşürülmesi, teknolojik değişim ve yenilik yoluyla üretimde ve kaynak dağılımında etkinlik sağlamayı teşvik etmeyi ifade eden ekonomik etkinliğe ulaşma olarak sayılabilir.<sup>138</sup>

Rekabet politikasının anlamlı ve tutarlı bir şekilde uygulanabilmesi için rekabet politikasının amacı sorununa nasıl yaklaşıldığının büyük önemi vardır. Rekabet kurallarından bazen birbirleriyle çelişen amaçlara ulaşılmasının beklenmesi, bu kuralların etkin bir şekilde uygulanmasına engel olabileceği gibi, kimi durumlarda ülke ekonomisi üzerinde beklenmeyen olumsuz sonuçlar da doğurabilir.

### **4.3. Rekabet Politikası Araçları**

Rekabet politikası her ülke özelinde, kurumsal yapı, usul esasları gibi hususlar açısından farklılık arz etse de, genel olarak kanunlarda ortak üç temel araç zikredilmektedir. Bunlar, rekabeti kısıtlayıcı anlaşmalar ile hakim durumun kötüye kullanılmasını engelleme ve birleşme ve devralmaların kontrolüdür. Bu araçlara kısaca değinecek olursak;<sup>139</sup>

#### **4.3.1. Rekabeti Kısıtlayıcı Anlaşmaların Yasaklanması**

Rekabet politikası hedefleri hakkındaki farklı görüşler, konu kartel anlaşmaları olunca, genel olarak aynı paydada buluşabilmektedir. Bu tür anlaşmalar üretimi azaltarak, fiyatı rekabetçi fiyat seviyesi üzerine çıkaran tekel davranışı olarak kabul edilir. Bu davranış, kaynakların yanlış dağılımı ve ekonomik refahın azalması sonucunu doğurur. Hemen tüm ülke uygulamalarında, fiyat tespiti, pazar paylaşımı ve benzeri anlaşmalar güçlü bir şekilde

<sup>137</sup> World Bank/OECD 1999, 2

<sup>138</sup> World Bank/OECD 1999, 3

<sup>139</sup> İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV), "AB'nin Rekabet Politikası", ikv.org.tr (02.05.2005)

mahkum edilmektedir.<sup>140</sup> Bu genel görüş birliğine rağmen, fiyat tespit anlaşmalarına karşı çeşitli ülkelerde, farklı yasal ve iktisadi çözümlerle mücadele edilmektedir. Örneğin, Avustralya, AB, Almanya ve ABD’de fiyat tespit anlaşmaları *per se illegal* görülerek adli ve idari cezalar uygulanmaktadır. İspanya, İsveç ve İngiltere’de fiyat-tespit anlaşmaları hakkında *rule of reason* standartları uygulanmaktadır.<sup>141</sup> Gelişmekte olan ülkelere, uygulamaya yönelik olarak özellikle yatay anlaşmalar yada kartel oluşumları üzerinde durulması tavsiye edilmektedir. Zira iktisat teorisinin de ortaya koyduğu gibi, fiyat anlaşmalarının toplumsal refah üzerinde hiç bir olumlu etkisi görülmemektedir.

#### 4.3.2. Hakim Durumun Kötüye Kullanılmasının Engellenmesi

Rekabet politikasının ikinci aracı olan hakim durumun kötüye kullanılması konusuna gelince, esas olarak pazarda tekel veya hakim durumda olmak *per se illegal* görülmemiştir. Ülkeler arasında hakim durum tespiti açısından farklılık olmasına rağmen genel olarak, ilgili pazarda belli bir pazar payı aranmaktadır. Teşebbüsün hakim durumda olmayacağına dair, üst pazar payı eşiği (örneğin % 30) tespitinin yanında, hakim durumda olabileceğinin göstergesi olan alt pazar payı eşikleri (örneğin % 60-70) zikredilebilmektedir. Hakim durum tespitinde ‘İlgili Pazar’ kavramının büyük önemi vardır. İlgili pazar kavramı, ‘İlgili ürün ve ilgili coğrafi Pazar’ kavramlarını içerir. Hakim durumdaki teşebbüsler, gelişmekte olan ülkelere, gelişmiş ülkelere nazaran rekabet sürecine daha fazla zarar vermektedir. Gelişmekte olan ülkelerdeki hakim durumdaki teşebbüsler genellikle devletin sanayi politikasının veya özel rant mekanizmasının bir sonucudur ve etkinlik doğurucu özellikleri yoktur.<sup>142</sup> Gelişmiş ülkelerde piyasadaki rekabetin bir sonucu olarak ortaya çıkan hakim durumdaki teşebbüslere bu yönüyle benzememektedirler. Bunun sonucu olarak, anılan teşebbüsler genel olarak verimsizdirler ve kendilerini daha verimli hale getirmek yerine, doğal olmayan giriş engelleri yaratarak veya devletin yarattığı engellerin korunmasını sağlamaya çalışarak rakiplerini piyasa dışında tutmaktadırlar.

#### 4.3.3. Devlet Yardımları Rekabette

Sürdürülebilir kalkınmada önemli yere sahip olan devlet yardımlarının, aslında piyasa ekonomisine müdahale eden bir yönü de vardır. Belirli şirketlere yada ürünlere avantaj sağlayarak rekabetçi ortama zarar verilebilmektedir. Ortaya çıkan sonuç, uzun vadede ne

<sup>140</sup> Kayıhan, Şaban (2003) “Piyasa Ekonomisine Geçiş Sürecinde Rekabet Kurallarının Önemi”, Proceedings of the First International Conference on the Transition Countries on the Way of Transformating into Market Economies”, Kyrgyz-Turkish Manas University Department of Economics, Bishkek- Kyrgyztan

<sup>141</sup> World Bank/OECD 1999, 5.

<sup>142</sup> Ferik, Bülent (2004), “AB Devlet Yardımları Politikası Ve Türkiye’de Devlet Yardımı Uygulamaları”, <http://www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/Nisan2004/abdevlet.htm>, (23.05.2006)

yardımları alan şirketin ne de rakiplerinin yararına olmaktadır. Genellikle yardımı alan şirketin rekabet ortamından uzaklaşmasına ve atması gereken yeniden yapılanma adımlarını geciktirmesine neden olmaktadır. Rakip şirketlerin ise haksız koşullarda rekabet etmesine neden olmaktadır. Bu zararlı sonuçlar neticesinde devlet yardımlarının izlenmesi ve denetlenmesi gerekmektedir.<sup>143</sup>

Antlaşmanın 87-89 maddeleri AB Rekabet hukuku içerisinde devlet yardımlarını düzenlemektedir. Rekabeti sınırlandırdığı gerekçesiyle yasaklanan devlet yardımları, bağışlar, faiz ve vergi indirimi, ürün ve hizmetlerin devlet tarafından istenen koşullarda sağlanması şeklinde olabilmektedir. Ancak AB Rekabet Hukuku çerçevesinde belirli devlet yardımlarına müsaade etmektedir. Bu yardımların birliğin tümü için olumlu etkileri olması beklenmektedir.

İç Pazar işleyişine engel teşkil etmeyen ve bu nedenle izin verilen yardımlar aşağıdaki gibidir;

- Tek tek tüketicilere verilen sosyal yardımlar
- Doğal afet ve olağanüstü durumların yol açtığı zararların telafisi için verilen yardımlar
- Az gelişmiş bölgelerde gelişmeyi hızlandırmak, tüm kamuoyunun yararlanabileceği bir projenin uygulanmasını desteklemek ya da her hangi bir üye devletin ciddi bir ekonomik sorununu gidermek, belirli faaliyetlerin yada alanların gelişimini kolaylaştırmak, kültür ve mirasın korunmasını desteklemek amacıyla yapılan yardımlar.

Üye devletler tarafından yapılan devlet yardımlarının iç pazarın işleyişine engel teşkil edip etmediğini denetleme yetkisi ise Komisyon'a aittir. Komisyon yardım konularını genellikle resen ele almakta yada şikayet üzerine re'sen soruşturma başlatmaktadır. Temel amaç mevcut ve planlanan yardımları izleyerek ve denetleyerek rekabetçi şartları korumaktır. Planlanan yada mevcut yatırımların niteliğinde yapılacak herhangi bir değişikliğin Komisyon'a bildirilmesi gerekmektedir. Bildirim yükümlülüğü üye devlet hükümetine aittir ve her türlü yardımı kapsamaktadır. Bir başka ifadeyle her hangi bir yardımın Antlaşma uygun olup olmadığına üye devletin kendi başına karar vermesi ise mümkün değildir. Yardımın yürürlüğe konulması için Komisyon tarafından onaylanması gerekmektedir. Komisyon'un ise iç pazarla bağdaşmayan bir yardımı alan taraftan, geri ödemesini talep yetkisi vardır. Her türlü devlet yardımı kural olarak önce Komisyon'a bildirilmektedir. Ancak

<sup>143</sup> Özgöker, Uğur "AB Rekabet Politikaları ve Devlet Yardımları", <http://www.forumvadisi.com>, (14.03.2006)

Komisyon hem iş yükünü azaltmak hem de devlet yardımı politikasına açıklık getirmek ve sistemin işleyişini kolaylaştırmak için çeşitli alanlarda yönlendirici ilkeler yada çerçeve metinler kabul etmiştir. Bu belgeler ekonomik olarak az gelişmiş bölgeler, AR-GE, istihdan ve eğitim, KOBİ'ler, çevre, zor durumda olan şirketlerin yeniden yapılandırılması gibi konularla ilgilidir. Buna göre devlet vermeyi düşündüğü yardımın bu çerçevelerden birinin içine girdiğine karar vermesi durumunda bildirim yapmakla yükümlüdür. Komisyon kamu yararı ile uyumlu olmak ve rekabeti bozmamak kaydıyla bu tür yardımlara olumlu bakmaktadır. Ancak re'sen yada şikayet üzerine yapılan inceleme, verilen ve planlanan yatırımın bu çerçeve içersine girmediğini ortaya koyarsa; Komisyon soruşturma başlatmaktadır. Komisyon ayrıca KOBİ'ler, eğitim ve istihdama yönelik devlet yardımlarına ilişkin grup muafiyeti tüzükleri çıkararak, İç Pazarla bağdaşma faaliyetleri şartlarını belirlemiştir. Bu bağlamda özellikle KOBİ'lere yönelik devlet yardımlarına ilişkin idari yapıyı basitleştirmek için de 'de minimis kuralı' olarak bilinen bir eşik tespit etmiştir. Buna göre 3 yıllık bir süreçte 100.000 Euro sınırının altında kalan devlet yardımlarına, ticareti etkilemediği ve rekabeti önlemediği düşüncesiyle müsaade edilmektedir.

Sonuç olarak Komisyon; yaşam standartlarını ve kalitesini yükseltecek devlet yardımlarına onay vermektedir. AR-GE, eğitim, istihdam gibi alanlarda verilen ve dikkatle izlenen yardımların, refahı artırıcı etkisi olduğu düşünülmektedir. Ayrıca rekabeti sınırlayıcı bir gelişmeyi engelleyerek, ekonomik gelişmeyi hızlandırmayı amaçlamaktadır. AB içinde devlet yardımları giderek azalmakta ve yardımlar AR-GE , KOBİ gelişimi gibi alanlara yönlendirilmektedir. Bir yandan daha az devlet yardımı verilmesi bir taraftan ise verilen yardımların daha etkin alanlarda kullanılması hedeflenir. Son genişleme dalgasından sonra gittikçe büyüyen AB içersinde devlet yardımlar sisteminin basitleştirilmesi üzerinde durulurken anı zamanda zor durumdaki şirketleri kurtarma ve yeniden yapılandırma bu alandaki suiistimalleri engellemek adına 2004 yılında daha katı kurallarla zorlaştırılmıştır. Zira devlet yardımlarının sonuçları arasında yardım elden şirketin yanı sıra rakip şirketlerde doğrudan etkilenmekte bu durumdan böylece yardım almadan faaliyet gösteren şirketler açısından haksız rekabet durumu ortaya çıkmaktadır.

#### **4.4. AB Rekabet Politikası**

1990'lı yılların ortasına kadar, gelişmekte olan ülkelerde rekabet politikası benzeri politikalara gerek duyulmuyordu. Zira, bu ülkelerde ekonomik faaliyetler esas itibariyle ya devlet tarafından gerçekleştiriliyor yada devlet tarafından kontrol ediliyordu. Böyle bir piyasa yapısında da rekabet politikalarına gerek duyulmuyordu. Çünkü devlet gerektiği zaman

tekelci gücü idari kararlarla doğrudan sınırlanıyor veya doğrudan fiyat kontrolü yapıyordu. Ancak, bugün bu ülkelerde yoğun bir özelleştirme ve deregülasyon süreci yaşanmaktadır. Artık bu ülkeler bakımından bile rekabet karşıtı uygulamaları ortadan kaldırmak için bir takım politikalara gerek duyulmaktadır<sup>144</sup>

Öte yandan son on yıldır küreselleşme ve liberalleşme eğilimlerinin hızla arttığı bir dünyada, büyük uluslararası birleşme dalgasına tanık olmaktadır. Gelişmiş ülkeler arasında görülmekte olan birleşme dalgası, artık ‘emerging market’ olarak isimlendirilen ekonomileri de içine almış bulunmaktadır. Bu birleşme eğilimi genellikle çok uluslu, ulus ötesi firmaların yerel firmalara ortak olması veya onları devralması şeklinde ortaya çıkmaktadır. İşte bu son durum bu ülkelerdeki firmaların rekabetçi davranışları üzerinde doğrudan sonuçlar doğurmaktadır. Diğer yandan, bu birleşmeler gelişmiş ülkeler arasında olsa bile, bunların gelişmekte olan ülke ekonomilerinin rekabetçi yapısı üzerinde çok önemli etkileri olabilmektedir<sup>145</sup>. Gelişmekte olan ülkelerin kendilerini içinde buldukları bu yeni durum, bir rekabet politikası gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu noktada şu soruya cevap aranmalıdır:

Bu ülkeler için bir ne tür bir rekabet politikası uygundur? Gelişmekte olan ülkeler bu bağlamda iki kategoriye ayrılabilir. Birinci grup zayıf ve etkin olmayan bir devlet yapısına ve dolayısıyla çok düşük bir sanayileşme seviyesine sahip olan ülkeler; ikinci grup ise gelişmiş ülkeler kadar olmasa bile işleyebilir bir devlet mekanizmasına sahip yarı sanayileşmiş ülkelerdir.<sup>146</sup> İktisat yazınındaki son çalışmalar, farklı ekonomik yapılarda rekabetin ve rekabet politikalarının nasıl işleyeceğine dair anlayışlarımızı oldukça zenginleştirmiştir. Kimi yazarlar, birinci gruptaki ülkelerin pazar yapılarının ve devlet sistemlerinin gelişmiş ülkelerdeki gibi olmaması nedeniyle bu ülkelerin rekabet politikalarının gelişmiş ülkelerin rekabet politikalarının bir kopyası olamayacağını, aynen alınan ithal politikaların, o ülkelere zarar bile verebileceğini ileri sürmektedirler. ABD uygulanan rekabet politikalarının aynı derecede ve aynı katılıkta şiddetle Sirra Leone’de uygulanmasının, hem haksızlık hem de kaynak israfı olacağını belirtmektedirler. Ayrıca gelişmekte olan bir ülkenin rekabet politikası amacının sadece rekabetin korunmasıyla sınırlı olamayacağı, aynı zamanda ekonomik

<sup>144</sup> AB Ülkeler Ulusal Rekabet mevzuatları <http://europa.eu.int/com/competition/legislation/national/> (29.01.2007)

<sup>145</sup> UNCTAD, 1999, s.199.

<sup>146</sup> İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV), “AB’nin Rekabet Politikası”, ikv.org.tr (02.05.2005)



gelişmeyi de desteklemek olduğu vurgulanmaktadır. İşte bu noktada, gelişmekte olan ülkeler için, bir başka kavram ortaya çıkmaktadır: ‘maksimum değil, optimum rekabet’.<sup>147</sup>

Bu ülkelerde insanların yaşam standartlarını yükseltmek için büyük oranda yatırıma ve hızlı verimlilik artışına gereksinim vardır. Yüksek oranda yatırım yapmayı sağlayabilmek için, teşebbüslerin yatırım yapma güdülerini teşvik edecek oranda bir kâr sağlamak gerekmektedir. Firmalar arası aşırı rekabet fiyat savaşına dönüşürse bu, firmaların kârlılığını azaltacak ve neticede yatırım imkanını sınırlayacaktır. Dolayısıyla, gelişmekte olan ülkelerde rekabet politikalarıyla diğer ekonomik politikaların ülkenin ekonomik kalkınmasını sağlayacak şekilde uyum içinde yürütülmesi zorunluluğu vardır.

AB Rekabet Politikası, piyasa güçlerine dayalı bir iç pazarın etkili bir şekilde işleminin aracıdır. AB Ortak Rekabet Politikası 5 ana ilke üzerine kurulmuştur. Bunlar üye ülkeler arasındaki ticareti etkilediği ölçüde;<sup>148</sup>

- Şirketler arasında yapılan ve iç azardaki rekabeti sınırlayan yada önleyen uyumlu eylemlerin yasaklanması,
- Rekabeti sınırlayıcı anlaşmaların ve teşebbüs birliklerinin yasaklanması,
- Hakim durumun kötüye kullanılmasının yasaklanması,
- Üye devletler tarafından verilen ve belirli şirketlere yada malların üretimine avantaj sağlayarak rekabeti sınırlama ihtimali olan yardımların denetlenmesi,
- Topluluk boyutu olan birleşmelerin denetlenmesi,
- Telekomünikasyon, ulaştırma, enerji gibi sektörlerin serbestleştirilmesidir.

Avrupa Birliği rekabet politikasının temelini oluşturan kurallar ağırlıklı olarak Roma Anlaşması'nın 85.-94. maddelerinin kapsamında belirlenmiştir. Buna göre;

- 85.-90. maddeleri kapsayan bölümde teşebbüslere uygulanacak kurallar belirlenmiş,
- 91. madde ile ortak pazar içindeki ticaretin eşit koşullara oturtulması öngörülmüş (kısaca damping kuralı)
- 92.-94. maddeleri kapsayan bölümde ise devlet yardımları düzenlenmiştir.

<sup>147</sup> Beşkaya, Ahmet, Ertuğrul Yıldırım, **Küreselleşme Sürecinde AB Rekabet Politikası ve Rekabet Politikalarının Uluslar arası Koordinasyonu**, Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri, Siyasal, Bölgesel ve Ekonomik Boyutlar, Seçkin Yayınevi, 2005, s.89

<sup>148</sup> <http://europa.eu.int/comm/competition/publications/publications> (08.02.2007)

Ancak esas itibarıyla ele alındığında Roma Anlaşmasının 85. ve 86.maddelerinin (yeni numaralandırmaya göre 81. ve 82. maddeler) Avrupa Birliği rekabet politikasının temelini oluşturduğu görülmektedir. Bu maddeler AB Komisyonu kararları ve AB Adalet Divanı tarafından alınan yargısal kararlar ile AB rekabet politikasının bugünkü biçimini oluşturmuştur. 85. ve 86. maddelerin içeriğini şu şekilde özetlemek mümkündür;<sup>149</sup>

- Kartel kuralları: bunlar firmalar arasındaki yatay ve dikey anlaşmalar ve uyumlu eylemleri kapsamaktadır.
- Hakim durumun kötüye kullanılmasına ilişkin kurallar
- Yoğunlaşmalara ilişkin kurallar: daha çok birleşme ve devralmaları içermektedir. Çeşitli birleşme ve devralmalar sonucu ortaya çıkması mümkün olan yoğunlaşmanın ortak pazarın işleyişine engel olmaması yönündeki kurallardır.

Bu temel kurallar sadece Avrupa Birliği rekabet politikasının değil, tüm rekabet politikalarının temelinde olan kurallardır. AB rekabet politikası AB üyesi ülkelerin Avrupa Ortak Pazarı'nı oluşturma yönündeki ekonomik olduğu kadar politik de olan tercihlerini yansıtması dolayısıyla diğer ülke rekabet politikalarından ayrılmaktadır. Bu çerçevede 85. ve 86. maddeler kapsamına giren dava ve kararlar hukuki biçimden daha çok Ortak Pazar'ın ekonomik amaçlarının gerçekleştirilmesine yönelik etkilerine göre sonuçlanmaktadır .Başka bir deyişle rekabet kurallarının uygulanması sırasında hukuki biçimden ziyade iktisadi analiz önemli olmaktadır. Bu durum özellikle uyumlu eylem, karteller, birleşme ve devralmalar konusunda daha da önem kazanmaktadır.<sup>150</sup> Rekabet politikası yapısı itibarıyla hukukun ve endüstriyel iktisadın aynı oranda ağırlığının hissedildiği bir politika unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte birliğin rekabet politikasını uygulamada bazı güçlükler doğmaktadır. Bu güçlüklerin başında birbiri ile çelişkili amaçlar arasında bir denge yakalanması zorunluluğu gelmektedir. Birlik bir yandan iç pazarda rekabet ortamını temin ederken, bir yandan da AB şirketlerinin dünya piyasalarında daha rekabetçi hale gelecek şekilde büyümelerine izin vermek zorundadır. Ayrıca belirli sektörleri serbestleştirirken, bazı

<sup>149</sup> Esin, Arif, "Avrupa Topluluğu Rekabet Hukukunun Esasları", <http://www.esrc.com/www/2.asp> (06.12.2003)

<sup>150</sup> Evren, Gürbüz, (2005), "AB Özel: Rekabet Politikası", [http://www.kanalb.com.tr/ab\\_ozel.php?id=344](http://www.kanalb.com.tr/ab_ozel.php?id=344), (01.01. 2005)

kamu hizmetlerinin devam edebilmesini sağlamak ile de yükümlüdür. Ortak rekabet politikası bu amaç ve esaslar etrafında, değişen şartlara uyum sağlayacak şekilde geliştirilmelidir.<sup>151</sup>

#### 4.4.1 Romanya Rekabet Politikası

Romanya ise işletmelere uygulanan kurallar ve politikalar başlığı altında; tüketim artışını destekleyen, reel ücretlerin artması, ulusal para biriminin yabancı paralar karşısında değer kazanması gibi sebeplerle; tüketicilere sağlanan kredi ve leasing imkanlarının artmış bu ise AB sürecine girmiş ve gelir seviyesi yaşam standardı yükselmiş Romanya'da leasing, sigortacılık, franchise ,AR-GE, teknoloji transferleri imkanlarını arttırmıştır. Önemi artan bu sektörlerde ise AB ye uyum sürecinde desteklenmesi ve uyumlaştırma sürecinde tam üyeliğe kadar muafiyetlerin sağlanması talep edilmiştir. Bu alanda gerekli devlet yaptırımlarının da uyum süreci çerçevesinde yapılacağı taahhüt edilmiş bu geçiş sürecinin ise ülkenin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik koşullar ve yapı itibarıyla değerlendirilmesine ve bu nedenle gerekli sürenin verilmesi bu süreç içerisinde ilerlemeye göre verilmesi talep edilmiştir.

1 Şubat 1993'te AB Antlaşmasını imzalayan Romanya'nın AB ile tarihsel süreci diğer ülkeler kadar eskiye dayanmamakla birlikte Romanya için 2004 yılında açıklanan İlerleme Raporu Romanya için bir yol haritası niteliğinde olmuş; Romanya'nın serbest piyasa ekonomisi ve birliğe uyum sağlamada 1993'ten bu yana çok fazla yol kat ettiğini bildirmiştir. Ayrıca 2006 yılında netlik kazanan Romanya Rekabet Politikası çerçevesinde Romanya Rekabet Kurumunca yapılan çalışmalar incelenmiş ve Romanya'nın gün geçtikçe AB standartlarına yaklaştığı görülmüştür. Sosyo-ekonomik koşullar nedeniyle diğer ülkelere göre daha zor bir süreçten geçen Romanya devleti ise AB Müktesebatına uyum sürecinde üzerine düşen görevleri yerine getirmek adına Komisyonla birlikte çok bilinçli bir şekilde çalışmış eksiklikleri ise 1 Ocak 2007 tam üyelik sürecine ve bu süreçle birlikte tamamlayacağı'nın taahhüdünü vermiştir. Ayrıca Komisyonun Romanya hakkındaki 2005 yılı raporları ile Romanya Hükümetinin işleyen bir piyasa ekonomisinin varlığını tam olarak gerçekleştirebilmek adına antitrust kurallarına uyum sağlaması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca uyumlaştırma sürecinin gerçekleştirilecek twinning projeleri ile desteklenmesinin gerekliliği vurgulanmıştır.

AB'ye entegrasyon sürecini hızlı bir şekilde devlet politikası haine getiren Romanya hükümeti ve halkı özel haklara sahip teşebbüsler ve devlet tekellerine yönelik olarak bu süreçte hayli hızlı yol almış ve ilerleme kaydetmiştir. Romanya ise müzakere pozisyonu belgesinde ülkede telekomünikasyon, ulaştırma, enerji alanlarında özel haklara sahip

<sup>151</sup> [www.avrupa.info.tr](http://www.avrupa.info.tr) (12.02.2007)

teşebbüslerin olduğunu ancak bu alanda uyumlaştırmanın Topluluk Anlaşmaları çerçevesinde tam üyeliğe kadar uyumlaştırılabileceğini ve bu alanda bir sorunla karşılaşılmayacağını bildirmiştir

#### **4.4.2 Bulgaristan Rekabet Politikası**

AB'ne uyum çerçevesinde hızlı bir yapılanmaya giren Bulgaristan'da işletmelere uygulanan kurallar ve politikalar başlığına 2000-2006 dönemi ve 2007-2013 dönemi için Ulusal Ekonomik Kalkınma planları yapılarında yer verilmiş ve bu Kalkınma planlarının vizyonu olarak da; Bulgaristan'ın sürdürülebilir sos yo-ekonomik büyümeye ve AB'ne tam üyeliğe dayalı bir yüksek yaşam standardına ulaşması hedeflenmektedir. Bu çerçevede öncelikleri; ekonominin rekabet gücünü artırmak, insan kaynaklarının, altyapının ve sosyal altyapının geliştirilmesi, tarım alanlarının ve kırsal kesimin kalkındırılması ve bölgeler arası kalkınma farklarının azaltılarak sürdürülebilir bir büyümenin sağlanması olan Bulgaristan'da kendisine benzer özellikler gösteren Romanya gibi AR-GE, teknoloji transferleri imkanlarını arttırmasını önemi üzerinde durulmuş bu alanda tecrübeli ülkelerle twinning projeleri vasıtasıyla uyumlaştırma sürecine daha fazla katılım sağlanabileceği Komisyonca belirtilmiş Bulgaristan Hükümetiyle de bu konuda hemfikir olunmuştur.

AB'ye uyum süreciyle hızlı bir uyumlaştırma sürecine giren Bulgaristan; diğer ülkelere nazaran biraz daha sorunlu geçirdiği bu alanda; yapısal değişikliklere ilişkin devlet politikasının çok açık olmaması ve özellikle özelleştirme, yap-işlet-devret ihalelerinde ve altyapı projelerinde devletin sınırlı kaynakları nedeniyle reformlar yapılamamış olmasından ve bu alanda yoğun bir devlet desteği görülmesinden ötürü uyumlaştırma sürecinde bir takım sıkıntılar yaşamıştır. Komisyonca Kamu ihaleleri, yargı sistemi ve yolsuzluklar gibi iş çevrelerine olumsuz etki eden faktörler ve serbest piyasa ekonomisini işleyişini etkileyecek devlet yardımları konusunda uyumlaştırılması ve bu alanda bu uyumlaştırmayı hızlandıracak reformlar yapılması gerektiği belirtilmiştir.

Bulgaristan özel haklara sahip teşebbüsler ve devlet tekellerine yönelik olarak; müzakere pozisyonu belgesinde ülkede altyapı projelerinde telekomünikasyon, ulaştırma, ve enerji alanlarında özel haklara sahip teşebbüslerin olduğunu ancak bu alanda uyumlaştırmanın Topluluk Anlaşmaları çerçevesinde tam üyeliğe kadar uyumlaştırılabileceğini ve bu alanda yaşanan ve rekabeti zedeleyen ve serbest piyasa ekonomisine zarar veren devlet desteklerinin tam üyelik süreciyle birlikte ortadan kaldırılacağına taahhüt'ü verilmiştir

#### 4.4.3 Çek Cumhuriyeti Rekabet Politikası

Çek Cumhuriyeti ise Macaristan ve diğer ülkelere nazaran işletmelere uygulanan kurallar ve politikalar başlığı altında daha sorunsuz atlattığı bu süreçte; üyelikle birlikte işletmelere uygulanan kuralların doğrudan uygulanırlığının temin edileceği konusunda garanti vermiş ve bu konuda her hangi bir sorunun öngörülmediğini taahhüt etmiştir. Çek mevzuatında sadece bireysel muafiyetler öngörülmüş; grup muafiyetlerinden söz edilmemiş ve uyum sürecinde bu alanda ek süre talep edilmemiştir.

Çek Cumhuriyeti ise; Devlet Yardımları konusunda; Phare Programı çerçevesinde devlet yardımları envanteri oluşturulması üzerinde çalışacağını, bu çalışmayla yükümlülükler aykırı yardımların tespiti ve devlet yardımları alanında şeffaflığın sağlanması hedeflenmiştir. Bu hedeflere daha çabuk ulaşabilmek adına da ayrıca; eşleştirme twinning projelerinin yürütüldüğü bildirilmiştir. Çek Cumhuriyeti hazırladığı Devlet Yardımları kanun tasarısıyla ise; devlet yardımlarının izlenmesi, denetlenmesi ve topluluk mevzuatına uyumun incelenmesi için bir yasal çerçeve oluşturulmuştur. Bu yasal mevzuata uyum çerçevesinde Maliye akanlığı bünyesindeki devlet yardımlarını izleme otoritesi daha hareket edebilme adına Rekabet Kurumuna devredilmiştir. Çek Cumhuriyeti ekonomisinin piyasa ekonomisine geçiş sürecinde endüstrinin yeniden yapılandırılmasına önem verilmiş, rekabetçi yapısını güçlendirmek için yeniden yapılandırmalara ihtiyaç duyduğu tespit edilmiştir.<sup>152</sup>

Çek Cumhuriyeti ise özel haklara sahip teşebbüsler ve devlet tekellerine yönelik olarak; müzakere pozisyonu belgesinde posta hizmetleri, telekomünikasyon, ulaştırma ve sigorta sektörlerde özel haklara sahip teşebbüslerin bulunduğunu ve sektörlerin tam üyelik sürecine kadar tarama sürecinde belirtildiği üzere mevzuata uyumlaştırılacağı belirtilmiştir. Ticari nitelikteki devlet tekelleri konusunda ise Çek Cumhuriyetinde sadece gaz sektöründe devlet tekeli bulunduğu onunda üyelik tarihine kadar kaldırılıp özelleştirileceği belirtilmiştir.

#### 4.4.4 Polonya Rekabet Politikası

Polonya'da Macaristan'a nazaran işletmelere uygulanan kurallar ve politikalar başlığı altında Çek Cumhuriyeti gibi kolay bir geçiş süreci yaşamış, her hangi bir ek süre talebinde bulunmamıştır. Çek Cumhuriyeti gibi mevzuatında sadece bireysel muafiyetlere yer vermiş; grup muafiyetlerinden söz etmemiştir. Diğer iki ülkeden farklı olarak üyelik sürecini kolaylaştırmak adına ülke ve devlet politikasında da Rekabet Politikası alanda yeni düzenleme ve kanunlar yapılmıştır.

<sup>152</sup> Avrupa Birliği'nin Rekabet Politikası ve Türkiye'nin Uyum; İKV Yayınları, İstanbul, 2002, s.43

Polonya devlet yardımlarının birden çok yasal mevzuatla düzenlendiği; bu yasal mevzuatların ise iki kanuna dayanan bir yapı arz ettiği bir sistem içermektedir. Bu yasal çerçeve düzeyine göz atacak olursak bunlardan ilkinin; kamu harcamalarının şeffaflığı ve rekabet kurallarıyla uyumluluğunu sağlayacak, aynı zamanda verilen yardımların usulüne uygun olarak kullanıldığını denetleyecek ve bu alanda kontroller getirecek bir Kamu Maliyesi Yasası etrafında oluşturulmuştur. Diğer kanuni dayanak ise, 1999 yılında yürürlüğe giren Topluluk Mevzuatına uyum aşamasında devlet yardımlarının izlenmesine ilişkin yasadır. Polonya Merkezi Doğu Avrupa ülkeleri içerisinde devlet yardımları alanında AB'den geçiş ve uyum süreci talep etmiştir. Uyum için süre talep ettiği alanlar ise; çevre korunmasına yönelik yardımlar, bölgesel yardımlar, zor durumdaki şirketlerin kurtarılmasına ve yeniden yapılandırılmasına yönelik devlet yardımları ve serbest bölgelerdeki şirketlere verilen devlet yardımları olarak sıralanabilir. Çevre korumaya yönelik devlet yardımlarında istenen geçiş süresi, AB'nin yüksek çevre standartlarına kısa sürede uyum sağlanmasının Polonya'nın kaldırabileceğinden çok daha fazla bir maliyet yükü getirecek olmasıdır. Bu sebepten ötürü Topluluğun çevre koruma standartlarını sağlamadan önce, topluluk mevzuatında izin verilen limitlerin üzerinde bu alanda devlet yardımı verebilmeyi talep etmiştir. Zor durumdaki şirketlerin kurtarılması veya yeniden yapılandırılmasına yönelik devlet yardımlarında ise, talep edilen geçiş süresinin gerekçesi olarak ta Polonya'nın Polonya'daki şirketlerin hali hazırda içerisinde bulunduğu değişim sürecinden kaynaklandığını söyleyebiliriz. Polonya Zor durumdaki şirketlerin kurtarılması, borçlarının ertelenip taksitlendirilmesi gibi tedbirleri içerecek devlet yardımlarını Maastricht Kriterlerini yerine getirene kadar vermeyi talep etmiş bu sayede uyum sürecinde rekabet alanında hem ülkesini hem de ülkesinde bulunan şirketleri hazırlamayı istemiştir.

Polonya Bölgesel Yardımlar konusunda da müktesebatta belirtilenden daha esnek kurallara tabi olmayı talep etmiş bunun gerekçesini ise; ülkesinin bu alanda belirtilenden daha fazla ve daha esnek bir geçiş sürecine ihtiyacı olduğunu belirtmiştir. Bölgesel Devlet Yardımları konusunda da bir takım imtiyazlar talep etmiş; bununla beraber serbest bölgelerde faaliyet gösteren işletmelere verilen işletme ve ihracat yardımlarında 2017 yılına kadar geçiş süresi ve motorlu taşıt endüstrisine verilecek devlet yardımlarına getirilen Topluluk kısıtlamalarından da muafiyet istemiştir. Bu sürecin 2017 yılı gibi uzun vadede olmasını ise serbest bölgelerde faaliyette bulunan işletmelerin 2009-2017 yılları arasında sona erecek olan kazanılmış haklarını ihlal etmemek ve bu hakları korumak olarak açıklamıştır. Ayrıca Polonya serbest bölgelerde daha çok sentetik elyaf,gemi imalatı ve çelik sektöründeki

girişimcilere bundan böyle rekabeti önleyeceği düşüncesiyle devlet yardımıyla bulunmayacağını açıklamış ve taahhüt etmiştir.

Polonya ise özel haklara sahip teşebbüsler ve devlet tekellerine yönelik olarak müzakere pozisyonu belgesinde, ülkede telekomünikasyon ve posta hizmetlerinde özel haklar bulunduğunu belirtmiş; telekomünikasyon sektöründeki özel hakların topluluk anlaşmalarıyla uyumlaştırılmasının gerekliliği belirtilmiş fakat bu alanda Polonya da uygulanan hali hazırdaki yapının ve politikaların Topluluk kurallarını ihlal etmediğini belirtmiştir. Telekomünikasyon sektöründeki özel hakların Telekomünikasyon başlıklı müzakere pozisyonu belgesinde belirtilecek şekilde kaldırılacağı da ifade edilmiştir tüm bunlara ilave olarak Ticari nitelikte devlet tekelleri alanındaki ulusal mevzuatın ise AB mevzuatı ile uyumlu olduğu ve bu alanda her hangi bir ek geçiş sürecine ihtiyaç olmadığı belirtilmiştir. Elektrik ve gaz dağıtımında bulunan iki teşebbüsün üçüncü kişilerin erişimine getirdikleri geçici sınırlamaların ise Enerji başlıklı müzakere pozisyonunda belirtilen süreç içerisinde ortadan kaldırılacağı belirtilmiştir.

#### **4.4.5 Macaristan Rekabet Politikası**

Macaristan işletmelere uygulanan kurallar ve politikalar başlığı altında; sigortacılık, motorlu taşıtlar dağıtım ve servis anlaşmaları, franchise, tek elden dağıtım ve tek elden satış alanlarında çıkardığı grup muafiyet tüzüklerini ve anlaşmalarını sıralamıştır. Ayrıca bunun yanı sıra, ihtisaslaşma, AR-GE ve teknoloji transferleri anlaşmaları alanında çıkacak muafiyet tüzüklerinin ise 1999 yılının ilk yarısında yürürlüğe gireceğini taahhüt etmiş böylece 1999 yılının ilk yarısında Anlaşmanın 81 ve 82. maddelerine tam uyum sağlayabileceğini belirtmiştir. Macaristan ayrıca müzakere belgesinde AB Mevzuatına uyum sağlamak adına 6 aylık bir adaptasyon süresi talep etmiştir.<sup>153</sup>

Macaristan; Devlet Yardımlarını 1996 yılından itibaren Maliye Bakanlığı bünyesinde izlemiş ve bu alanda Avrupa Anlaşmasından doğan yükümlülükleri yerine getirebilmek adına, faaliyet göstermiştir. Buna ilaveten tam üyelik süreciyle birlikte mevcut kurumlara ilaveten Devlet Yardımlarının Koordinasyonunu yapacak ayrı bir kurumun kurulacağını ve bu kurulun devlet yardımları ve haksız rekabeti inceleyeceğini ayrıca yardımlara ilişkin bütün raporlama ve bildirim yükümlülüklerine ise üyelikten sonra uyacağını henüz kendi içerisinde bir düzenleme yapmadan buna hazır olmadığını belirtmiştir. Macaristan; topluluk kurallarının uygulanmasında bir muafiyet talep etmemekle birlikte, devlet yardımları konusunda ülkenin

<sup>153</sup> Türkiye'nin AB Rekabet Politikası Alanında Muhtemel Durumu, Müzakere Süreci İçin Uyum Durumu, Bu Alanda İzlenen Politikalar, ABGS Yayınları, Ankara, Mayıs, 2004, s. 49

ekonomik durumunun ve ilerde artacak sosyal ve bölgesel sorunların ve bu sorunların giderilmesi için gerekecek desteklerin göz önünde bulundurulmasını bu alanda bir parça daha esnek bir tutum izlenmesini talep etmiştir.

Macaristan özel haklara sahip teşebbüsler ve devlet tekellerine yönelik olarak; müzakere pozisyonu belgesinde ülkede telekomünikasyon, ulaştırma, posta hizmetleri, ve enerji alanlarında özel haklara sahip teşebbüslerin olduğunu ancak bu alanda uyumlaştırmanın Topluluk Anlaşmaları çerçevesinde tam üyeliğe kadar uyumlaştırılabileceğini ve bu alanda bir sorunla karşılaşmayacağını bildirmiştir. Telekomünikasyon konusunun ise ayrı olarak Telekomünikasyon ve Bilgi Teknolojileri başlıklı pozisyon belgesinde ele alınmasının yerinde olacağı öngörülmüştür. Ticari nitelikli devlet tekelleri konusunda ise, enerji sektöründen devlet tekellerinin olduğu ancak tam üyeliğe kadar Topluluk müktesebatına uymayan uygulamaların uyumlaştırılacağı taahhüt edilmiştir.

#### **4.4.6 Türk Rekabet Politikası**

Türkiye'de rekabet politikası oluşumu 49. hükümet döneminde hazırlanan 4054 sayılı "Rekabetin Korunması Hakkında Kanun"'un 1994 yılı Aralık ayında Parlamento'da kabul edilerek yürürlüğe girmesi ile başlamıştır. Kanunun hazırlanış sürecinde ABD, AB, Almanya ve Fransa'daki deneyimlerden yararlanılmıştır. Kanunda öngörülen bağımsız yapıya sahip Rekabet Kurumu ancak 1997 yılında faaliyetlerine başlayabilmiştir. 4054 sayılı yasanın dördüncü, beşinci ve altıncı maddeleri Roma Anlaşmasının 85. ve 86. maddeleri ile paralel olmakla beraber alt maddeleri itibarıyla daha ayrıntılıdır. Çünkü AB rekabet politikasının uluslar üstü yapısının aksine Türk rekabet yasası bir ülke yasası özelliği taşımaktadır. AB ile imzalanan Gümrük Birliği Anlaşması da rekabet politikası uygulamaları açısından Türkiye'ye yükümlülükler getirmektedir.<sup>154</sup>

Türkiye Gümrük Birliği'ni oluşturan 95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile, rekabet kurallarına ilişkin mevzuatını AB müktesebatıyla uyumlu hale getirmeyi taahhüt etmiştir. Karara göre rekabet ve vergilendirme mevzuatını yaklaştırmasına ilişkin hükümlerdeki ilkelerin, ortaklık ilişkisinde uygulanması gerektiğini kabul etmişlerdir. Bu doğrultuda 7 Aralık 1994 tarihinde 4054 Sayılı Rekabetin Korunması hakkında kanun kabul edilmiş ve 13 Aralık 1994' te ise yürürlüğe girmiştir. Türkiye'nin AB'ye tam üyelik için aday statüsünün resmen teyit edildiği 99 Helsinki Zirvesinden bu yana AB müktesebatının tüm yönlerine uyum sağlamaya yönelik çalışmalar büyük önem taşımaktadır. Türkiye'de piyasa ekonomisinin işleyişinde büyük sorunlar bulunmakla birlikte, piyasa koşullarının serbest arz

<sup>154</sup> EMEK Uğur, "Avrupa Topluluğu Rekabet Politikası ve Türkiye", *İşletme- Finans Dergisi*, Ekim 2006, s.24



talep ilişkisi içerisinde belirlenmesi gerektiği, şüphesiz kabul gören bir noktadır. Bu nedenle Rekabet'in Korunması hakkındaki kanun Türkiye'nin uluslar arası taahhütlerinden doğan bir yükümlülüğü olmanın yanında, kendi içinde er yada geç ihtiyaç duyacağı bir düzenlemedir.<sup>155</sup> Ayrıca Anayasa'da piyasada rekabete ilişkin düzenleme yapmak, devletin ekonomik görevleri arasında belirtilmiştir. Kanun, mal ve hizmet piyasalarını düzenleyerek işleyen bir rekabet sistemi temin etmeyi, dolayısıyla serbest ticareti güvence altına almayı hedeflemektedir. Kanunun amaç ve kapsama ilk iki maddede belirtilirken 4-7. maddeler rekabeti korumaya yönelik kurallar içermektedir. Bu kurallar rekabeti sınırlayan anlaşma, uyumlu eylem ve kararları, hakim durumun kötüye kullanılmasını ve birleşme ve devralmaları düzenlemektedir. Kanunu uygulamaktan sorumlu Rekabet Kurumu'nun karar organı Rekabet Kurulu ise 5 Kasım 1997'den itibaren başvuruları değerlendirmeye başlamıştır. Rekabet Kurulu kanunun uygulanmasına ilişkin ikincil mevzuatı, B düzenlemelerini esas alarak hazırlamaya özen göstermiş; özellikle grup muafiyeti alanında önemli ölçüde ikincil mevzuatı kabul etmiştir. Bunlardan bazıları dikey anlaşmalara ilişkin, AR-GE anlaşmalarına ilişkin, motorlu taşıtlar dağıtım ve servis anlaşmalarına ilişkin grup muafiyeti tebliğidir. 4054 sayılı kanun rekabeti etkileyen yada tehdit eden tüm anlaşmalara, kararlara ve uyumlu eylemlere uygulanmaktadır. Kanunun uygulanması, anlaşma karar yada uyumlu eylemin uygulanmasına bağlı değildir. Ayrıca faaliyetleri Türkiye'deki mal ve hizmet piyasalarını etkileyen bir şirketle ilgili olarak ta, kurulduğu ülke dikkate alınmaksızın işlem yapıla bilinmektedir. Kanunun uygulanabileceği alanlara gelince, kamu şirketlerini uygulama dışı bırakan hükümlerden bahsetmek söz konusu olmamaktadır. Yani özel muafiyet tanınmadığı sürece, kamu iktisadi şirketleri ve kendilerine özel yada tekel haklar tanınmış şirketler özel şirketler ile aynı statüde kabul edilir. Kanunun 4. maddesi rekabeti sınırlama amacını taşıyan yada bu etkiye sahip anlaşma, karar yada uyumlu eylemi yasaklamaktadır. Bu kurallardan muafiyet koşulları ise AB Ortak Rekabet Politikası altındakilerle benzerlik göstermektedir. Muafiyet bireysel yada grup muafiyeti şeklinde olabilmektedir. İlgili tarafların bireysel muafiyet talebiyle Kurula başvurmaları gerekmektedir. AB Rekabet Hukuku ile büyük ölçüde uyumlu muafiyet kriteri şunlardır;<sup>156</sup>

- Malların üretimi yada dağıtımını ile hizmetlerin sunulmasında gelişme ve iyileşmenin, ekonomik yada teknik gelişme sağlamanın,

<sup>155</sup> T.C. Başbakanlık AB Genel Sekreterliği (ABGS) , “Rekabet ve devlet yardımları”, [www.abgs.gov.tr/up2003/up\\_files/doc/IV-06.doc](http://www.abgs.gov.tr/up2003/up_files/doc/IV-06.doc)

<sup>156</sup> İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV), “AB'nin Rekabet Politikası”, [ikv.org.tr](http://ikv.org.tr) (02.02.2007)

- Tüketicinin yararlanması, ilgili pazarın önemli kısmında rekabetin ortadan kalkmaması,
- Rekabetin gerekenden fazla sınırlandırılmaması

Grup muafiyeti ise, yine bu kriterin karşılanması durumunda belirli tür anlaşma ve kararlara tanınabilmektedir. Kanununun 3 .maddesinde belirli bir piyasadaki bir veya birden fazla şirketin, rakipleri ve müşterilerinden bağımsız hareket ederek fiyat, arz, üretim ve dağıtım miktarı gibi ekonomik parametreleri belirleyebilme gücü olarak tanımlanan hakim durumun kötüye kullanımı yasaklanmıştır. Hakim durum yaratan yada var olanı güçlendiren, ülkenin bütünü veya bir kısmındaki mal ve hizmet piyasasında rekabeti sınırlayan birleşme ve devralmalar yasaklanmaktadır. 4054 sayılı Rekabet Kanunu AB Rekabet Hukuku dikkate alınarak hazırlanmış; özellikle Gümrük Birliği çerçevesinde oluşabilecek problemleri önlemek için tasarlanmıştır. Bilindiği gibi Gümrük Birliği ilişkisi içinde iddia edilecek herhangi bir ihlali AB Rekabet Hukuku ilkeleri uyarınca değerlendirilecektir. Diğer taraftan, bugün için büyük ölçüde AB Rekabet düzenlemesiyle uyumlu olan kanunun etkili bir şekilde uygulanması da tam üyelik süreci için çok önemli bir adım teşkil etmektedir. Türkiye’de bu uyumun gerçekleştirilebilmesi adına; Rekabet Kurumu kurularak; rekabet kurallarının uygulanabilmesi adına gerekli idari yapı ve bağımsız bir yapı oluşturulmuştur. Ancak Kurum devlet yardımları konusunda yetki sahibi değildir. AB’ye uyum sürecinde ele alınması gereken en önemli konu ise devlet yardımlarıdır. Buna rağmen devlet yardımlarının denetimi alanında ilerleme çok sınırlıdır. AB Ortak Rekabet Politikasının esaslarından biri olan devlet yardımlarının uyumluluğunu inceleyecek bir makam ise yoktur. İlerleme raporları ve Katılım Ortaklığı Belgesinde ısrarla vurgulanan devlet yardımları konusu ise 4054 sayılı kanunun kapsamına girmemektedir. Dolayısıyla bu alanda uygulama geleneğinin oluşması için; devlet yardımlarını kontrol edebilecek bağımsız otorite ve sistem temin edilmelidir. AB’nin devlet yardımlarına yaklaşımı izlenmeli, mevcut ve planlanan devlet yardımları buna göre yeniden düzenlenmelidir. Türkiye ve AB arasındaki devlet yardımlarına ilişkin farklılığın giderilmesi, mevzuat uyumunun yanında, idari bazı değişikliklerde gerektirmektedir. Bunun yanı sıra ise Ulusal programın Rekabet Bölümünde taahhüt edilen değişikliklerin önemli bir kısmı gerçekleştirilmiştir. Bilgi toplama ve yerinden inceleme konularında karşılaşılan sorunların giderilmesi için Rekabet Kurumu’nun yetkileri ise artırılmıştır. Ayrıca 4054 Sayılı Kanunla düzenlenen para cezalarının daha etkili olabilmesi için ise gerekli düzenleme ve değişiklikler yapılmış; para cezalarının Yargıtay kararından sonra değil, derhal verilmesi sağlanmıştır.

Rekabet alanındaki mevzuat uyumu 3 başlık altında toplanıp ele alınmaktadır;

- Rekabet mevzuatı uyumu
- Özel haklar ve tekel haklar
- Devlet tekeller

Özel haklarla ilgili bir çalışma komisyonu kurulmuş; ve AB mevzuatı ve Türk mevzuatı karşılaştırılarak yapılması gerekenler tespit edilmiştir. Uyum çerçevesinde ticari nitelikli devlet tekelleri alanında özellikle alkollü içecekler konusunda çalışmalara özel bir önem verilmiştir. Gerekli yasal düzenleme ile; TEKEL'in tekel statüsü kaldırılmış ve tütün alkol ve alkollü içkiler piyasasındaki faaliyetlerin düzenleyici bir otorite tarafından yürütülmesi amacıyla Düzenleme Kurumu TAPDK kurulmuştur. Ancak; AB Komisyonunun Türkiye 2004 İlerleme Raporunda alkollü içkiler piyasasında rekabetin yeterli olmadığı ve ilgili kanunun yeniden düzenlenmesi gerektiği belirtilmektedir. Rekabet Kurumu, hali hazırda mevzuat taraması yapmakta ve yakın zamanda uyum durumu ile ilgili bir rapor hazırlanarak Başbakanlığa gönderilmesi öngörülmektedir. 2004 yılı İlerleme Raporunda yer alan bir diğer eleştiri ise Danıştay'ın idari kapasitesi ile ilgili olup idari kapasitenin yetersizliği üzerinedir.

#### **4.5 Ülkeler Rekabet Analizi**

AB Rekabet Politikası başlığı altındaki müzakerelere Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya ile Mayıs 1999 yılında başlanmış ve bu süreç Aralık 2002'de tamamlanmıştır. Romanya ile müzakerelere Kasım 2000'de, Bulgaristan'la ise Mart 2001'de başlanmış; 2007 yılındaki tam üyelik ile bu uyum süreci tamamlanmış olmaktadır. İncelediğimiz bu 5 üyenin farklı zamanlarda bu sürece başlayıp farklı zamanlarda bu sürece uyum sağlamalarını ülkelerin içersinde bulunduğu farklı sosyo- ekonomik duruma bağlamak çokta yanlış olmayacaktır. Diğer aday ülkeler gibi Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Romanya ve Bulgaristan'da hazırladıkları müzakere pozisyonu belgelerinde; AB Rekabet mevzuatını üç temel bölümde ele almışlardır. Bu bölümler ise;

1. İşletmelere Uygulanan Kurallar (Antlaşmanın 81-85. maddeleri)
2. Devlet Yardımları (Antlaşmanın 87-89. maddeleri)
3. Özel Haklara Sahip Teşebbüslere ve Devlet Tekellerine Uygulanan Kurallar (Antlaşmanın 31-86. maddeleri)

## 1.İşletmelere Uygulanan Kurallar ve Politikalar

Avrupa Topluluğunu kuran Anlaşmanın maddeleri itibariyle; üye ülkeler arası ticareti etkileyen ve amacı veya etkisi ortak pazardaki rekabeti önlemek, kısıtlamak,veya bozmak olan anlaşmaları ve bu amaca uyumlu eylemleri yasaklamıştır.Bu alanda yasaklanan anlaşmaları şu şekilde sıralayabiliriz;

- Alış veya satış fiyatlarını tekелci bir şekilde dolaylı ve dolaysız olarak belirleyen anlaşmalar
- Pazarları,teknik ilerlemeyi ve yatırımları sınırlayan veya denetim altına alan anlaşmalar
- Pazarları veya arz kaynaklarını paylaşmaya yönelik anlaşmalar
- Ticarete diğer taraflarla yapılan eşdeğer işlemlere farklı koşullar uygulayarak bunların rekabet gücünü azaltan anlaşmalar
- Hakim durumun kötüye kullanılmasının önlenmesi

Bu şekilde sıralanan anlaşmaların rekabeti kısıtlarken; başka yönden rekabeti geliştiren ve piyasaya faydalı olan anlaşmalarda hali hazırda bulunmakta ve piyasaya faydalı olmaktadır. Bu tarz anlaşmalar ise rekabeti önleyici anlaşmaların yanı sıra; malların üretim ve dağıtımına, teknik ve ekonomik ilerlemeye katkıda bulunan ve ortaya çıkan yararın adil bir bölümünü tüketiciye sunan anlaşmalardır. Bu anlaşmaları ise teknoloji transferleri, lisans anlaşmaları, uzmanlaşma ve AR-GE, franchise anlaşmaları ve sigorta sektöründeki anlaşmalar olarak görmekteyiz. Bunun yanı sıra aynı özellikleri taşıyan anlaşma kategorilerine sınırlayıcı anlaşmalara yasaktan muafiyet uygulanabilmektedir. Bu alanda yapılan grup muafiyetleri için ise Komisyon bildirgesine ihtiyaç duyulmaz bu muafiyet otomatik olarak verilir. Dikey anlaşmalar, AR-GE anlaşmaları, uzmanlaşma anlaşmaları, motorlu taşıt dağıtım anlaşmaları ve yine teknoloji transferleri grup muafiyeti kapsamındadır. Ayrıca 1 Mayıs 2004 tarihinde Rekabet Kurallarının Uygulanması'na ilişkin Tüzük bu alanda kırk yılı aşkın kullanılan Konsey Tüzüğü'nün yerine geçmiş bunda ise 10 yeni AB Üyesinin AB ye katılımı da önemli bir yer tutmaktadır. Zira Komisyonun muafiyetler alanındaki tekeline düşünecek olursak yeni katılan 10 yeni AB üyesinin katılımıyla pekte rasyonel işleyemeyecek bir yapı arz edeceği öngörülebilmektedir.Hem bu sayede bildirim sisteminin yol açacağı bürokrasi ve maliyetlerde ayrıca Komisyonun bu alandaki idari yükü de azaltılabilecektir bu yeni yürürlüğe konulan

tüzükle. Bu alandaki iş yükünü ise ulusal rekabet kurumları ve bu alanda çalışan mahkemelere verilen yetkilerle aşmayı planlamışlardır. Komisyon ile Rekabet Kurullarına paralel yetki getirilmiş ve koordinasyonu kolaylaştırmak adına Avrupa Rekabet Ağı kurulmuştur.

## **2. Devlet Yardımları**

Devlet yardımları ve devlet yardımlarının denetimi konusu, AT Anlaşmasında belirtilmiş, ATAD kararlarıyla da, devlet yardımlarının ortak pazarla bağdaşırılığı, bu yardımların Komisyon tarafından denetimi geliştirilmiştir. Anlaşmada aksine bir hüküm bulunmadığı sürece üye devletler tarafından devlet kaynakları ve devlet eliyle yapılan ve belirli teşebbüslere veya malların üretimine menfaat sağlayarak rekabeti bozan ve bozmakla tehdit eden her türlü yardım, üye devletler arasındaki ticareti etkilediği ölçüde ortak pazarla bağdaşmaz. Bununla birlikte Topluluk ile bağdaşmayan devlet yardımları tanımında net bir ifade görmemekle birlikte bu alanda yapılacak devlet yardımlarının yorumunda Komisyon ve ATAD yorum ve içtihatlarının ön plana çıkacağı belirtilmektedir. Bugüne yapılmış söz konusu içtihat ve yorumlardan yola çıkarak hibeleri, primleri, işletme öz sermayesine yapılan katkıları, devletçe piyasa fiyatı üzerinden alınan devlet yardımlarını, nakdi yardımları ve bedelsiz veya piyasa koşullarına göre daha ucuza sağlanan mal veya hizmetleri, vergi erteleme ve muafiyetleriyle vergi indirimleri ve düşük faizli kredileri kapsadığı yorumunu çıkarabilmekteyiz. ADAT'ın devlet yardımları tanımlamasını çok geniş yapmamasının gerekçesi olarak ta tanımı daraltmak istememesini görmekteyiz.

## **3.Özel Haklara Sahip Teşebbüslere ve Devlet Tekellerine Uygulanan Kurallar**

Üye devletler Kamu Teşebbüsleri ile kendilerine özel haklar tanıdıkları teşebbüslerle ilgili olarak, vatandaşlığa göre ayrımcılık yapılmaması ve rekabet kurallarını ihlal edecek hiçbir tedbir alınmaması ilkesini düzenlemiştir. Bunun neticesinde ise düzenlenen bu hükümler hem kamu hem de özel teşebbüsleri bağlayıcı bir nitelik arz eder bir yapı sergilemiştir. Burada dikkatimizi çeken yapı ise, kamu teşebbüslerinin varlığı ve bazı teşebbüslere özel haklar verilmesinin ilke olarak Topluluk Anlaşmaları ile bağdaşır olması ancak böyle bir durum söz konusu olduğunda piyasadaki rekabetçi yapının bozulmaması için Anlaşma hükümleri doğrultusunda tedbirler alınabileceğidir. Bu da bize göstermektedir ki, bu alanda kamu ve özele verilen haklar kısmi ve istisnai niteliktedir bu yardımlar rekabet politikasını ihlal edemeyecek düzeyde tutulmuştur. Genel ekonomik yarara ilişkin hizmetle görevli yahut gelir getirici mali tekel niteliğinde olan teşebbüsler, rekabet kuralları başta olmak üzere AT anlaşmasında yer alan rekabet kurallarına aykırı olmamak koşuluyla uygulanabilecektir. ATAD içtihatları her ne kadar genel ekonomik yararları belirtmişse de; üye devletler nelerin genel ekonomik yarara yönelik hizmetler olduğunu belirlemede serbest

olmakla beraber bu tanımlamayı kötüye kullanmamakla yükümlüdürler. Bu kötüye kullanımı ise Komisyon denetlemekle yükümlüdür. ATAD içtihatları genel ekonomik hizmetleri şu şekilde tanımlamıştır; temel posta hizmetleri, su ve elektrik dağıtımı, belirli ulaşım alanlarının işletimi, TV hizmetlerinin işletimi, bir kamu telekomünikasyon ağının tesisi ve işletimi. Bu alanda taşınması gereken nitelikler olarak ise; halkın temel gereksinimlerini karşılamak, belirli bir bölgenin tamamında belirli bir hizmeti yerine getirmek, bu bölge içerisinde tüm tüketicilere bir hizmeti yeknesak tarifelerle ve uygun koşullarda sunmaktır. Bu kriter çerçevesinde ise ülke ve toplum refahı göz önünde tutulmuştur.

Tüm bu analizler çerçevesinde Rekabet Politikasına bakacak olursak; her ülkede farklı farklı birimler altında farklı zaman dilimleri ve süreçlerden geçen ve uyumlaştırılmaya çalışılan Rekabet Politikası da AB'nin bünyesindeki diğer pek çok müktesebat başlığında olduğu gibi dinamik bir yapı sergilemekte bu nedenle de artan teknoloji ve gereksinimler çerçevesinde her geçen gün uyumlaştırılması gereken bir sürü yeniliği bünyesinde barındıran bir yapı arz etmektedir. Böyle bir yapının varlığı bu ülkelerin her birinin hem farklı sosyo ekonomik koşullara sahip ülkeler olduğundan hem de farklı zamanlarda ve koşullarda üyelik sürecine girmelerinden kaynaklanmaktadır. Bu farklılık zamanla kapatılmaya bütün ülkeler tek bir yapıya ve standarda kavuşturulmaya çalışılmışsa da hala ülkeler arası gözle görülür farklılıklar bulunmaktadır. Ülkeler genelinde Rekabet Politikasının yürütülmesine bakacak olursak; hemen hemen hepsi devlet eliyle desteklenmiş bir yapı arz etmekle beraber, kimi ülkelerde bu yapı ülkemizde olduğu gibi Rekabeti denetleyen kurullar eliyle kiminde ise, ülkede bulunan Bakanlıklar nezinde yürütülmektedir. Bu kurullar ülkenin Rekabet Politikasına yön vermekle birlikte bu AB ile uyumlaştırıp serbest piyasa ekonomisinin işlerliğini bozmayacak şekilde belli bir seviyede devlet yardımlarını düzenlemektedir. Her ne kadar birbirinden farklı yapı arz etse de bu ülkeler özel haklara sahip teşebbüs ve devlet tekelleri tüm ülkelerde benzerlik göstermekte daha çok enerji kaynakları ve telekomünikasyon ve posta hizmetleri üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. İşletme politikaları çerçevesinde ise bu politikaların ve yoğunlaştığı sektörlerin ise; ülkeler kendi ihtiyaçları doğrultusunda ülkeler arası çeşitlilik gösterdiği görülmektedir. Macaristan'da bu alanda daha çok sigortacılık, motorlu taşıtlar dağıtım ve servis anlaşmaları, franchise, ihtisaslaşma, AR-GE ve teknoloji transferleri anlaşmaları görülmekte, Çek Cumhuriyetinde ise; sektörler bazdan çok sektörler arası bireysel ve grup muafiyetler önem arz ettiği görülmektedir. AB'ye katılan en son üyelerden olan Romanya'ya baktığımızda ise daha çok Leasing, sigortacılık, franchise, AR-GE, teknoloji transferleri alanında yoğunlaştığını,

Bulgaristan da ise benzer bir yapı arz etmekle birlikte daha çok Altyapı projeleri, AR-GE, teknoloji transferleri, twinning projelerini görmekteyiz. Polonya ise bu alanda Çek Cumhuriyetiyle benzer bir yapı arz etmekle birlikte; sektörler bazdan çok sektörler arası bireysel ve grup muafiyetler önem arz ettiği görülmektedir. Türkiye'ye baktığımızda ise diğer ülkelerle benzer bir yapı arz etmekle birlikte daha çok AR-GE, Teknoloji transferleri, bireysel ve grup muafiyetler üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Bu da bize ülke olarak AB'ne girmeye aday bir ülke olarak birlik içerisinde hali hazırda bulunan ülkelerle benzer bir yapı arz ettiğimizi göstermektedir.

	Macaristan	Çek Cumhuriyeti	Romanya	Bulgaristan	Polonya	Türkiye
Devlet Yardımlar	Maliye Bakanlığı bünyesinde	Maliye Bakanlığı bünyesindeki Rekabet Kurumu ile Phare Programı çerçevesinde eşleştirme twinning projeleriyle	Romanya Rekabet Politikası çerçevesinde Romanya Rekabet Kurumunca yapılan çalışmalar antitrust kurallarına uyum twinning projeleri	özelleştirme, yap-işlet-devret ihalelerinde ve altyapı projelerinde Rekabet Kurulu çalışmalarınca	Kamu Maliyesi Yasası etrafında oluşturulmuştur kamu harcamalarının şeffaflığı Çevre korumaya yönelik devlet yardımları	DPT bünyesinde Kamu Maliyesi çerçevesinde Rekabet Kurumu Kontrolünde
Özel Haklara Sahip Teşebbüsler ve Devlet Tekelleri	telekomünikasyon, ulaştırma, posta hizmetleri, Bilgi Teknolojileri ve enerji alanlarında	posta hizmetleri, telekomünikasyon, ulaştırma sigorta ve gaz sektöründe	telekomünikasyon, ulaştırma, enerji	altyapı projelerinde telekomünikasyon, ulaştırma, ve enerji	Posta Telekomünikasyon Enerji Elektrik ve gaz dağıtım hizmetlerinde	Telekomünikasyon Enerji kaynaklarının dağıtımında
İşletmelere Politikaları	-sigortacılık, -motorlu taşıtlar -dağıtım ve servis anlaşmaları, -franchise, -ihtisaslaşma, -AR-GE -teknoloji transferleri anlaşmaları	-Bireysel muafiyetler -grup muafiyetleri	Leasing sigortacılık, franchise , AR-GE, teknoloji transferleri	Altyapı projeleri AR-GE, teknoloji transferleri twinning projeleri	-Bireysel muafiyetler -grup muafiyetleri	AR-GE Teknoloji transferleri bireysel muafiyetler grup muafiyetleri

Kaynak: 'Ülkeler Rekabet Analizi', A.Nur Filiker, EU Project Specialist



## SONUÇ ve ÖNERİLER

Dünya 21. yüzyıla çok önemli bir yapısal ve ekonomik dönüşüm süreci içinden geçerek girmektedir. Özellikle son on yıllık dönemde gözlenen ve günümüz ekonomileri üzerinde etkisini giderek artıran oranda hissettiren bu sürecin odağında küreselleşme yer almaktadır. Küreselleşen bir dünyada ülkelerin stratejilerini hazırlarken kendilerini dünyadaki gelişmelerden soyutlamasına imkan bulunmamaktadır. Bu hızlı dönüşüm içerisinde ulusal ekonomiden dünya ekonomisine, endüstri toplumundan bilgi toplumuna, iş gücü ağırlıklı teknolojiden yüksek teknolojiye büyük ölçekli işletmelerden küçük ve orta ölçekli işletmelere doğru bir geçiş yaşanmaktadır.

Zaman içerisinde bu geçiş süreciyle; işletmelere olan bakış açısının da değişerek KOBİ'lerin önemi artmıştır. Artık KOBİ'ler başarısız oldukları için büyümemiş, küçük ölçeklerde kalmaya mahkum, ekonominin kamburu olmaktan çıkmış; esnek, dinamik yapılarıyla değişimlere kısa sürede ayak uydurabilme yetenekleriyle özellikle az gelişmiş bölgeler açısından adeta bir kalkınma aracı olmaya başlamıştır.

Günümüzde 'insan sermayesinin', hem ülkeler hem de işletmeler tarafından büyüme ve rekabeti sağlamada anahtar unsur olarak kabul edilmemesiyle; günümüzde yaşanan bu ekonomik, sosyal ve teknolojik gelişmelerle birlikte rekabet gücünü artırabilme adına işletme yapıları da değişmiş; işletmeler içerisinde dinamik yapıları ve değişime gelişime hızlı adapte olabilen KOBİ'lerin önemi artmıştır. Ekonomik dalgalanmalardan daha az etkilenen yapıları, talep değişikliklerine ve çeşitliliklerine daha kolay uyum gösteren ve olanak yarattığı takdirde esneklikleri nedeniyle teknolojik gelişmelere daha yatkın ve bölgeler arası kalkınmada dengelerin bozulmasını önleyici bir rol oynayan KOBİ'ler, gelir dağılımını olumlu etkilerken, ferdi tasarrufları ise teşvik eder bir yapı arz etmektedirler. İstihdam, üretim ve katma değer bakımından ülke ekonomilerinde önemli paya sahip olan KOBİ'lerin önemi AB'ne Entegrasyon sürecinde yeniden artan bir şekilde gündeme gelmiş; bizden önce müzakerelere başlamış ve AB'ne yeni üye olmuş üyelerle birlikte genişleyen AB'nin ekonomik entegrasyonunda AB ekonomilerinin bel kemiğini oluşturan KOBİ ve Rekabet Politikası olmazsa olmaz bir yapı halini almıştır. Ekonomik koşulların gittikçe ağırlaştığı günümüzde, ağır rekabet koşulları altında faaliyet gösteren KOBİ'lerin gittikçe birbirine yakınlaşan piyasalarda sahip oldukları esnek yapı ve değişen koşullara ayak uydurmayı başaran dinamik yapılarıyla ülke ekonomilerinin kalkınmalarına yapacağı katkılarla buldukları toplumları küresel rekabette yarınları taşıyacak işletmeler olarak günümüzde artan bir öneme sahip olarak tekrar gündeme gelmiştir.

Ticari rekabetin ekonomik sistem olarak benimsendiği toplumlarda sistemin sağlıklı olarak işleyişiyle KOBİ'lerin sistem içindeki varlıkları ve güçleri arasında yakın bir ilişki vardır. KOBİ'lerin Türkiye ekonomisinde sahip oldukları yer ve önem ile birlikte bu işletmelerin faaliyetlerinden kaynaklanan istihdamın artırılması, bölgesel kalkınmışlık farklarının giderilmesi, sermayenin tabana yayılması gibi sosyal faydalar gerçekte küçük ve orta ölçekli işletmelerin desteklenmesinde genel bir devlet politikasının benimsenmesini gerekli kılmaktadır. Bu desteğin hiç şüphesiz önemli bir parçası da AB'ye entegrasyon sürecinin yanı sıra ülkede uygulanan Rekabet Kurumu'nun politikalarıyla desteklenmelidir. KOBİ'lerin gerekli teşvik ve desteklerin varlığı ile birlikte rekabet hukukunun sağladığı koruma altında, potansiyel rekabetin artırılması için etkin bir araç olarak kabul edilebilecekleri gerçeği, bu işletmelere yönelik farklı rekabet politikalarının uygulanmasında temel dayanaklardan birisidir. Ayrıca Rekabet hukukunun amaçladığı çalışabilir rekabet piyasası ancak pazardaki rekabet koşullarını etkileyemeyecek olan çok sayıda işletmenin varlığını gerektirmekte, bu tip piyasaların doğal aktörlerini ise KOBİ'ler oluşturmaktadır. Rekabet hukukunun tekelleşmeyi ve kartelleşmeyi önleyici fonksiyonu, büyük işletmelerin oluşmasını engellemekte, mevcut olanların piyasa davranışlarını kontrol altına almakta, ayrıca rekabet kurallarının güvence altına aldığı girişim özgürlüğü ve fırsat eşitliği KOBİ'lerin korunması ve gelişimini sağlarken piyasalar bu işletmelerin ağırlıklı ve etkin konumda oldukları sağlıklı bir yapıya girmektedirler . Serbest piyasa ekonomisi açısından önemi ve sağladığı yararlar göz ardı edilemeyecek oranda fazla olan KOBİ'lerin, amacı piyasadaki rekabeti korumak olan Rekabet Hukuku ve dolayısıyla Rekabet Politikaları içerisinde ele alınmaktadır. KOBİ'lerin artan önemi dış ticarete kendini gösterdiği sürece Türkiye'nin son yıllarda artan ihracatında önemli katkılar sağlayabilecek potansiyelindedir.

İhracatımıza ana kalemler itibariyle baktığımızda yoğunluk tekstil ve konfeksiyon, deri-kösele, tarıma dayalı sanayi ürünleri ve tarım hayvancılık ve otomotiv kesimine ait bulunmaktadır. Sözü ettiğimiz kesimlerde tüketici tercihlerinin sürekli değişmesi sebebiyle üretim şekli itibariyle Küçük ve Orta Boy İşletme olarak ögütlenmek, Büyük Boy İşletme olarak örgütlenemeye oranla daha esnek ve ekonomiktir. Zira Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmeleri imalat sanayinde faaliyet gösteren işletmelerin % 99.5'ini oluşturmaktadır. Bu ise istihdamın % 61.1'i ne tekabül etmekte olup yaratılan katma değerde ise % 27.3'lük paya sahiptir. Belirtilen kesimlerin toplam ihracatının ülkenin toplam ihracatının (son yıllar baz alındığında) ortalama %60-70'lerine karşılık gelmesi, KOBİ'lerin ihracat potansiyelinin oldukça yüksek olduğunu ortaya koyabilmektedir.

Dünyada teknoloji-bilgi yoğun, yüksek katma değerli mal ve hizmetlerin, özgün tasarımların, elektronik ağların, uluslar arası kuruluşların ve şirket birleşmelerinin öneminin arttığı; geleneksel sektörlerin ağırlığının Türkiye'nin ihracatında başlıca sorunlardan biri olmaya devam ettiği; Türkiye'nin AB'ye tam üyelik süreci içinde olması nedeniyle, uluslar arası norm ve standartlara uyumun zorunlu olduğu ve Türk ekonomisinde yaşanan yapısal değişimin dış ticarete daha fazla görev ve sorumluluk yüklediği bir dönemde, dış ticareti yatırım-üretim-ihracat ve ithalat temelinde ele alarak Türkiye'nin yeni bir Dış Ticaret Stratejisi belirlemesi zorunluluk haline gelmiştir. Oluşturulacak bu yeni dış ticaret stratejisi ve alınacak önlemler ile sürdürülebilir ihracat artışının gerçekleştirilmesi, yıllık ortalama yüzde 5-6 oranında büyüme beklentisiyle 2023 yılında ihracatın yaklaşık 460 milyar, ithalatın ise yaklaşık 560 milyar dolar seviyelerinde olması Dış Ticaret Müsteşarlığınca yapılan analizlerce beklenmektedir.

Türkiye'de dışa açık sektörler olarak kabul edilebilecek ihracatı 500 milyon doların üzerinde olan sektörler; tekstil ve giyim eşyası, televizyon ve radyo alıcıları, işlenmiş sebze meyveler ve motorlu kara taşıtlarının motor aksam ve parçaları, otomotiv sektörüdür. Bu sektörlerin piyasa yapıları incelendiğinde tekstil ve giyim eşyası ile işlenmiş sebze meyveler sektöründe çok sayıda firmanın üretim ve ihracat yaptığı görülmekte ve bu sektörlerde tam rekabetçi bir piyasa yapısının olduğu söylenebilmektedir. Ancak Türkiye'nin ihracatının kalan büyük bir kısmı az sayıda büyük firma tarafından gerçekleştirilmektedir

Tarım sektöründe verimlilik artışının sağlanabilmesi çok kolay olmamakla birlikte; bu alanda ihracat artışının sağlanabilmesi arzın artırılmasıyla yada fiyatların düşürülmesiyle bile başarılamayabilir ; özellikle ekolojik ürün olarak da bilinen doğal ürünlerin, gelişmiş ülke pazarlarında yüksek gelir grubundaki tüketiciler tarafından tercih edildiği göz önüne alınırsa bu alanda pazar ve ürün çeşitlendirmesine gidilmesi, tarım ürünleri ihracatını artırıcı bir yöntem olarak kullanılabilir. Söz konusu ürünlerin yüksek fiyatlı olması ve alıcı kitlesinin karar alma sürecinde fiyatın ikincil derecede önemi haiz olması, bu ürünlerde Türkiye için çok önemli bir fırsat sunmaktadır. Bu nedenle ekolojik üretim teşvik edilmeli ve organik tarımsal üretim alanları genişletilmeli ve bu alanlar koruma altına alınmalıdır.

Girdi başına katma değeri yüksek olan sektörlerde gelecek dönemlerde uzmanlaşmak için gerekli önlemlerin alınması, girişimcilerin bu sektörlere yönelmesi ve bu sektörleri cazip hale getirecek önlemlerin alınması zorunlu görülmektedir. Bu nedenle özellikle, yatırım

teşviklerinin bu açıdan değerlendirilmesi ve yüksek oranlı katma değer yaratan sektörlerde rekabet üstünlüğünü sağlayıcı altyapının oluşturulması gerekmektedir.

Türkiye'nin temel dış ticaret politikalarından birisi, ülkenin ekonomik ve ticari sisteminde büyük bir dönüşüm sağlayan, ticari ve hukuki altyapının uluslararası standartlara çıkarılmasına yardımcı olan gümrük birliğinin, tam üyelik müzakereleri çerçevesinde derinleştirilmesi olarak görülmektedir. Türkiye'nin AB ile ilişkilerini gümrük birliği modeli kapsamında uzun vadede sürdürebilmesi için; kısa bir dönem içerisinde tam üyelik müzakere sürecinin başlatılması veya Türkiye'nin karar alma sürecine katılımını sağlayacak hukuki düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Bu stratejinin tamamlayıcı diğer bir unsuru ise, Türk KOBİ'leri başta olmak üzere, işletmelerin Tek Pazar kapsamında rekabet edebilmeleri için gerekli mali desteğin hem topluluktan hem de ülke ekonomisinden temin edilmesidir.

Bu bağlamda yeni üye olmuş bizim ülkemizden ekonomik yapı bakımından çokta uzak olmayan beş yeni üyeye bakacak olursak; genelde yeni üye ülkelerin, farklı başlama noktalarına rağmen, piyasa ekonomisine geçişlerinde AB Entegrasyon sürecinde önemli ilerleme kaydettiğini görmekteyiz. Nispeten istikrarlı sosyo-politik koşulları olan ülkelere, Macaristan ve Polonya, reformlar alanında sürekli bir kararlılık sergilemişler ve düzenli şekilde ilerleme kaydetmeyi sürdürmüşlerdir. İşleyen piyasa ekonomisi konusunda bu ülkeleri ise Çek Cumhuriyeti takip etmektedir. Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya işleyen piyasa ekonomileri olarak görülebilirken halen bu ülkelerde, malî piyasalar gibi bazı önemli hususların daha da olgunlaşmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bulgaristan ise , gerekli tedbirlerin kabul edilmesinde ve makroekonomik istikrarın tesis edilmesinde önemli ilerleme yapmış olsa da, işleyen bir piyasa ekonomisi olarak görülemez. Ayrıca Bulgaristan için, geriye kalan başlıca mesele, yasal ve kurumsal reformların uygulanmasını güçlendirmek, daha fazla makroekonomik istikrarsızlık riskini önlemek ve politikalarda herhangi bir geri dönüşten kaçınmak olarak görülmektedir. Bu kriter bakımından durumu düzelmemiş olan tek ülke olarak ise Romanya'yı görmekteyiz. Romanya hükümeti, esas olarak politik oydaşma eksikliği nedeniyle, gerekli önlemleri henüz almamıştır. Makroekonomik durum da diğer ülkelere nispeten hala kötü durumdadır.

Rekabet Politikası uyumunun değerlendirmesinin ise orta vadeli bir perspektifte yapılması gerekir; bu kriterin yerine getirilmesi, kısmen, işleyen bir piyasa ekonomisinin varlığına bağlıdır; ve doğru politika tedbirleri alınmıyorsa bile, bu tedbirlerin ekonominin

hücrelerine işlemesi ve ekonominin rekabet baskılarına dayanma yeteneği üzerinde tam etkilerini göstermesi zaman alır. Burada, performans konusu yine çok önemlidir.

Komisyon, iki ülkenin – Macaristan ve Polonya – rekabet baskılarını karşılama yeteneklerini iyileştirmeye devam etmiş oldukları ve, şimdiki çabaların sürdürülmesi şartıyla, orta vadede ikinci kriteri de pekâlâ yerine getirebilecekleri kanaatindedir. Geçen yıla göre bir miktar gerilemiş olmakla beraber, Çek Cumhuriyeti'nin de rekabet politikasını yerine getirebileceği düşünülmektedir. Bulgaristan da ise özelleştirme süreci yavaşlıyor gibi görünmekle beraber son zamanlarda ilerleme kaydedilmiş ama buna rağmen rekabet gücünü arttırmaya yönelik ilave çabalara ihtiyaç duyulmaktadır. Romanya'nın durumu ise, hükümetin yapısal reformlar konusunda kararlı olmayışı nedeniyle bozulmuştur ve bu ise ülkenin önünde gidilecek çok uzun bir yol olmasına sebep olmuştur.

Böylece, Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, orta vadede Birlik içindeki rekabet baskısıyla ve piyasa güçleriyle başa çıkabilmelidir. Ancak, Çek Cumhuriyeti'nde mevcut reformların tam olarak uygulanmasını sağlamak için daha büyük bir dikkat ve uyanıklık gereklidir. 'Romanya' tarım, enerji, ulaştırma, bölgesel kalkınma alanlarında ve iç pazarın bazı konularında dönüşüm temposunu hızlandırmıştır. Ancak, dönüştürülen mevzuatın etkin uygulanmasını sağlamak için uygulama ve icra kapasiteleri henüz yeterince gelişmemiştir. Romanya, Avrupa Anlaşması yükümlülüklerini yerine getirmek için gayret etmiş ve ticaretle ilgili önemli sorunların çoğunu çözüme bağlamıştır. Romanya, Katılım Ortaklığı'nın yakın dönem idari kapasite önceliği (Bölgesel kalkınma) konusunun bazı yönlerini ele almış olmakla beraber, iç pazar (bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması, kamu alımları, devlet yardımları), adalet ve işleri (örgütlü suçlara ve yolsuzluğa karşı mücadele, sınırların yönetimi, polisin askeriyeden ayrılması) ve çevre alanlarındaki öncelikleri tatmin edici bir şekilde ele almamıştır.

'Bulgaristan'da' AB mevzuatının dönüşüm temposu pek çok alanda hızlanmıştır. Ancak, kamu alımları, standartlar ve belgelendirme, veri koruma ve devlet yardımlarının izlenmesi gibi bazı önemli alanlarda uyumlulaşma yönündeki ilerleme sınırlı olmuştur ve genel uygulama ve icra kapasiteleri güçlendirilmelidir. Sınırlı idarî ve malî kaynaklar dikkate alınırca, bunun yapılması çok çetin bir iştir ve yeni dönüştürülen mevzuatın etkin biçimde uygulanıp uygulanmayacağını söylemek için vakit çok erkendir. Bulgaristan, Avrupa Anlaşması kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmek için önemli bir gayret sarf etmiştir ve fikrî mülkiyetle ilgili mevzuat çerçevesini ve icra kapasitesini güçlendirmeye gösterilen ilgi, ülkenin kilit mevzuat benimseme ve uygulama yeteneği konusunda olumlu düşünceler

doğurmaktadır. Katılım Ortaklığı'nın kısa vadeli tüm önceliklerinin bazı yönlerini ele almada Bulgaristan ilerleme kaydetmiştir. Bulgaristan makroekonomik istikrarın sağlanmasında kayda değer ilerleme elde etmiştir ve henüz erken bir aşamada oldukları halde, uygulanmakta olan reformlar ülkenin uluslararası rekabet gücünün düzelmesine yardım etmektedir. Romanya, Görüş'ten bu yana yeni ilerleme kaydetmemiştir ve ekonomik durumu kaygı vericidir. Reformları hızlandırmak ve ülkeyi tekrar doğru yola sokmak için, AB'nin ve uluslararası toplumun desteğiyle, sürekli çabalara gerek vardır.

Sonuç olarak, Macaristan ve Polonya, kriterlere en yakın durumda olan aday ülkelerdir. Çek Cumhuriyeti ise, hâlâ diğerlerinden ileride olsalar da, hala geridedir. Bulgaristan ve Romanya, ise her iki kriterin uzağındadırlar. Bununla beraber, Bulgaristan son zamanlarda önemli bazı iyileşmeler sağlamıştır ve reformlara olan bağlılığında kararlılık göstermektedir, fakat çok düşük bir başlama noktasından yola çıkmıştır. Komisyonun verileri eşliğinde bu ülkeler birlikte ele alındığında, bugün yeni üye ülkelerden hiç birinin, Komisyon Kopenhag kriterlerini tam olarak yerine getirmediği söylenebilir. Fakat üyeliyken öncesi duruma nazaran iyileşen ekonomik koşulların ve artan yatırımların sebebi olarak ise başta AB ve üye devletin Rekabet ve KOBİ Politikasındaki maddi destek ve teşviklerinin önemini vurgulamamız gerekmektedir. AB'ne entegrasyon sürecinde aynı yoldan geçecek ülkemiz açısından ise pek çok alanda tekstil, otomotiv gibi..yeni aday ülkelerden daha gelişmiş bir yapıya sahip dinamik ve genç ekonomisiyle Türkiye hali hazırda bu entegrasyon sürecinde devlet ve AB teşvikleriyle ve AB üyesi olma yolunda izlediği kararlı politikaların ve oluşan güven ortamının ülkeye çekeceği doğrudan yabancı sermaye yatırımlarıyla bu süreçten en az diğer ülkeler kadar başarılı çıkacağını öngörmekteyiz. Diğer taraftan 2010 ve sonrasında Türkiye'nin AB ile muhtemel olan bütünleşmesinin, AB içi ticaretten daha büyük ölçüde pay alınmasının yanında üçüncü ülke pazarlarında rekabet gücümüzün artmasında etkili olacağı öngörülmektedir. Bu kapsamda yabancı yatırımların girişinin hızlanması, Türkiye'nin üretim kapasitesinin artması ve ürün kalitesinde iyileşme sağlanması değerlendirmede dikkate alınmıştır.

Türk firmalarının bu yüzyılda uluslararası rekabet gücünün artırılması yönünde atılacak en önemli adım, inovasyon alt yapısının güçlendirilmesi olacaktır. Dünya ticaretinde önemli pay sahibi olan gelişmiş ülkeler ve dünya ticaretinden aldığı payı artıran gelişmekte olan ülkelerin elde ettiği başarılar; yapılan icatların, üretilen yeni teknolojilerin veya varolan teknolojilerin yeni ihtiyaçlara uyarlanması bir neticesidir.

Çok uluslu şirketlerle Türk firmalarının kuracakları stratejik ortaklıklardan ortaya çıkacak bir diğer önemli fayda da, bu şirketlerin sahip oldukları küresel dağıtım kanallarına ve pazarlarına erişim imkanıdır. Türk firmalarının teknolojik seviyelerinin yükselmesi bu ortaklıklarla gerçekleşecek teknoloji transferini ve buna bağlı olarak yeni pazarlara erişim imkanlarını artıracaktır. Bu stratejik ortaklıklar ihracatın yapısal sorunlarından olan endüstri-içi ticaret oranının azlığını da ortadan kaldıracaktır. İhracat içerisinde endüstri-içi ticaretin artması, ihraç pazarlarında derinleşmeyi de beraberinde getirecek ve ihracat sağlıklı ve sürdürülebilir bir artış trendi yakalayacaktır.

KOBİ'ler sahip oldukları esnek yapıları ile, ulusal innovasyon sisteminin güçlendirilmesinde önemli bir yere sahiptir. Sabit maliyetlerinin düşük olması, büyük ölçekte stok bulundurmamaları gibi sebeplerle KOBİ'lerin üretim yapılarının yeni teknolojilere adaptasyonu daha kolay ve kısa sürede gerçekleşmektedir. Bu sebeple KOBİ'lerin yapacakları AR&GE faaliyetleri desteklenmeye devam edilmelidir.

Dünyada endüstri-içi ticaret de hızla gelişmektedir. Bu gelişimin doğal sonuçlarından en önemlisi teknoloji transferidir. Ülkemizin yeni kuşak teknoloji transferi alabilmesi, bunu ekonomik bünyesine uyumlu hale getirebilmesi ve dünyanın hızlı gelişmesine ayak uydurabilmesi için, farklılaştırılmış sanayi ürünlerinin üretimine ve ticaretine önem vermesi gereklidir. Bu kapsamda endüstri-içi ticarete müsait sanayi dallarının eğitim, enerji, girdi ve finansman yönünden desteklenmesi ihracat ve ekonominin bütünü için büyük önem arz etmektedir.

Önümüzdeki çeyrek yüzyılda Türkiye ekonomisinin güçlenmesi için değişen şartlara uygun, gerekli kamu alt yapısının oluşturulması ve kamu idaresinin yeniden yapılanması bir zorunluluk haline gelmiştir. Devlet, kamu hizmetlerini icra etmek yerine, düzenleyici ve denetleyici bir otorite olmalıdır. Bu bağlamda etkin ve verimli bir devlet yönetimi için kurumlar arasında yaşanan ve genellikle görev-yetki çatışmasından doğan gerilimleri en aza indirecek, uygulanabilir, toparlayıcı ve etkin bir mekanizma meydana getirilmelidir.

Dış ticaret politikalarının başarısı ve etkinliği için, bu politikayı uygulayacak kurum ve kuruluşların, hem kendi içlerinde hem de birbirleri ile olan ilişkilerinde uyumlu çalışmaları temel şarttır. Dış ticaret ve uluslar arası ekonomik ilişkilerin bir çatı altında toplanması koordinasyon sağlanması ve politikaların bütünlük içerisinde ve süratle uygulanması bakımından önemlidir.

Küreselleşmenin bütün dünya ülkelerini kuşatan geniş bir kent yarattığı, bu kentte insanların tüketim tarzlarının, kurumların, grupların, yaşantıların birbirleri ile benzeştiği, ekonomi ve ticarete milli devletlerin etkinliklerinin ve denetimlerinin azaldığı, uluslararası normların belirleyici olacağı bir pazar ortaya çıkmaktadır. Bu pazarda işgücü, mallar, hizmetler ve sermayenin önündeki engeller ortadan kalkmaktadır. Ulaşım ve iletişimin hızla geliştiği, teknoloji sayesinde dünyanın her yerinde üretim ve pazarlamanın mümkün hale geldiği, mali piyasaların dünya ölçeğinde bağımsız ve olağanüstü güç olduğu tam rekabet ortamına ulaşılmaktadır.

Ülkelerin bu sürece kayıtsız kalmaları mümkün olmadığından, kalkınma yolunda ilerleyebilmeleri ve dünya refahından daha fazla pay alabilmeleri ancak bu süreci doğru algılamaları ile mümkün olacaktır. Gelişmişlik seviyeleri ne olursa olsun, bilişim teknolojisinde bütün toplumları doğrudan ilgilendiren köklü bir değişim ve dönüşüm yaşanmaktadır. Özellikle son on yılda giderek hızlanan teknolojik gelişmeler, toplumların iletişim, öğrenme ve bilgiye ulaşma yollarını önemli boyutlarda değiştirmektedir.

Türkiye'nin bu süreci doğru algılayıp değerlendirmesi ve "bilgi çağı" olarak adlandırılan bu dönemde, ekonomik ve sosyal gelişmesini, ülke refahını artıracak şekilde, dış ticaret politikasıyla desteklemesi ve böylece uluslar arası rekabetin hakim olduğu pazarlara daha çok ve katma değeri yüksek mal ve hizmet satması AB'ne uyum süreci içerisinde müzakere başlamış Türkiye'nin başlıca hedefleri arasında yer almalıdır.



## KAYNAKÇA

### Kitaplar

**AB Komisyonu Türkiye Temsilciliği, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler ve Esnaf Sektörü Yararına Yürütülen Etkinlikler**, Ankara

Alan Neşe, **AB'ye Uyum Sürecinde, KOBİ'lere Yönelik Yardımlar**, Çukurova Üniversitesi, İİBF, Adana, 2000

Ali Küçükçolak, **KOBİ'lerin Finansman Sorunları**, IMKB Yayınları, 1997, s.48

Atilla Bağrıaçık, **Dışa Açılma Sürecinde KOBİ'ler**, Dünya Yayınları, İstanbul, 1989

Ayhan Aktar, **Kapitalizm, Azgelişmişlik ve Türkiye'de Küçük Sanayi**, Alfa Yayınları, No:143, İstanbul,1990

Beşkaya, Ahmet, Ertuğrul Yıldırım, **Küreselleşme Sürecinde AB Rekabet Politikası ve Rekabet Politikalarının Uluslar arası Koordinasyonu**, Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri, Siyasal, Bölgesel ve Ekonomik Boyutlar, Seçkin Yayınevi, 2005

Bruno Dallago, 'The Non-Socialized Sector in Hungary: An Attempt at Estimation of its Importance', *Jahrbuch der Wirtschaft Osteuropas/Yearbook of East-European Economics*, 1989

ÇELİK Adnan ve Tahir Akgemici, **Girişimcilik Kültürü ve KOBİ'ler**, Nobel Yayınlar, Ankara, 1998

DİE, **KOBİ, Sorunlar, Çözümler, Öneriler**, DİE Yay. No. 2032 Ankara, 1997, s.13

DİNÇER Ömer ve Hüner Şencan, **Orta Büyüklükteki İşletmeler ve Bürokrasi**, Müsiad Yayınları, 1995, İstanbul

Don Steinhoff, **Small Business Management Fundamentals, Second Edition, University of Miami, McGraw-Hill Book Company**, 1998

DPT, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967), Ankara, DPT.

EIM, Small Business Research and Consultancy.

Erden Osman, **KOBİ Problem ve Çözüm Önerileri**, Ankara, 1996

European Charter for Small Enterprises, (adopted by the General Affairs Council, 13 June 2000.)

Ferik, Bülent, **AB Devlet Yardımları Politikası Ve Türkiye'de Devlet Yardımı**, 2004

- Halil Sariaslan, **KOBİ Finansal Sorunları**, TOBB Yayınları, 1992, No. 218
- Halil Sariaslan, **Türkiye Ekonomisinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler**, TOBB, Ankara, 1996
- Hamdi İsmailoğlu, **Küçük İşletmelerin Toplumsal Özellikleri**, Pazarlama Dünyası, Ankara, 1992
- İKV, **AB KOBİ'ler için Yeni Bir Tanımlama Getiriyor**, İKV Bülteni, Ankara, 1996
- Kayıhan, Şaban (2003) "Piyasa Ekonomisine Geçiş Sürecinde Rekabet Kurallarının Önemi, Kyrgyz-Turkish Manas University Department of Economics, Bishkek- Kyrgyzstan
- Kenan Beysoğlu, **Dünyada KOBİ'ler**, KOSGEB Yayınları, İstanbul, 1999
- KOSGEB, 1997, Türkiye'de Kobiler
- KOSGEB, **TR-AB KOBİ'ler**, KOSGEB Yayınları, Ankara, 2000
- Mehmet Akdiş, **Türkiye'de KOBİ'lerin Genel Görünümü**, Ezgi Kitapevi, Ankara, 1994
- Mehmet Erkan, **KOBİ'lerde Finansman Sorunları ve Dış Kaynaklı Krediler**, A.Ü, Afyon İİBF Yıllığı, No.7
- Mehmet Kılıçbay, **Türk Ekonomisi: Modeller, Politikalar, Stratejiler**, Gazi Kitapevi, Ankara, 2002
- Meimer Max George, **TR'de KOBİ Örgütlenmesi**, İSO KOBİ Sorunları, Uluslararası Sempozyumu, İstanbul, 1991
- Melih Tümer, **İşletme Nedir**, İstanbul, 1975
- Mete Oktav, **KOBİ İhracata Yönelik Pazarlama Sorunları ve Çözüm Önerileri**, Ankara, Semih Ofset, 1990
- Mustafa Sönmez, **100 Göstergede Kuruludan Çöküşe Türkiye Ekonomisi**, İstanbul, 2003
- Nadir Sağlam, **AB KOBİ Politikası**, Beta Yayınevi, İstanbul, 1998
- Oktav Mete, **KOBİ ihracata Yönelik Pazarlama Sorunları ve Çözüm Önerileri**, Ankara, Semih Ofset, 1990
- Oktay Alpagun, **İşletme Ekonomisi ve Yönetimi**, 3.Baskı, Beta Basım, İstanbul, 1993
- Oktay Alpagun, **Küçük İşletmeler**, Özgün Matbaacılık, Ankara, 1998

- Osman Demirdöğen, **Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Problemleri ve Çözüm Önerileri**, Beta Yayınları, İstanbul, 1996
- Osman Erden, **KOBİ Problem ve Çözüm Önerileri**, Ankara, 1996
- Öztiin Akgüç, **Finansal Yönetim**, Muhasebe Enstitüleri Yayınları, Yayın No: 17, İstanbul 1994
- Rıdvan Karluk, **TR-AB İlişkileri**, Ankara, 2002
- SAYIN Meral ve Seda Geniş, **AB’de KOBİ’ler**, KOSGEB Yayınları, Ankara, 1996
- Süleyman Karataş, **Sanayileşme Sürecinde Küçük ve Orta Boy İşletmeler**, Alfa Yayınları, İstanbul, 1991
- T.C Bükreş Büyükelçiliği Ticaret Müsteşarlığı, Romanya’nın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ticari İlişkisi, Ağustos, 2006, Bükreş
- T.C Prag Büyükelçiliği Ticaret Müsteşarlığı, Çek Cumhuriyeti’nin Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ticari İlişkisi, Haziran 06,
- T.C Varşova Büyükelçiliği Ticaret Müsteşarlığı, 2004 Yılında Polonya Ekonomisinde Meydana Gelen Gelişmeler Ve Türkiye İle Ticari İlişkiler, 2005 Mayıs
- Tamer Koçel, **İşletme Yöneticiliği**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2001
- Tamer Müftüoğlu, **Türkiye’de KOBİ’ler, Sorunlar ve Öneriler**, EGS Bank Yayınları, Ankara, 1993
- TC. Başbakanlık DİE, **İmalat Sanayii’nde Küçük ve Orta Ölçekli İşyerleri(Sorunlar Çözümler Önerier)**, DİE Matbası, Ankara, 1997
- TOBB, **Türkiye Ekonomisinde KOBİ’ler**, TOBB Yayını, Ankara, 1997
- Tuncer Tokol, **Pazarlama Araştırması**, Uludağ Üniversitesi, Basım Evi Bursa, 1996
- TÜGİAD, **2000’li Yıllara Doğru Türkiye’nin Önde Gelen Sorunlarına Yaklaşımlar**, KOBİ’ler, İstanbul, 1995
- ULUDAĞ İlhan, Vildan Serin, **Türkiye’de KOBİ’ler, Yapısal ve Finansal Sorunlar, Çözümler**, Renk Basım Yayın, İstanbul, 1992

## Dergiler

Akıncı Ateş, “Amerikan Rekabet Hukukunun Ana Hatları”, **İSO Dergisi**, ABD Eki, Aralık, 1991

ALGAN Neşe, KOBİ Sanayi İşletmelerinde, Etkinlik Verimlilik ve Karlılık, **Verimlilik Dergisi**, Sayı 1991/34

ATİVAS İzak, ISSN 1302-552X, Rekabet Politikasının İktisadi Temelleri Üzerine Düşünceler, **Rekabet Dergisi**, 1999

EMEK Uğur, “Avrupa Topluluğu Rekabet Politikası ve Türkiye”, **İşletme- Finans Dergisi**, Ekim 2006

KARAERKEK Saadetin, Dünya’da Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, **ASO Dergisi**, 1992

KOBİ Destek Programları Paneli, KOBİ’lere Her Çeşit Doğru ve Hızlı Bilgi Gerek,**Hedef Dergisi**, Sayı 34, 1996

KOSGEB AB Müteşebbis Genel Müdürlüğü İkv- Maik Schmahl, Martin Koch ,AB İlerleme Raporu

Levent Akbay, **Türk Sanayicinin Çocuk Yüzü**, KOBİ, Dünya Gazetesi, KOBİ Özel EK, 1999

M.Nail Aklan, **AB’nin Genişlemesi Derinleşmesi**, Uzmanlık Ders Notları, 2003, ATAUM, Ankara

ÖZGEN Hüseyin ve DOĞAN Selen, KOBİ’lerin Temel Yönetim Sorunları, **Dış Ticaret Dergisi**, 2000

RODOPLU Gültekin, KOBİ Finansman Sorunları ve Ticari Krediler, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, sayı 9, 2001

Sanayicinin Sesi, KOSGEB Yayınları, Eylül, Ekim 2006

SME’s Research and Consultancy, EUROSTAT, Lüksemburg, 1996

SME’s Research and Consultancy, EUROSTAT, European Economy, Lüksemburg, 1995

Tamer Müftüoğlu, ISSN 1302-552X, AT Rekabet Hukukunun Modernizasyonu:17 Sayılı Tüzük’te Reform, Rekabet Dergisi, 1999

The European Observatory for SMEs, Sixth Report

The Vision Of Hungarian Sme's, Tamas Meszaros And Andras Balint

Uğur Özgöker, AB Rekabet Politikaları ve Devlet Yardımları”, <http://www.forumvadisi.com>

Vadim Radaev, ‘The Development of Small Entrepreneurship in Russia’, in Robert J. McIntyre and Bruno Dallago (eds.), *Small and Medium Enterprises in Transitional Economies*, Houndmills,

### **İnternet Kaynakları**

AB Ülkeler Ulusal Rekabet mevzuatları <http://europa.eu.int/com/competition/legislation/national/>

Bulgar Merkez Bankası: <http://www.bnb.bg>

Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası: <http://www.bcci.bg>

Bulgaristan Yatırımlar Ajansı ([investbg.government.bg](http://investbg.government.bg))

COMPETITIVENESS OF DOMESTIC SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES IN THE EUROPEAN UNION , Klára Markovics Institute of Business Sciences, University of Miskolc, Hungary [vgtklara@gold.uni-miskolc.hu](mailto:vgtklara@gold.uni-miskolc.hu)

Corneliu Dincă, Romanya’da Yerel Ve Bölgesel Gelişmeyi Destekleme Yolunda AB Yapısal Ve Uyum Fonları, [www.corneliudincă.ro](http://www.corneliudincă.ro)

Çek Cumhuriyeti Bölgesel Kalkınma Bakanlığı <http://www.mmr.cz>

Çek Cumhuriyeti Çalışma ve Sosyal İşler Bakanlığı <http://www.mpsv.cz>

Çek Cumhuriyeti Maliye Bakanlığı <http://www.mfcr.cz/scripts/hp/default.asp>

Çek Cumhuriyeti Sanayi ve Ticaret Bakanlığı <http://www.mpo.cz>

Çek İş Geliştirme Ajansı <http://www.arp.cz/Eng/home.htm>

Çek Ticaret Geliştirme Ajansı <http://www.tpo.cz>

Çek Yatırım Teşvik Ajansı [http://www.czechinvest.cz/ci/ci\\_an.nsf](http://www.czechinvest.cz/ci/ci_an.nsf)

Ekonomi ve Ulaştırma Bakanlığı, [www.gkm.gov.tr](http://www.gkm.gov.tr)

Ekonomik Analiz ve Tahminler Ajansı: [http://www.aeaf.minfin.bg/index\\_en.php](http://www.aeaf.minfin.bg/index_en.php)

Eren, Mehmet Selim, “Avrupa Hukukunda Rekabet Hukuku Politikası”, [http://www.hukukcu.com/bilimsel/kitaplar/ab\\_rekabet.htm](http://www.hukukcu.com/bilimsel/kitaplar/ab_rekabet.htm)

Esin, Arif, “Avrupa Topluluğu Rekabet Hukukunun Esasları”, <http://www.esrc.com/www/2.asp>

Evren, Gürbüz, (2005), “AB Özel: Rekabet Politikası”,

[http://www.kanalb.com.tr/ab\\_ozel.php?id=344](http://www.kanalb.com.tr/ab_ozel.php?id=344)

<http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/kavalalim/romanya.pdf>

<sup>1</sup><http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan6.pdf>

<http://europa.eu.int/comm/competition/publications/publications>

<http://tpb.traderom.ro>, Trade Point Bucuresti

<http://www.aneir.cpce.ro/>

<http://www.biba.bg>, Bulgaristan Uluslararası İşadamları Derneği (Bulgarian International Business Association-BIBA)

<http://www.ccir.ro>, Chamber of Commerce and Industry of Romania and Bucharest Municipality

<http://www.cns.ro/>, National Institute for Statistics and Economic Studies

<http://www.oaib.gov.tr/> TC Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Orta Anadolu İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği

<http://www.tiad.ro>, Turkish Businessmen Association

<http://www.tiad.ro>, Turkish Businessmen Association,

<http://www.traderom.ro>, Romanian Foreign Trade

İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV), “AB’nin Rekabet Politikası”, [ikv.org.tr](http://ikv.org.tr)

KOBİ Geliştirme Ajansı: <http://www.bepc.government.bg/en/default.asp>

Ministry of Finance of the Czech Republic, Department of Financial Policies, Macroeconomic Forecast. MAY 2005, <http://www.mfcr.cz/macroForecast>

Otomotiv Sanayi Birliği <http://www.autosap.cz/zaklinfe.htm>

Özgöker, Uğur “AB Rekabet Politikaları ve Devlet Yardımları”, <http://www.forumvadi.com>

Polish Agency for Enterprise Development, [www.parp.gov.pl](http://www.parp.gov.pl)

Report on the Development and Support of Small and Medium-Sized Enterprises in 2005 MAY, [tempounokft@hotmail.com](mailto:tempounokft@hotmail.com)

T.C. Başbakanlık AB Genel Sekreterliği (ABGS) , “Rekabet ve devlet yardımları”, [www.abgs.gov.tr/up2003/up\\_files/doc/IV-06.doc](http://www.abgs.gov.tr/up2003/up_files/doc/IV-06.doc)

[www.abgs.gov.tr](http://www.abgs.gov.tr)

[www.avrupa.info.tr](http://www.avrupa.info.tr)

[www.ced.bg](http://www.ced.bg), Center for Economic Development, CED

[www.itdh.hu](http://www.itdh.hu) , Macaristan Yatırım ve Ticareti Geliştirme Ajansı

[www.kobinet.org.tr](http://www.kobinet.org.tr)

[www.kosgeb.gov.tr](http://www.kosgeb.gov.tr)

[www.kosgeb.gov.tr](http://www.kosgeb.gov.tr) ‘Türkiye’de ve Dünyada KOBİ Tanımları

[www.mkik.hu](http://www.mkik.hu); Macaristan Sanayi ve Ticaret Odası

[www.mnb.hu](http://www.mnb.hu),Macar Merkez Bankası

[www.polandtrade.com.hk](http://www.polandtrade.com.hk), Polonya Ticaret Verileri

[www.rekabet.gov.tr](http://www.rekabet.gov.tr)

[www.sba.gov](http://www.sba.gov)

[www.tisk.org.tr](http://www.tisk.org.tr) , Aday Ülkeler AB Komisyon Görüşleri, 2003

Zaman Gazetesi, Ekonomi Servisi,14.12.06

## ÖZGEÇMİŞ

01.06.1981 tarihinde İskenderun'da doğdum. İlk öğrenimimi İ.D.Ç ilköğretim okulunda tamamladıktan sonra orta öğrenim ve liseyi 1992-1999 yılları arasında İ.D.Ç Anadolu Lisesi'nde bitirdim. Aynı yıl ÖSS sınavını kazanarak Lisans Eğitime Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B.F İktisat Bölümü'nde devam ettim.

Dört yıllık Lisans eğitiminden sonra Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Bölümünde Yüksek Lisans yapmaya başladım. Bir senelik ders döneminden sonra Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi ATAUM'da (Avrupa Toplulukları Araştırma Uygulama Merkezi) AB Uzmanlık Eğitimi ve ABGS'inde (Avrupa Birliği Genel Sekreterliği) AB Proje Eğitimi aldım. Bu eğitimler sırasında aldığım dersler ve ATAUM'da yapmış olduğum stajla daha önce yüksek lisans ders dönemimde üzerinde çalışmaya başladığım AB konularında yeterince uzmanlaşmış olup, tez konum "TÜRKİYE ve AB BEŞ YENİ ÜYESİNİN 'ROMANYA, BULGARİSTAN, MACARİSTAN, ÇEK CUMHURİYETİ VE POLONYA' REKABET VE KOBİ POLİTİKASI" üzerinde yeterince akademik araştırma yapmış oldum.

Ankara'da bulunduğum süre zarfında ABGS'de (Avrupa Birliği Genel Sekreterliği) aldığım AB Proje Eğitimi sonucunda Glokal Danışmanlık firmasında AB Proje Uzmanı olarak çalıştım bunun yanı sıra merkezi Trabzon'da bulunan DOKARGENÇ'te Ulusal Ajans'a bağlı olarak yürütülen AB Gençlik Projeleri'nde Proje Koordinatörü olarak çalışmaya başladım ve halen aktif olarak bu görevi yürütmekteyim.